

UWARUNKOWANIA UCZENIA SIĘ W DOROSŁOŚCI

RAPORT Z BADANIA
„UCZENIE SIĘ DOROSŁYCH POLAKÓW”

Autorzy:

dr Marta Petelewicz

dr Julita Pieńkosz

dr Katarzyna Piotrowska

Karol Sobestjański

Joanna Stankowska

Zespół projektowy ZSK (przygotowanie i realizacja badania):

Paulina Adamczyk, Magdalena Diem, Marika Markowska, Marta Petelewicz, Katarzyna Piotrowska, Julita Pieńkosz, Karol Sobestjański, Joanna Stankowska

Redakcja językowa:

Monika Niewielska

Projekt okładki i skład:

Wojciech Maciejczyk

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, 2023

ISBN 978-83-67385-24-4

Wzór cytowania:

Petelewicz, M., Pieńkosz, J., Piotrowska, K., Sobestjański, K., Stankowska, J. (2023).

Uwarunkowania uczenia się w dorosłości. Raport z badania „Uczenie się dorosłych Polaków”.

Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Wszystkie wykresy i rysunki zamieszczone w publikacji są opracowaniem własnym przygotowanym na podstawie wyników badania „Uczenie się dorosłych Polaków”.

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel. 22 241 71 00

www.ibe.edu.pl

Publikacja powstała w ramach realizacji projektu „Wspieranie funkcjonowania i doskonalenie ZSK na rzecz wykorzystania oferowanych w nim rozwiązań do realizacji celów strategii rozwoju kraju” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Wstęp	7
Streszczenie	10
1. Uczenie się w dorosłości – ujęcie kontekstualne	16
1.1. Uczenie się w dorosłości jako element idei na rzecz uczenia się przez całe życie	16
1.2. Kluczowe zagadnienia w badaniach nad zjawiskiem uczenia się w dorosłości	18
1.2.1. Podstawowe definicje	18
1.2.2. Uwarunkowania uczestnictwa	19
1.3. Problemy metodologiczne w prowadzonych badaniach nad zjawiskiem uczenia się w dorosłości	20
2. Zagadnienia metodologiczno-realizacyjne	23
2.1. Realizacja badania „Uczenie się dorosłych Polaków”	23
2.1.1. Pilotaż	23
2.1.2. Badanie właściwe	25
2.2. Próba badawcza	27
2.3. Ważenie danych	29
2.4. Pomiar uczestnictwa w uczeniu się dorosłości – rozwiązania przyjęte w kwestionariuszu wywiadu	31
2.4.1. Konstrukcja pytań dotyczących uczestnictwa w uczeniu się w różnych formach ...	32
2.5. Operacjonalizacja podstawowych zmiennych i konstrukcja kluczowych wskaźników wykorzystanych w raporcie	36
2.5.1. Wskaźniki uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości	36
2.5.2. Sytuacja zawodowa	38
3. Poziom i zróżnicowanie uczestnictwa w różnych formach uczenia w dorosłości	40
3.1. Uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości	40
3.2. Uczestnictwo w kształceniu pozaformalnym	43
3.2.1. Poziom uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym	43
3.2.2. Aktywności podejmowane w ramach kształcenia pozaformalnego	43
3.2.3. Pomysłodawcy i źródła finansowania kształcenia pozaformalnego	45
3.3. Uczenie się nieformalne	47
3.3.1. Uczenie się w pracy	48

3.4. Współwystępowanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się	49
3.5. Zróżnicowanie społeczno-demograficzne uczestnictwa w uczeniu	49
3.6. Ponadprzeciętne zaangażowanie w uczenie się w dorosłości	54
3.7. Osoby nieuczestniczące w uczeniu się oraz powody nieuczestniczenia	55
3.7.1. Charakterystyka osób nieuczestniczących w edukacji	55
3.7.2. Powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej	57
3.8. Poszukiwanie informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju, zdobywania kwalifikacji	63
3.9. Zmiany w realizowaniu zorganizowanych aktywności edukacyjnych związane z pandemią	66
4. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości	68
4.1. Wskaźnik nastawienia wobec uczenia się	68
4.2. Zróżnicowanie nastawienia wobec uczenia się	70
4.3. Nastawienie wobec uczenia się a uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości	74
4.4. Determinanty uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości	75
5. Znaczenie rodziny i szkoły dla uczenia się w dorosłości	79
5.1. Rodzina pochodzenia a uczenie się w dorosłości	80
5.1.1. Cechy statusu społeczno-ekonomicznego rodziców a uczenie się w dorosłości ...	80
5.1.2. Zaangażowanie rodziców w rozwój dziecka a uczestnictwo w edukacji w dorosłości	83
5.1.3. Nastawienie wobec uczenia się a kapitał kulturowy rodziny pochodzenia	87
5.2. Szkoła – doświadczenia okresu wcześniejszej edukacji a uczenie się w dorosłości ...	90
5.2.1. Wspomnienia szkolne a uczestnictwo w edukacji dorosłych	90
5.2.2. Uczestnictwo w zajęciach dodatkowych a uczenie się w dorosłości	95
6. Praca a uczenie się w dorosłości	101
6.1. Podejmowanie aktywności edukacyjnych przez osoby o różnym statusie na rynku pracy	102
6.2. Charakterystyka wykonywanej pracy i cechy środowiska pracy a uczenie się pozaformalne	107
6.2.1. Specyfika wykonywanego zawodu a uczenie się w dorosłości	110
6.2.2. Spójność pracy z wykształceniem a uczenie się w dorosłości	117
6.2.3. Warunki zatrudnienia a uczenie się w dorosłości	119
6.2.4. Charakterystyka pracodawcy a uczenie się w dorosłości	122
6.3. Wyniki modeli regresji	126

Zakończenie	131
Bibliografia	137
Spis tabel	140
Spis wykresów	141
Spis rysunków	145
Aneks 1	146
Aneks 2	208
Aneks 3 Tabele do wykresów zamieszczonych w publikacji	213

Wstęp

Uczenie się osób dorosłych jest zjawiskiem wielowymiarowym, a jego uwarunkowania mogą być analizowane w różnych perspektywach: makro-, mezo- i mikrostrukturalnej. Patrząc na czynniki systemowe, możemy rozpatrywać zagadnienia związane z legislacją czy sposobem problematyzowania uczenia się w dokumentach o charakterze strategicznym. Uwarunkowania na poziomie pośrednim – regionalnym – czy lokalnym związane są między innymi z funkcjonowaniem instytucji realizujących oraz pośredniczących w działaniach edukacyjnych, ale także z dostępnością i dopasowaniem oferty. Analizując poziom indywidualny, dotykamy różnych aspektów uczestnictwa, problematyki czynników sprzyjających czy ograniczających udział w uczeniu się w dorosłości.

Badanie „Uczenie się dorosłych Polaków”¹ podejmuje problematykę tego zjawiska z perspektywy mikrostrukturalnej. Jego głównym celem była pogłębiona, wielowymiarowa diagnoza uczenia się podejmowanego przez dorosłych Polaków oraz jego uwarunkowań. Niniejszy raport przedstawia główne wyniki zrealizowanego projektu. Na podstawie danych podjęto próbę odpowiedzi na pytania dotyczące różnych aspektów zjawiska, między innymi: jak często i w jaki sposób uczą się dorośli? Jakie cechy społeczno-demograficzne sprzyjają uczestnictwu w uczeniu się? Kto i dlaczego nie podejmuje aktywności edukacyjnych? Jakie jest nastawienie Polaków do uczenia się? Co sprzyja pozytywnemu nastawieniu do uczestnictwa w działaniach edukacyjnych? W jaki sposób uczestnictwo i nastawienie do uczenia się uwarunkowane są doświadczeniami z przeszłości – postawą rodziców, aktywnością w dzieciństwie, wspomnieniami ze szkoły? W jaki sposób szeroko rozumiana sytuacja zawodowa wpływa na uczenie się w dorosłości?

W pierwszym rozdziale omówiony został kontekst teoretyczny związany z uczeniem się w dorosłości: zmiany dotyczące podejścia do edukacji dorosłych, w tym używanych terminów oraz uczenia się w dorosłości jako elementu uczenia się przez całe życie (ang. *lifelong learning*), ze szczególnym uwzględnieniem kwestii uczenia się nieformalnego. Podjęto wątek znaczenia uczenia się w dorosłości w polityce Unii Europejskiej. Ostatnia część rozdziału poświęcona jest wyzwaniom związanym z pomiarem zjawiska, obejmuje kwestie definiowania różnych form uczenia się, wskazywanych uwarunkowań uczenia się oraz kluczowych wyzwań metodologicznych.

¹ Zrealizowane w ramach projektu systemowego „Wspieranie realizacji II etapu wdrażania Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji na poziomie administracji centralnej oraz instytucji nadających kwalifikacje i zapewniających jakość nadawania kwalifikacji” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

W rozdziale drugim przedstawiono zagadnienia dotyczące metodologii badania. Scharakteryzowane zostały kolejne etapy realizacji: faza pilotażowa oraz etap badania właściwego. Opisano dobór próby, strukturę zrealizowanej próby oraz proces ważenia danych. W związku z tym, że badanie uczenia się w dorosłości wiąże się z licznymi wyzwaniami i dotychczas nie wypracowano uniwersalnych narzędzi pomiaru, szczegółowo omówiona została konstrukcja pytań dotyczących udziału w różnych formach działań edukacyjnych. Rozdział metodologiczny zawiera też katalog kluczowych, z perspektywy dalszych analiz, zmiennych i wskaźników złożonych z obszaru sytuacji zawodowej i uczestnictwa w uczeniu się.

Rozdział trzeci ma charakter diagnostyczny, pozwala zapoznać się z danymi dotyczącymi uczestnictwa, zarówno w zakresie poszczególnych aktywności, edukacji formalnej, pozaformalnej, uczenia nieformalnego i uczenia w pracy, jak również ujętych we wskaźniki zagregowane. Zawiera analizy dwuzmiennowe identyfikujące zależności pomiędzy uczeniem się a zmiennymi społeczno-demograficznymi. Porusza także zagadnienia dodatkowe, rozszerzające omawianą problematykę, jak na przykład pomysłodawców czy finansowanie podejmowanych działań edukacyjnych. Istotnym wątkiem jest problematyka nieuczestniczenia w uczeniu się w obszarze edukacji pozaformalnej, w tym analiza deklarowanych powodów niepodjęcia aktywności, uwzględniająca zróżnicowanie ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. Podstawowe informacje o zjawisku uzupełnione są danymi dotyczącymi zmiany zachowań w zakresie zorganizowanego uczenia się spowodowanych pandemią koronawirusa oraz poszukiwania informacji na temat uczenia się.

Dalsze rozdziały rozwijają zagadnienia dotyczące uwarunkowania uczestnictwa w uczeniu się z różnych perspektyw. Możliwość skutecznego wspierania grup defaworyzowanych w zakresie uczenia się w dorosłości opiera się na poznaniu ich cech charakterystycznych, diagnoza jest fundamentem projektowania dopasowanego wsparcia i adekwatnej oferty. W tej części raportu zarysowane zostały mechanizmy mogące sprzyjać wykluczeniu edukacyjnemu w dorosłości, czynniki wspierające oraz bariery, na które powinno się zwrócić uwagę, przygotowując rozwiązania z zakresu *lifelong learning*.

Rozdział czwarty koncentruje się na nastawieniu wobec uczenia się w dorosłości, zarówno z perspektywy determinantów, jak i zależności pomiędzy nastawieniem a uczestnictwem. Zawiera również analizy oparte na modelach regresyjnych, umożliwiające wnioskowanie dotyczące wpływu poszczególnych czynników na szanse podjęcia działań edukacyjnych.

W rozdziale piątym podjęty został temat uwarunkowań uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości zakorzenionych w okresie dzieciństwa. Analizy uwzględniają znaczenie cech statusu społeczno-ekonomicznego rodziny pochodzenia, a także czynników kulturowych, takich jak podejście rodziców do rozwoju i edukacji dziecka, dla podejmowania aktywności edukacyjnych w życiu dorosłym. Przedstawione zostały również rozważania obejmujące wspomnienia dotyczące edukacji na poziomie podstawowym, aby sprawdzić, czy można zidentyfikować zależności pomiędzy doświadczeniami szkolnymi, a nastawieniem i podejmowaniem działań edukacyjnych w dorosłości. Ostatnia część tego rozdziału koncentruje się na aktywnościach pozalekcyjnych podejmowanych w okresie szkolnym i próbie odpowiedzi na pytanie, czy bycie aktywnym w tym zakresie w dzieciństwie i w młodości sprzyja podejmowaniu aktywności edukacyjnych w dalszym cyklu życia.

Ostatni, szósty rozdział raportu porusza wybrane aspekty związane z sytuacją zawodową. Znajduje się w nim porównanie wskaźników uczestnictwa w różnych formach uczenia się ze względu na status badanych na rynku pracy oraz w zależności od cech środowiska pracy i specyfiki wykonywanego zawodu. Analizom poddano także podejmowanie poszczególnych aktywności edukacyjnych w pracy, poszukując odpowiedzi na pytanie, czy uczestnictwo w nich związane jest z pozycją zawodową oraz charakterystykami wykonywanej pracy. Rozdział prezentuje także wyniki analiz wielozmiennowych (modele regresji), umożliwiające wnioskowanie dotyczące związku między zestawem cech opisujących warunki zatrudnienia i specyfikę pracy, a udziałem w działaniach edukacyjnych.

Streszczenie

- $\frac{2}{3}$ Polaków, w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, miało doświadczenie intencjonalnego uczenia się, obejmującego uczestnictwo w co najmniej jednej aktywności w ramach: edukacji formalnej, pozaformalnej, uczenia się nieformalnego lub uczenia się w miejscu pracy (z wyłączeniem szkoleń obowiązkowych typu BHP). Jeśli weźmiemy pod uwagę tylko uczenie się formalne, pozaformalne lub nieformalne (bez uczenia się w pracy i szkoleń obowiązkowych typu BHP), wskaźnik przyjmuje wartość 54,2%.
- Im niższy jest poziom formalizacji zajęć, tym bardziej powszechny jest udział. W edukacji formalnej brało udział jedynie 2,5% badanych, w pozaformalnej około $\frac{1}{4}$, a w nieformalnej połowa Polaków w wieku 25–65 lat. Wskaźnik uczenia się w pracy osiągnął poziom 46% w całej objętej badaniem populacji i aż 59% wśród pracujących.
  - Spośród aktywności pozaformalnych najbardziej powszechne były: kursy, szkolenia, warsztaty realizowane stacjonarnie (16%) oraz, choć w nieco mniejszym stopniu, te realizowane przez internet (11%). W konferencjach, wykładach, spotkaniach tematycznych wzięło udział 9% dorosłych.
  - Uczenie się w sposób nieformalny najczęściej podejmowane było samodzielnie: nieco ponad $\frac{1}{3}$ respondentów korzystała w tym celu z materiałów online, a 30% z książek lub innych materiałów drukowanych. Co piąty dorosły uczył się od przyjaciół lub znajomych.
  - Uczenie się w pracy było najczęściej realizowane poprzez uczestnictwo w instruktażach (dotyczących np. obsługi nowego sprzętu) oraz uczenie się od współpracowników i przełożonych – po 41% osób pracujących. Co piąta osoba pracująca wskazała, że czasowo wykonywała zadania na innym stanowisku w celach szkoleniowych (21%) lub uczestniczyła w spotkaniach międzyzespołowych, których celem była wymiana wiedzy (20%).
- Uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości jest zróżnicowane ze względu na zmienne społeczno-demograficzne. Częściej, niezależnie którą formę uczenia się rozpatrujemy, działania edukacyjne podejmują osoby młodsze, z wyższym wykształceniem, pracujące, wykonujące zawody wymagające specjalistycznych umiejętności.
- Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości jest zróżnicowane. Około połowa mieszkańców Polski w wieku 25–65 lat zadeklarowała, że uczenie się sprawia im

przyjemność i daje satysfakcję, a ponad 60%, że ważne jest dla nich, aby wzbogacać swoją wiedzę i umiejętności. Jednocześnie prawie 42% objętych badaniem dorosłych przyznaje, że nie chce im się już uczyć.

- Szczególnie pozytywny stosunek do uczenia się w dorosłości mają kobiety, osoby w młodszych kategoriach wiekowych (25–34 i 35–44 lata), cechujące się wyższym poziomem wykształcenia oraz pracujący.
- Pozytywne nastawienie wobec uczenia się sprzyja podejmowaniu uczenia się w dorosłości. Przekonania są jednym z kluczowych determinantów uczestnictwa w działaniach edukacyjnych. Rola nastawienia jest szczególnie wyraźna w przypadku nieformalnego uczenia się.
- Osoby, które wychowywały się w rodzinie o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym (mierzonym wykształceniem i pozycją zawodową rodziców), częściej podejmują działania edukacyjne oraz mają bardziej pozytywne nastawienia wobec uczenia się w dorosłości.
- Osoby, które deklarują, że w dzieciństwie ich rodzice byli bardziej zaangażowani w rozwój i edukację potomstwa, np. przez czytanie książek, interesowanie się tym, jak dziecko radzi sobie w szkole czy wspieranie jego zainteresowań, są bardziej skłonne do podejmowania aktywności edukacyjnych w dorosłości.
- Udział w dowolnej, zorganizowanej aktywności pozalekcyjnej w okresie szkolnym sprzyja podejmowaniu działań edukacyjnych także w dorosłości. Szczególnie istotne są te związane z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwojem zainteresowań. Udział w zajęciach dodatkowych, niezależnie od ich rodzaju, wyraźnie silniej jest związany z uczeniem się nieformalnym niż pozaformalnym.
- Uczenie się w dorosłości w dużej mierze powiązane jest z pracą zawodową. Osoby pracujące częściej brały udział w uczeniu się. Największe różnice między grupą aktywnych zawodowo a pozostałymi badanymi dotyczą kształcenia pozaformalnego – 1/3 pracujących podejmowała takie aktywności, a wśród nieaktywnych zawodowo odsetek ten wyniósł 14%.
- Tematyka aktywności realizowanych w ramach uczenia się pozaformalnego jest najczęściej związana tylko z pracą. Większa aktywność pracujących w działaniach pozaformalnych w znacznym stopniu związana była ze wsparciem pracodawców, którzy zarówno motywowali do udziału (58%), jak i finansowali koszty uczestnictwa (57%).

- Częściej w różnych działaniach, zarówno w edukacji formalnej, pozaformalnej, jak i uczeniu się nieformalnym brali udział badani wykonujący zawody wymagające specjalistycznych umiejętności (*white collar jobs*), pełniący funkcje kierownicze oraz osoby, dla których praca zawodowa jest spójna z wcześniejszą ścieżką kształcenia.
- Zatrudnienie w dużych organizacjach (z co najmniej 250 pracownikami), działających w sektorze publicznym, szczególnie sprzyja uczeniu się – zwłaszcza kształceniu pozaformalnemu.

Summary

In the 12 months preceding the survey, 2/3 of adult Poles (aged 25–65) participated in at least one activity: formal education, non-formal education, informal learning or learning occurring in the workplace (excluding compulsory OHS-type training). If we consider only formal, non-formal or informal learning (excluding work-based learning and mandatory health and safety training), the indicator has a value of 54.2%.

- The lower the level of the formalisation of the learning, the higher the participation. Only 2.5% of respondents participated in formal education, about 1/4 in non-formal education, and half of Poles aged 25–65 engaged in informal learning. The rate of learning at work reached 46% in the entire surveyed population, and was as high as 59% among those who were employed. Among non-formal activities, the most common were on-site courses, training and workshops (16%) and, to a slightly lesser extent, those conducted through the Internet (11%). Conferences, lectures and thematic meetings were attended by 9% of adults.

Informal learning was most often undertaken on one's own: just over 1/3 of respondents used online materials for this purpose, while 30% used books or other printed materials. One in five adults reported that they learned from friends or acquaintances.

Learning at work most often occurred as instructional sessions (on how to use new equipment, for example) and as learning from co-workers and supervisors – each reported by 41% of employed respondents. One in five employees indicated that they had temporarily performed tasks in another position for training purposes (21%) or participated in inter-team meetings to share knowledge (20%).

Participation in adult learning differs among socio-demographic groups. More often, regardless of which form of learning was considered, educational activities were undertaken by people who were younger, those who had a higher education, people who were employed, and those in high-skilled occupations.

Attitudes towards learning in adulthood are varied. Approximately half of Poland's residents aged 25–65 declared that they enjoyed learning and found it satisfying, while over 60% reported that improving their knowledge and skills was important. At the same time, almost 42% admitted that they no longer wanted to learn.

- Particularly women, people in younger age categories (25–34 and 35–44), individuals with higher levels of education, and those who are employed have a more favourable attitude towards learning in adulthood.
- A positive attitude towards learning in adulthood is correlated with undertaking educational activities as an adult. Beliefs are one of the key determinants of participation in learning activities. The role of attitudes is particularly important in the case of adults' engagement in informal learning.
- Those who grew up in a family with a higher socio-economic status (measured by parents' education and occupational position) were more likely to engage in educational activities and have more positive attitudes towards learning in adulthood.
- Respondents who reported higher parental involvement in their development and education, e.g., by being read books, taking an interest in their school achievements, supporting their interests or attending parent-teacher meetings were more likely to engage in educational activities in adulthood.
- Attending any organised extracurricular activity while in school fostered participation in educational activities also in adulthood. Of particular importance were activities that increased knowledge and developed interests. Participation in extracurricular activities, regardless of their type, was clearly more strongly associated with informal learning than non-formal education.
- Participation in adult learning is related to labour market status. Employed people are more likely to participate in learning. The most significant differences can be observed in the area of non-formal education – 1/3 of the employed respondents undertook such activities, whereas the result was only 14% of those outside the labour force.
- Non-formal education activities were in most cases solely work-related. The higher rate of participation in non-formal activities among employed persons was related to the support provided by employers, whose role was significant both in motivating (58%) and financing or co-financing participation (57%).
- Highly skilled professionals, those in managerial positions and those whose professional work was consistent with their previous educational path were more likely to participate in a variety of learning activities, spanning across formal education, non-formal education and informal learning.

- Employment in large organisations (with at least 250 employees), those operating in the public sector, favours participation in adult learning – especially non-formal education.

1. Uczenie się w dorosłości – ujęcie kontekstualne

Uczenie się w dorosłości w ciągu ostatnich lat stało się tematem, któremu nadaje się duże znaczenie – zarówno jeśli chodzi o prowadzone badania i analizy, jak i obecność w obszarze w polityk publicznych, w tym polityce na rzecz spójności społecznej, rozwijania kapitału społecznego i ludzkiego. Podkreśla się, że uczenie się w dorosłości przynosi korzyści nie tylko w sferze zawodowej, ale także prywatnej, społecznej czy obywatelskiej. Z kolei z punktu widzenia państwa przyczynia się do podniesienia poziomu kapitału ludzkiego, co przekłada się na korzyści ekonomiczne i społeczne.

Rozdział ten koncentruje się na syntetycznym wskazaniu, w jaki sposób podejście do tego zagadnienia zmieniało się na przestrzeni dekad oraz jakie implikacje zmiana ta miała dla podejścia w badaniach tego zjawiska. Ponadto zrekapitulowane zostaną sposoby analizowania i badania edukacji dorosłych i problemy związane z pomiarem zjawiska.

1.1. Uczenie się w dorosłości jako element idei na rzecz uczenia się przez całe życie

Rozumienie terminu edukacja dorosłych wyraźnie ewoluowało w ciągu ostatnich dekad. Do lat 80. w dyskursie publicznym (UNESCO, OECD) dominującym terminem była edukacja dorosłych (ang. *education of adults*). Coraz częściej jednak pojawiały się określenia: edukacja całożyciowa (ang. *lifelong education*), kształcenie ustawiczne (ang. *continuing education*), jak również edukacja powrotna (ang. *recurrent education*). Kształcenie ustawiczne stało się pojęciem opisującym kształcenie całożyciowe – dorośli stali się częścią głównego nurtu edukacyjnego. Z czasem zaczęto używać pojęć edukacji przez całe życie (UNESCO) czy edukacji powrotnej (OECD), zaś począwszy od lat 90. coraz wyraźniej w dyskursie publicznym obecna była idea uczenia się przez całe życie (UNESCO, OECD, UE) (Volles, 2014).

Analizując zmianę podejścia do zagadnienia nauki w dorosłości (w szczególności na podstawie dokumentów UNESCO, OECD, UE), warto zwrócić uwagę, że na przestrzeni wielu lat nastąpiło znaczące przesunięcie od „edukacji” (ang. *education*) do „uczenia się” (ang. *learning*). Zmiana ta oznaczała przede wszystkim mniejszy nacisk na struktury i instytucje, a większą koncentrację na jednostce jako tej, która znajduje się w centrum procesu edukacyjnego, ponosi odpowiedzialność za proces uczenia się i motywację do

nauki. Ponadto nastąpiło odejście od modelu, w którym obowiązuje ściśle określony czas na naukę (dzieciństwo i wczesna młodość) i przejście do modelu nauki „od początku do końca życia” (Borg, Mayo 2005; Volles 2014; Worek 2016).

W jednej z najbardziej powszechnych definicji idei uczenia się przez całe życie zamieszczonej w publikacji „Edukacja: jest w niej ukryty skarb”, Jacques Delors (1998) podkreśla, że uczenie się nie może obejmować tylko wczesnego etapu życia, ale powinno dotyczyć każdej jego fazy, tak by jednostka w ciągu całego życia nabywała kompetencje pozwalające jej sprostać wymaganiom zmieniającej się rzeczywistości. Nacisk został tu położony (zgodnie z definicją OECD) na uczenie się jako proces indywidualnego rozwoju odbywającego się na wszystkich etapach życia – od uczenia się we wczesnym dzieciństwie do uczenia się na emeryturze.

Ważnym aspektem idei uczenia się przez całe życie jest orientacja na efekty uczenia się, czyli na to, co człowiek wie i potrafi, ze zwróceniem uwagi na rolę możliwie najszerzego dostępu do dobrej jakości uczenia się (niezależnie od sytuacji, w których ono zachodzi) i uzyskiwania kwalifikacji cenionych w kraju i za granicą. Podkreśla się znaczenie uczenia się w każdym wymiarze życia, w okolicznościach nieformalnych, w domu, w pracy i w społeczności, nie zaś wyłącznie w ramach edukacji formalnej odbywającej się w szkołach, uczelniach czy w instytucjach kształcących osoby dorosłe.

Idea uczenia się w dorosłości znalazła także odzwierciedlenie w działaniach decydentów zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym (poprzez wprowadzenie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, przyjęcie Zintegrowanej Strategii Umiejętności czy też rozwijanie instrumentów współfinansowania uczestnictwa osób dorosłych w edukacji i szkoleniach). W europejskich dokumentach strategicznych, licznych analizach i opracowaniach dotyczących tego zjawiska podkreśla się, że dążenie do ciągłego rozwoju, zdobywanie nowych kompetencji czy uzyskiwanie kwalifikacji z innych dziedzin niż te zdobyte w ramach formalnego wykształcenia to strategie, które stają się coraz bardziej pożądane i opłacalne na rynku pracy.

Nowa europejska agenda w zakresie uczenia się dorosłych na lata 2021–2030² podkreśla potrzebę znacznego zwiększenia udziału osób dorosłych we wszystkich trzech formach edukacji: formalnej, pozaformalnej i nieformalnej. Kładzie się w niej nacisk na konieczność wytworzenia „nowej kultury uczenia się”, w której ważną rolę odgrywa zarówno posiadanie umiejętności podstawowych, jak i zdobywanie przez całe życie „umiejętności i kompetencji

² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32021G1214\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32021G1214(01))

na wszystkich poziomach”³. Wskazuje się na znaczenie uczenia się w miejscu pracy i stwarzanie sprzyjających mu warunków, co obejmuje planowanie i organizowanie działań ukierunkowanych na rozwój wiedzy i umiejętności oraz kreowanie kultury uczenia się. Unijna rezolucja akcentuje jednocześnie, że konieczne jest, by uczenie się dorosłych wykraczało poza narzędzia przydatne w pracy zawodowej, zwracając uwagę na znaczenie uczenia się dla poczucia dobrostanu oraz wzmocnienia zdolności do odnajdowania się we współczesnym świecie i reagowania na zachodzące w nim zmiany.

Zalecenia i programy unijne koncentrują się także na pomiarach zjawiska uczenia się, w tym przede wszystkim na osiągnięciu kolejnych wskaźników uczestnictwa dorosłych w działaniach edukacyjnych. We wspomnianym dokumencie podkreśla się dążenie do tego, by do 2025 r. odsetek osób dorosłych w wieku 25–64 lat, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczyły w uczeniu się, wynosił co najmniej 47%. Natomiast do 2030 r. ten odsetek powinien osiągnąć co najmniej 60%.

1.2. Kluczowe zagadnienia w badaniach nad zjawiskiem uczenia się w dorosłości

Analizy i badania nad zjawiskiem uczenia się dorosłości w dużej mierze koncentrują się na pomiarach uczestnictwa w uczeniu się, w tym formalnym, pozaformalnym i nieformalnym.

1.2.1. Podstawowe definicje

Edukacja formalna oznacza uczenie się, które jest realizowane w zorganizowanym i usystematyzowanym środowisku przeznaczonym specjalnie do uczenia się i zwykle prowadzi do uzyskania kwalifikacji pełnych lub częściowych, na ogół w postaci świadectwa lub dyplomu; składa się na nie m.in. system kształcenia ogólnego, kształcenia zawodowego oraz szkolnictwa wyższego (European Commission, 2001). Edukacja formalna bywa też określana jako: kształcenie szkolne, akademickie, edukacja instytucjonalna, formalny system kształcenia, uczenie się formalne (ang. *formal learning*).

Przez edukację pozaformalną należy rozumieć zorganizowane działanie edukacyjne, które może kończyć się uzyskaniem certyfikatu, ale nie wpływa na podniesienie poziomu wykształcenia. Jest to więc, podobnie jak edukacja formalna, uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, ale w ramach programów, które nie wchodzi w zakres edukacji formalnej. Efekty uczenia się uzyskane w ramach tej formy edukacji mogą być

---

³ tamże

walidowane, akumulowane i przenoszone w toku zdobywania kwalifikacji „szkolnych” i „akademickich” (Stęchły, 2021).

Uczenie się nieformalne to uzyskiwanie efektów uczenia się poprzez różnego rodzaju aktywność poza edukacją formalną i edukacją pozaformalną. Uczenie się nieformalne może odbywać się poprzez samodzielne uczenie się, uczenie się w wyniku innej aktywności – w pracy zawodowej, podczas wykonywania obowiązków domowych, realizacji zainteresowań pozazawodowych itp. (Stęchły, 2021).

Ważne w tym kontekście jest zwrócenie uwagi na dwa podstawowe kryteria, które odróżniają działania związane z uczeniem się od działań niezwiązanych z nim (Eurostat, 2006), szczególnie w odniesieniu do uczenia się nieformalnego. Przede wszystkim działanie związane z uczeniem się musi być celowe/intencjonalne (w przeciwieństwie do uczenia się incydentalnego), więc działanie ma z góry określony cel. Ponadto sama czynność uczenia się powinna być zorganizowana w jakiś sposób, w tym przez samego uczestnika.

1.2.2. Uwarunkowania uczestnictwa

Poza pomiarem poziomu uczestnictwa w trzech opisanych formach uczenia się liczne badania dotyczące tego tematu koncentrują się także na wskazywaniu uwarunkowań i czynników wpływających na podejmowanie aktywności edukacyjnych, z uwzględnieniem różnych perspektyw. Relacyjny i złożony charakter tych uwarunkowań został przedstawiony w wielopoziomowym modelu uczestnictwa zaproponowanym przez Boeren (Boeren i wsp., 2010). Model ten pokazuje, że na proces podejmowania decyzji o podjęciu edukacji w dorosłości wpływają czynniki z różnych obszarów – mikro-, mezo- i makrospołecznego. Uzależnione są one od zasobów/możliwości i barier/deficytów obecnych w tych obszarach, a także od relacji między podażą a popytem w odniesieniu do usług edukacyjnych (Worek, 2019).

Kluczowe dla uczestnictwa w edukacji – z perspektywy jednostki – są z jednej strony czynniki ekonomiczne i społeczno-kulturowe, jak m.in. wiek, płeć, status na rynku pracy, dochód, zawód, społeczny i kulturowy kapitał, miejsce zamieszkania, z drugiej zaś dyspozycje behawioralno-psychologiczne, tj. potrzeby, intencje, motywacje, postawy, oczekiwania, pewność siebie/poczucie sprawstwa (Boeren i wsp., 2010). Na poziomie mezo- istotne są przede wszystkim instytucje, które świadczą usługi szkoleniowe i edukacyjne, zaś na poziomie makrospołecznym – państwo i jego agendy. Te ostatnie mogą mieć wpływ na procesy edukacyjne, np. poprzez dbanie o jakość usług

edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych, ułatwienie dostępu do informacji, wprowadzenie zachęt finansowych, oferowanie usług z zakresu poradnictwa i doradztwa zawodowego, wspieranie zarówno jednostki, jak i pracodawców w określeniu ich potrzeb edukacyjnych (Worek, 2019).

W ilościowych badaniach porównawczych i analizach powiązań między różnymi czynnikami warunkującymi uczenie się w dorosłości na poziomie mikrospołecznym zwykle nacisk kładzie się na kwestie społeczno-demograficzne, takie jak wiek, płeć, status na rynku pracy, miejsce zamieszkania. Są to czynniki, które w dużym stopniu różnicują poziom uczestnictwa w poszczególnych formach edukacji (formalnej, pozaformalnej i nieformalnej). W mniejszym stopniu z kolei analizuje się i bada uwarunkowania związane z uczeniem się tkwiące w przeszłości, jak status społeczno-ekonomiczny rodziny pochodzenia, zaangażowanie rodziców w edukację dziecka, uwarunkowania wcześniejszej edukacji czy kształtowane w toku życia nastawienie do uczenia się.

1.3. Problemy metodologiczne w prowadzonych badaniach nad zjawiskiem uczenia się w dorosłości

Badania ilościowe skupiające uwagę na perspektywie jednostki, w których podejmowana jest problematyka uczenia się osób dorosłych, realizowane są przez wiele podmiotów na całym świecie. Wśród najbardziej znanych projektów, dostarczających obecnie danych na temat uczestnictwa Polaków w aktywnościach edukacyjnych, wymienić należy Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL, ang. *Labour Force Survey, LFS*), badanie Kształcenie Dorosłych (KD, ang. *Adult Education Survey, AES*), Bilans Kapitału Ludzkiego (BKL) czy Międzynarodowe Badanie Kompetencji Osób Dorosłych (PIAAC, ang. *The Programme for the International Assessment of Adult Competencies*). Jednym ze wspólnych celów badań ilościowych nad tym zjawiskiem jest pomiar poziomu uczestnictwa w aktywnościach edukacyjnych. Jednak wnioski z tych badań skłaniają także do przemyśleń natury metodologicznej, ponieważ okazuje się, że badanie zjawiska uczenia się w dorosłości wiąże się licznymi dylematami i problemami. Mimo coraz większej liczby prowadzonych badań, a może właśnie w wyniku tego, nie udało się wypracować w pełni zadowalających rozwiązań, jednoznacznych wytycznych kierunkujących badania empiryczne. Przegląd literatury pokazał, jakie trudności stoją przed badaczami. Można wskazać między innymi wyzwania związane z operacjonalizacją różnych form uczenia się, konstrukcją pytań, kolejnością bloków tematycznych czy odczuwaną drażliwość zagadnień.

Już analiza obejmująca porównanie wyników różnych badań, zarówno uzyskiwanych na gruncie polskim, jak i w projektach międzynarodowych, wykazuje znaczące różnice we wskaźnikach uczenia się pomiędzy badaniami. Na przykład według Eurostatu opierającego się na danych z Kształcenia Dorosłych, w 2016 roku w Polsce w różnych formach uczenia formalnego i pozaformalnego uczestniczyło, jeśli wziąć pod uwagę okres 12 miesięcy poprzedzających badanie, 25,5% osób w wieku 25–64 lata (w edukacji formalnej 4,4%, w pozaformalnej 23%). W Badaniu Kapitału Ludzkiego natomiast wskaźnik uczestnictwa dorosłych w edukacji formalnej i pozaformalnej w roku 2017 wyniósł 40% dla tej samej grupy wiekowej i horyzontu czasowego (w edukacji formalnej 6%, w pozaformalnej 38%) (Stec i wsp., 2018). Podobne rozbieżności pojawiają się także w badaniach międzynarodowych (Goglio, Meroni, 2014; Rubenson, 2019).

Warto jednak podkreślić, że mimo różnic w wartościach uzyskiwanych wskaźników uczestnictwa, analizy wyników różnych badań pozwalają formułować analogiczne wnioski w zakresie zależności pomiędzy uczestnictwem a cechami społeczno-demograficznymi. Wydaje się, że ma to kluczowe znaczenie dla projektowania rozwiązań w ramach polityk publicznych wspierających ideę uczenia się przez całe życie (ang. *lifelong learning*, LLL), a szerzej również budowanie kapitału społecznego i wzmacnianie spójności społecznej.

Obserwowane niespójności w zakresie uzyskiwanych wartości wskaźników uczestnictwa do pewnego stopnia wyjaśnić można różnym grupowaniem aktywności edukacyjnych czy też wyodrębnianiem wśród nich podkategorii ze względu na obszar, którego dotyczy nauka, jak również ramy czasowe, których dotyczy pomiar. Analizy prezentowane w literaturze wskazują, że potencjalnych przyczyn występowania rozbieżności w wynikach jest więcej. Wymienić wśród nich można choćby odmienne sposoby formułowania pytań, różnice w strukturze i stopniu złożoności narzędzi badawczych, inny zakres działań edukacyjnych uwzględniony w badaniach czy niejednakowe procedury gromadzenia danych (patrz: Worek, 2019; Desjardins, 2015; Goglio, Meroni, 2014).

Projekt badawczy „Uczenie się dorosłych Polaków” łączy cele diagnostyczne i aplikacyjne, związane z dostarczaniem danych do prowadzenia polityki opartej na dowodach (ang. *evidence based policy*), poszukiwania odpowiedzi na pytanie o czynniki wspierające i ograniczające uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości w różnych kategoriach. Konieczne i kluczowe było przygotowanie narzędzia badawczego, umożliwiającego uzyskanie danych w jak najlepszy sposób odzwierciedlający rzeczywisty poziom zjawiska uczenia się. W fazie przygotowawczej między innymi przeprowadzona została

analiza porównawcza narzędzi badawczych, w których poruszany był temat uczenia się dorosłych, dostępnych publikacji dotyczących zagadnień pomiaru zjawiska uczenia się, a także wytycznych zawartych w publikacji metodologicznej Eurostat „Classification of Learning Activities” (2006). W kwestionariuszu do badania „Uczenie się dorosłych Polaków” w pewnym stopniu wzorowano się na pytaniach z innych narzędzi badawczych, np.: BKL, AES, PIAAC (pomiar uczestnictwa w uczeniu się) oraz ESS i CBOS (pomiar niektórych zmiennych niezależnych, np. charakterystyki sytuacji społeczno-zawodowej) lub częściowo wykorzystano niektóre pytania z tych narzędzi.

2. Zagadnienia metodologiczno-realizacyjne

W drugim rozdziale omówione zostaną kwestie związane z przygotowaniem badania właściwego: pilotaż jakościowy oraz ilościowy, w tym badanie w schemacie eksperymentalnym na panelu badawczym. Opisano dobór próby, a także najważniejsze zagadnienia dotyczące przebiegu badania właściwego, w tym również wpływ pandemii koronawirusa na przeprowadzenie badania. Informacje dotyczące zrealizowanej próby oraz ważenia danych kończą wątek poświęcony realizacji. Druga część podrozdziału koncentruje się na sposobie zadawania pytań dotyczących uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości oraz przedstawieniu konstrukcji kluczowych zmiennych i wskaźników zagregowanych.

2.1. Realizacja badania „Uczenie się dorosłych Polaków”

Faza terenowa projektu badawczego „Uczenie się dorosłych Polaków”, obejmująca badania pilotażowe oraz przeprowadzenie badania właściwego, została zrealizowana w okresie 01.2020 – 11.2020 r.

2.1.1. Pilotaż

W związku ze złożonością przedmiotu badania oraz przytoczonymi w poprzednim rozdziale zagadnieniami zdecydowano się zrealizować dwustopniowy, pogłębiony pilotaż. Celem pilotażu była ocena narzędzia pod kątem stosowanych w nim pojęć, a także sposobu rozumienia pytań i stwierdzeń (I etap) oraz weryfikacja efektywności sposobu ankietowania w faktycznych warunkach realizacji badania (II etap). W ramach pierwszego etapu (20–22.01.2020) zrealizowano 12 wywiadów kognitywnych. Technika ta umożliwia odtworzenie sposobu formułowania myśli dotyczących badanego zagadnienia, rozumienia pojęć, wskazanie pytań potencjalnie niejasnych czy trudnych. Rozmówcy proszeni byli o „myślenie na głos”, moderator zadawał również pytania pogłębiające, miał możliwość bieżącego reagowania na wypowiedzi respondentów, co pozwoliło uzyskać możliwie najwięcej szczegółów związanych z procesem udzielania odpowiedzi. Założono, że dzięki temu zidentyfikowane i wyeliminowane zostaną pierwsze, dostrzegane jeszcze przed ilościowym pilotażem, potencjalne problemy i niejasności (Adamczyk i wsp., 2021). Rozmówcy dobrani zostali w sposób celowy, aby zapewnić zróżnicowanie ze względu na płeć, wiek i doświadczenia związane z podejmowaniem uczenia się w dorosłości

w różnych formach. Uwzględnione zostały również osoby, które na etapie rekrutacji nie zadeklarowały uczestnictwa w aktywnościach związanych z uczeniem się. Wywiady przeprowadzone zostały w studiach fokusowych w Warszawie i w Gdańsku z możliwością bieżącego podglądu na żywo oraz online. Umożliwiło to badaczom analizę oraz dokonywanie zmian w trakcie trwania wywiadów, a dzięki temu w jak największym stopniu wykorzystanie możliwości testowania określonych rozwiązań, planowanych do wykorzystania w badaniu głównym.

Celem drugiego etapu pilotażu – ilościowego (20.02–1.03.2020) – było dostosowanie finalnych narzędzi do wymogów realizacji terenowej. W pierwszej części, zrealizowanej techniką CAPI (ang. *Computer Assisted Personal Interviewing*, wywiad osobisty wspomagany komputerowo), analizowano reakcje respondentów na zadawane pytania oraz dążono do zoptymalizowania czasu trwania wywiadów. Przeprowadzono 100 wywiadów kwestionariuszowych. Dziesięć z nich zrealizowano w studiu fokusowym z możliwością bieżącego podglądu na żywo, co pozwoliło również na obserwację niewerbalnych reakcji respondentów. Po zrealizowanym pilotażu odbył się *debriefing* z ankieterami realizującymi badanie w fokusowni, jego głównym celem było poznanie perspektywy ankieterów i zidentyfikowanych przez nich trudności.

Po ustaleniu ostatecznego zestawu pytań do kwestionariusza wywiadu, dodatkowej analizie ilościowej poddano następujące zagadnienia: konsekwencje różnych sposobów formułowania pytań, wybór danego sposobu prezentacji *itemów* oraz konstrukcja skali odpowiedzi. Badanie w schemacie eksperymentalnym (z losowym przydziałem respondentów do grup i manipulacją zmiennymi niezależnymi) przeprowadzono (7–15.07.2022) na osobach zarejestrowanych w panelu badawczym (ePanel.pl) firmy ARC Rynek i Opinia⁴. W badaniu uwzględniono w szczególności: aspekty pomiaru uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości, w zakresie których występują rozbieżności między badaniami prowadzonymi w różnych krajach i przez różne podmioty (patrz: Worek, 2019) oraz czynniki wskazywane w literaturze jako potencjalnie modyfikujące uzyskiwane wyniki w zakresie deklarowanego stosunku respondentów do przedstawianych im kwestii. Analiza zgromadzonych danych (N=1621) wykazała m.in. bardzo słaby wpływ lub brak wpływu na wartości wskaźników uczestnictwa: 1) stopnia rozbudowania wprowadzenia do pytań o uczestnictwo w aktywnościach edukacyjnych (różnego zakresu podawanych

⁴ Przy doborze respondentów kontrolowano strukturę próby tak, by zakresem wieku oraz rozkładem płci, poziomu wykształcenia i wieku odpowiadała populacji objętej badaniem właściwym.

przykładów), 2) tego, czy działania prezentowane są respondentowi na jednej liście, czy na oddzielnych ekranach, 3) umieszczenia pytań o uczenie się w pracy przed pytaniami/po pytaniach o uczenie się nieformalne. Weryfikacja efektu oddziaływania formatu odpowiedzi na wyrażane opinie potwierdziła natomiast, że spośród pięciu testowanych skal⁵ wersja z etykietami słownymi uporządkowanymi od zdecydowanie pozytywnego stosunku do zdecydowanie negatywnego wyjątkowo sprzyjała wyrażaniu poparcia dla przedstawionych stwierdzeń (tzw. efekt potakiwania); tego sposobu prezentowania odpowiedzi nie uwzględniono w badaniu właściwym.

2.1.2. Badanie właściwe

W myśl pierwotnych założeń, realizacja terenowa badania miała rozpocząć się 26.03.2020 r. Pojawiające się od początku marca informacje dotyczące rozwoju pandemii koronawirusa na świecie i w Polsce oraz sukcesywnie wprowadzane w sferze publicznej obostrzenia⁶ spowodowały, że podjęta została decyzja o odroczeniu rozpoczęcia realizacji terenowej badania właściwego.

W czerwcu, kiedy częściowo zniesione zostały obostrzenia, zrealizowane zostało badanie uzupełniające, którego celem było uzyskanie aktualnych informacji w zakresie uczestnictwa osób dorosłych w uczeniu pozaformalnym w czasie pandemii. Przygotowano kilka pytań zrealizowanych w ramach badania typu omnibus przez firmę Kantar, w dniach 05–10.06.2020 (N=1012, 15+). Badanie miało dostarczyć informacji o zmianach w zakresie uczenia się dorosłych w czasie pandemii i oszacować ewentualny wpływ obostrzeń sanitarnych i lockdownu na zachowania Polek i Polaków w tym obszarze. Na podstawie analizy wyników oraz analizy sytuacji społecznej zdecydowano dodać pytanie dotyczące wpływu pandemii na zachowania w obszarze uczenia się dorosłych.

Po aktualizacji kwestionariusza opracowano skrypt. Skrypt został przygotowany w sposób umożliwiający automatyzację filtrowania i reguł przejścia, co pozwoliło wyeliminować błędy ankieterskie w tym zakresie.

Przed przystąpieniem do realizacji terenowej wszyscy ankieterzy uczestniczyli w szkoleniu online obejmującym zagadnienia związane z procedurami realizacji wywiadów, ochrony sanitarnej oraz RODO, ponadto zapoznawali się

⁵ Testowano etykiety słowne oraz numeryczne (w zakresie skali od 1 do 10 oraz od 1 do 5, tę drugą w wersji zarówno z gotowym zestawem wartości umożliwiającym wskazanie jednej z liczb, jak i wersją, w której respondent sam wpisywał liczbę).

⁶ W tym ograniczenia w przemieszczaniu się, obowiązek noszenia maseczek, nauka zdalna, rekomendacja pracy zdalnej, tzw. *lockdown*.

z kwestionariuszem wywiadu w trybie testowym, wypełniali test kontrolny dotyczący znajomości procedur oraz specyfiki wybranych zagadnień/pytań kwestionariuszowych. W całym okresie badania wywiady realizowało 145 ankieterów.

Do każdego z respondentów wysłany został list zapowiedni zawierający podstawowe informacje o badaniu, kontakt do ankietera, przybliżony termin wizyty ankietera oraz klauzulę informacyjną.

Badanie właściwe odbyło się w okresie 4.08.2020–1.11.2020. Faza terenowa zrealizowana została przez firmę Danae Sp. z o.o.

Planowano, iż badania zostanie zrealizowaną techniką CAPI, jednakże sytuacja związana z pandemią koronawirusa spowodowała, że dopuszczono realizację wywiadu przez telefon (CATI, ang. *Computer-Assisted Telephone Interviewing*, czyli wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny). Respondent, który zdecydował się skorzystać z tej formy udziału w badaniu, odpowiadał na wszystkie pytania zawarte w kwestionariuszu, a w trakcie umawiania się na przeprowadzenie badania ankieter był zobowiązany do przekazania kart respondenta wspomagających wywiad. Zmienione i dostosowane do sytuacji zostały jedynie pewne sformułowania, żeby odpowiadały specyfice rozmowy przez telefon. Technika CAPI zrealizowano 2007 wywiadów (78%), a CATI – 565 wywiadów (22%). Warto podkreślić, że mimo możliwości uczestnictwa w wywiadzie telefonicznym, większość badanych zdecydowała się wziąć udział w wywiadzie bezpośrednim – realizowanym techniką CAPI.

Analiza zarówno czasów trwania, jak i braków danych nie wykazała istotnych różnic pomiędzy wywiadami realizowanymi obiema technikami. Średni czas wywiadów telefonicznych wyniósł 45 minut, a wywiadów bezpośrednich 42 minuty, minimalny czas wywiadów niezależnie od techniki wyniósł 18 minut, średni czas wywiadu w całej próbie to 43 minuty. Interesujące jest, że częstotliwość wybierania telefonicznej formy wywiadu była zróżnicowana ze względu na zmienne społeczno-demograficzne, takie jak miejsce zamieszkania, wiek i wykształcenie. Przypuszczano, że osoby starsze będą chętniej decydowały się na rozmowę telefoniczną ze względu na największe ryzyko związane z koronawirusem, jednakże w grupie respondentów w wieku 55–65 lat taką formę wybrało 15%, podczas gdy w grupach 25–34 oraz 35–44 co czwarty badany. Telefoniczną formę wybrało 32% respondentów z wykształceniem wyższym, a w grupie z wykształceniem zawodowym lub niższym – 15%. Różnice w preferencjach techniki

badania zaobserwowano również między osobami z miejscowości różnej wielkości. Wśród mieszkańców dużych i wielkich miast (powyżej 200 tys.) ok. 30% respondentów zdecydowało się na badanie CATI, a na wsiach technikę tę wybierało niespełna 18% osób.

2.2. Próba badawcza

Badanie właściwe zostało zrealizowane na ogólnopolskiej, reprezentatywnej, losowej próbie dorosłych Polaków w wieku od 25 lat do 64 lat w momencie losowania próby (tj. urodzonych między 1 stycznia 1955 r. a 31 grudnia 1994 r.)⁷. Próba została dobrana z operatu PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności) i liczyła 7194 osoby. Podczas losowania zastosowany został dobór dwustopniowy z wiązkowaniem, w którym jednostką losowania pierwszego stopnia była gmina, natomiast jednostką losowania drugiego stopnia – osoba. Wiązka realizacyjna przypisana do wylosowanej gminy była nie mniejsza niż 9 osób.

Zrealizowano 2576 wywiadów, w dalszych analizach uwzględniono 2571 wywiadów. 5 wywiadów odrzucono ze względu na dużą liczbę braków danych lub wykazane błędy proceduralne.

Wskaźnik realizacji próby netto wynosi 39%. Wskaźnik został wyliczony po odjęciu od wszystkich wylosowanych kontaktów błędnych. Do kontaktów błędnych zaliczone zostały rekordy, dla których zaistniała któraś z poniższych sytuacji:

- emigracja respondenta – osoba wylosowana do udziału w badaniu przebywa poza granicami kraju
- osoba wylosowana do udziału w badaniu przebywa w gospodarstwie zbiorowym (zakładzie karnym, szpitalu etc.)
- adres wskazany w operacie nie istnieje, jest pustostanem, nie jest mieszkaniem prywatnym
- osoba wylosowana do badania zmarła.

Łącznie 537 rekordów określonych zostało jako błędne. Jeżeli istniały wątpliwości co do statusu danego adresu, ze względu na nieprecyzyjną informację przekazaną przez ankietera, był on traktowany jako brak realizacji wywiadu, nie zaś jako błędny rekord.

⁷ W związku z tym, że respondenci wylosowani do badania, którzy urodzili się w pierwszych miesiącach 1955r., w momencie realizacji wywiadu ukończyli 65 lat, konieczne było uwzględnienie tego faktu w opisie wyników. W części raportu przedstawiającej wyniki przedział wiekowy badanych obejmuje więc zakres 25–65 lat.

Poniższe tabele przedstawiają strukturę zrealizowanej próby:

Tabela 1. Struktura zrealizowanej próby ze względu na płeć

Płeć	Częstość	Procent	Procent odpowiedzi ważnych
mężczyzna	1280	49,8	49,8
kobieta	1292	50,2	50,2
ogółem	2571	100,0	100,0

Tabela 2. Struktura zrealizowanej próby ze względu na wiek

Wiek	Częstość	Procent	Procent odpowiedzi ważnych
25–34 lat	625	24,3	24,3
35–44 lat	722	28,1	28,1
45–54 lat	563	21,9	21,9
55–65 lat	661	25,7	25,7
ogółem	2571	100,0	100,0

Tabela 3. Struktura zrealizowanej próby ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania

	Częstość	Procent	Procent odpowiedzi ważnych
wieś	1022	39,7	39,7
miasto poniżej 20 tys. mieszkańców	338	13,1	13,1
miasto 20–100 tys. mieszkańców	501	19,5	19,5
miasto powyżej 100–500 tys. mieszkańców	413	16,0	16,0
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	297	11,6	11,6
ogółem	2571	100,0	100,0

Tabela 4. Struktura zrealizowanej próby ze względu na poziom wykształcenia

	Poziom wykształcenia	Częstość	Procent	Procent odpowiedzi ważnych
ważne	niepełne podstawowe	9	0,4	0,4
	podstawowe lub gimnazjalne	181	7,0	7,1
	zasadnicze zawodowe	738	28,7	28,7
	średnie	821	31,9	32,0
	pomaturalne, policealne	98	3,8	3,8
	wyższe, I stopień	178	6,9	6,9
	wyższe, II stopień	531	20,7	20,7
	wyższe, III stopień	12	0,5	0,5
	braki danych	nie wiem	1	0,0
odmowa odpowiedzi		2	0,1	–
ogółem		2571	100,0	100,0

2.3. Ważenie danych

Procedura ważenia danych została zaprojektowana oraz przygotowana przez firmę przeprowadzającą badanie – Danae Sp. z o.o. Przedstawione w tym podrozdziale informacje pochodzą z noty metodologicznej sporządzonej przez wykonawcę (Danae, 2020).

Zbiór danych zważono w oparciu o schemat RIM/RAKING (potocznie zwany ważeniem krzyżowym/iteracyjnym). Ważenie RIM (ang. *Random Iterative Method*) jest techniką powszechnie stosowaną do ważenia danych pochodzących z badań rynkowych w odniesieniu do populacyjnych danych demograficznych, takich jak płeć, wiek, wykształcenie itp. Ważenie RIM jest bardziej złożone w przypadku włączania do procesu ważenia kilku różnych danych demograficznych, a nie tylko jednego parametru.

Do ważenia zostały wykorzystane następujące dane:

1. Dane o rozkładzie ludności wg płci i wieku w gminach – Bank Danych Lokalnych (BDL) GUS stan na 31.12.2019.
2. Szacunkowa struktura wykształcenia – skorygowane dane z Narodowego Spisu Powszechnego (NSP) 2011 dla grupy wiekowej 25–64. Korekta danych konieczna była ze względu na to, że NSP realizowany był 9 lat przed badaniem „Uczenie się dorosłych Polaków” i struktura populacji w tym czasie mogła ulec zmianie. Wykonawca dokonał oszacowania rozkładu wykształcenia na rok 2016. Jak napisano w nocie metodologicznej: „Koncepcja prognozy oparta jest na przesunięciu w czasie (postarzeniu) o 5 lat poszczególnych kohort wiekowych legitymujących się określonym wykształceniem. Przykładowo – dane z NSP2011 o wykształceniu w grupie wiekowej 30–34 przypisane zostaną kolejnej grupie wiekowej – 35–39 (do tej kategorii przepisana zostanie informacja o liczbie osób z poszczególnych kategorii wykształcenia z danych NSP2011 dla grupy wiekowej 30–34). Przesunięcia dokonano dla wszystkich kategorii wieku (z NSP2011) oprócz ‘starej’ grupy 20–24 z 2011 r. (w przypadku której przesunięcie musiałoby dotyczyć kohorty 25–29)” (Danae, 2020).
3. Dane dotyczące struktury wykształcenia na podstawie OECD i Eurostat (LFS) dla roku 2019 (w podziale ISCED 1–2 – wykształcenie podstawowe, gimnazjalne, poniżej podstawowego, ISCED 3 – wykształcenie zawodowe, branżowe, liceum, technikum, ISCED 4–8 – wykształcenie od szkoły policealnej do doktoratu).

W wyniku ważenia powstały 3 wagi, tj. waga uwzględniająca kształt populacji ze względu na płeć i wiek, waga uwzględniająca wiek, płeć i wykształcenie z uwzględnieniem przesunięcia czasowego i przy wykorzystaniu danych z NSP 2011 oraz waga dotycząca wykształcenia oparta o dane OECD. Porównanie wyników analiz z zastosowaniem skonstruowanych wag pokazuje, że wszystkie trzy sposoby ważenia dają niemal identyczne efekty: rozkłady zarówno uczestnictwa w wyróżnionych w badaniu formach uczenia się, jak i deklarowanego nastawienia do rozwijania wiedzy i umiejętności w poszczególnych grupach społeczno-demograficznych uzyskane przy zastosowaniu każdej z wag są bardzo zbliżone (różnice w wartościach procentowych obserwowanych w komórkach nie przekraczają 3 p.p., a w znakomitej większości przypadków są mniejsze niż 1 p.p.).

2.4. Pomiar uczestnictwa w uczeniu się dorosłości – rozwiązania przyjęte w kwestionariuszu wywiadu

Na podstawie przeglądu literatury zidentyfikowano problemy związane z pomiarem uczenia się w dorosłości. Część z nich, dotycząca dostosowania języka narzędzia badawczego, zrozumiałości, jednoznaczności używanych terminów czy drażliwości tematyki poruszona została w badaniach pilotażowych, szczegółowy opis wyników analizy wywiadów kognitywnych zawarty jest w odrębnej publikacji (Adamczyk i wsp., 2021). Wyniki analiz pierwszego etapu pilotażu unaocznily kwestie, na które położono szczególny nacisk przy formułowaniu pytań do wywiadu kwestionariuszowego.

- Dobór słów – używanie języka respondentów, terminów, które nie ograniczą postrzegania zjawiska uczenia się do edukacji formalnej, a zarazem umożliwią oddzielenie aktywności intencjonalnych od incydentalnego uczenia się. Starano się sformułować pytania w taki sposób, aby ograniczyć ryzyko włączania aktywności nieklasyfikujących się jako uczenie się podejmowane celowo.
- Ograniczenie ryzyka podwójnego klasyfikowania aktywności edukacyjnych – analiza materiałów ujawniła, że rozmówcy mają problem z rozróżnieniem pojęć opisujących różne działania. Ujawniło się to w kilku przypadkach, na przykład przy pytaniu o szkolenia i warsztaty. Zdarzało się, że rozmówcy dwa razy mówili o tej samej aktywności, raz nazywając ją warsztatem, a w kolejnym pytaniu szkoleniem. Analogicznie rozmówcy, odpowiadając najpierw o aktywnościach pozaformalnych podejmowanych w związku z pracą zawodową, a w dalszej kolejności pozazawodowo, opowiadali o tej samej aktywności. Zdecydowano, że w przypadkach podobnych aktywności będą one ujmowane w jednej pozycji, pytaniu, aby ograniczyć ryzyko zawyżania wskaźników.
- Ograniczenie drażliwości – przyznawanie się do nieuczestniczenia w działaniach edukacyjnych, a więc niespełniania pewnych kulturowych oczekiwań, wywołuje dyskomfort u badanych. W badaniu uczenia się trudno jest zredukować liczbę pytań dotyczących uczestnictwa. Aby zminimalizować negatywny wpływ realizacji wywiadu na dobrostan respondentów, starano się używać neutralnych sformułowań i zrezygnowano z pytań dodatkowych.

Dylematem w badaniu uczestnictwa w uczeniu się jest również określenie horyzontu czasowego dla podejmowanych aktywności. Zdecydowano się rekonstruować

uczestnictwo w aktywnościach edukacyjnych podjętych w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Takie rozwiązanie przyjmowane jest między innymi w badaniach BKL czy PIACC. Planuje się również zastosowanie takiego horyzontu czasowego w badaniu Labour Force Survey (a w polskiej perspektywie w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności) (Vera-Toscano, Brancati, 2020). Przywołać można argumentację Vera-Toscano i Brancati: „zastosowanie zakresu 12 miesięcy ma charakter bardziej inkluzywny i umożliwia osiągnięcie wyższych wskaźników ze względu na wyższe prawdopodobieństwo trafienia na jednostkę, która uczestniczyła w uczeniu się w ciągu ostatnich 12 miesięcy, niż spotkania osoby, która uczestniczyła w uczeniu się w ciągu ostatnich 4 tygodni. (...) Podsumowując, jeśli jesteśmy zainteresowani ogólnym uczestnictwem/dostępnością uczenia się, 12-miesięczny zakres czasowy jest lepszym wyborem” (2020, s. 13 [tłumaczenie własne]).

W opracowaniach metodologicznych wskazuje się, że kolejność bloków w kwestionariuszu, czy poszczególnych pytań może rzutować na uzyskiwane odpowiedzi. Na podstawie pilotażu podjęto decyzję, że blok pytań mierzących nastawienie do uczenia się będzie pierwszy, gdyż zadawanie najpierw pytań o fakty związane z uczeniem się sprzyja formułowaniu opinii o charakterze powszechnych przekonań, kulturowo zakorzenionych klisz, jak np. uczenie się jest ważne. Następnie zadawano pytania dotyczące edukacji formalnej w okresie dzieciństwa i młodości – odtworzono szczegółowo trajektorię edukacyjną, uwzględniono w tym bloku również pytania o opinie i wspomnienia związane z uczeniem się oraz postawy rodziców. Kolejne bloki dotyczyły uczenia się w dorosłości: formalnego, pozaformalnego i nieformalnego. Dalsza część kwestionariusza poświęcona była pracy zawodowej, włączono w nią również pytania o uczenie się w pracy. Celem takiego układu było uniknięcie zakorzenienia respondenta w tematyce zawodowej, aby nie ograniczyć myślenia o aktywnościach edukacyjnych do obszaru pracy. Jednym z podstawowych założeń projektu było zbadanie zachowań edukacyjnych Polaków w różnych kontekstach: zawodowym i niezwiązanym z pracą.

2.4.1. Konstrukcja pytań dotyczących uczestnictwa w uczeniu się w różnych formach

Analizy dotyczące uczenia się w różnych formach opracowane zostały na podstawie 4 grup zmiennych obejmujących: edukację formalną, pozaformalną, uczenie się nieformalne, uczenie się w pracy. Bloki pytań zostały ułożone zgodnie z logiką form uczenia się, które różnią się tym, w jaki sposób, w jakich warunkach i otoczeniu przebiega proces uczenia się (np. w jakim stopniu jest sformalizowany) – niezależnie od tego, jaka jest tematyka czy cel podejmowanej aktywności. Kwestionariusz wywiadu znajduje się w [Aneksie 1](#).

Uczestnictwo w **edukacji formalnej**, w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie, mierzone było za pomocą baterii pytań obejmujących naukę w tym okresie, w takich formach jak: szkoła podstawowa lub gimnazjum dla dorosłych, szkoła średnia dla dorosłych, szkoła policealna, studia wyższe, studia doktoranckie oraz studia podyplomowe. Konstrukcja narzędzia badawczego umożliwia takie filtrowanie, aby nie zadawać pytań nieadekwatnych ze względu na wcześniejszą trajektorię edukacyjną, np. pytania o studia podyplomowe nie były zadawane osobom, które ukończyły edukację na poziomie podstawowym.

Blok pytań dotyczący innych niż edukacja formalna form uczenia się wprowadzany był przez ankieterów komunikatem: *Porozmawiajmy teraz o różnych sposobach uczenia się związanych zarówno z pracą, jak i zainteresowaniami pozazawodowymi*. Dodatkowo – w razie pytań ze strony respondenta – ankieter miał do dyspozycji definicje „sposobów uczenia się związanych z pracą” oraz „zainteresowań pozazawodowych”.

Blok pytań dotyczący **uczenia się pozaformalnego** składał się z aranżacji: *Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczył(a) Pan(i) w ...?* oraz wymienianych kolejno 8 aktywności. Wspomagająco, respondent otrzymywał kartę z wypisanymi działaniami. Ankieterzy dysponowali dodatkowo instrukcjami umożliwiającymi wyjaśnienie oraz zostali zobligowani, aby w razie potrzeby przypominać, że chodzi zarówno o aktywności związane z pracą zawodową, jak i pozazawodowe. Na liście aktywności pozaformalnych uwzględniono:

- kursy, szkolenia, warsztaty – stacjonarne, z doprecyzowaniem: nie przez internet, proszę nie brać pod uwagę szkoleń BHP i przeciwpożarowych
- kursy, szkolenia przez internet, z doprecyzowaniem: proszę nie brać pod uwagę szkoleń BHP i przeciwpożarowych
- konferencje, odczyty, prelekcje, spotkania tematyczne
- prywatne lekcje, zajęcia (nauczyciel, instruktor oraz jedna lub kilka osób)
- zajęcia rozwojowe typu coaching, mentoring
- zajęcia uniwersytetu drugiego i trzeciego wieku
- płatne praktyki lub staże w firmie lub instytucji
- bezpłatne praktyki lub staże w firmie lub instytucji.

Choć praktyki i staże łączą się z działalnością zawodową, zaliczono je do edukacji pozaformalnej, a nie do uczenia się w pracy (ang. *on job*). Decyzję tę podjęto, mając na uwadze z zasady sformalizowany charakter tych działań (w tym konieczność prowadzenia dziennika praktyk, przygotowywania sprawozdań itd.) oraz ze względu na konstrukcję kwestionariusza, w którym blok pytań dotyczących uczenia się w miejscu pracy zadawano tylko respondentom, którzy zadeklarowali, że są osobami pracującymi.

Pomiar uczenia się nieformalnego stanowi szczególne wyzwanie dla badaczy, ze względu na ryzyko włączenia aktywności, które zgodnie z wytycznymi Classification of Learning Activities (Eurostat, 2006) nie powinny być uwzględniane. Dotyczą przede wszystkim przypadków wskazywania przez respondentów jako uczenia się sytuacji, kiedy nabywają nową wiedzę lub umiejętności w sposób przypadkowy, szczególnie że uczenie incydentalne jest immanentną cechą życia społecznego. Z drugiej strony, równie trudno jest wykluczyć sytuację przeciwną, kiedy respondenci nie uznają, że podejmowane przez nich działanie, na przykład samodzielne wyszukiwanie i przyswajanie informacji potrzebnych w wykonywaniu obowiązków zawodowych, czy w celu samodzielnego wykonania naprawy sprzętu domowego, może być uznane za uczenie się.

W kwestionariuszu pytania dotyczące uczenia się **nieformalnego** poprzedzone były wprowadzeniem przez ankietera: Porozmawiajmy teraz o sposobach zdobywania wiedzy i umiejętności innych niż szkoła, kursy, szkolenia itp. Pytania podzielone były na dwa bloki: jeden dotyczący uczenia się samodzielnie, a drugi uczenia się nieformalnego w otoczeniu społecznym. W obu sformułowanie wprowadzające było takie samo: „**Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy, aby nauczyć się czegoś, zdobyć wiedzę lub umiejętności: ...?**”. Następnie ankieter odczytywał kolejne aktywności. Na podstawie wyników pilotażu podjęto decyzję, aby przy każdej pozycji na liście podkreślać czynność uczenia się, a w przypadku pierwszego bloku kierować uwagę respondenta na samodzielną aktywność. Pierwszy blok uwzględniał następujące pozycje⁸:

- „uczył(a) się Pan(i) samodzielnie z książek, czasopism lub innych materiałów drukowanych?”
- „uczyła(a) się Pan(i) samodzielnie z internetu, z materiałów dostępnych w internecie?”
- „uczył(a) się Pan(i) samodzielnie z wykorzystaniem programów komputerowych?”
- „uczył(a) się Pan(i) samodzielnie z programów telewizyjnych, radiowych?”

⁸ Opisy pozycji są podane w identyczny sposób, jak w kwestionariuszu wywiadu.

Blok dotyczący uczenia się w otoczeniu społecznym uwzględniał następujące pozycje:

- „uczył(a) się Pan(i) od członków rodziny?”
- „uczył(a) się Pan(i) od przyjaciół, znajomych?”
- „uczył(a) się Pan(i) od członków klubów, stowarzyszeń, grup osób o podobnych zainteresowaniach, pasjach?”
- „odwiedził(a) Pan(i) muzeum, w galerię, centrum naukowe, aby nauczyć się czegoś nowego?”.

W tym bloku respondentom zadawane było również pytanie otwarte: „[czy] uczył(a) się Pan(i) w inny sposób – jaki?” Tę odpowiedź wskazało 50 badanych. Analiza ich wypowiedzi wykazała jednak, że większość działań wstępnie określonych przez respondentów jako „inne” pokrywa się z aktywnościami wymienionymi w kwestionariuszu w ramach uczenia się nieformalnego. Co więcej, wszyscy respondenci, którzy zaznaczyli odpowiedź „tak” przy tej pozycji, uczestniczyli również w innych aktywnościach edukacyjnych, które uwzględniał kwestionariusz.

Pytania dotyczące **uczenia się w miejscu pracy** umieszczone były w części kwestionariusza poświęconej pracy zawodowej i, jak wcześniej wspomniano, zadawano je tylko respondentom, którzy zadeklarowali, że są osobami pracującymi. Wprowadzane były przez ankietera komunikatem: „Porozmawiajmy teraz o uczeniu się, zdobywaniu wiedzy, umiejętności w miejscu pracy. Respondent proszony był, aby udzielił odpowiedzi na pytanie: Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczył(a) się Pan(i) poprzez...?”. Uwzględnione aktywności obejmowały:

- uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych
- czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)
- instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania
- wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach
- spotkania międzyczespolowe, których celem była wymiana wiedzy
- obowiązkowe szkolenia przeciwpożarowe, BHP, szkolenia pierwszej pomocy.

2.5. Operacjonalizacja podstawowych zmiennych i konstrukcja kluczowych wskaźników wykorzystanych w raporcie

W niniejszym fragmencie wyjaśniona została konstrukcja kluczowych zmiennych z obszaru sytuacji zawodowej, a także poszczególnych form uczenia się oraz wskaźników złożonych różniących się zakresem uwzględnionych form uczenia się.

2.5.1. Wskaźniki uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości

Uczenie się w poszczególnych formach

Uczenie się formalne – wskaźnik obejmujący uczestnictwo w ciągu 12 miesięcy przed realizacją badania w co najmniej jednym z formalnych programów uczenia się dla osób dorosłych, tj. zorganizowanych na podstawie ustaw regulujących systemy oświaty i szkolnictwa wyższego.

Uczenie się pozaformalne – wskaźnik obejmujący uczestnictwo w ciągu 12 miesięcy przed realizacją badania w co najmniej jednej z aktywności edukacyjnych dla dorosłych, która jest zorganizowana instytucjonalnie, ale nie spełnia wymogów uczenia się formalnego. Uwzględnione zostały kursy, szkolenia, warsztaty stacjonarne; kursy, szkolenia, warsztaty przez internet, konferencje, odczyty, prelekcje, spotkania tematyczne, prywatne lekcje lub zajęcia, zajęcia typu coaching lub mentoring, zajęcia na uniwersytetach drugiego i trzeciego wieku, bezpłatne lub płatne staże i praktyki. Wskaźnik nie obejmuje aktywności obowiązkowych dla pracowników, jak np. szkolenia BHP czy przeciwpożarowe.

Uczenie się nieformalne – wskaźnik obejmujący co najmniej jedną aktywność podejmowaną w ciągu 12 miesięcy przed realizacją badania, której celem było nauczenie się czegoś, zdobycie wiedzy lub umiejętności, a zarazem niespełniającą kryteriów uczenia się formalnego lub pozaformalnego. Uwzględnione zostały: uczenie się samodzielnie z książek, czasopism lub innych materiałów drukowanych, z internetu, z materiałów dostępnych w internecie, z programów komputerowych, z programów radiowych lub telewizyjnych, uczenie się od członków rodziny, przyjaciół, znajomych, członków klubów, stowarzyszeń, grup osób o podobnych zainteresowaniach, pasjach lub odwiedzenie muzeum, galerii, centrum naukowego, aby nauczyć się czegoś nowego lub „inne” działania wskazane przez respondenta spełniające kryteria uczenia się nieformalnego.

Uczenie się w pracy – wskaźnik obejmujący uczestnictwo przez osoby pracujące w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, w co najmniej jednej aktywności, która podejmowana była w celu nauczenia się czegoś w miejscu pracy (ang. *on job*), w sposób nieformalny. Uwzględnia: uczenie się od współpracowników, od przełożonych, czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych, instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania, spotkania międzypespółowe, których celem była wymiana wiedzy. Wskaźnik nie obejmuje aktywności obowiązkowych dla pracowników, jak np. szkolenia BHP czy przeciwpożarowe.

Wskaźniki zagregowane

Przynajmniej jedna aktywność edukacyjna – wskaźnik obejmujący uczestnictwo w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w co najmniej jednej aktywności związanej z intencjonalnym uczeniem się. Uwzględnia aktywności z obszaru uczenia się formalnego, pozaformalnego, nieformalnego oraz uczenia się w pracy. Nie obejmuje szkoleń obowiązkowych dla pracowników, jak np. szkolenia BHP czy przeciwpożarowe. Umożliwia identyfikację odsetka osób, które podjęły intencjonalną aktywność edukacyjną, ale niewynikającą z obowiązkowych szkoleń w miejscu pracy.

Uczenie się w formalne, pozaformalne lub nieformalne – wskaźnik obejmujący uczestnictwo w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w co najmniej jednej aktywności związanej z intencjonalnym uczeniem się, uwzględnia: uczenie się formalne, pozaformalne, nieformalne. Nie obejmuje uczenia się w pracy (ang. *on job*) oraz szkoleń obowiązkowych dla pracowników, jak np. szkolenia BHP czy przeciwpożarowe. Umożliwia identyfikację odsetka osób, które podjęły uczenie się w dorosłości niewynikające z bezpośredniej realizacji obowiązków związanych z wykonywaniem zadań zawodowych jako osoba pracująca, ale oczywiście nie wyklucza podejmowania działań edukacyjnych związanych z aktywnością zawodową. Nieuwzględnienie we wskaźniku działań możliwych do wykonania wyłącznie w środowisku pracy pozwala uniknąć wpływu na wartość tej miary m.in. takich kwestii jak: charakter pracy (np. uczenie się obsługi maszyny dotyczy tylko niektórych profesji) lub miejsce i forma zatrudnienia (w niektórych aktywnościach nie mają szansy lub mają ograniczoną szansę uczestniczyć np. osoby samozatrudnione bądź pracujące w małych organizacjach, czy też osoby pracujące lub nie przy produkcji/w biurze). Jest to wskaźnik bardziej uniwersalny, dający możliwość porównywania wyników między różnymi grupami, np. pomiędzy aktywnymi i nieaktywnymi zawodowo. Eliminuje ograniczenia wskaźników złożonych uwzględniających aktywności, które są podejmowane tylko przez osoby pracujące

(uczenie się w pracy, szkolenia obowiązkowe), a tym samym daje większe możliwości prowadzenia analiz dla całej populacji. Traktowany jest w raporcie jako wskaźnik wiodący.

2.5.2. Sytuacja zawodowa

Zawód – pytanie o wykonywany zawód było pytaniem otwartym, kodowanym zgodnie ze standardową klasyfikacją ISCO-08⁹ kodem czterocyfrowym. Aby możliwe było wykorzystanie informacji o pozycji zawodowej do dalszych analiz (ze względu na liczebność podgrup), rekodowano zmienną w celu uzyskania kodu jednocyfrowego odpowiadającego grupom głównym (*major groups*): kierownicy, specjaliści, technicy i inny średni personel, pracownicy biurowi, pracownicy usług i sprzedawcy, rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy, robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń, pracownicy wykonujący prace proste, siły zbrojne.

White collar job (zamiennie: „białe kołnierzyki”/wysoko wykwalifikowani) – zmienna wskazująca na wykonywanie zawodu wymagającego kwalifikacji z poziomu 3 i 4¹⁰ – *high skilled jobs* – czyli grupy główne: kierownicy, specjaliści, technicy i inny średni personel. Poziomy umiejętności/kwalifikacji przypisane do poszczególnych grup głównych zostały przyjęte za kategoryzacją obowiązującą w International Labour Organization. Zmienna przygotowana na podstawie rekodowania zmiennej „zawód”.

Non-white collar job – zmienna wskazująca na wykonywanie zawodu wymagającego kwalifikacji z poziomu 1 i 2¹¹ – *low skilled jobs* – czyli grupy główne: pracownicy biurowi, pracownicy usług i sprzedawcy, rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy, robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń, pracownicy wykonujący prace proste. Poziomy umiejętności/kwalifikacji przypisane do poszczególnych grup głównych zostały przyjęte za kategoryzacją obowiązującą w International Labour Organization. Zmienna przygotowana na podstawie rekodowania zmiennej „zawód”.

Pracujący – na podstawie deklaracji respondentów, którzy na pytanie o swoją aktualną sytuację na rynku pracy wskazali odpowiedź: „jestem osobą pracującą (praca najemna, na własny rachunek, w firmie rodzinnej, we własnym gospodarstwie rolnym)” – także w przypadku tymczasowej przerwy w pracy.

⁹ <https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/index.htm>

¹⁰ <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/classification-occupation/>

¹¹ <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/classification-occupation/>

Bezrobotny – na podstawie deklaracji respondentów, którzy na pytanie o swoją aktualną sytuację na rynku pracy wskazali odpowiedź: *jestem bezrobotny(a)*.

Nieaktywny zawodowo – na podstawie deklaracji respondentów, którzy na pytanie o swoją aktualną sytuację zawodową nie wskazali odpowiedzi: „jestem osobą pracującą(...)”, ani „jestem osobą bezrobotną”. Obejmuje osoby, które wybrały następujące odpowiedzi: „na rencie”, „niezdolny(-a) do pracy z powodu długotrwałej choroby lub niepełnosprawności, ale niepobierający renty”, „osoba zatrudniona, przebywająca na urlopie macierzyńskim, wychowawczym”, „na emeryturze”, „osoba zajmująca się domem/bliskimi w pełnym wymiarze godzin”, „nauka w trybie dziennym (w szkole, na uniwersytecie)/student(ka), uczeń/uczennica”, „inne”. Odpowiedź „inne” wskazało 6 respondentów, wszyscy doprecyzowali, że pobierają świadczenie przedemerytalne.

Zmienne dotyczące sytuacji zawodowej ojca i matki respondenta opracowane zostały w analogiczny sposób jak zmienne dotyczące sytuacji zawodowej respondenta. Respondent w pytaniach dotyczących wykształcenia, statusu na rynku pracy, zawodu opiekunów odnosił się do okresu, kiedy zbliżał się do ukończenia szkoły podstawowej/gimnazjum.

3. Poziom i zróżnicowanie uczestnictwa w różnych formach uczenia w dorosłości

Celem niniejszej części opracowania jest przedstawienie obrazu uczestnictwa mieszkańców Polski w uczeniu się w dorosłości. Rozdział trzeci obejmuje analizy dotyczące poziomu uczestnictwa, jak i typów aktywności podejmowanych w ramach poszczególnych form. Szczególnie istotna jest także analiza zróżnicowania uczestnictwa, czy innych aspektów zjawiska uczenia się, ze względu na cechy społeczno-demograficzne. W ramach uzupełnienia krajobrazu uczenia się o perspektywę osób nieuczestniczących w żadnej z form uczenia się, przedstawione zostały także najważniejsze wnioski dotyczące struktury populacji nieuczących się dorosłych oraz powodów, z jakich osoby w wieku 25–65 lat nie podejmowały działań edukacyjnych. Zarysowano również tematykę poszukiwania informacji dotyczących możliwości uczenia się oraz zmiany zachowań edukacyjnych związanych z pandemią koronawirusa.

3.1. Uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości

Trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, jaki jest poziom uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości w Polsce – próbując udzielić odpowiedzi, należy precyzyjnie wskazać, co w danym przypadku rozumiemy pod tym pojęciem. Złożone wskaźniki uczestnictwa w dorosłości mogą być budowane w różny sposób, zależnie od tego, jakie składowe weźmiemy pod uwagę. Najszerzy wskaźnik uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości, uwzględniający udział w co najmniej jednej aktywności, która spełnia kryterium intencjonalnego uczenia się, powstaje, gdy weźmiemy pod uwagę: uczenie się formalne, pozaformalne, nieformalne, uczenie się w pracy oraz szkolenia obowiązkowe dla osób pracujących, jak np. BHP czy przeciwpożarowe. Przyjmuje on wartość 70,3%. Jednakże w dalszej części raportu posługujemy się wskaźnikami zagregowanymi, które nie uwzględniają szkoleń obowiązkowych typu BHP. Przyjmujemy założenie, że szkolenia typu BHP są na tyle specyficzne, a udział w nich wynika ze stosunku pracy, że nie wnoszą istotnych informacji dla diagnozowania zjawiska uczenia się w dorosłości, szczególnie w perspektywie budowania rekomendacji dla rozwoju *lifelong learning*.

Na rysunku 1 przedstawione są wartości zagregowanych wskaźników uczestnictwa w dorosłości, którymi posługujemy się w analizach (szczegółowy opis tworzenia

wskaźników znajduje się w rozdziale 2). Ze względu na redukcję liczby branych pod uwagę elementów, wskaźniki te przyjmują wartości nieco niższe niż wspomniany wyżej wskaźnik, obejmujący wszystkie intencjonalne aktywności edukacyjne. Jeśli posłużymy się wskaźnikiem wykluczającym szkolenia obowiązkowe, uwzględniającym przynajmniej jedną aktywność w ramach uczenia się: formalnego, pozaformalnego, w pracy (ang. *on job*) lub nieformalnego, to możemy stwierdzić, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed realizacją badania uczyło się około $\frac{2}{3}$ dorosłych mieszkańców Polski. Wartość wskaźnika zagregowanego, nieuwzględniającego uczenia się w pracy i szkoleń obowiązkowych typu BHP, obejmującego uczestnictwo w co najmniej jednym z działań w ramach edukacji formalnej, pozaformalnej lub uczenia nieformalnego, wynosi 54,2%.

Niniejszy rozdział ma charakter diagnostyczny, przedstawia analizy z wykorzystaniem obu wskaźników zagregowanych: przynajmniej jedna aktywność edukacyjna; edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (patrz: **rysunek 1**), dzięki temu możliwe jest zapoznanie się z danymi i analizami w dwóch ujęciach (z uczeniem się w pracy lub bez). Wydaje się, że takie podejście umożliwia dostosowanie materiału do potrzeb czytelników, z różnych perspektyw zainteresowanych uczeniem się w dorosłości i jego uwarunkowaniami.

Mankamentem wskaźników zagregowanych uwzględniających działania edukacyjne, które mogą być realizowane wyłącznie przez osoby pracujące, jak uczenie się w pracy, jest ograniczenie możliwości analiz prowadzonych dla całej populacji. W dalszych rozdziałach raportu, począwszy od czwartego, wskaźnik edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna pełni rolę wiodącą (traktowany jest jako główna zmienna zależna w analizach). Jest to wskaźnik uniwersalny i umożliwiający porównywanie wyników między różnymi grupami, np. pomiędzy aktywnymi i nieaktywnymi zawodowo.

Rysunek 1. Zagregowane wskaźniki uczestnictwa w dorosłości

Ze względu na zróżnicowaną charakterystykę działań edukacyjnych podejmowanych w dorosłości, pod względem m.in.: organizacji, dostępności, efektów, ważne jest również, aby przyrzeć się uczestnictwu w ramach określonych typów aktywności. W ramach analiz dotyczących poszczególnych form uczenia się wyróżniono: uczenie się formalne, pozaformalne, nieformalne oraz uczenie się w pracy (szczegóły dotyczące tworzenia wskaźników uczestnictwa w poszczególnych formach uczenia się znajdują się w rozdziale 2).

Upowszechnienie poszczególnych sposobów zdobywania wiedzy i umiejętności jest wyraźnie zróżnicowane (patrz: tabela 5). Do najczęściej wybieranych form uczenia się należą: uczenie się nieformalne – uczestnictwo w nim odnotowano wśród połowy objętych badaniem dorosłych – oraz uczenie się w pracy (podjęło je prawie 46% osób).

Znacznie rzadziej obserwowano uczestnictwo w kształceniu pozaformalnym.

W analizowanym okresie w taki sposób uczyła się około 1/4 mieszkańców Polski w wieku 25–65 lat (26%). Najrzadziej podejmowaną formą uczenia się przez osoby dorosłe była edukacja formalna, wskaźnik osiągnął poziom zaledwie 2,5%. Tak niski odsetek osób uczestniczących w edukacji formalnej wynika najprawdopodobniej z faktu, że ten rodzaj kształcenia jest w Polsce specyficzny przede wszystkim dla dzieci i młodzieży, a także młodych dorosłych poniżej 25 roku życia (ścieżka formalna kształcenia kończy się zazwyczaj wraz z nabyciem wykształcenia zasadniczego zawodowego, średniego bądź wyższego). Ponadto różnice pomiędzy poziomem uczestnictwa w kształceniu formalnym i pozostałych formach uczenia wskazują, iż – prawdopodobnie ze względu na większą elastyczność procesu nabywania kompetencji – uczenie się w sposób nieformalny i pozaformalny zdecydowanie bardziej wpisuje się w potrzeby i możliwości organizacyjne osób dorosłych. Z tego też powodu analizy poziomu uczestnictwa w uczeniu, prezentowane w dalszej części opracowania, skupiać się będą właśnie na nich.

Tabela 5. Poziom uczestnictwa w poszczególnych formach uczenia się

Formy uczenia się w dorosłości	Poziom uczestnictwa
edukacja formalna	2,5%
edukacja pozaformalna	26,0%
uczenie się nieformalne	50,0%
uczenie się w pracy	45,6%

3.2. Uczestnictwo w kształceniu pozaformalnym

3.2.1. Poziom uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym

Jak już wspomniano, w ciągu 12 miesięcy przed badaniem w sposób pozaformalny uczyła się około ¼ dorosłych mieszkańców Polski (26%). Warto przyjrzeć się również, jaka część omawianej populacji ma w ogóle doświadczenie związane z uczeniem pozaformalnym w dorosłości – podejmowała aktywności w tym obszarze w okresie wcześniejszym niż ostatnie 12 miesięcy przed badaniem. Odsetek osób, które uczyły się w tej formie w ciągu ostatnich 12 miesięcy lub wcześniej, wynosi 57%. Możemy stwierdzić, że ponad połowa Polaków w wieku 25–65 lat miała doświadczenie z pozaformalnym uczeniem się w dorosłym życiu. Niemal jedna trzecia dorosłych mieszkańców Polski (31%) nie uczyła się pozaformalnie w ciągu 12 miesięcy przed badaniem, jednak zadeklarowała podejmowanie takiej aktywności we wcześniejszym okresie (patrz: wykres 1). Rozpatrując tego rodzaju dane bardziej szczegółowo, zaobserwowano, że zarówno w ciągu ostatniego roku, jak i wcześniej, w omawiany sposób kształciło się 23% osób w wieku 25–65 lat. Co ciekawe, 3% dorosłych Polaków pierwszy raz w życiu podjęło kształcenie pozaformalne właśnie w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Wykres 1. Poziom uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym ze względu na ramy czasowe podejmowania aktywności

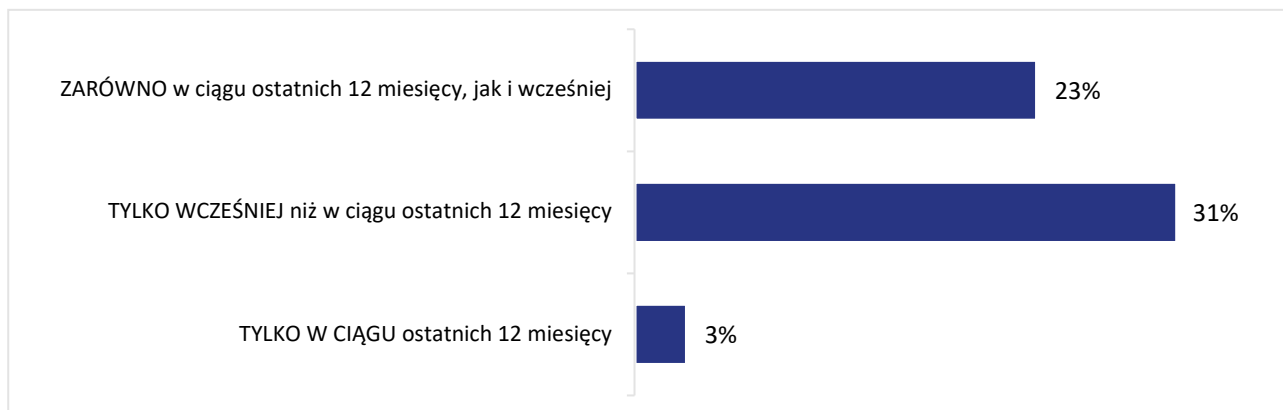

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.2.2. Aktywności podejmowane w ramach kształcenia pozaformalnego

Zdecydowanie najbardziej powszechną aktywnością w ramach uczenia pozaformalnego jest uczestnictwo w kursach, szkoleniach lub warsztatach o charakterze stacjonarnym. Przynajmniej raz, w okresie 12 miesięcy przed realizacją badania, w tego typu działaniach brało udział 16% dorosłych Polaków, zaś 7% uczestniczyło w nich w omawianym okresie 2 lub więcej razy.

Mniej więcej co dziewiąta osoba (11%) uczestniczyła przynajmniej raz w kursach, szkoleniach lub warsztatach, które były realizowane przez internet, a co dziesiąta brała udział w konferencji, odczycie, prelekcji bądź spotkaniu tematycznym (10%). Więcej niż 2 razy tego rodzaju aktywności podejmowało odpowiednio: 5% i 7% mieszkańców Polski w wieku 25–65 lat.

Pozostałe rodzaje aktywności w ramach uczenia się pozaformalnego podejmowane były znacznie rzadziej. Po 2% osób uczestniczyło w prywatnych lekcjach lub zajęciach oraz zajęciach rozwojowych typu coaching i mentoring. Marginalnymi działaniami okazały się płatne lub bezpłatne praktyki lub staże w firmach lub instytucjach, które podejmowała jedynie co setna dorosła osoba.

Wykres 2. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się pozaformalnego

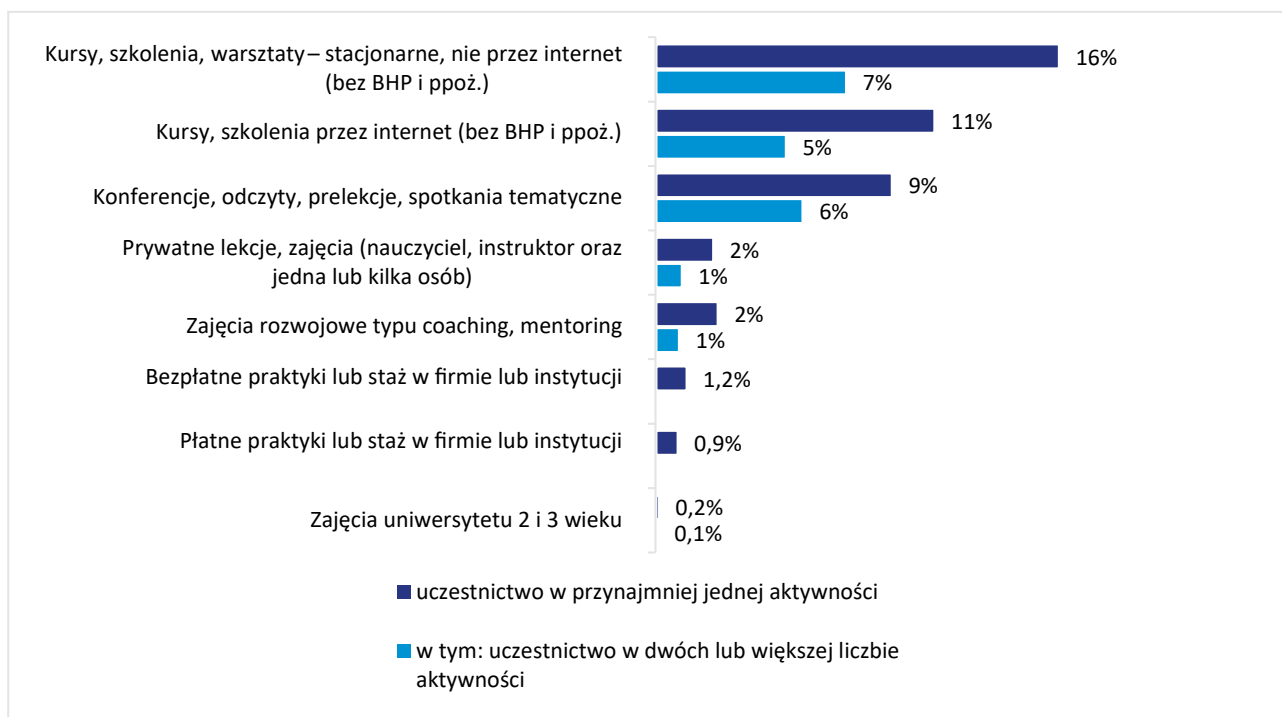

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Uwzględnione typy aktywności stosunkowo rzadko współwystępowały ze sobą. Najczęściej osoby uczące się w sposób pozaformalny podejmowały tylko jeden rodzaj aktywności w ramach tej formy kształcenia – taka sytuacja dotyczyła 14% dorosłych mieszkańców Polski. W dwóch lub większej liczbie typów aktywności (takich jak np. podjęcie w ciągu ostatnich 12 miesięcy kursu stacjonarnego oraz kursu przez internet) uczestniczyło 12% osób, z czego dokładnie w dwóch brało udział 8%, a w trzech – 4%.

Niemal niespotykane było uczestnictwo w 4 lub większej liczbie analizowanych działań związanych z uczeniem się w sposób pozaformalny.

Wykres 3. Liczba aktywności podejmowanych w ramach uczenia się pozaformalnego

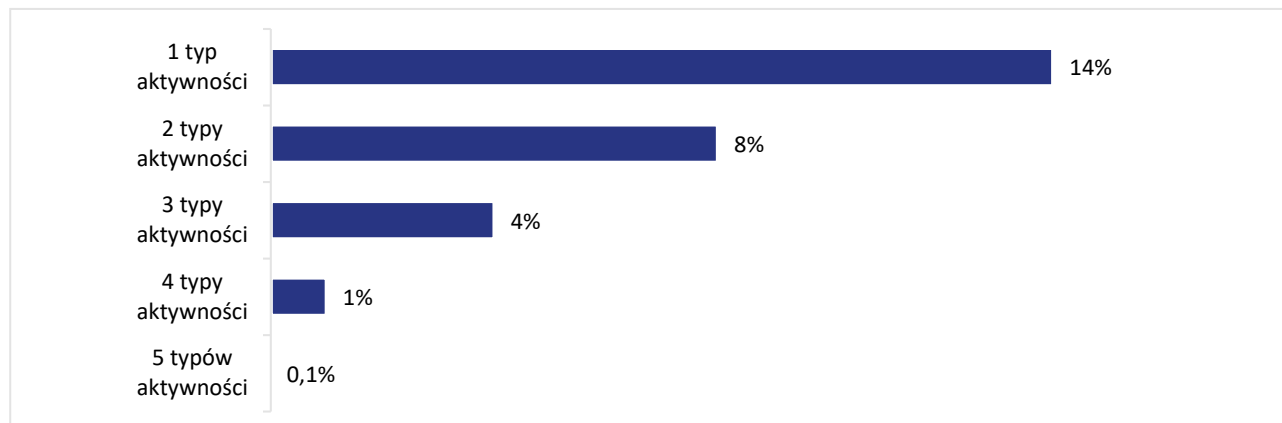

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.2.3. Pomysłodawcy i źródła finansowania kształcenia pozaformalnego

Na zakończenie rozważań dotyczących uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym należy zwrócić uwagę na bardzo silne powiązanie tego rodzaju aktywności z życiem zawodowym. Jedynie 4% respondentów deklarowało, że podejmowane przez nich aktywności w ramach tego rodzaju kształcenia nie miały związku z pracą lub rozwojem zawodowym. Spośród 26% osób kształcących się w sposób pozaformalny aż ponad $\frac{4}{5}$ stanowiły takie, które wiązały uczenie się wyłącznie z życiem zawodowym. Wskazuje to na potencjalną rolę, jaką mogą odegrać pracodawcy w obszarze uczenia się w dorosłości.

Argumentów na rzecz tej tezy dostarcza również analiza odpowiedzi na pytanie o to, czym pomysłem było podjęcie przez osoby dorosłe tej formy edukacji oraz kto je finansował. Każdy z respondentów, który wskazał, że zrealizował choć jedno działanie z zakresu edukacji pozaformalnej, pytany był o te dwie kwestie, przy czym pytania odnosiły się do wszystkich podjętych aktywności łącznie. Każdy uczący się pozaformalnie w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie mógł zaznaczyć dowolną liczbę wymienionych w kwestionariuszu podmiotów – tak, by wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które przysłużyły się powstaniu pomysłu i pokryciu kosztów uczenia się. Jak zaprezentowano na wykresie 4, jeśli chodzi o pomysłodawców, pracodawca wskazany został przez nieco ponad połowę osób uczestniczących w edukacji pozaformalnej i uplasował się na drugiej pozycji; w przypadku finansowania udziału w kursach, szkoleniach, konferencjach itd. pracodawca był natomiast najczęściej wskazywanym podmiotem (patrz: wykres 5). Warto podkreślić jednocześnie, że ponad $\frac{1}{3}$ osób, które

brały udział w edukacji pozaformalnej, opłacała częściowo lub całkowicie podejmowane aktywności z budżetu własnego gospodarstwa domowego.

Wykres 4. Pomysłodawcy podjęcia edukacji pozaformalnej

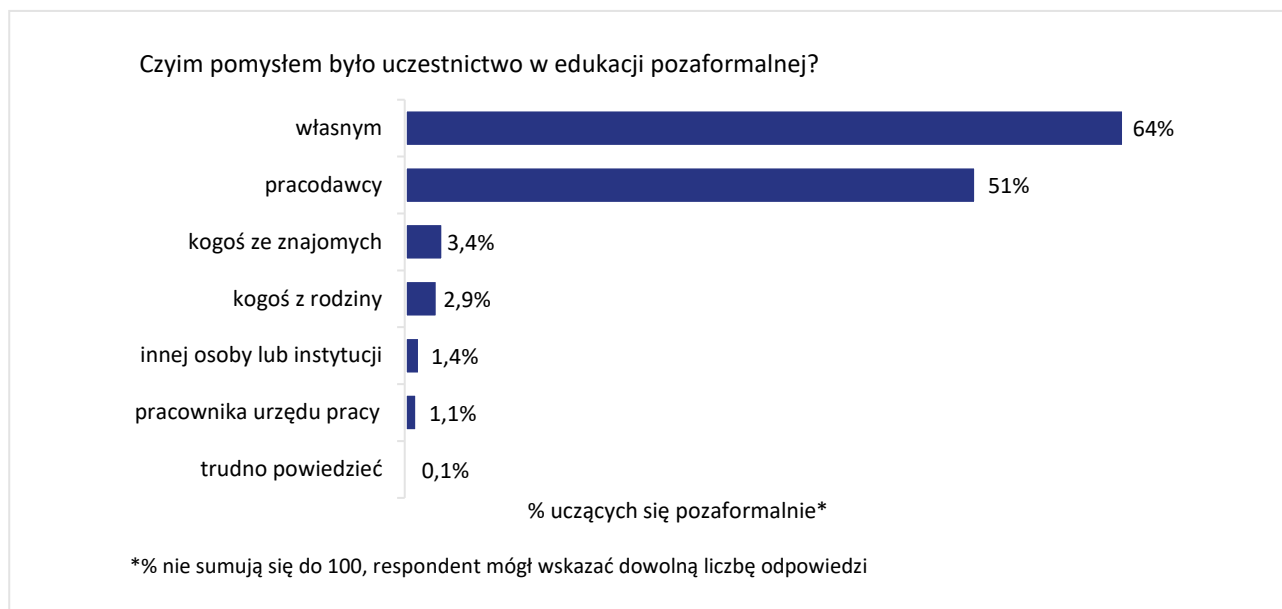

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wykres 5. Źródła finansowania uczestnictwa w edukacji pozaformalnej

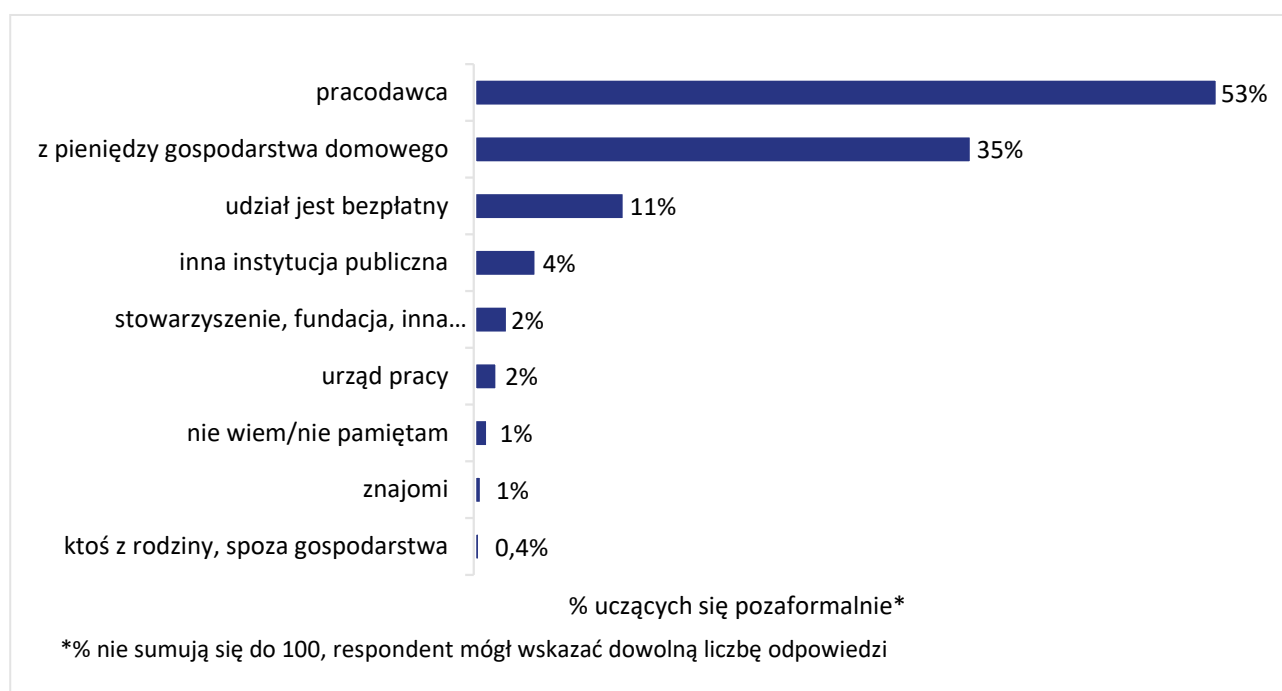

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.3. Uczenie się nieformalne

Uczenie się nieformalne obejmuje aktywności, które podejmowane są w sposób intencjonalny, jednak – w odróżnieniu od pozostałych form uczestnictwa w kształceniu – niezinstytucjonalizowany, cechuje je większa dowolność i autonomia osoby uczącej się. Jest to najpowszechniejsza forma uczenia się w dorosłości. W okresie 12 miesięcy przed badaniem przynajmniej jedną aktywność wchodzącą w zakres uczenia się nieformalnego podejmowało 50% osób w wieku 25–65 lat.

Wśród aktywności podejmowanych w ramach nieformalnego uczenia się, najczęściej wybierane było uczenie się z materiałów dostępnych w internecie oraz uczenie się z książek, czasopism lub innych materiałów drukowanych. W ciągu 12 miesięcy przed badaniem takie działania podejmowało odpowiednio: 36% i 30% osób w wieku 25–65 lat. Rzadziej wskazywane było uczenie się z wykorzystaniem programów komputerowych (14%). Relatywnie duża część mieszkańców objętych badaniem mieszkańców Polski uczyła się od innych, co piąta osoba wskazała, że uczyła się od przyjaciół lub znajomych (21%), natomiast co ósma – od członków rodziny (12%). Rzadziej obserwowano sytuacje, że badani uczyli się od członków klubów, stowarzyszeń lub grup osób o podobnych zainteresowaniach (9%). Spośród wszystkich uwzględnionych aktywności najmniej popularne okazało się samodzielne uczenie się z programów telewizyjnych lub radiowych. Wskazało je jedynie 6% osób w wieku 25–65 lat.

Wykres 6. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się nieformalnego

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.3.1. Uczenie się w pracy

Uczenie się w pracy najczęściej związane jest z nabywaniem umiejętności lub wiedzy wykorzystywanych do realizacji obowiązków zawodowych. Zwykle realizowane jest w miejscu wykonywanej pracy, ewentualnie w formie wizyt obserwacyjnych w innych firmach lub instytucjach. Choć niejednokrotnie formą przypomina kształcenie nieformalne, cechą dystynktywną, pozwalającą wyodrębnić je w ramach przeprowadzonych analiz, jest kontekst jego podejmowania – ograniczony do sytuacji wykonywania pracy.

Na wykresie 7 zaprezentowano częstość podejmowania poszczególnych aktywności w ramach uczenia się w pracy w kategorii osób pracujących i dla całej populacji badanej. W związku z tym, że możliwość podejmowania uczenia się w pracy dostępna jest tylko dla osób pracujących, warto przeanalizować odsetki uczestniczących w poszczególnych aktywnościach uczenia się w pracy dla tej kategorii. Uczenie się w pracy realizowane jest najczęściej poprzez uczestnictwo w instruktażach (dotyczących np. obsługi nowego sprzętu) oraz uczenie się od współpracowników i przełożonych. Udział w tego typu aktywnościach w ciągu 12 miesięcy przed badaniem zadeklarowało po 41% osób pracujących. Co piąta osoba pracująca wskazała, że czasowo wykonywała zadania na innym stanowisku w celach szkoleniowych (21%) lub uczestniczyła w spotkaniach międzyzespołowych, których celem była wymiana wiedzy (20%). Zdecydowanie rzadziej pracujący mieszkańcy Polski uczyli się, biorąc udział w wizytach studyjnych lub obserwacyjnych w innych firmach i instytucjach (10%).

Wykres 7. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się w pracy

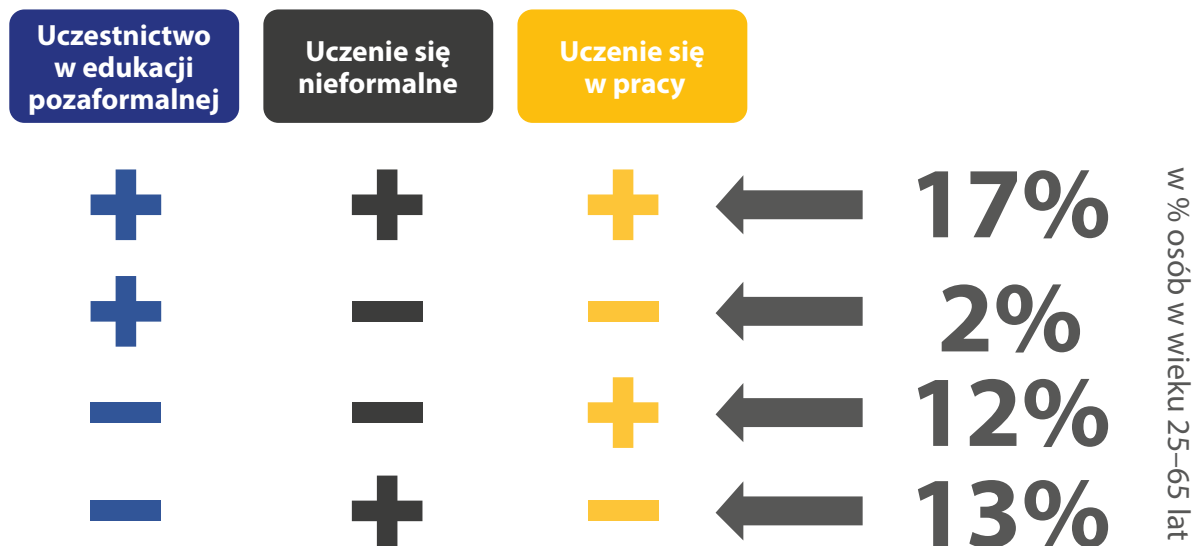

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.4. Współwystępowanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się

Z punktu widzenia analiz dotyczących uczenia się w różnych formach, ważne jest nie tylko poznanie skali udziału dorosłych mieszkańców Polski w poszczególnych typach aktywności, lecz również przyjrzenie się, w jakim stopniu one współwystępują. Pozwala to zidentyfikować wzory w zakresie uczestnictwa w uczeniu się (patrz: **rysunek 2**). Okazuje się, że 17% osób w wieku 25–65 lat w ciągu 12 miesięcy przed badaniem uczestniczyło równoległe w trzech formach: edukacji pozaformalnej, uczeniu się nieformalnym i uczeniu się w pracy. Jedynie co pięćdziesiąta osoba (2%) uczyła się wyłącznie pozaformalnie, natomiast odpowiednio: 12% i 13% jedynie nieformalnie poza pracą lub jedynie w pracy. O ile więc nierzadkie są sytuacje, gdy dorośli uczą się nieformalnie, nie uczestnicząc jednocześnie w kształceniu pozaformalnym, tak bardzo rzadko obserwowana jest sytuacja odwrotna, gdy nauka pobierana jest w sposób pozaformalny, lecz niepodjęmowane są żadne aktywności w ramach uczenia nieformalnego.

Rysunek 2. Współwystępowanie uczestnictwa w uczeniu się pozaformalnym, nieformalnym i w pracy

3.5. Zróżnicowanie społeczno-demograficzne uczestnictwa w uczeniu

Dwie trzecie dorosłych mieszkańców Polski, w ciągu 12 miesięcy przed badaniem, uczestniczyło w przynajmniej jednej aktywności w ramach uczenia się formalnego, pozaformalnego, nieformalnego lub uczenia się w pracy. Zarówno z punktu widzenia

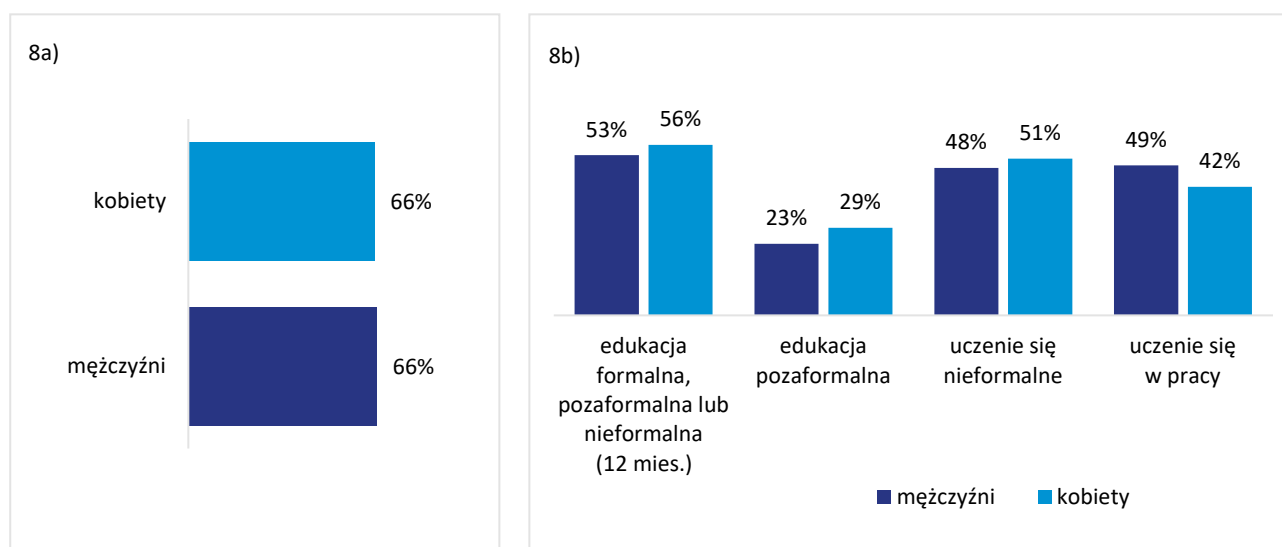

diagnozy sytuacji, jak i budowania rekomendacji nakierowanych na aktywizację dorosłych w zakresie uczenia się przez całe życie, szczególnie istotna jest odpowiedź na pytanie, na ile zróżnicowany jest poziom uczestnictwa w kształceniu w poszczególnych grupach społeczno-demograficznych.

Płeć

Interesujące jest, że jeżeli bierzemy pod uwagę uczenie się w co najmniej jednej aktywności edukacyjnej, to wartość wskaźnika jest taka sama dla kobiet, jak i dla mężczyzn – wynosi 66% (patrz: wykres 8a). Jednak uwzględniając aktywności edukacyjne z wyłączeniem uczenia się w pracy – edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna – wartość wskaźnika dla kobiet jest nieco wyższa niż dla mężczyzn, różnica wynosi 3 p.p. (punkty procentowe). Rozpatrywanie poszczególnych form uczenia się oddzielnie pozwala wskazać pewne prawidłowości. Wyższe wartości wskaźników dla kobiet obserwowane są w przypadku edukacji pozaformalnej (o 6 p.p.) oraz nieformalnej (o 3 p.p.). Natomiast jeśli weźmiemy pod uwagę uczenie się w pracy, to poziom uczestnictwa wśród mężczyzn był o 7 punktów procentowych wyższy niż wśród kobiet (patrz: wykres 8b). Należy jednak zauważyć, że taka sytuacja jest pochodną m.in. struktury zatrudnienia w Polsce. W związku z tym, że współczynnik aktywności zawodowej wśród mężczyzn jest zasadniczo wyższy niż wśród kobiet, na poziomie całej populacji prawdopodobieństwo uczestnictwa w uczeniu się w pracy wśród mężczyzn również jest wyższe niż wśród kobiet.

Wykresy 8a i 8b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (8a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (8b) w zależności od płci

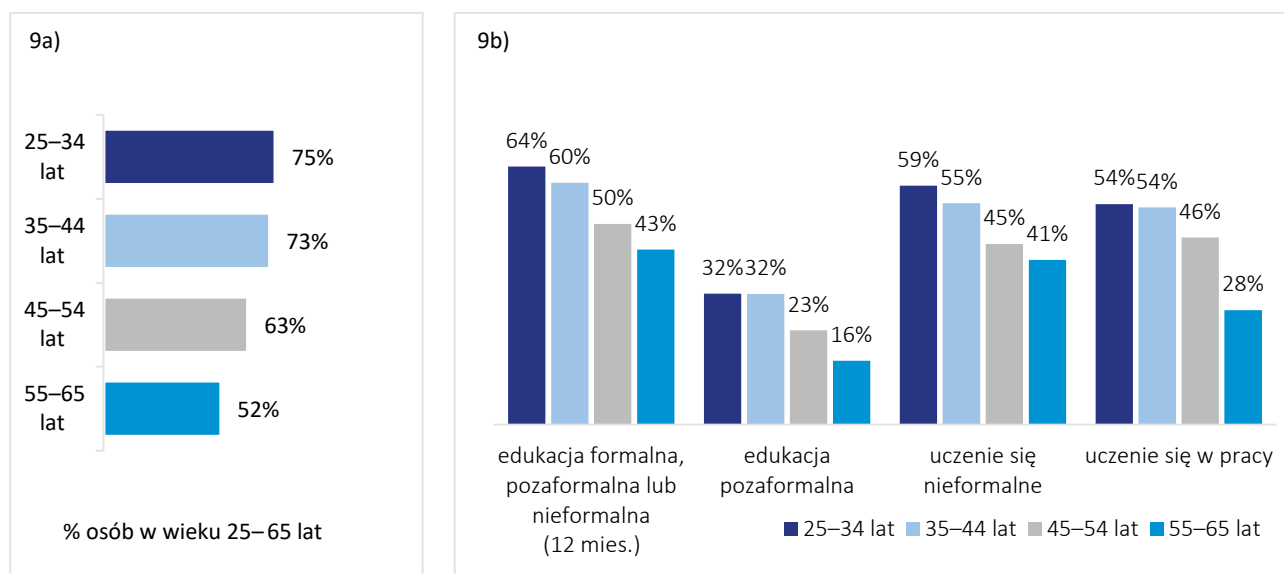

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

Wiek

Znacznie większe zróżnicowanie obserwowane jest, gdy weźmiemy pod uwagę grupy wieku (patrz: wykres 9a). O ile w najmłodszych grupach, 25–34 i 35–44 lata, aktywności edukacyjne podejmowało niemal $\frac{3}{4}$ osób, tak wśród mieszkańców Polski w wieku 45–54 lata było to już około $\frac{2}{3}$ osób, a w najstarszej grupie wieku (55–65 lat) – jedynie nieco więcej niż połowa. Biorąc pod uwagę poszczególne formy uczenia się, znaczące różnice odnotowano w przypadku uczestnictwa w edukacji pozaformalnej (patrz: wykres 9b). Wartość wskaźnika uczestnictwa dla tej formy kształcenia była wśród osób w wieku 55–65 lat o połowę niższa niż w dwóch najmłodszych grupach: 25–34 lata i 35–44 lata. Podobne zróżnicowanie odnotowano również w przypadku uczenia się w pracy, jednak analogicznie jak w przypadku analiz dotyczących zróżnicowań według płci, należy mieć na uwadze fakt, iż w starszych grupach wiekowych współczynnik aktywności zawodowej jest relatywnie niższy niż w grupach młodszych.

Wykresy 9a i 9b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (9a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (9b) w zależności od wieku

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

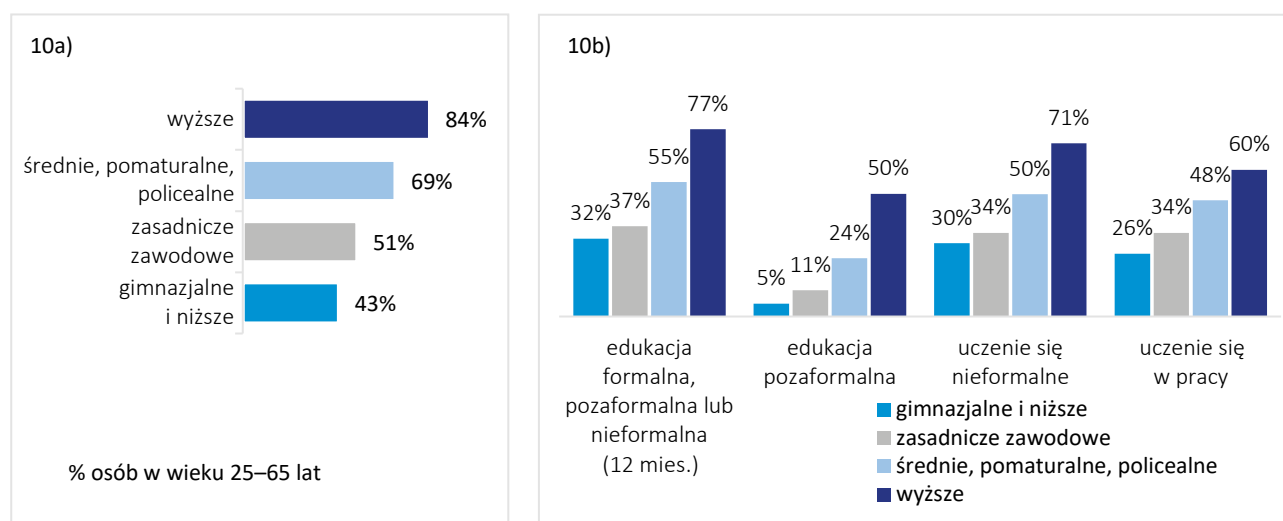
Wykształcenie

Jednym z czynników, które w najistotniejszy sposób różnicują uczestnictwo dorosłych mieszkańców Polski w uczeniu się, jest najwyższy uzyskany poziom wykształcenia (patrz: wykres 10a). Mniej niż połowa (43%) osób z wykształceniem niepełnym podstawowym, podstawowym lub gimnazjalnym podejmowała w ciągu 12 miesięcy przed badaniem jakąkolwiek aktywność w ramach: uczenia formalnego, pozaformalnego, nieformalnego

lub uczenia się w pracy. Wśród osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe 51% osób uczestniczyło w którejś z wymienionych form edukacji, wśród osób legitymujących się wykształceniem średnim, policealnym lub pomaturalnym było to 69%, zaś dla grupy z wykształceniem wyższym wskaźnik ten osiągnął 84%. Zależność pomiędzy poziomem wykształcenia a uczestnictwem w uczeniu się w dorosłości jest wyraźna: im wyższy poziom wykształcenia, tym częściej podejmowane są aktywności edukacyjne.

Dysproporcje pomiędzy grupami wyróżnionymi ze względu na poziom wykształcenia dostrzegalne są również w analizach uwzględniających poszczególne formy uczenia się (patrz: wykres 10b). Uwagę zwraca przede wszystkim udział w kształceniu pozaformalnym, w przypadku którego wartość wskaźnika dla osób z wykształceniem wyższym była dziesięciokrotnie wyższa niż w grupie dorosłych z wykształceniem niepełnym podstawowym, podstawowym lub gimnazjalnym.

Wykresy 10a i 10b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (10a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (10b) według wykształcenia

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

Status na rynku pracy

Istnieje wyraźny związek pomiędzy aktywnością zawodową a uczestnictwem osób dorosłych w uczeniu się. Jak wskazują dane, osoby bezrobotne oraz nieaktywne zawodowo podejmują aktywności edukacyjne znacznie rzadziej niż pozostała część dorosłych mieszkańców Polski (patrz: tabela 6). W przypadku analiz z uwzględnieniem zmiennej statusu na rynku pracy bardziej zasadne jest posługiwanie się zagregowanym wskaźnikiem uczestnictwa nieuwzględniającym uczenia się w pracy, ze względu na sytuację osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo. Wartość wskaźnika

obejmującego uczestnictwo w co najmniej jednej aktywności w ramach uczenia się formalnego, pozaformalnego lub nieformalnego dla osób pracujących wyniosła niemal 60%, co znacznie przewyższa poziom uczestnictwa osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo, odpowiednio 45% i 38%.

Podobnie jak w przypadku większości analizowanych wcześniej cech społeczno-demograficznych, proporcjonalnie największe zróżnicowanie zaobserwowano jednak w odniesieniu do kształcenia pozaformalnego. Osoby bezrobotne uczyły się pozaformalnie ponad dwa razy rzadziej, a nieaktywni zawodowo – ponad trzy razy rzadziej niż osoby pracujące. Wskazuje to na duże znaczenie aktywności zawodowej jako czynnika determinującego uczenie się przez osoby dorosłe.

Tabela 6. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się według statusu na rynku pracy

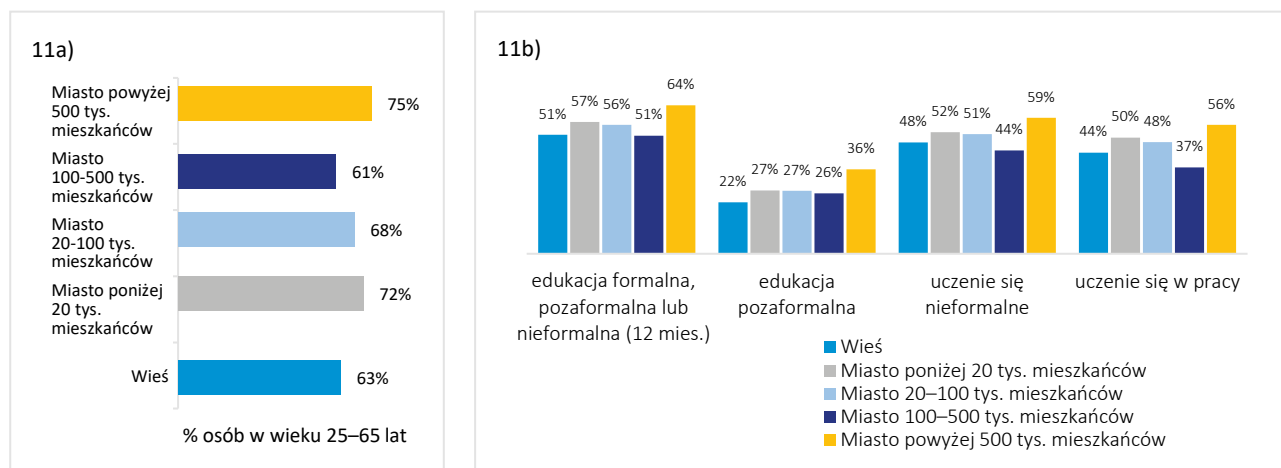
Uczestnictwo w:	Status na rynku pracy		
	pracujący	bezrobotni	nieaktywni zawodowo
przynajmniej 1 formie uczenia się	74%	45%	38%
edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej	58%	4mies.%	38%
edukacji pozaformalnej	31%	14%	10%
uczeniu się nieformalnym	54%	40%	36%
uczeniu się w pracy	59%	n.d.	n.d.

Wielkość miejscowości zamieszkania

W ramach analiz dotyczących społeczno-demograficznego zróżnicowania uczestnictwa dorosłych w uczeniu się, warto również zwrócić uwagę na aspekt terytorialny (patrz: wykresy 11a i 11b). Podział populacji na klasy miejscowości zamieszkania wskazuje, że najbardziej aktywni w zakresie edukacyjnym są mieszkańcy największych miast (powyżej 500 tys.) oraz najmniejszych (poniżej 20 tys.). Co ciekawe, takie wnioski pojawiają się niezależnie od tego, czy pod uwagę wzięty zostanie wskaźnik obrazujący uczestnictwo w edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej, czy wskaźniki odnoszące się do poszczególnych form. Najniższe poziomy uczestnictwa w kształceniu obserwowane są natomiast na wsi oraz w miejscowościach zamieszkiwanych przez 100–500 tys. mieszkańców. Warto podkreślić, że w zakresie edukacji pozaformalnej, poza wyróżniającym

się relatywnie wysokim uczestnictwem mieszkańców wielkich miast (36%), różnice między osobami zamieszkującymi miasta różnej wielkości są znikome, a wskaźnik osiąga poziom zbliżony do wyniku dla całej populacji badanej. Najrzadziej uczestnictwo w edukacji pozaformalnej podejmowane jest zaś przez mieszkańców wsi (22%) (patrz: wykres 11b).

Wykres 11a i 11b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (11a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (11b) w zależności od wielkości miejscowości zamieszkania

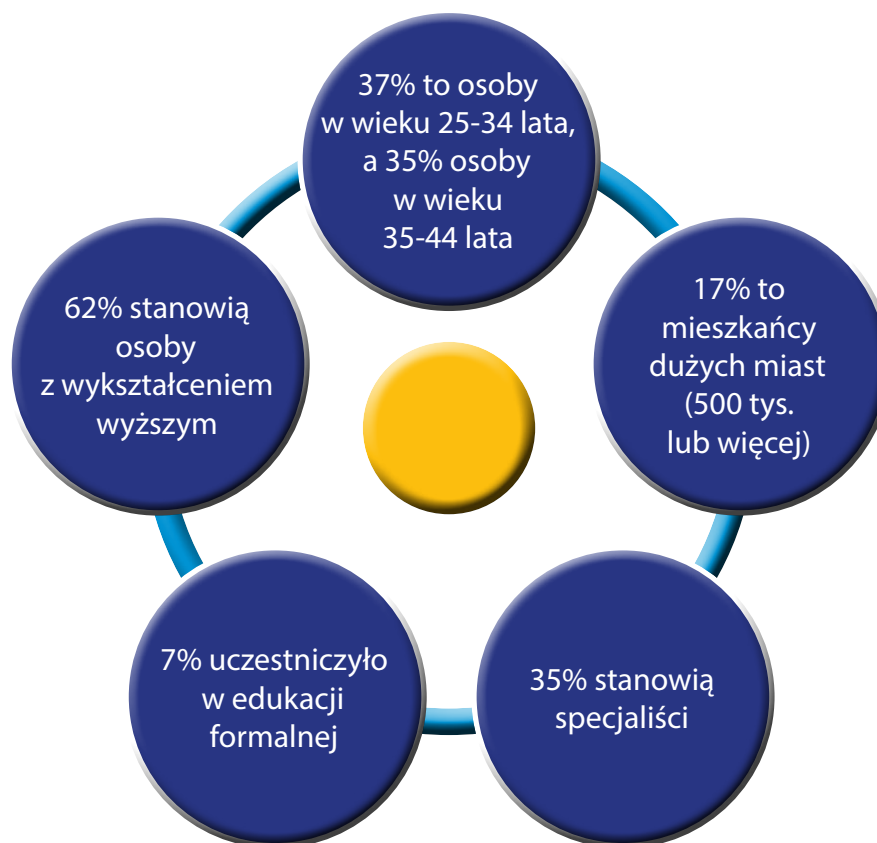

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

3.6. Ponadprzeciętne zaangażowanie w uczenie się w dorosłości

W ramach uzupełnienia analiz dotyczących uczestnictwa dorosłych mieszkańców Polski w uczeniu się podjęto również próbę wyodrębnienia grupy dorosłych Polaków, którzy są najbardziej aktywni w tym obszarze. Stworzony został wskaźnik umożliwiający wyodrębnienie grupy podejmującej zróżnicowane działania edukacyjne. Klasyfikowano do niej osoby spełniające następujące warunki: a) uczestnictwo w edukacji pozaformalnej lub formalnej w roku poprzedzającym badanie, b) uczestnictwo w edukacji pozaformalnej wcześniej, c) uczenie się nieformalnie, d) uczenie się w pracy, e) poszukiwanie informacji o możliwościach uczenia się. Osoby, które spełniły wszystkie kryteria (a–e) określono jako „zaangażowane edukacyjnie”. Tak wysokie zaangażowanie w uczenie się w dorosłości cechuje około 9% Polaków w wieku 25–65 lat. Odnosząc się do zmiennych społeczno-demograficznych, możemy scharakteryzować profil tej grupy: 71% ma mniej niż 45 lat, 62% ma wykształcenie wyższe, a 59% wykonuje pracę wymagającą wysokich umiejętności (*white collar*).

Rysunek 3. Procentowy udział wybranych grup w populacji osób „zaangażowanych edukacyjnie”

3.7. Osoby nieuczestniczące w uczeniu się oraz powody nieuczestniczenia

Poza ogólną charakterystyką uczestnictwa w kształceniu oraz poszczególnych jego formach ważne jest również przyjrzenie się, do jakich grup należą osoby, które się nie uczą, oraz z jakich powodów – według nich – nie podejmują aktywności edukacyjnych. Tego typu dane stanowią dopełnienie obrazu uczestnictwa dorosłych w uczeniu się, jaki został zaprezentowany w niniejszym rozdziale.

3.7.1. Charakterystyka osób nieuczestniczących w edukacji

W poprzedniej części rozdziału przedstawiona została charakterystyka osób uczących się ze względu na cechy społeczno-demograficzne. Z przedstawionych danych można pośrednio wyczytać również, w jakich kategoriach obserwowany jest największy udział osób, które nie podjęły aktywności edukacyjnych w ciągu 12 miesięcy przed badaniem. W dalszej części podrozdziału przedstawiona zostanie analiza dotycząca populacji osób nieuczestniczących.

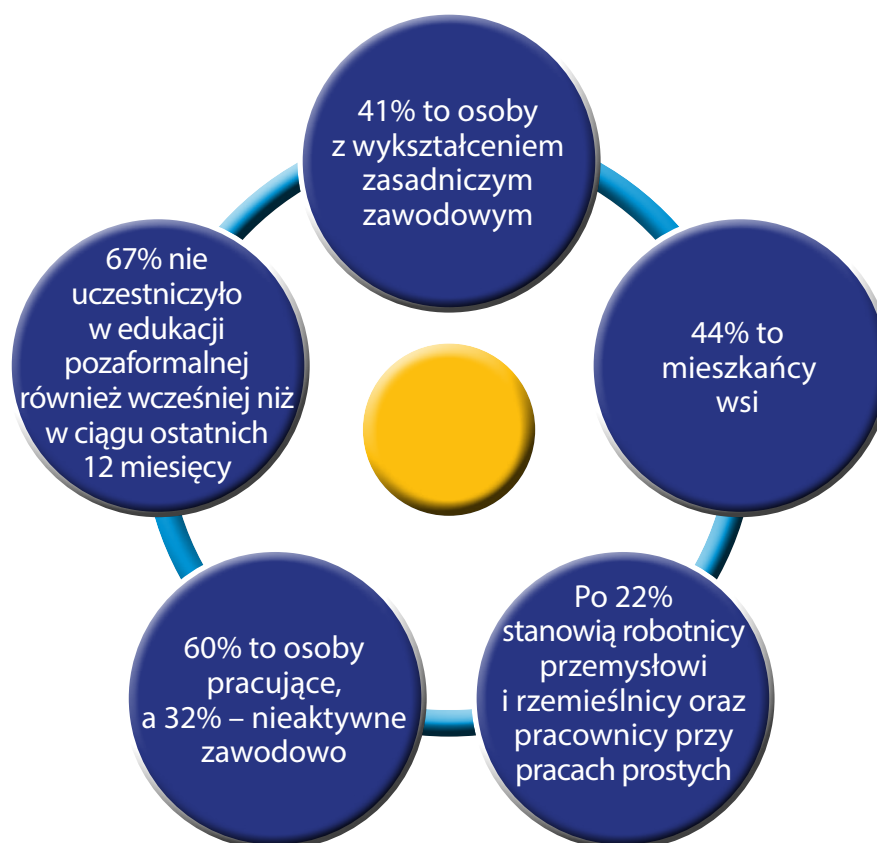
Analiza struktury osób nieuczestniczących w żadnej z form uczenia się wskazuje, że w grupie tej ponadprzeciętnie częściej reprezentowane są osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Stanowią one 41% osób nieuczących się, podczas gdy na poziomie całej populacji wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 29% dorosłych mieszkańców Polski. Relatywnie niewielki odsetek nieuczestniczących w edukacji stanowią natomiast osoby z wykształceniem wyższym (13% w porównaniu do 28% w całej populacji).

Wśród osób nieuczestniczących w kształceniu znacznie częściej niż w całej populacji obserwowane są osoby należące do najstarszej grupy wiekowej, 55–65 lat. Więcej niż co trzecia osoba niepodejmująca aktywności edukacyjnych należy do tej grupy (37%), podczas gdy w badanej populacji osoby najstarsze stanowią jedynie około jedną czwartą (26%).

Wśród nieuczestniczących w uczeniu się nadreprezentowane są również osoby nieaktywne zawodowo, stanowią one 32% tej grupy, przy 18% udziale w badanej populacji. Dysproporcja dostrzegalna jest również przy uwzględnieniu podziału na grupy zawodowe. Otóż po 22% w grupie niepodejmujących aktywności edukacyjnych stanowią robotnicy przemysłowi oraz pracownicy przy pracach prostych. Wśród wszystkich dorosłych mieszkańców Polski zawody sklasyfikowane w tych grupach wykonywało odpowiednio: 19% i 14% osób.

Cechą, która w sposób znaczący odróżnia osoby nieuczestniczące w kształceniu w ciągu ostatnich 12 miesięcy od ogółu populacji, jest również brak wcześniejszych doświadczeń w zakresie uczenia się pozaformalnego. Wśród osób, które nie brały udziału w tego typu aktywnościach w ciągu ostatnich 12 miesięcy, jedynie $\frac{1}{3}$ deklarowała, że wcześniej niż rok przed badaniem uczyła się pozaformalnie. Dla porównania, na poziomie całej populacji odsetek ten wyniósł 54%.

Rysunek 4. Procentowy udział wybranych grup w populacji osób nieuczestniczących w uczeniu się

Powyższe dane wskazują, że struktura populacji osób nieuczestniczących w kształceniu wyraźnie odróżnia się od struktury ogółu osób dorosłych w Polsce. Tym samym umożliwia wskazanie grup, które wymagają szczególnego wsparcia w zakresie uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości.

3.7.2. Powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

W kontekście analiz prezentowanych w tej części opracowania ważne jest także poznanie powodów, które zdaniem osób nieuczestniczących w uczeniu się sprawiły, że nie podejmowały żadnych aktywności edukacyjnych. Analizy ograniczają się do nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej – respondenci byli pytani tylko o powody niepodjęcia tego typu uczenia się. Ankietowanym, którzy nie uczestniczyli w pozaformalnym uczeniu się, zaprezentowano listę uwzględniającą 10 możliwych powodów niebrania udziału w tego typu kształceniu (respondent mógł też wskazać: inne – jakie?), proszeni byli o wybranie maksymalnie 3, które w największym stopniu odnoszą się do ich sytuacji (kwestionariusz wywiadu znajduje się w [Aneksie 2](#)).

Warto przypomnieć, że $\frac{3}{4}$ dorosłych nie podjęło aktywności pozaformalnej w okresie 12 miesięcy przed badaniem. W tej podzbiorowości najwięcej, bo ponad 30% stanowiły osoby, które deklarowały, że po prostu nie rozważały udziału w takich działaniach. Prawie $\frac{1}{4}$ wskazała, że nie przydałoby im się to w pracy (23%), a po około $\frac{1}{5}$, że nie mieli czasu ze względu na obowiązki osobiste i rodzinne (21%) lub zawodowe (19%). Nieznalezienie interesujących propozycji wskazywane było przez 14% niepodjęających aktywności edukacyjnych. Pozostałe z możliwych odpowiedzi wskazywane były przez nie więcej niż co dziesiątą osobę należącą do tej populacji.

Wykres 12. Deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

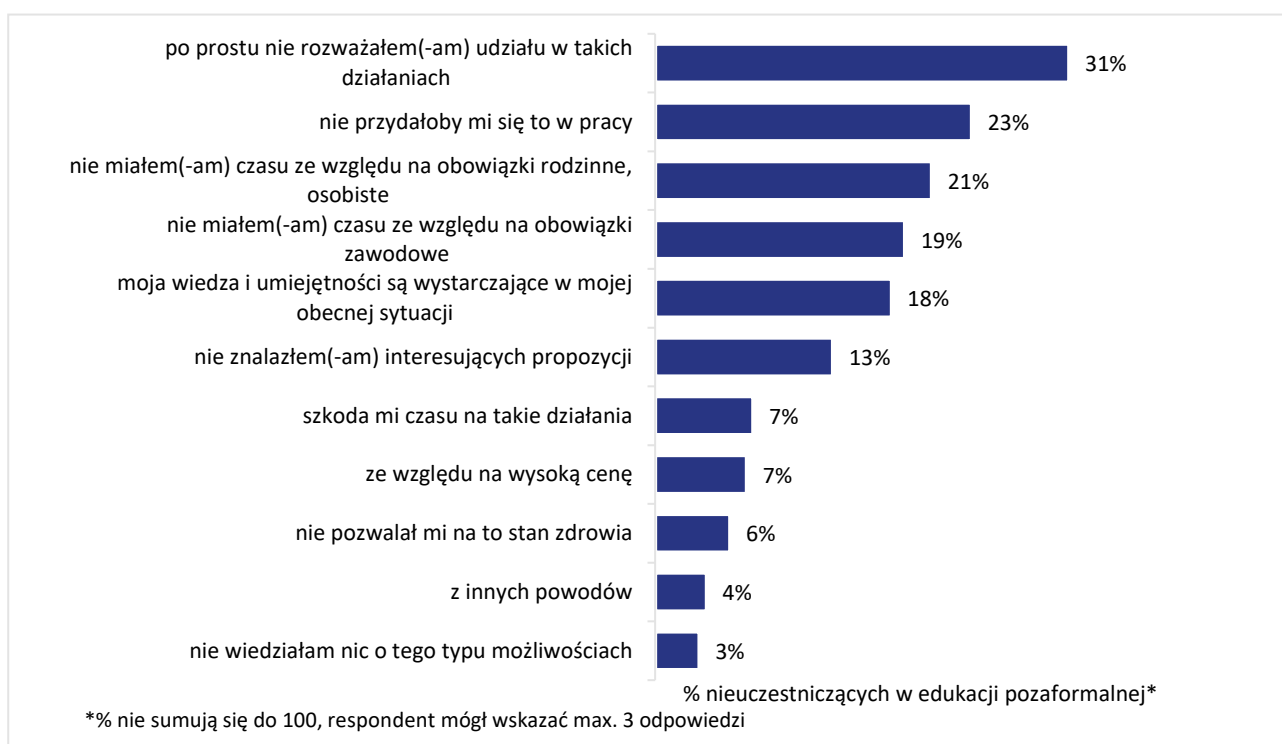

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Powyższe odpowiedzi sugerują, że wśród dorosłych Polaków nieuczestniczących w kształceniu pozaformalnym istnieje duża grupa osób, które albo nie wiedzą o dostępnych możliwościach uczenia się, albo nie znajdują dla siebie interesujących propozycji. Możemy założyć, że są to osoby, dla których dostępność aktywności edukacyjnej jest ograniczona ze względu na różne czynniki, ale kluczowy wydaje się brak dostępności poznawczej, nieobecność zinstytucjonalizowanego uczenia się w obszarze codziennych doświadczeń. Rozwiązaniem, które mogłoby zaktywizować tę grupę, jeśli chodzi o działania edukacyjne, może być stworzenie przez odpowiednie instytucje i organizacje dopasowanej oraz dostępnej oferty. Relatywnie duża część

odpowiedzi skupiała się wokół braku czasu potrzebnego na podejmowanie aktywności edukacyjnych. W tym przypadku, do wcześniej przywołanej trafności oraz dostępności oferty, należałoby jeszcze dodać możliwość elastycznego realizowania programów edukacyjnych (w ramach edukacji pozaformalnej), bądź wsparcie i doradztwo w zakresie organizacji czasu własnego – w kontekście możliwości uczenia się nieformalnego.

Interesujące zależności możemy zaobserwować, jeśli przeanalizujemy wskazane powody nieuczestniczenia w uczeniu pozaformalnym w grupach wyróżnionych ze względu na płeć (patrz: wykres 13). 1/3 mężczyzn wskazała, że nie rozważała udziału w takich działaniach, była to najczęściej deklarowana przyczyna w tej kategorii. U kobiet powód ten był równie często wybierany co brak czasu ze względu na obowiązki rodzinne (po 28%). Wyraźnie widać wpływ zobowiązań wynikających z tradycyjnych ról społecznych. Odsetek kobiet, które zadeklarowały, że nie podjęły aktywności edukacyjnej ze względu na ograniczenia czasowe spowodowane obowiązkami rodzinnymi był dwa razy wyższy niż u mężczyzn. Mężczyźni zaś częściej zwracali uwagę na kwestie związane z sytuacją zawodową: fakt, że kształcenie nie przydałoby im się w pracy – 1/4, brak czasu ze względu na obowiązki w pracy (22%) oraz przekonanie, że ich wiedza i umiejętności są wystarczające (20%). Wśród kobiet takie przyczyny wskazało odpowiednio 21%, 15% i 15%.

Wykres 13. Płeć a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

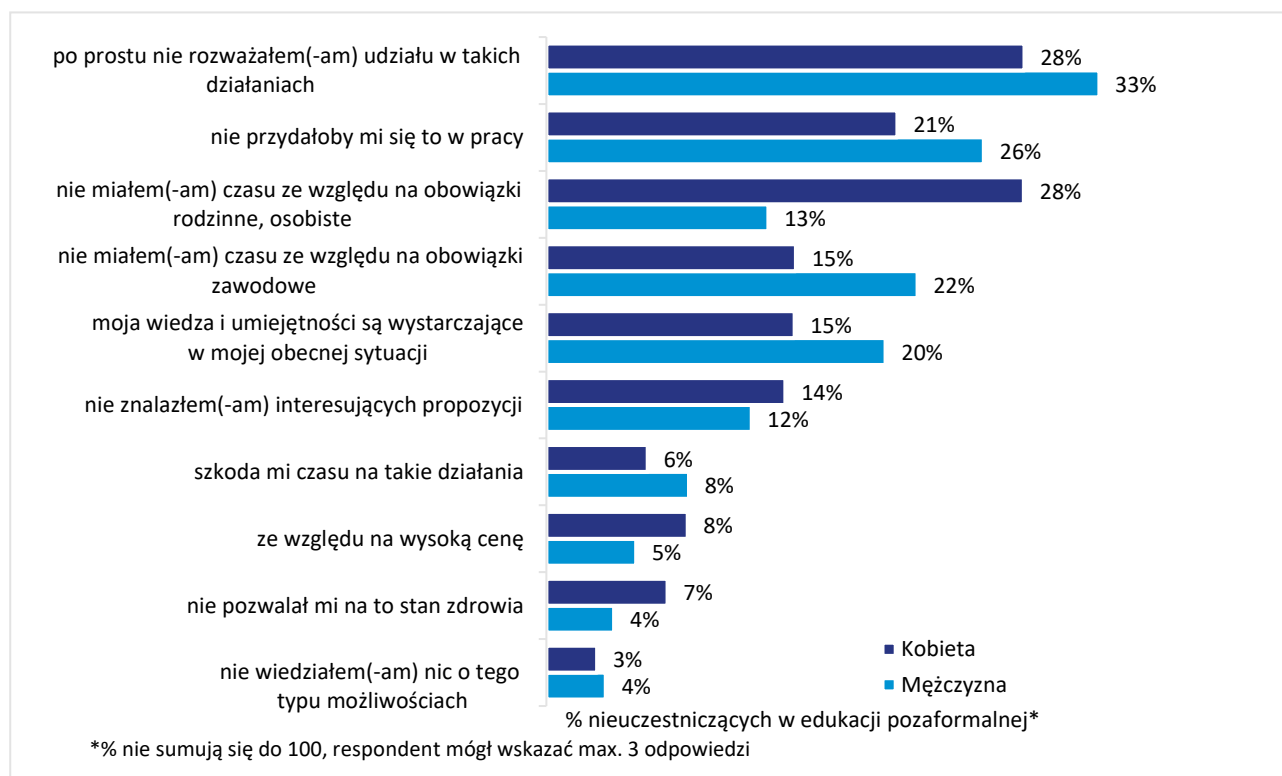

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Deklarowane powody nieuczestniczenia w kształceniu pozaformalnym są zróżnicowane również w grupach wyróżnionych ze względu na wiek (patrz: wykres 14). Analiza wskazanych odpowiedzi pozwala wnioskować o barierach ograniczających korzystanie ze szkoleń i innych zorganizowanych form uczenia się. Należy podkreślić, że we wszystkich kategoriach wiekowych najczęściej wskazywana była bariera, którą możemy określić jako poznawczą – w najstarszych kategoriach udziału nie rozważała ponad 1/3 badanych, a w młodszych 1/4. Warto zwrócić uwagę, że osoby w wieku 25–34 i 35–44 lat relatywnie często jako przyczynę wskazywały obciążenie obowiązkami rodzinnymi. Taką odpowiedź wybrał co czwarty ankietowany z tej kategorii, a wśród starszych respondentów co szósty. Interesujące jest, że powód: brak czasu ze względu na obowiązki zawodowe był w najmłodszej kohorcie wybierany częściej niż w innych (26%), w najstarszej tylko 10% uznało taką przyczynę za jedną z 3 najważniejszych. Co ciekawe, po około 1/5 osób w kategoriach 45–54 i 55–65 lat uważało, że ich wiedza i umiejętności są wystarczające.

Wykres 14. Wiek a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

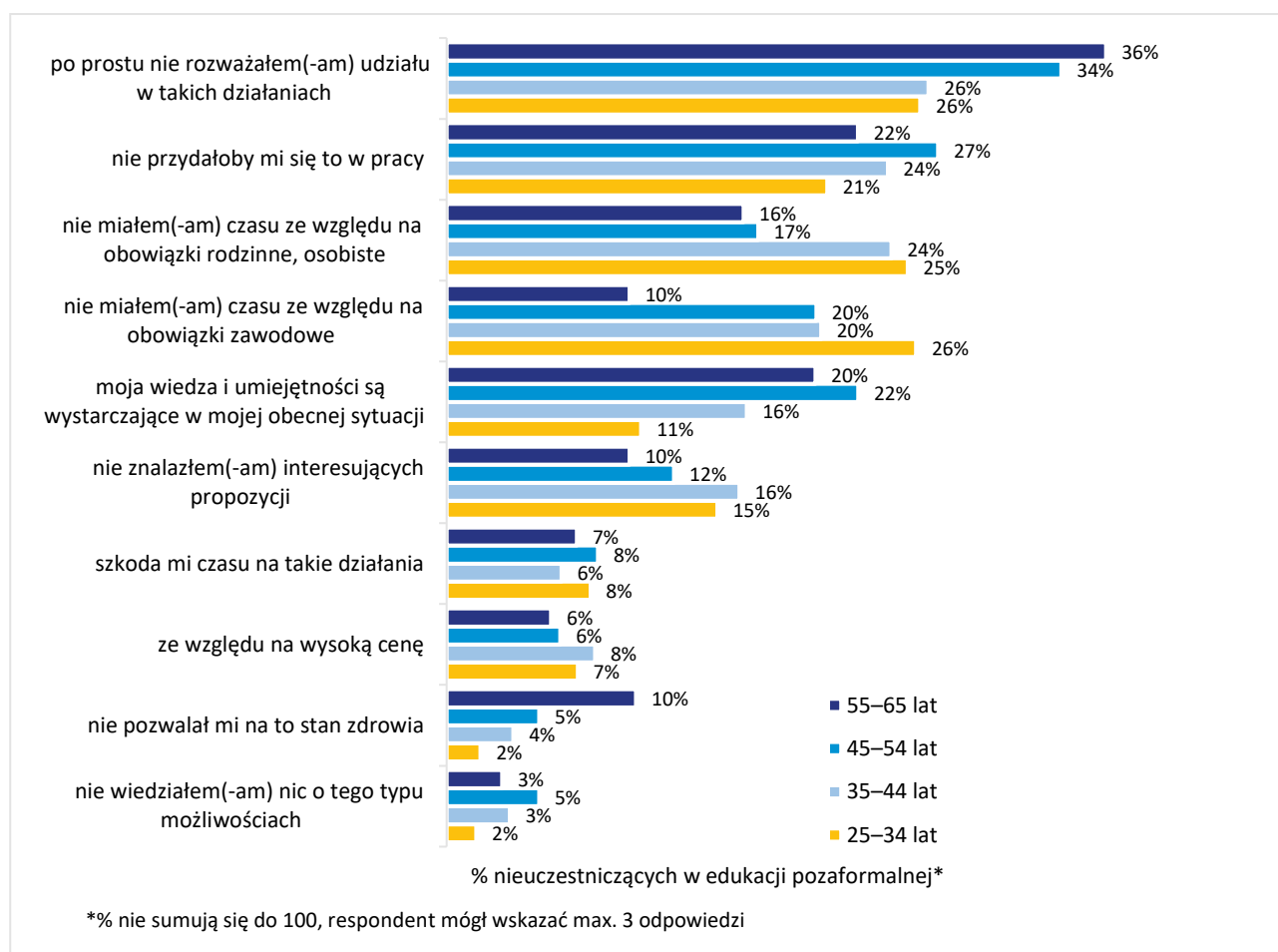

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Jak wynika z wcześniej przytoczonych danych, uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości jest zróżnicowane ze względu na poziom wykształcenia. Analiza powodów nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej pokazuje również rozbieżności, które są powiązane z tym zagadnieniem (patrz: wykres 15). Wyraźnie widać, że osoby, które uzyskały wykształcenie zasadnicze zawodowe lub niższe, częściej niż w innych kategoriach wskazywały, że po prostu nie rozważały takich możliwości. Osoby z wykształceniem średnim lub wyższym częściej niż w innych grupach jako jedną z 3 najważniejszych przyczyn wskazywały obciążenie obowiązkami rodzinnymi (28% – wykształcenie wyższe, 23% – wykształcenie średnie) oraz zawodowymi (23% – wyższe, 22% – średnie).

Wykres 15. Poziom wykształcenia a deklarowane powody nie uczestniczenia w edukacji pozaformalnej

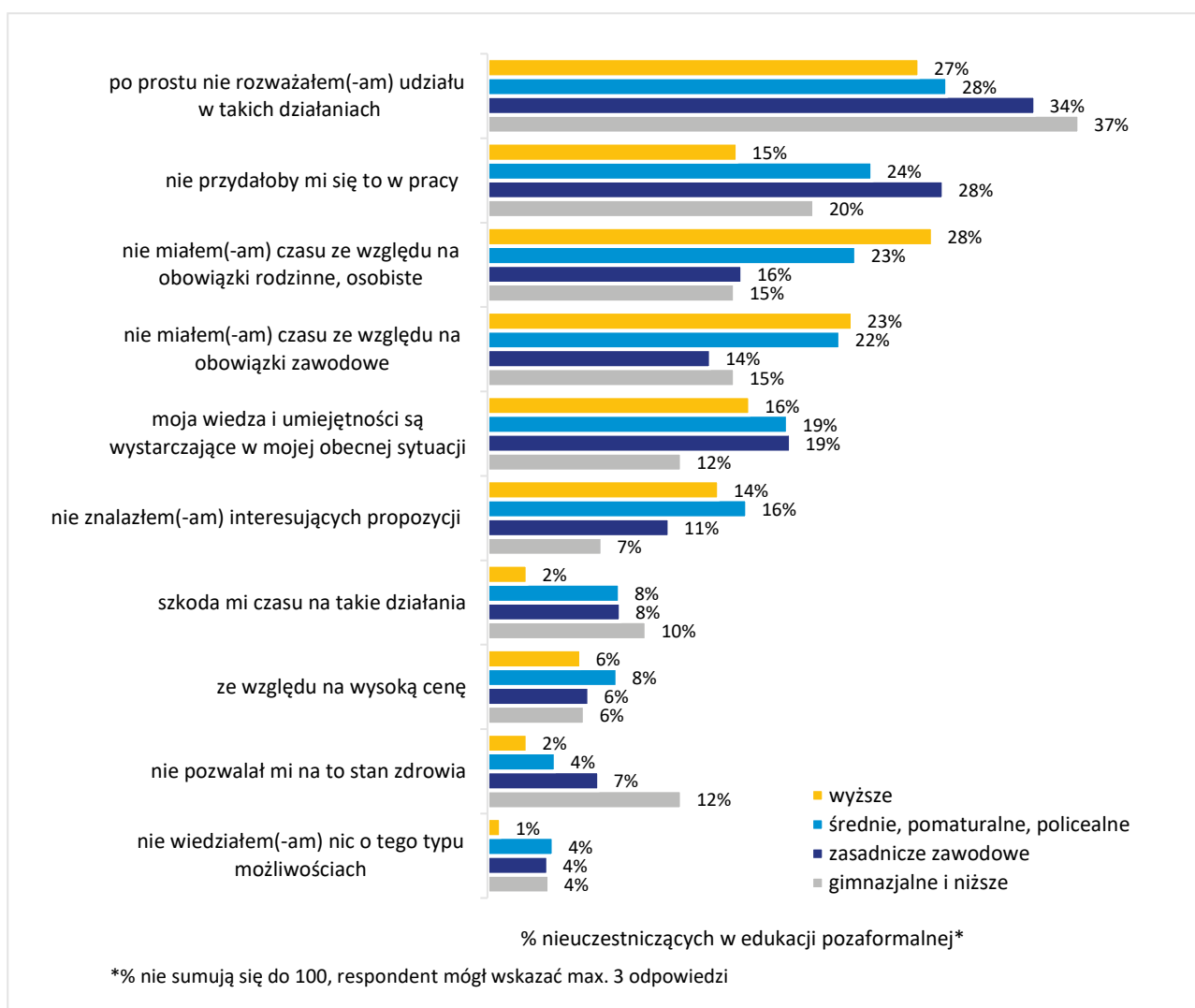

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Możemy również przeanalizować relację pomiędzy wskazywanymi powodami nieuczestniczenia a wielkością miejscowości zamieszkania (patrz: wykres 16). Uwagę zwraca znacznie częstsze niż wśród mieszkańców mniejszych miejscowości wskazywanie przez mieszkańców miast powyżej 500 tys. obciążenia obowiązkami zawodowymi (32%) lub rodzinnymi (27%). Natomiast relatywnie rzadko wybierali oni odpowiedź: nie przydałoby mi się to w pracy (14%), podczas gdy dla mieszkańców mniejszych miejscowości odsetek ten wynosi około 25%. Co piąty mieszkaniec wsi oraz średniego miasta (20 tys.–100 tys.) uważał, że jego wiedza i umiejętności są wystarczające. Odsetek osób z pozostałych kategorii wielkości miejscowości, które wybrały tę odpowiedź, wyniósł pomiędzy 12% a 14%.

Wykres 16. Wielkość miejscowości zamieszkania a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

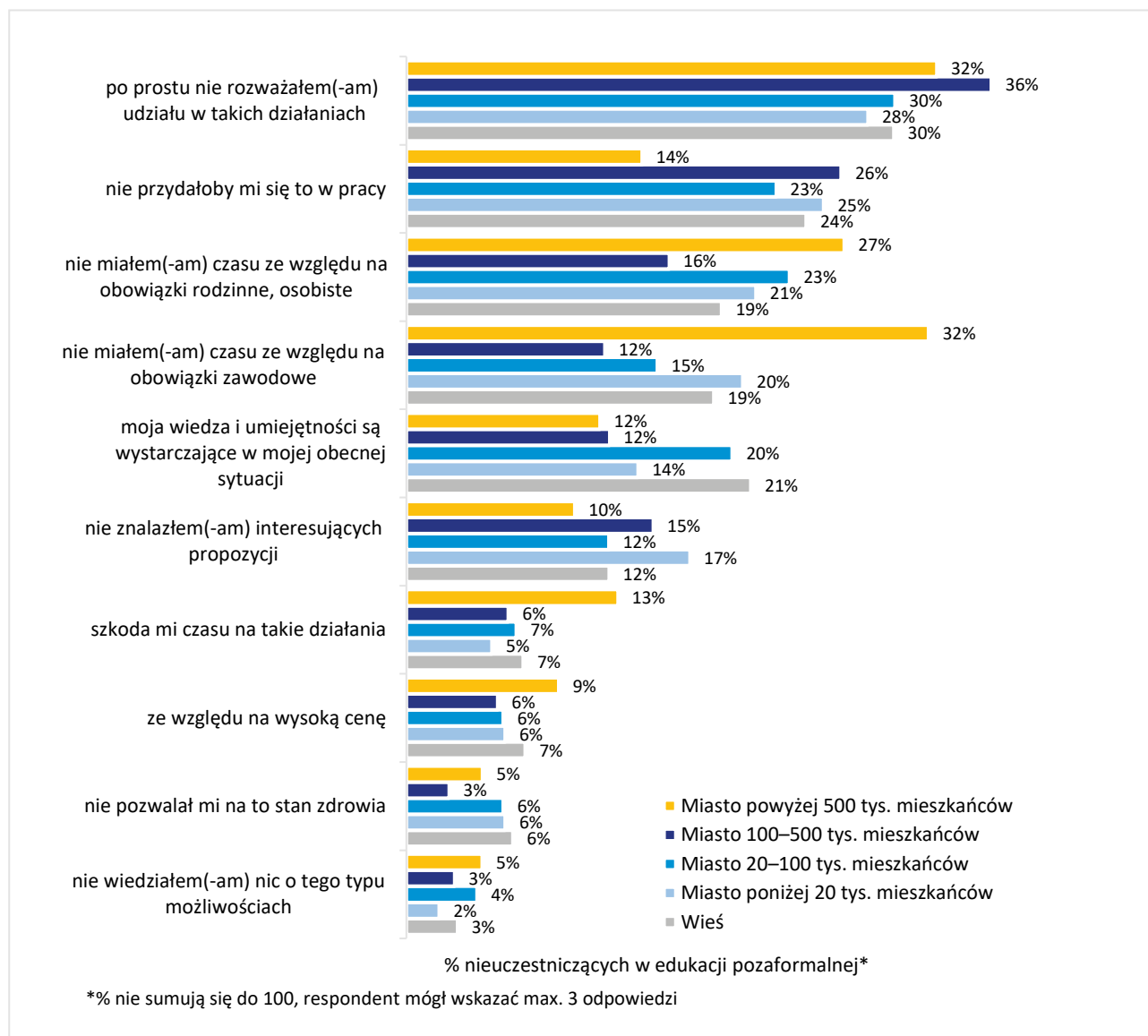

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.8. Poszukiwanie informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju, zdobywania kwalifikacji

Przedstawiona w poprzednim podrozdziale analiza deklarowanych powodów nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej przez dorosłych z badanej populacji wykazała, że niemal 1/3 osób niebiorących udziału w tej formie uczenia się po prostu nie rozważała podjęcia tego typu działania. Wynik ten może sugerować, że ponad połowa Polaków w wieku 25–65 lat w objętym badaniem okresie brała pod uwagę możliwość podjęcia edukacji pozaformalnej, ale ostatecznie pomysłu nie zrealizowała. Dodatkowo kilkanaście procent osób nieuczących się pozaformalnie nie mogło znaleźć dla siebie interesującej propozycji, a prawie 1/4 nie widziało związku między szkoleniem/kursem/konferencją czy podobnym działaniem, które mogłaby podjąć, a wykonywaną pracą. Przyczyn tego stanu rzeczy może być wiele i założyć można, że jedną z najważniejszych z nich jest zakres dostępnej oferty. Możliwe jednak także, że podejmowanie bądź nie aktywności edukacyjnych związane jest ze stosowaną strategią poszukiwania informacji na temat dostępnych opcji. W tej części opracowania analizie poddane zostanie to, czy dorośli szukali informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju lub zdobywania kwalifikacji oraz z jakich źródeł korzystali lub korzystaliby, żeby dowiedzieć się, jakie mają możliwości w tym zakresie.

Jak zaprezentowano na wykresie 17, w okresie 12 miesięcy przed badaniem co 5 dorosły poszukiwał dla siebie samego informacji na temat różnych możliwości uczenia się.

Wykres 17. Poszukiwanie informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju czy zdobywania kwalifikacji dla siebie samej/samego (12 miesięcy przed badaniem)

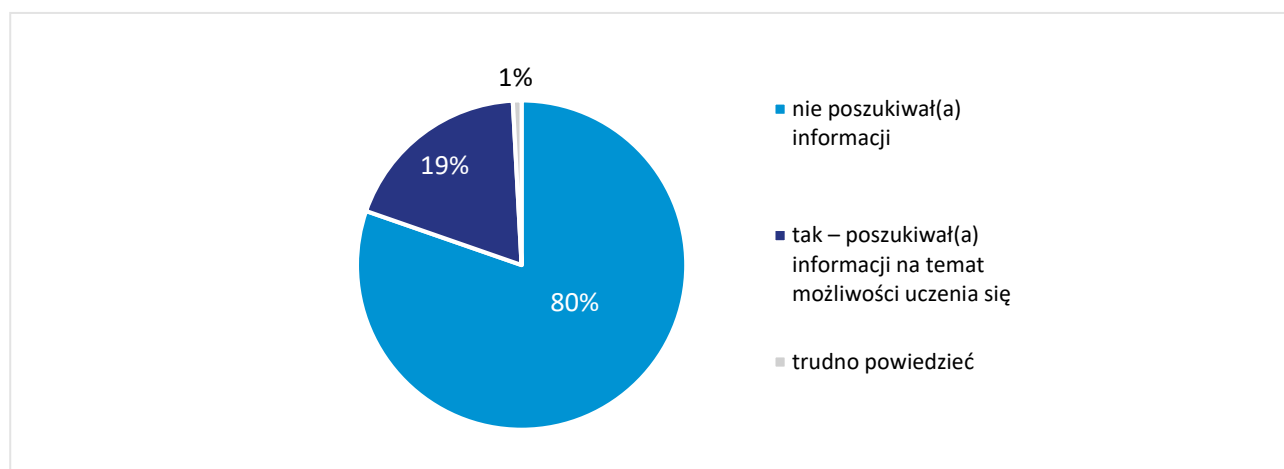

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Uwagę zwraca silny związek pomiędzy uczestnictwem w uczeniu się a podjęciem aktywności w zakresie poszukiwania informacji (patrz: wykres 18). Jeśli rozważamy udział w co najmniej jednym działaniu w ramach edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej, to 9 na 10 osób, które poszukiwały informacji, podjęło uczenie się. Jeśli weźmiemy pod uwagę uczestnictwo w uczeniu się nieformalnym, to niemal 9 na 10 szukających informacji podjęło taką aktywność. Jeśli chodzi o edukację pozaformalną, dowiadywanie się nieco rzadziej współwystępuje z uczestnictwem, odsetek wynosi niemal 70%.

Wykres 18. Uczestnictwo w wybranych formach uczenia się w podziale na osoby, które poszukiwały i nie poszukiwały informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju czy zdobywania kwalifikacji

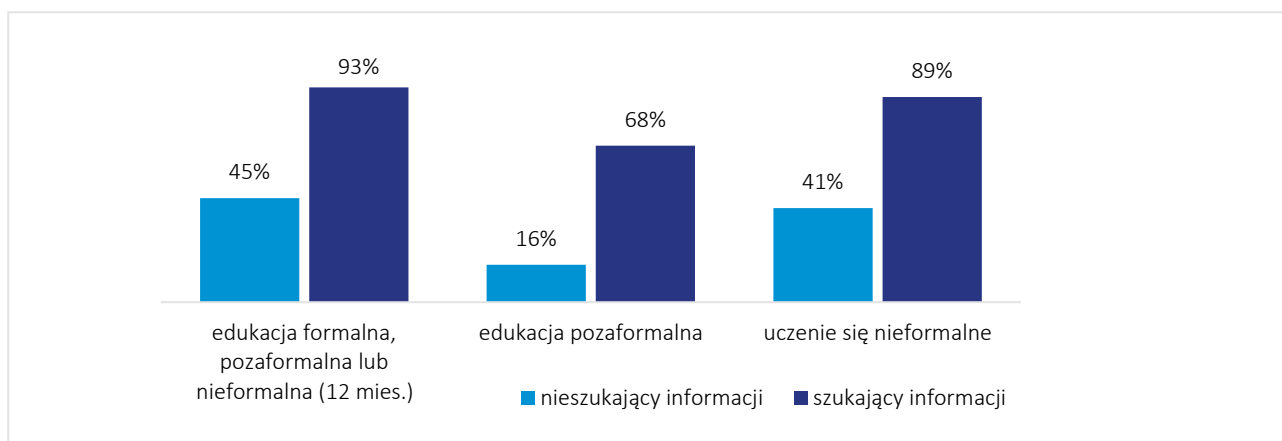

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Respondenci, którzy zadeklarowali, że poszukiwali informacji dotyczących możliwości uczenia się, zostali zapytani o wykorzystywane sposoby (patrz: wykres 19). Najczęściej wskazywanym źródłem wiedzy był internet, 8 na 10 poszukujących informacji skorzystało z sieci, aby je zdobyć. Inne możliwości były zdecydowanie mniej popularne, prawie co czwarta z osób, która poszukiwała informacji, podjęła rozmowę na ten temat z kimś z rodziny lub znajomych, 17% zwróciło się bezpośrednio do instytucji edukacyjnej, a 13% do pracodawcy.

Wykres 19. Odsetek poszukujących informacji o możliwościach uczenia się w wybrany sposób

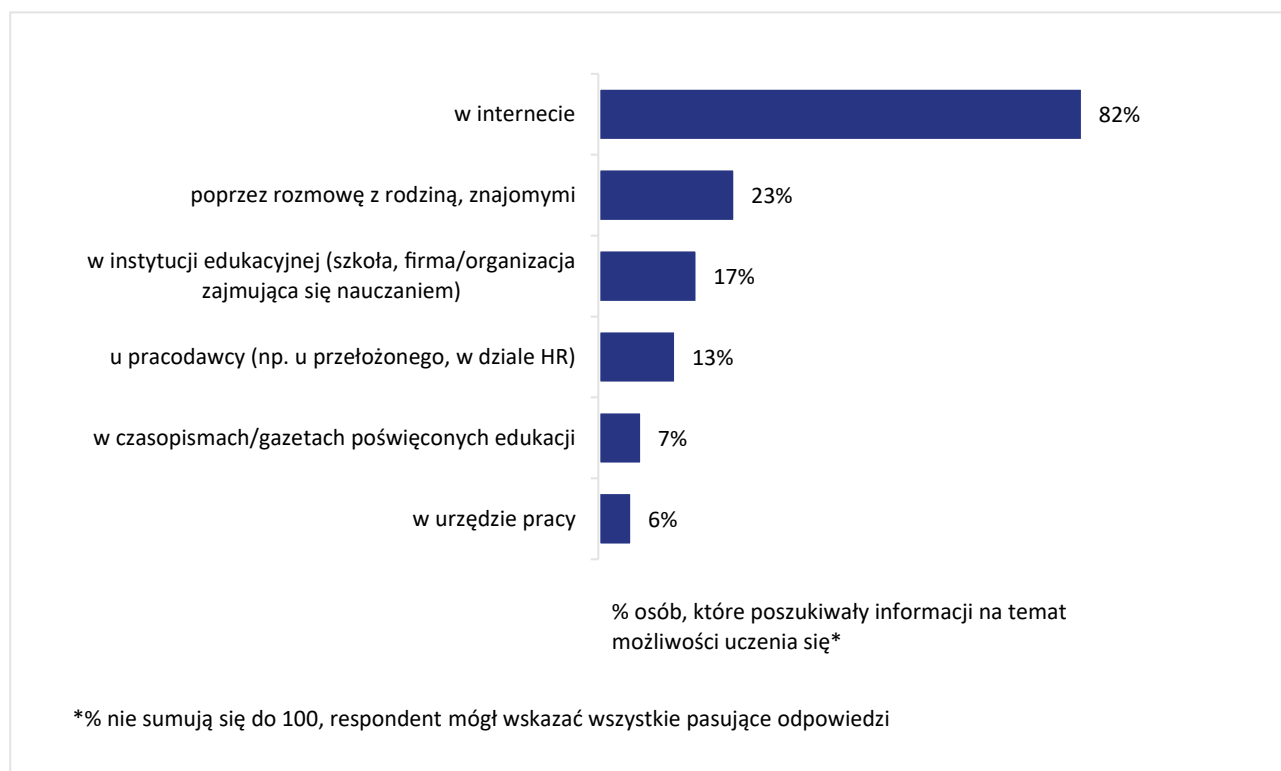

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Osoby, które nie poszukiwały informacji, czyli zdecydowaną większość (80%) respondentów, spytano o to, jakie źródła wykorzystająby, żeby dowiedzieć się o możliwościach uczenia się, gdyby zaszła taka potrzeba¹² (patrz: wykres 20). W tym przypadku również najpopularniejszy okazał się internet, wymieniło go 65% ankietowanych, co czwarta osoba zadeklarowała, że zwróciłaby się do kogoś z rodziny lub znajomych. Warto podkreślić, że dostrzegana w tym zakresie jest rola instytucji edukacyjnych (16%) jak i urzędu pracy (12%).

¹² Respondenci udzielali na to pytanie spontanicznej odpowiedzi, nie przedstawiano im listy pozycji do wyboru.

Wykres 20. Źródła wskazywane jako potencjalne miejsca poszukiwania informacji o możliwościach uczenia się przez osoby, które w ciągu 12 miesięcy przed badaniem nie szukały informacji w tym zakresie

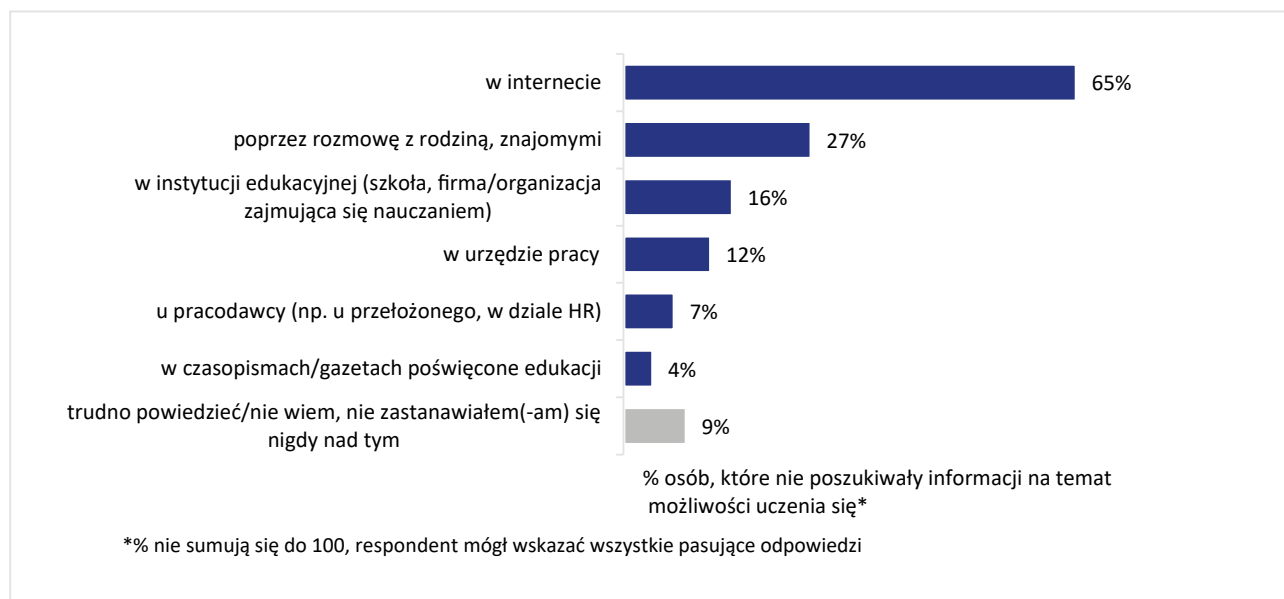

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

3.9. Zmiany w realizowaniu zorganizowanych aktywności edukacyjnych związane z pandemią

Jak już zostało wspomniane w rozdziale dotyczącym realizacji projektu (patrz: rozdział 2), faza terenowa badania zbiegła się z okresem pandemii koronawirusa, a co za tym idzie, obostrzeń sanitarnych, związanych między innymi z restrykcjami w zakresie prowadzenia działań edukacyjnych w formie stacjonarnej czy rekomendacjami dotyczącymi pracy zdalnej. W związku z tym zdecydowano o dodaniu pytania dotyczącego zmian w zachowaniach w obszarze zorganizowanych aktywności edukacyjnych. Doświadczyło ich niewielu ankietowanych. Co ciekawe, najczęściej wskazywane było podjęcie nowego działania (7%), a po 4% respondentów doświadczyło zmiany formy, nie podjęło lub przerwało/zawiesiło działanie.

Wykres 21. Zmiany w realizowaniu zorganizowanych aktywności edukacyjnych wynikające z obostrzeń spowodowanych pandemią COVID-19

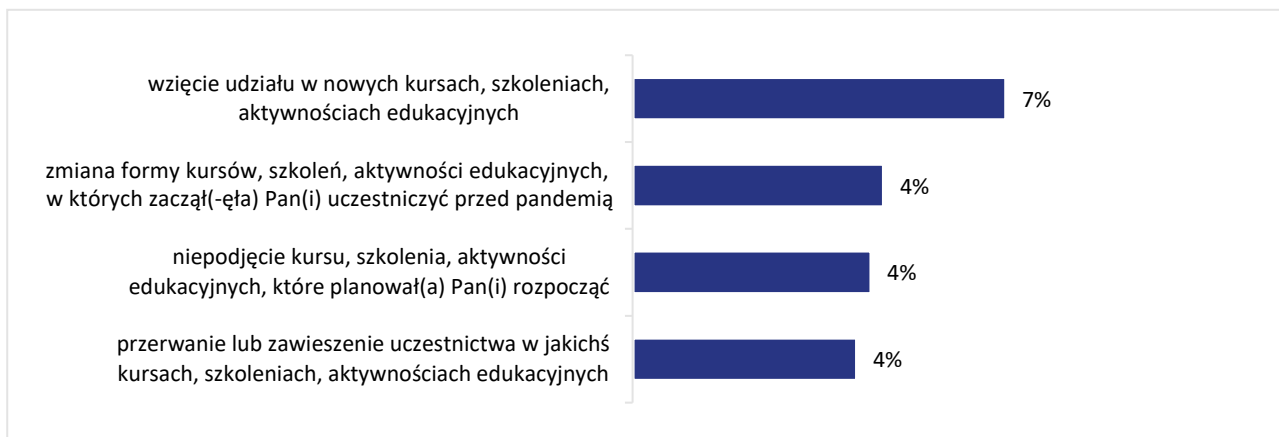

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Należy jednak pamiętać, że pytanie dotyczyło jedynie zorganizowanych aktywności edukacyjnych. Jeśli przyjrzymy się zmianom w działaniach wśród osób, które w ciągu 12 miesięcy przed badaniem uczestniczyły w uczeniu się pozaformalnym, możemy zaobserwować, że odsetki osób, które doświadczyły zmian związanych z pandemią, są zdecydowanie wyższe niż dla całej populacji. Warto zwrócić uwagę, że bez mała ¼ wzięła udział w nowym, zorganizowanym działaniu edukacyjnym, a 9% nie podjęło planowanej aktywności. 16% spośród tej grupy doświadczyło zmiany w formie kształcenia, które zostało podjęte przed pandemią, a 13% zostało zmuszonych przez okoliczności do przerwania lub zawieszenia uczestnictwa.

Uczestnictwo w zorganizowanych aktywnościach edukacyjnych jest mniej powszechne niż podejmowanie działań niezinstytucjonalizowanych. Interesującym kierunkiem dalszych analiz byłoby również prześledzenie wpływu zmian wywołanych pandemią na uczenie się nieformalne.

4. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości

Nastawienie wobec danego zjawiska jest jednym z kluczowych czynników wpływających na gotowość do podjęcia określonego działania. Badacze uczenia się dorosłych podkreślają znaczenie dyspozycji, opinii, poglądów wobec tego typu aktywności dla podejmowania działań (Cross, 1981). Badania pokazują, że dorośli z negatywnym czy nieprzychylnym stosunkiem do uczenia się są mniej skłonni do podejmowania działań w tym zakresie (Darkenwald, Merriam, 1982; patrz: Bennett, 2016). Jednak mimo konsensusu co do znaczenia tego komponentu, w badaniach empirycznych zagadnienie to podejmowane jest relatywnie rzadko (Rubenson, 2007; Desjardins, 2015; Boeren, 2017). Jednym z przykładów badań, w których podjęto się pomiaru nastawienia wobec uczenia się, jest międzynarodowe badanie PIACC, jednakże analizowane było w wąskim sensie, jedynie w odniesieniu do „gotowości do nauki” (Cincinnati i wsp., 2016). Przegląd literatury unaoczniał lukę w wiedzy w tym obszarze, włączono więc to zagadnienie w zakres prowadzonych analiz. Stosunek do uczenia się w dorosłości jest ważnym aspektem zjawiska, a uzyskana wiedza może przyczynić się nie tylko do lepszego zdiagnozowania problematyki, ale również dostarczyć materiału do rekomendacji w obszarze LLL.

W pierwszej części rozdziału przedstawione zostały analizy obrazujące stosunek Polaków do uczenia się w dorosłości. Szczególne znaczenie ma jednakże odpowiedź na pytanie: czy i jak zróżnicowane jest podejście do uczenia się ze względu na zmienne społeczno-demograficzne: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, poziom wykształcenia, status na rynku pracy. W drugiej części zaprezentowane zostały analizy dwuzmiennowe pokazujące relacje nastawienia i uczestnictwa w uczeniu się, w różnych jego formach. Ostatni podrozdział poświęcony jest wynikom modelu regresji logistycznej, w którym przeanalizowano znaczenie wybranych zmiennych społeczno-demograficznych i nastawienia dla podejmowania działań edukacyjnych.

4.1. Wskaźnik nastawienia wobec uczenia się

Stosunek do uczenia się w dorosłości mierzony był za pomocą stwierdzeń, do których respondenci odnosili się, korzystając z pięciostopniowej skali, od „zdecydowanie się zgadzam” do „zdecydowanie się nie zgadzam”. Pytanie było zadawane na początku

wywiadu kwestionariuszowego, żeby zminimalizować efekt wpływu tematyki badania na odpowiedzi (Adamczyk i wsp., 2021).

Na podstawie rozkładów odpowiedzi respondentów (patrz: tabela 7) można wnioskować, że około połowa mieszkańców Polski w wieku 25–65 lat zgadzała się ze stwierdzeniem, że uczenie się sprawia im przyjemność i daje satysfakcję, a ponad 60%, że ważne jest dla nich, aby wzbogacać swoją wiedzę i umiejętności. Jednocześnie prawie 42% dorosłych mieszkańców Polski wskazało odpowiedź, że nie chce im się już uczyć. Stwierdzenie: „Jeśli mam czas wolny, to lubię przeznaczać go na uczenie się”, znalazło bez mała tyłu samo zwolenników co oponentów, po około $\frac{1}{3}$.

Interesujące były również ogólne przekonania na temat uczenia się. Ponad $\frac{1}{4}$ osób dorosłych była zdania, że ludzie, którzy odnieśli sukces zawodowy, nie muszą się już uczyć (przy czym w tym przypadku odnotowano wysoki odsetek osób, które były przeciwnego zdania – 54%), zaś niemal 45% mieszkańców Polski zgadzała się ze stwierdzeniem: „Na uczenie się mogą sobie pozwolić jedynie te osoby, które mają dużo wolnego czasu”.

Na podstawie stwierdzeń dotyczących uczenia się w dorosłości stworzony został wskaźnik nastawienia wobec uczenia się w dorosłości. W tabeli 7 zaprezentowano brzmienie stwierdzeń oraz odsetek ankietowanych odpowiednio: zgadzających i niezgadzających się z nimi.

Tabela 7. Odsetek zgadzających i niezgadzających się z poszczególnymi stwierdzeniami dotyczącymi uczenia się w dorosłości

Stwierdzenie dotyczące uczenia się w dorosłości	% Zdecydowanie + raczej się nie zgadzam	% Zdecydowanie + raczej się zgadzam
Ludzie, którzy odnieśli sukces zawodowy, nie muszą się już uczyć	55	25
Jeśli mam czas wolny, to lubię przeznaczać go na uczenie się	36	33
Na uczenie się mogą sobie pozwolić tylko osoby, które mają dużo wolnego czasu	32	45
Cenię ludzi, którzy ciągle uczą się nowych rzeczy	4	79
Nie chce mi się już uczyć	31	42
W moim wieku uczenie się nie przynosi korzyści	53	26
Uczenie się sprawia mi przyjemność, daje satysfakcję	20	51
Ważne jest dla mnie, aby wzbogacać swoją wiedzę i/lub umiejętności	11	63

Stwierdzenia: 1, 3, 5 i 6 zostały zrekodowane. Wewnętrzna spójność skali nastawienia wobec uczenia się jest wysoka, alfa Cronbacha wynosi 0,89. Skala przyjmuje wartości od 1 do 5, średnia wynosi 3,37, a odchylenie standardowe – 0,75. Zmienna ma w próbie rozkład zbliżony do normalnego (skośność = 0,10, kurtoza = -0,40), co oznacza, że w populacji przeważają osoby o zbliżonym do średniego nastawieniu wobec uczenia się, mierzonym skonstruowanym wskaźnikiem. Jest to informacja o tyle istotna, że pomiar zjawisk, które uchodzić mogą za ogólnie pozytywne czy wartościowe, wiąże się z ryzykiem uzyskania w badaniu deklaracji jednoznacznie popierających dane opinie czy postawy. W przypadku prezentowanego tu badania, pogłębione pilotaże (patrz: podrozdział 2.1.1) skoncentrowane m.in. na doborze nie tylko zrozumiałych, ale i jak najmniej sugerujących pojęć oraz włączenie do skali stwierdzeń odwróconych, pozwoliły uniknąć tego efektu. W dalszym etapie analiz zastosowano podział tercylowy, co pozwoliło wyróżnić trzy kategorie nastawienia wobec uczenia się:

- $\leq 3,0$ – sceptyczne nastawienie wobec uczenia się
- 3,1–3,63 – umiarkowane nastawienie wobec uczenia się
- $\geq 3,64$ – pozytywne nastawienie wobec uczenia się.

Wykres 22. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości

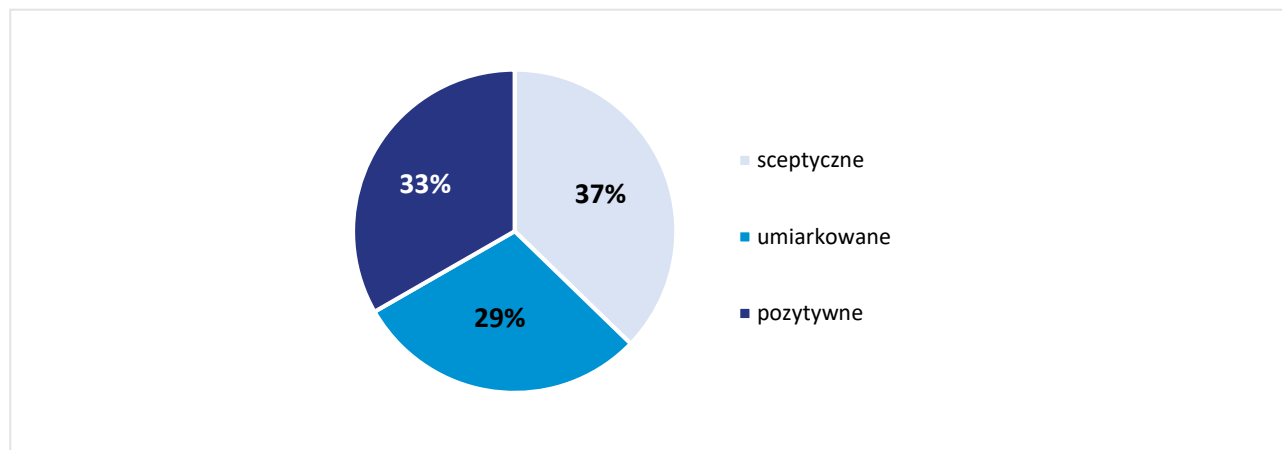

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

4.2. Zróźnicowanie nastawienia wobec uczenia się

Jak pokazują analizy, wśród kategorii wyróżnionych ze względu na zmienne społeczno-demograficzne częstość występowania nastawienia sceptycznego, umiarkowanego i pozytywnego jest zróźnicowana.

Wśród kobiet nieco częściej występuje pozytywne nastawienie do nauki w dorosłości. Mężczyźni są bardziej sceptyczni w stosunku do uczenia się, różnica pomiędzy kobietami a mężczyznami wynosi 10 p.p.

Wykres 23. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według płci

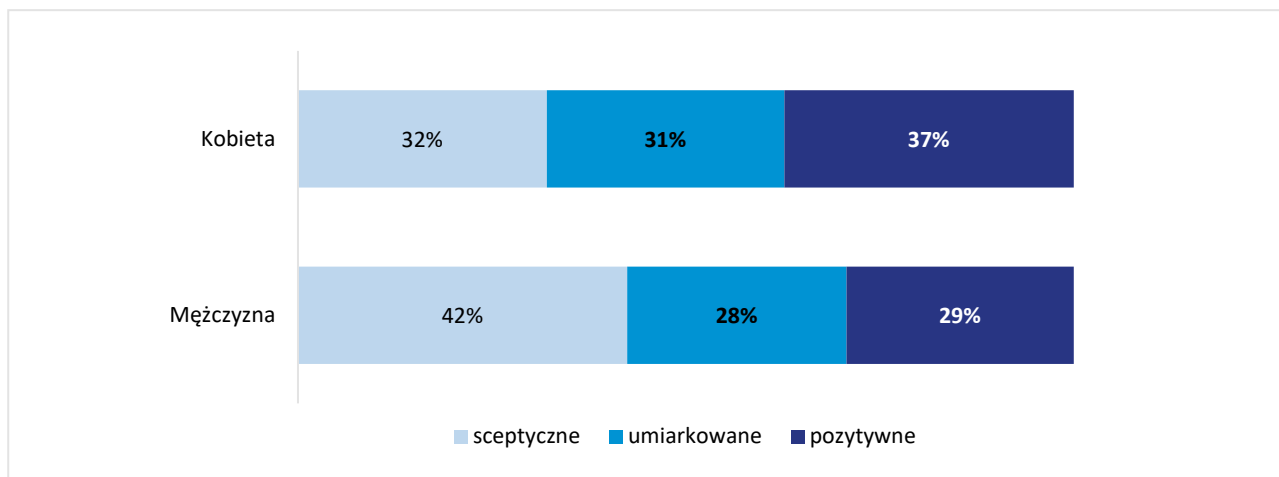

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Porównanie pomiędzy grupami wieku pokazuje, że im młodsza kategoria wiekowa, tym większy odsetek osób deklarujących pozytywne nastawienie wobec uczenia się w dorosłości. Co ciekawe, bez względu na grupę wiekową po ok. 30% ankietowanych ma obojętny stosunek do badanego zjawiska. W najstarszej grupie wiekowej udział osób przejawiających sceptyczne nastawienie jest ponad dwukrotnie wyższy od udziału osób nastawionych pozytywnie.

Wykres 24. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według wieku

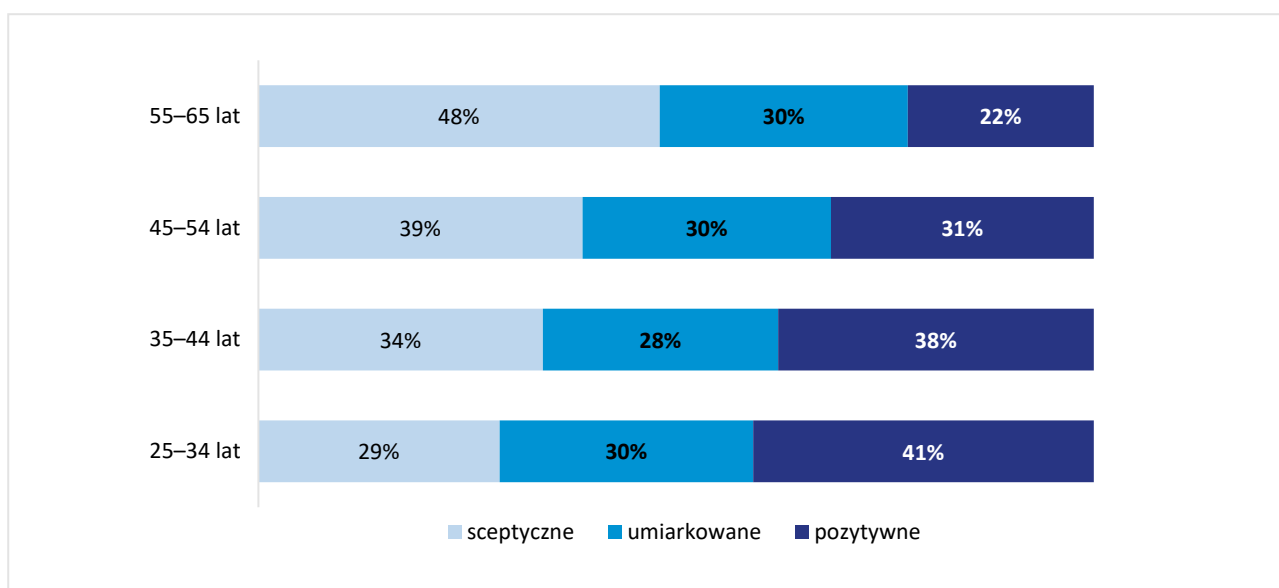

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Kategorie wyróżnione ze względu na wykształcenie wyraźnie różnią się ze względu na stosunek do uczenia się w dorosłości. Wśród respondentów legitymujących się wykształceniem wyższym ponad 60% nastawionych jest pozytywnie, wśród osób z wykształceniem średnim co trzecia osoba, a wśród osób z wykształceniem niższym niż średnie, jedynie co dziesiąty ankietowany. Niepokojąca jest powszechność sceptycznego nastawienia do uczenia się wśród osób z wykształceniem niższym niż średnie, cechuje ono ponad 60% osób z wykształceniem zawodowym i bez mała 70% z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym. Uzupełnienie wykształcenia, zdobycie nowej wiedzy i umiejętności jest szczególnie istotne dla osób z niższym poziomem wykształcenia, a nieprzychylny stosunek do uczenia się w dorosłości może być czynnikiem zmniejszającym skłonność do podejmowania aktywności w tym zakresie.

Wykres 25. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według wykształcenia

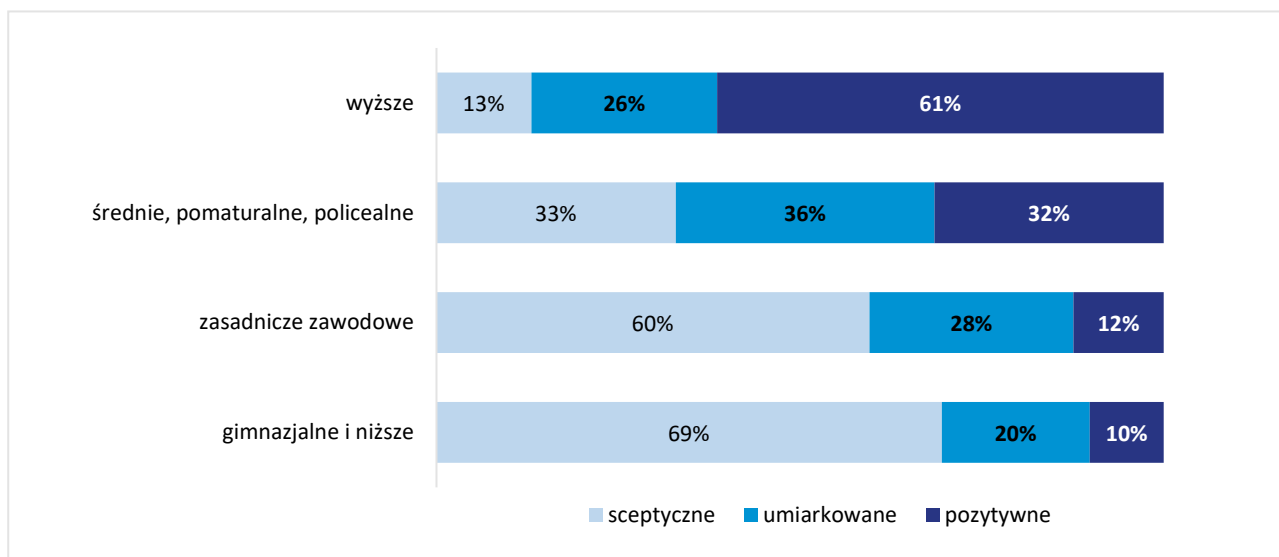

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Status na rynku pracy również jest czynnikiem różnicującym stosunek do uczenia się w dorosłości. O ile pomiędzy osobami bezrobotnymi a nieaktywnymi zawodowo różnice są niewielkie, to w grupie pracujących wyraźniej mniej ankietowanych deklaruje sceptyczne nastawienie, różnica wynosi około 15 p.p. Należy zauważyć, że odsetek osób pracujących w badanej populacji wynosi 78%, bezrobotnych 18%, a nieaktywnych zawodowo jedynie 4%.

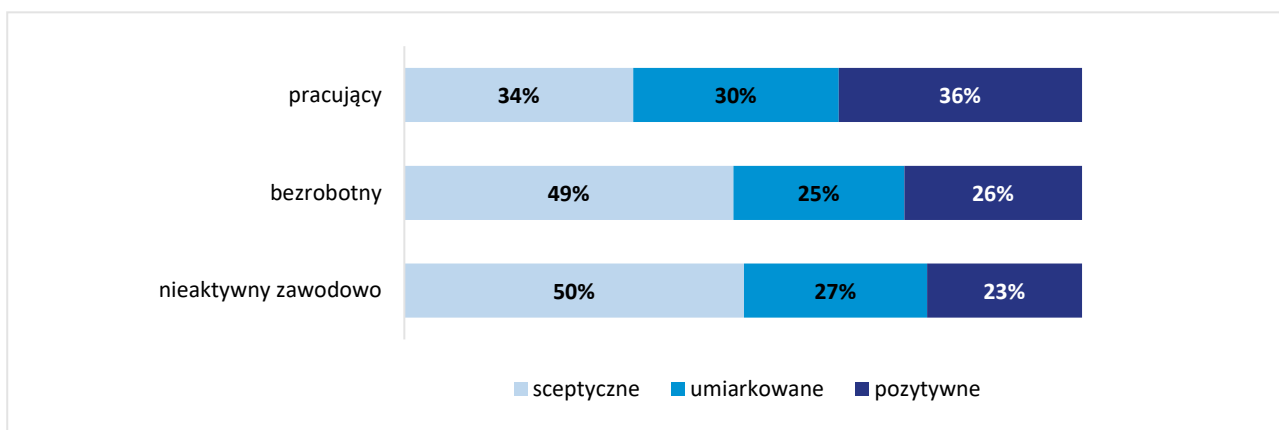
Wykres 26. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według statusu na rynku pracy

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Warto przyjrzeć się, jak charakterystyka pracy pod względem złożoności wymaganych umiejętności różnicuje podejście do uczenia się w dorosłości. Analiza ta dotyczy jedynie osób pracujących (n=1996), które podzielono ze względu na poziom umiejętności wymaganych w ramach danego zawodu (praca typu *white collar* – 38%, praca inna niż *white collar* – 62%, szczegóły dotyczące wyodrębniania kategorii znajdują się w podrozdziale 2.5.2). Wśród osób wykonujących zawód typu *white collar* przeważa pozytywny stosunek do uczenia się w dorosłości i cechuje on ponad połowę ankietowanych zaklasyfikowanych do tej kategorii. Wśród osób wykonujących pracę wymagającą niższych kwalifikacji jedynie ¼ ma pozytywne nastawienie do uczenia się w dorosłości, ponad 40% jest sceptycznych wobec tej formy aktywności.

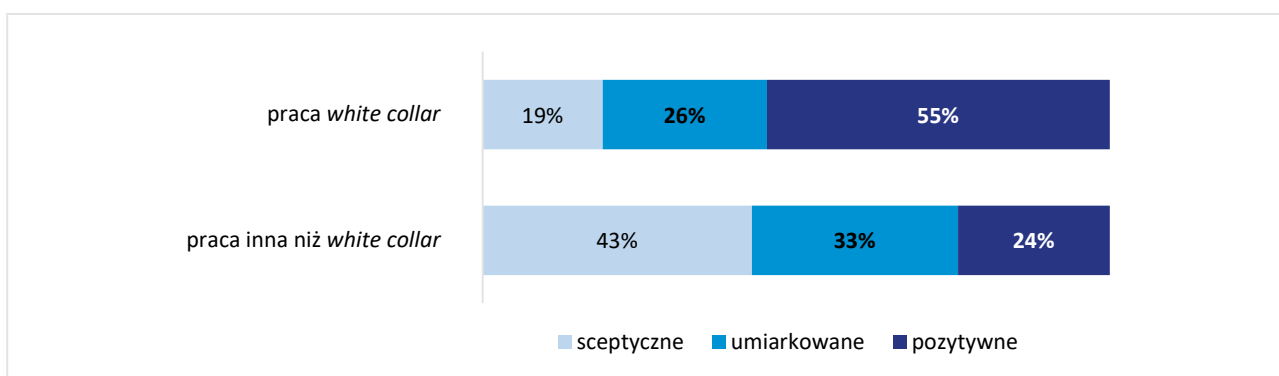
Wykres 27. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według pozycji zawodowej

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Na podstawie analizy zróżnicowania nastawienia ze względu na zmienne społeczno-demograficzne możemy zauważyć pewne prawidłowości. Pozytywny stosunek do uczenia się w dorosłości częściej występuje wśród kobiet, osób w młodszych kategoriach

wiekowych, charakteryzujących się wyższym poziomem wykształcenia, pracujących, w tym szczególnie wykonujących zawód typu *white collar*.

4.3. Nastawienie wobec uczenia się a uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości

W kontekście analizowanej problematyki szczególnie interesująca jest zależność pomiędzy nastawieniem do uczenia się w dorosłości a podejmowaniem działań w tym zakresie.

Różnice w uczestnictwie w aktywnościach edukacyjnych między osobami o różnym nastawieniu wobec uczenia się są widoczne zarówno dla wskaźnika zagregowanego, obejmującego uczenie się formalne, pozaformalne lub nieformalne, jak i przy rozpatrywaniu poszczególnych form aktywności edukacyjnej osobno. Osoby cechujące się pozytywnym nastawieniem częściej niż ankietowani charakteryzujący się nastawieniem umiarkowanym i sceptycznym uczestniczą w uczeniu się. Wśród osób, których nastawienie możemy określić jako pozytywne, zdecydowana większość, aż 84%, uczestniczyła w co najmniej jednej z trzech form uczenia się w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Wśród osób z nastawieniem umiarkowanym połowa podjęła taką aktywność, a wśród osób z nastawieniem sceptycznym jedynie około 1/3. Wartość wskaźnika uczestnictwa dla osób z pozytywnym nastawieniem do uczenia się jest zróżnicowana w zależności od formy uczenia się. Dla uczenia się nieformalnego wynosi bez mała 80%, zaś dla uczenia się pozaformalnego jedynie 46%. Można zakładać, że jest to związane ze specyfiką tych form aktywności, uczenie się pozaformalne odbywa się zazwyczaj w powiązaniu z aktywnością zawodową, może być w pewien sposób wymuszone przez sytuację na rynku pracy czy w branży. Natomiast uczenie się nieformalne wiąże się z większym zakresem swobody kształtowania aktywności, zarówno jej tematyki, formy, jak i czasu podejmowania, a szczególnie z faktem, że podjęcie jej przypisać można raczej indywidualnej decyzji. Warto zauważyć, że osoby cechujące się sceptycznym stosunkiem do uczenia się uczestniczyły w aktywności edukacyjnych rzadziej niż osoby o bardziej pozytywnym nastawieniu. Wskaźnik uczestnictwa dla osób o sceptycznym nastawieniu jest najniższy w przypadku uczenia się pozaformalnego. Sformułowanie interpretacji tego zjawiska wymaga pogłębionych badań, jednak można przypuszczać, że osoby charakteryzujące się umiarkowanym stosunkiem do uczenia się chętniej podejmują aktywność edukacyjną w mniej zobowiązującej i wymagającej mniejszych nakładów formie niż zinstytucjonalizowane uczenie się pozaformalne.

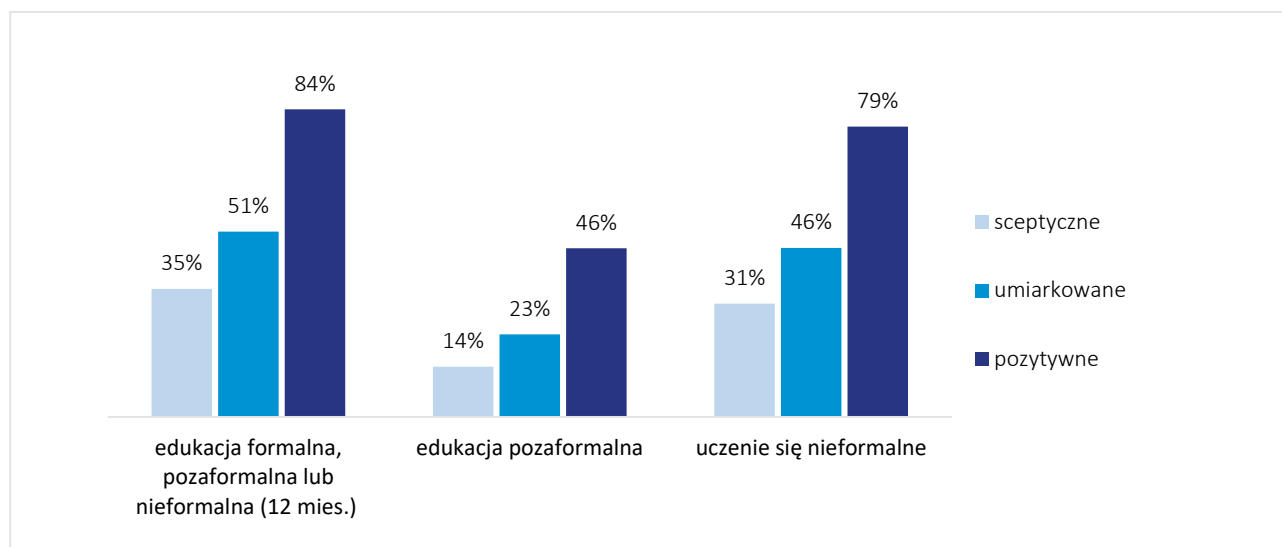
Wykres 28. Uczestnictwo w aktywności edukacyjnej w ciągu 12 mies. poprzedzających badanie a nastawienie

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

4.4. Determinanty uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości

Jak pokazują analizy dwuzmiennowe opisane w poprzednich podrozdziałach, można wskazać cechy, które sprzyjają uczestnictwu w uczeniu się w dorosłości. Należą do nich: wiek, wykształcenie, pozycja zawodowa, status na rynku pracy oraz nastawienie. Zastosowanie metody regresji logistycznej (logit) pozwala na przewidywanie uczestnictwa w uczeniu się z wykorzystaniem jednocześnie kilku predyktorów odnoszących się do omawianych wyżej zagadnień. Dzięki zastosowanej analizie możliwe jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakie jest łączne znaczenie analizowanych w tym rozdziale zmiennych i podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych dla wyjaśnienia zróżnicowania uczestnictwa w uczeniu się w dorosłości oraz określenie, które cechy, w takim wielozmiennym obrazie, okazują się szczególnie ważnymi predyktorami podejmowania aktywności edukacyjnych. Zbudowano trzy modele (patrz: tabela 8) przewidujące angażowanie się w wybrane formy rozwijania wiedzy i umiejętności na podstawie: (1) posiadania przez jednostkę wyższego wykształcenia, (2) statusu osoby pracującej, wykonującej zawód typu *white collar* (2a) oraz pracy w zawodzie innym niż *white collar* (2b) wobec pozostawania bezrobotnym, nieaktywnym zawodowo w okresie badania, (3) nastawienia wobec uczenia się, (4) płci oraz (5) wieku.

Tabela 8. Przewidywanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się na podstawie podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych i nastawienia wobec uczenia się w dorosłości – modele regresji logistycznej (logit)

predyktor	Model 1. Uczestnictwo w edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej			Model 2. Edukacja pozaformalna			Model 3. Uczenie się nieformalne		
	odds ratio	B	p value	odds ratio	B	p value	odds ratio	B	p value
wyższe wykształcenie (0/1)	1,474	0,388	0,003	2,324	0,843	<,001	1,413	0,346	0,005
pracujący nie- <i>white collar</i> (0/1)	1,226	0,204	0,103	2,151	0,766	<,001	1,185	0,170	0,175
pracujący <i>white collar</i> (0/1)	2,057	0,721	<,001	3,373	1,216	<,001	1,649	0,500	<,001
nastawienie	3,166	1,153	<,001	2,031	0,709	<,001	3,083	1,126	<,001
wiek	0,989	-0,012	0,006	0,990	-0,010	0,033	0,991	-0,009	0,029
płeć: kobieta (0/1)	0,964	-0,036	0,704	1,194	0,178	0,089	0,932	-0,070	0,454
stała	0,032	-3,458	<,001	0,015	-4,220	<,001	0,027	-3,597	<,001
R-kwadrat Coxa i Snella	0,202			0,170			0,183		
R-kwadrat Nagelkerkego	0,271			0,246			0,244		
R-kwadrat McFaddena	0,165			0,159			0,146		
AUC	0,764			0,766			0,750		

W ostatnich wierszach tabeli 8 przedstawiono statystyki dobroci dopasowania modeli – im wyższa jest ich wartość, tym lepszej jakości są przewidywania dokonywane na podstawie modelu i w tym większym stopniu predyktory uwzględnione w analizie pozwalają wyjaśnić zróżnicowanie w zakresie zmiennej zależnej (charakterystyki wskazanej przy numerze modelu w tabeli). Wszystkie cztery miary przyjmują maksymalnie wartość 1. Im model jest lepiej dopasowany, tym wartość statystyki jest bliższa jedynce, przy czym dla współczynników R-kwadrat (a właściwie: pseudo R-kwadrat) całkowity brak dopasowania skutkować będzie wartością 0, a przy AUC – wartością 0,5.

Modele cechowały się podobnym dopasowaniem (zbliżone wartości miar R-kwadrat i AUC), co oznacza, że różnice między dorosłymi w zakresie podejmowania wyróżnionych form działań edukacyjnych w podobnym stopniu związane są z analizowanymi

charakterystykami. Na podstawie cech wskazanych w pierwszej kolumnie tabeli możliwe jest przewidywanie szansy uczestnictwa w uczeniu się pozaformalnie, nieformalnie czy ujmowanym łącznie: formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w zbliżonym zakresie.

Przeprowadzone analizy pozwalają potwierdzić przedstawione wcześniej wnioski w zakresie szczególnego znaczenia nastawienia wobec uczenia się dla podejmowania aktywności edukacyjnych. Wraz ze wzrostem o jeden punkt (w skali 1–5) wartości wskaźnika zbiorczego mierzącego stosunek jednostki do uczenia się w dorosłości, szansa, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie osoba uczestniczyła w którejkolwiek aktywności spośród uczenia się formalnego, pozaformalnego lub nieformalnego (model 1) oraz w uczeniu się nieformalnym (model 3) wzrastała ponad trzykrotnie, a około dwukrotnie zwiększała się szansa uczestnictwa w edukacji pozaformalnej (model 2). Znaczenie nastawienia (przy kontroli innych zmiennych) jest zatem większe dla przewidywania uczenia się nieformalnego niż w przypadku uczestnictwa w edukacji pozaformalnej. Dla przewidywania udziału przez osobę dorosłą w uczeniu się pozaformalnym wyjątkowo duże znaczenie ma natomiast sytuacja zawodowa. Dla osób określanых potocznie jako „białe kołnierzyki” szansa uczestniczenia w kursach, szkoleniach, konferencjach itp. była ponad trzykrotnie wyższa niż dla osób niepracujących; osoby pracujące, ale wykonujące zawody inne niż *white collar* miały natomiast dwa razy większą szansę bycia uczestnikiem edukacji pozaformalnej niż bezrobotni i nieaktywni zawodowo. Co ciekawe, sam status osoby pracującej, jeśli wiązał się z wykonywaniem pracy innej niż *white collar*, nie sprzyjał widocznie angażowaniu się w uczenie się nieformalne czy też w uczenie się w jednej z trzech form – zmienna 2a jest statystycznie nieistotna w modelach 1 i 3. Wniosek ten łączy się z wcześniej podnoszonym, że edukacja pozaformalna jest silniej niż inne typy uczenia się związana z obszarem zawodowym. Podobne prawidłowości zostały zidentyfikowane w innych badaniach dotyczących uczenia się dorosłych (Worek, 2019).

W modelu 2 widać ważną rolę posiadania wyższego wykształcenia. Choć w każdej z analiz czynnik ten jest statystycznie istotny, szczególne znaczenie ma w odniesieniu do edukacji pozaformalnej. Szansa uczestnictwa w tej formie jest ponad dwa razy większa dla osoby, która ukończyła studia wyższe w porównaniu z osobą posiadającą wykształcenia średnie/policealne bądź niższe.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że płeć we wszystkich modelach jest zmienną nieistotną statystycznie, co oznacza, że przy uwzględnieniu w analizach innych charakterystyk indywidualnych, jej rola dla wyjaśniania zróżnicowania w zakresie podejmowania

aktywności edukacyjnych w dorosłości może być uznana za marginalną. Wiek natomiast, z wynikami na granicy statystycznej istotności (biorąc pod uwagę fakt, że najczęściej przyjmowane w naukach społecznych wartości graniczne to: $\alpha = 0,05$, $\alpha = 0,01$ i $\alpha = 0,001$) jest cechą o nieznacznym wkładzie dla przewidywania uczestnictwa przez dorosłych w edukacji, a jego rola jest negatywna: z każdym rokiem życia szansa, że osoba uczestniczy w uczeniu się, spada o mniej więcej 1 punkt procentowy.

5. Znaczenie rodziny i szkoły dla uczenia się w dorosłości

Dotychczasowe ustalenia badawcze wskazują, że orientacje względem uczenia się kształtują się w dzieciństwie i mogą silnie wpływać na dalsze losy edukacyjne jednostki (Kurantowicz, Nizińska, 2012). Nie bez znaczenia dla motywacji i postaw wobec podnoszenia wiedzy w dorosłości jest okres socjalizacji, warunków, w jakich człowiek wzrastał, w szczególności tych, które miały miejsce w rodzinie pochodzenia, ale także uwarunkowań związanych ze szkołą (Cincinnati i wsp., 2016).

Dotychczasowe ustalenia pokazują, że dla sukcesów edukacyjnych dzieci ważny jest status społeczno-ekonomiczny rodziców, zaangażowanie rodziców w edukację dziecka, zainteresowanie, wspieranie w dzieciństwie i na wczesnych etapach edukacji, w końcu inwestowanie w rozwój i edukację (Mikiewicz, 2016). Otwarte pozostaje pytanie, jakie znaczenie mają te aspekty dla podejmowania aktywności edukacyjnej w życiu dorosłym. Z drugiej strony ciekawym obszarem do poszukiwania uwarunkowań uczenia się w dorosłości, wskazywanym też w innych badaniach i analizach nad tym zjawiskiem, są wcześniejsze doświadczenia edukacyjne wyniesione z okresu szkolnego (Illeris, 2006). Sukcesy i niepowodzenia szkolne, relacje z nauczycielami i rówieśnikami, zainteresowania i udział w zajęciach pozalekcyjnych i dodatkowych, przerwy w nauce – mogą stanowić doświadczenia, które oddziałują na późniejsze nastawienie do nauki i praktyk edukacyjnych w dorosłości. Z kolei stosunek do szkoły, to jak uczeń się w niej czuje, jakie ma podejście, w jaki sposób stosuje się do zasad może się istotnie różnić w zależności od doświadczeń wyniesionych z domu rodzinnego (Dudzikowa, Wawrzyniak-Beszterda, 2010; Mikiewicz, 2005).

Celem tego rozdziału jest wskazanie, jak wygląda poziom uczestnictwa w edukacji dorosłych (uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym) w zależności od czynników związanych z rodziną pochodzenia – poziomu wykształcenia rodziców, ich statusu zawodowego oraz ich zaangażowania w rozwój dziecka na wczesnym etapie edukacji. Ponadto pokazane zostanie, jak kształtuje się nastawienie do uczenia się w zależności od czynników związanych z rodziną pochodzenia. Drugim celem tej części raportu jest przyjrzenie się uczestnictwu w aktywnościach edukacyjnych w dorosłości w zależności od uwarunkowań związanych z wcześniejszą

edukacją szkolną. W szczególności skoncentrowano się na wskazaniu zależności między uczeniem się w życiu dorosłym a udziałem w zajęciach pozalekcyjnych i dodatkowych na różnych etapach wcześniejszej edukacji oraz wspomnieniami związanymi ze szkołą.

5.1. Rodzina pochodzenia a uczenie się w dorosłości

Jak zostało pokazane w rozdziale 4, poziom uczestnictwa w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym jest większy wśród tych osób, które posiadają wyższy status społeczno-ekonomiczny, mierzony poziomem osiągniętego wykształcenia oraz charakterem wykonywanej pracy (poziom uczestnictwa jest wyższy wśród tych, którzy wykonują pracę tzw. „białych kołnierzyków” oraz wśród osób o wyższym poziomie wykształcenia).

W tym rozdziale zostanie pokazane, jak kształtuje się poziom uczestnictwa w różnych formach edukacji wśród badanych w zależności od poziomu wykształcenia oraz statusu zawodowego ich rodziców, jak również zaangażowania rodziców w rozwój i edukację dzieci. Omówiona zostanie także kwestia nastawienia do nauki w zależności od poziomu wykształcenia i statusu zawodowego rodziców oraz ich zaangażowania w rozwój dziecka.

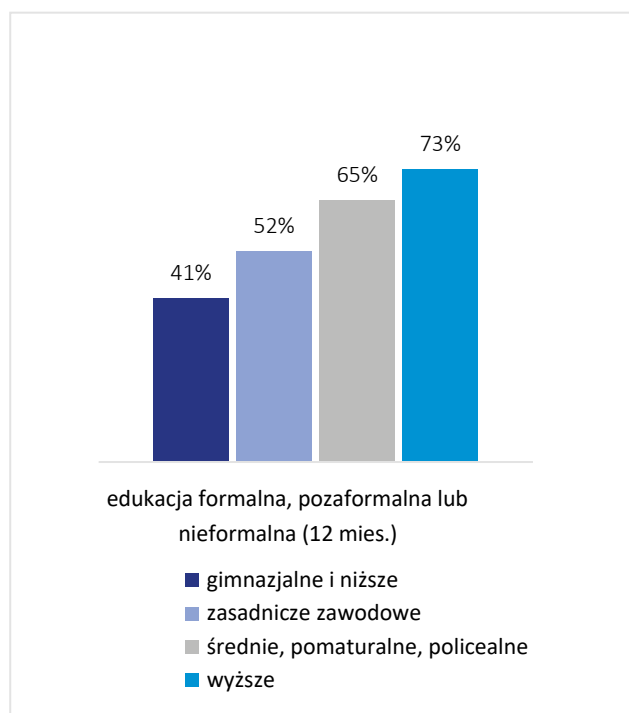
5.1.1. Cechy statusu społeczno-ekonomicznego rodziców a uczenie się w dorosłości

Jak wskazują liczne opracowania z zakresu socjologii edukacji, ważnym czynnikiem dla jakości i sukcesów edukacyjnych jest wykształcenie rodziców, w szczególności matki (Kurantowicz, Nizińska, 2012). W odniesieniu do analiz związanych z uczeniem się w dorosłości, zdecydowano przyjrzeć się temu, czy uczestnictwo w aktywnościach edukacyjnych w życiu dorosłym ma związek z wykształceniem rodziców oraz wykonywanym przez nich zawodem. Jak wskazano w części metodologicznej, do pomiaru zawodów wykonywanych przez rodziców/opiekunów zastosowano pytania otwarte. Badany odwoływał się do okresu końca szkoły podstawowej i określał, jakie stanowisko/zajęcie (zawód) miał wówczas jego ojciec/opiekun i matka/opiekunka. Odpowiedzi na pytania o stanowisko/zajęcie (zawód) ojca/opiekuna i matki/opiekunki z okresu, kiedy respondent zbliżał się do końca szkoły podstawowej poprzedzały deklaracje dotyczące tego, czy każdy z rodziców/opiekunów pracował wówczas zawodowo. Następnie przyporządkowano zawód do kategorii tzw. „białych kołnierzyków”.

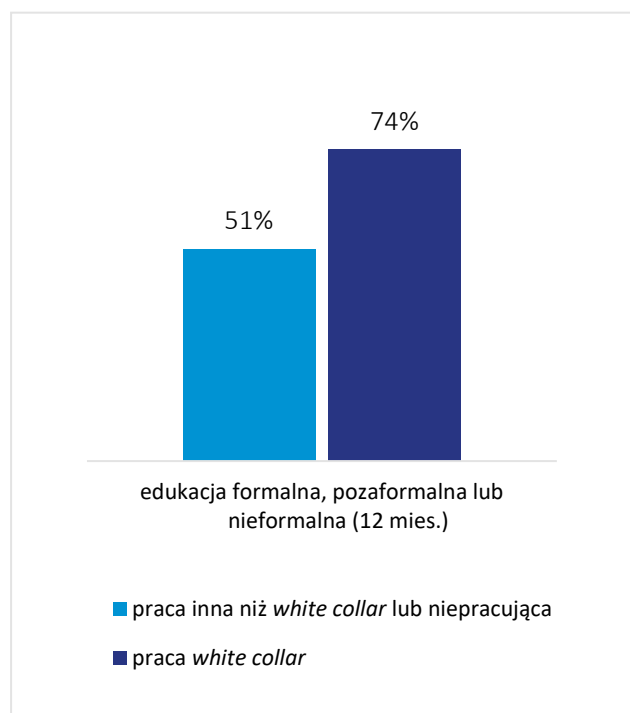
Wśród osób, których matka miała wykształcenie gimnazjalne lub niższe, kiedy respondent zbliżał się do końca szkoły podstawowej, uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym¹³ kształtuje się na poziomie 41%. Wraz ze wzrostem wykształcenia matki wskaźnik ten rośnie. Najwyższe odsetki osób uczących się widoczne są w przypadku tych, których matka osiągnęła wykształcenie średnie, pomaturalne lub policealne (65 %) oraz wyższe (niemal $\frac{3}{4}$ badanych).

Na podstawie analiz można zauważyć zależności między poziomem uczestnictwa a wykonywaniem przez rodziców zawodu wysoko wykwalifikowanego (tzw. *white collar job*). Niemal $\frac{3}{4}$ osób, których matka wykonywała zawód „białych kołnierzyków”, uczestniczyło w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym. W przypadku osób, których matka miała inne stanowisko lub nie pracowała, odsetek uczących jest niższy i wynosi nieco ponad 50%.

Wykres 29. Poziom wykształcenia matki a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Wykres 30. Zawód matki a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

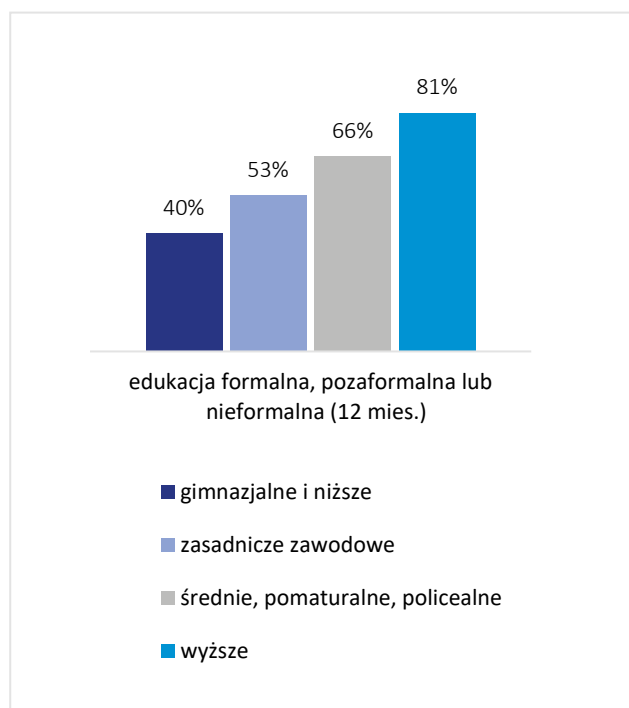
Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

¹³ Informacje o poszczególnych wskaźnikach uczestnictwa w edukacji zostały szczegółowo opisane w rozdziale 2.

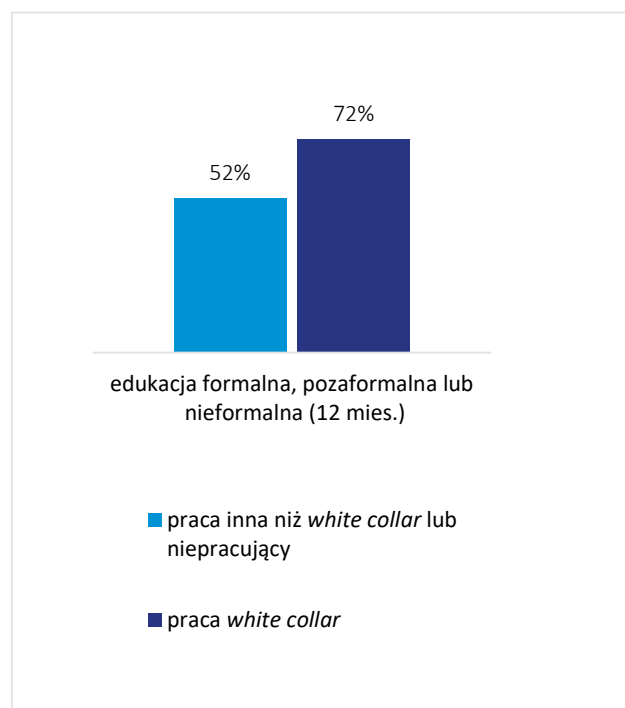

Poziom uczestnictwa w zależności od wykształcenia ojca przyjmuje podobny rozkład jak w przypadku rozkładów uczestnictwa w zależności od wykształcenia matki. Wskaźnik uczestnictwa w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym rośnie wraz z poziomem wykształcenia ojca i wynosi aż 81% wśród osób, których ojciec osiągnął wyższy poziom wykształcenia. Podobnie jak w przypadku zawodu matki, osoby, których ojciec wykonywał pracę tzw. „białych kołnierzyków”, zdecydowanie częściej (72%) niż pozostałe (52%) podejmują działania edukacyjne.

Wykres 31. Poziom wykształcenia ojca a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Wykres 32. Zawód ojca a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Tabele z danymi do wykresu znajdują się w [Aneksie 3](#).

Jeszcze bardziej znaczące różnice można odnotować w przypadku uczestnictwa osób dorosłych w kursach, szkoleniach, prywatnych lekcjach, konferencjach i innych formach uczenia się pozaformalnego w zależności od poziomu wykształcenia rodziców. Jak wspomniano wcześniej, ta forma edukacji nie jest szczególnie popularna – w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczyła w niej jedynie 1/4 dorosłych mieszkańców Polski. Jest ona najczęściej związana ze środowiskiem pracy czy rozwojem zawodowym; wymaga też większego zaangażowania czasowego, a często także nakładów finansowych, przy czym korzyści z zainwestowania tych zasobów są zazwyczaj odłożone w czasie. Im wyższy poziom wykształcenia rodziców, tym wyższy wskaźnik uczestnictwa w edukacji

pozaformalnej. Osoby, których rodzice posiadali wykształcenie gimnazjalne, niższe albo zasadnicze zawodowe, zdecydowanie rzadziej w porównaniu do osób, których rodzice zakończyli edukację na szkole średniej lub legitymowali się wyższym poziomem wykształcenia, uczestniczyły w ciągu 12 miesięcy w edukacji pozaformalnej. Jedynie 13% osób, których matka miała wykształcenie gimnazjalne lub niższe i 21% wśród tych, których matka zakończyła edukację na szkole zawodowej uczestniczyło w tej formie edukacji. Podobne wskaźniki odnotowano w przypadku wykształcenia ojców.

Na podstawie analiz dwuzmiennowych widać, że wraz ze wzrostem wykształcenia rodziców wzrasta poziom uczestnictwa w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym. Ciekawą hipotezą, wartą dalszej weryfikacji, jest kwestia ciągłości znaczenia czynników związanych z rodziną pochodzenia, w szczególności cechami statusu społeczno-ekonomicznego rodziców – dla uczenia się w całym cyklu życia. W pierwszej kolejności dla osiągnięcia sukcesu edukacyjnego w postaci uzyskania wyższego wykształcenia, a potem dla podejmowania aktywności edukacyjnych w dorosłym życiu.

5.1.2. Zaangażowanie rodziców w rozwój dziecka a uczestnictwo w edukacji w dorosłości

W literaturze poświęconej uwarunkowaniom sukcesu edukacyjnego dzieci i młodzieży obok statusu społeczno-ekonomicznego rodziny pochodzenia wskazuje się nierzadko znaczenie zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dzieci na wczesnym etapie życia (Mikiewicz, 2005; Granfell, 2009). Zwraca się uwagę na kształtowany w rodzinie i najbliższym środowisku dziecka język oraz poświęcanie czasu przez rodziców na czytanie dzieciom.

Posiłkując się ustaleniami innych badaczy w odniesieniu do sukcesów edukacyjnych dzieci i młodzieży (Mikiewicz, 2016), za istotne w konceptualizacji zmiennej zaangażowania rodziców uznano czytanie książek przez rodziców w dzieciństwie, wspierającą postawę rodziców wobec zainteresowań dziecka, jak również zainteresowanie rodziców tym, jak dziecko radzi sobie w szkole. W badaniu zaangażowanie rodziców zostało zoperacjonalizowane jako zmienna z czterema wskaźnikami – ocenami stopnia, w jakim zawarte w kwestionariuszu stwierdzenia opisujące podejście do dziecka i jego edukacji odpowiadały wspomnieniom badanego. Odpowiedzi udzielane były na pięciopunktowej skali, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie nie”, a 5 „zdecydowanie tak”. W kwestionariuszu na zagadnienie to składało się pięć pytań, z których jedno ze względu na trudność

z jednoznaczną interpretacją udzielanych odpowiedzi ostatecznie nie zostało włączone do wskaźnika zaangażowania.

W oparciu o wspomniany wskaźnik wyróżnione zostały trzy kategorie: ≤ 3 – niskie zaangażowanie rodziców, $>3-3,75$ – średnie zaangażowanie rodziców, ≥ 4 – wysokie zaangażowanie rodziców.

Warto zaznaczyć, że kwestią nieuwzględnioną w pomiarze zaangażowania rodziców było znaczenie, jakie dla dziecka miało uczestnictwo rodziców w „wywiadówkach” – czy kojarzyło się raczej z pozytywnymi, czy negatywnymi konsekwencjami, czy było dla dziecka obojętne. Należy też zaznaczyć, że o ile informacja o braku zainteresowania rodziców tym, jak radzi sobie ono w szkole świadczy o pewnych zaniedbaniach w tym obszarze, o tyle deklaracji o jego obecności nie należy traktować wyłącznie jako wskaźnika pozytywnych doświadczeń, ponieważ zainteresowanie może przybierać różne – bardziej lub mniej wspierające – formy.

Poziom zaangażowania rodziców wśród osób, które uczestniczyły i nie uczestniczyły w aktywnościach edukacyjnych w dorosłości jest wyraźnie zróżnicowany. Porównanie pod względem zaangażowania rodziców grupy osób uczestniczących uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym i tych, którzy w ogóle nie podejmowali takiej aktywności w ciągu 12 miesięcy ukazuje, że wśród uczestniczących więcej osób (37%) deklaruje, że ich rodzice byli w wysokim stopniu zaangażowani w ich rozwój i edukację, wśród nieuczestniczących takich osób jest o połowę mniej (18%).

Wykres 33. Deklarowany stopień zaangażowania rodziców w rozwój i edukację dziecka wśród osób uczestniczących i nieuczestniczących w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym

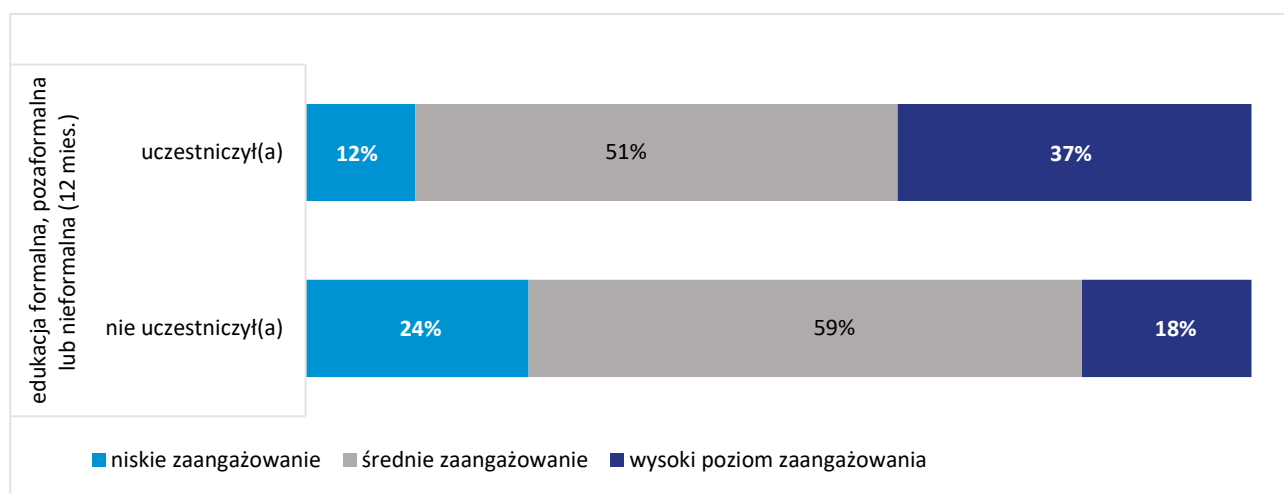

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wśród badanych, których rodzice byli w niewielkim stopniu zaangażowani w ich rozwój i edukację, szczególnie niski jest odsetek tych, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczyli w edukacji pozaformalnej (14%). W grupie osób deklarujących wysoki poziom zaangażowania rodziców wysokie są odsetki osób uczestniczących w dowolnej formie uczenia się poza pracą (71%) oraz w uczeniu się nieformalnym (67%). Natomiast wyraźnie mniej osób z tej grupy podejmowało aktywności w ramach edukacji pozaformalnej (38%).

Wykres 34. Stopień zaangażowania rodziców a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym

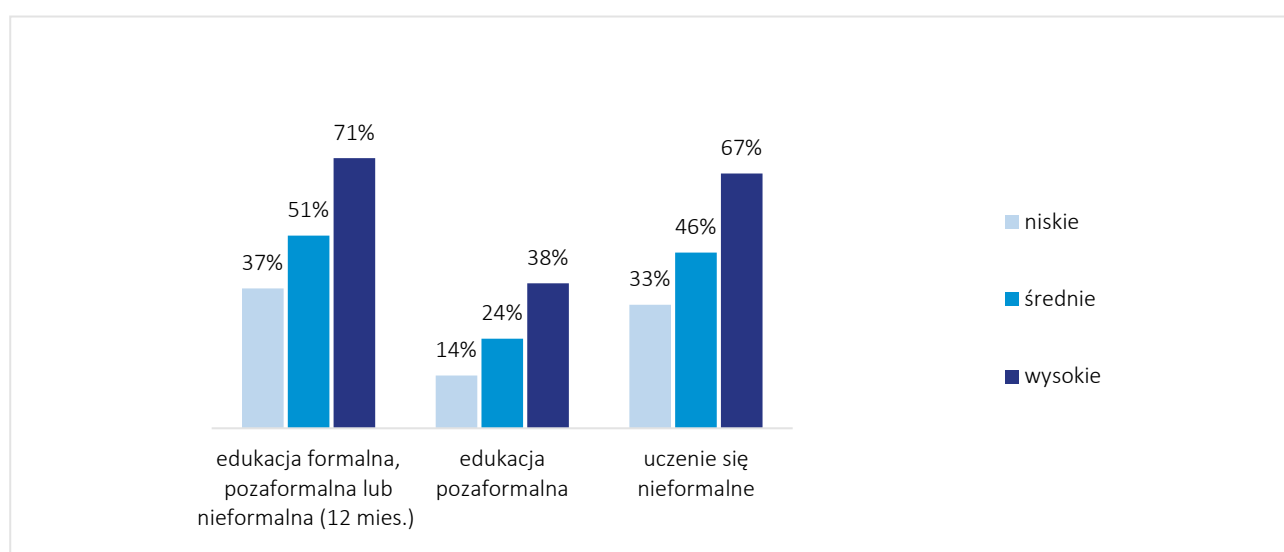

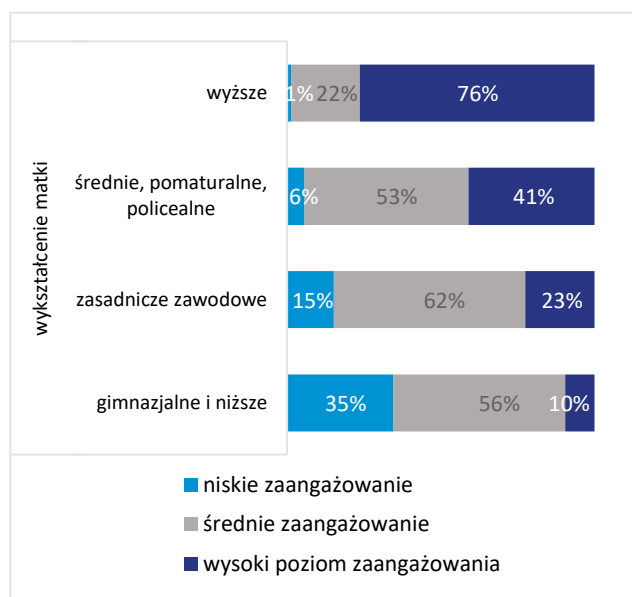
Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Na podstawie analiz dwuzmiennowych można więc sformułować przypuszczenie, że osoby, których rodzice od najmłodszych lat inwestują w rozwój i edukację dziecka swój czas (np. poprzez czytanie książek, interesowanie się tym, jak radzi sobie ono w szkole, jak również wspieranie jego zainteresowań) są bardziej skłonne do podejmowania aktywności edukacyjnych w dorosłości. Określone wzorce i zachowania rodziców wobec dziecka mogą wpływać w pierwszej kolejności na jego lepsze funkcjonowanie w szkole, ale także utrwalac się w postaci dyspozycji wobec uczenia się w dorosłości, w tym np. budować bardziej pozytywne nastawienie do nauki na późniejszym etapie życia. Hipoteza ta wymaga jednak przeprowadzenia bardziej pogłębionych analiz statystycznych.

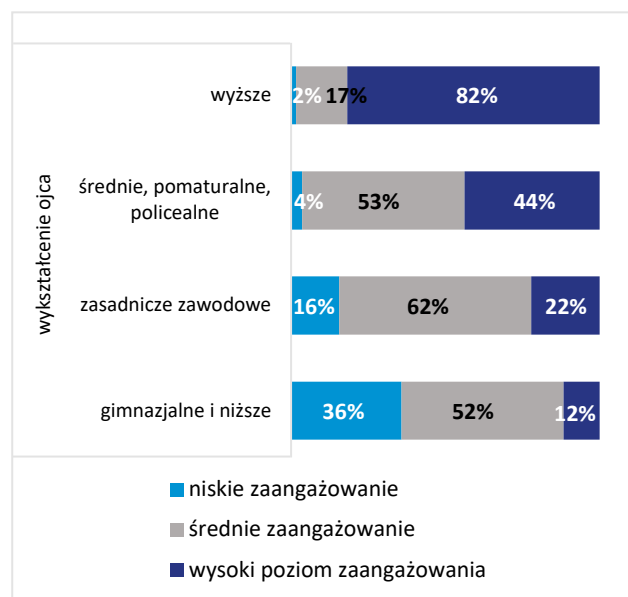
Zgodnie z przypuszczeniem widoczny jest także związek pomiędzy cechami statusu społeczno-ekonomicznego rodziców, a poziomem ich zaangażowania w rozwój i edukację dziecka. Im wyższe wykształcenie zarówno matki, jak i ojca, tym wyższy jest poziom deklarowanego zaangażowania rodziców. Ponad $\frac{3}{4}$ osób, których matka miała

wyższe wykształcenie i 41%, których matka zakończyła edukację na średnim poziomie, deklaruje, że ich rodzice byli bardzo zaangażowani w ich rozwój i edukację. Podobne zależności obserwowane są w przypadku wykształcenia ojców. Najbardziej zaangażowani byli rodzice badanych, których ojciec osiągnął wyższy poziom wykształcenia (82%) lub miał wykształcenie średnie (44%).

Wykres 35. Wykształcenie matki a stopień zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dziecka

Wykres 36. Wykształcenie ojca a stopień zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dziecka

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

Widoczna jest również zależność zaangażowania rodziców od wykonywanego przez nich zawodu (w momencie, kiedy badany zbliżał się do końca szkoły podstawowej). Wśród osób, których matka wykonywała zawód tzw. „białych kołnierzyków”, 57% to ci, których rodzice byli bardzo zaangażowani w ich rozwój i edukację. W przypadku osób, których matki nie wykonywały zawodu wymagających wysokich kwalifikacji lub nie pracowały, częściej ich rodzice byli średnio zaangażowani (57%) lub w ogóle niezaangażowani (20%). Podobnie jak poprzednio, nie ma też znaczących różnic między matką i ojcem, jeśli weźmiemy pod uwagę wykonywany przez nich zawód.

Wykres 37. Status zawodowy matki a stopień zaangażowania w edukację i rozwój dziecka

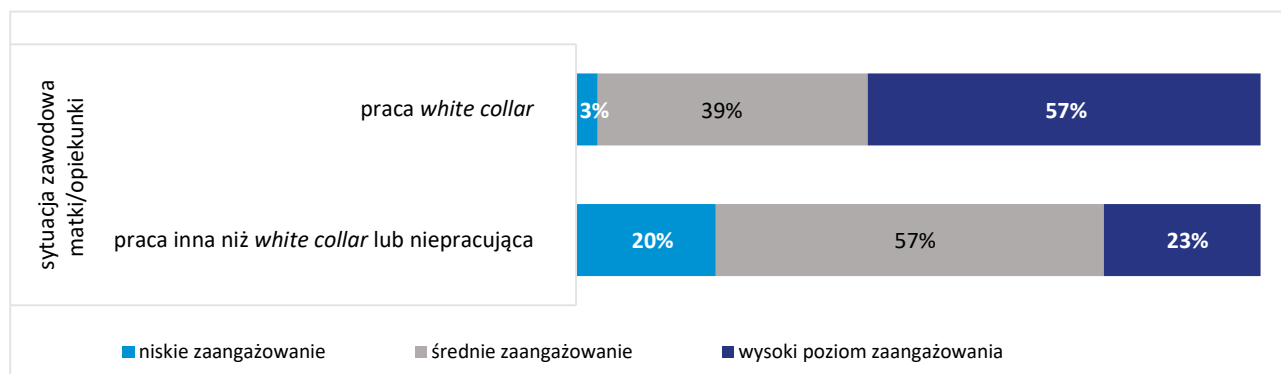

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wykres 38. Status zawodowy ojca a stopień zaangażowania w edukację i rozwój dziecka

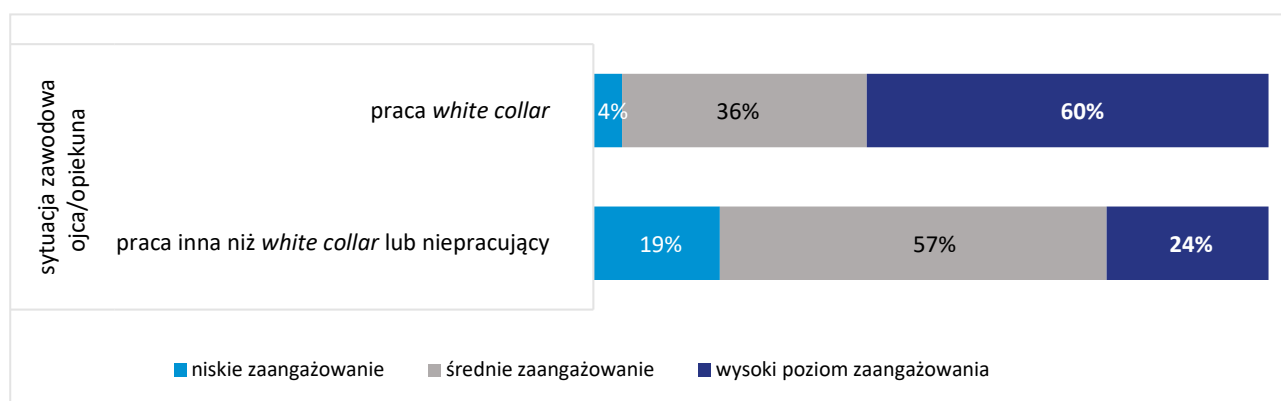

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

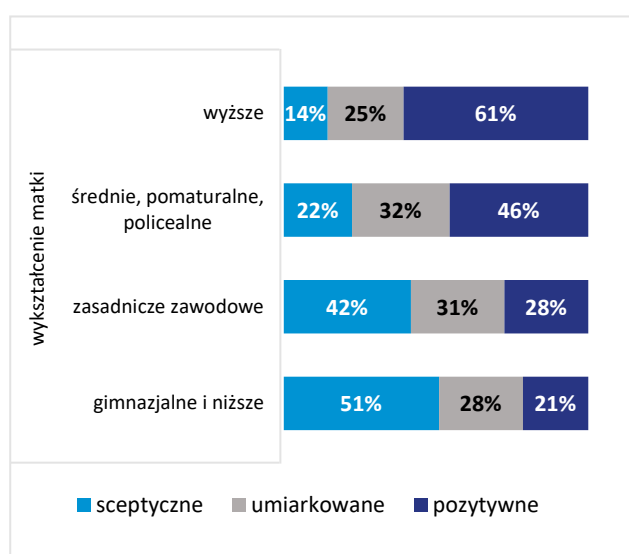
5.1.3. Nastawienie wobec uczenia się a kapitał kulturowy rodziny pochodzenia

We wcześniejszej części raportu pokazano, że nastawienie do uczenia się jest ważnym czynnikiem kształtującym uczestnictwo w edukacji w dorosłym życiu. Jest to zasób, który kształtuje się od najmłodszych lat, najpierw w rodzinie pochodzenia, co jest związane z socjalizacją i warunkami egzystencji, potem zaś w szkole. Rodzice o wyższym poziomie wykształcenia są skłonni bardziej inwestować w rozwój edukacyjny potomstwa, a tym samym wywoływać pozytywne skojarzenia związane z nauką, dzięki czemu dzieci mogą zinternalizować zdobywanie wiedzy jako wartość samą w sobie. Nastawienie do uczenia, jak zostało pokazane wcześniej, różni się w zależności od poziomu wykształcenia badanego; może być jednak także związane z czynnikami charakteryzującymi rodzinę pochodzenia.

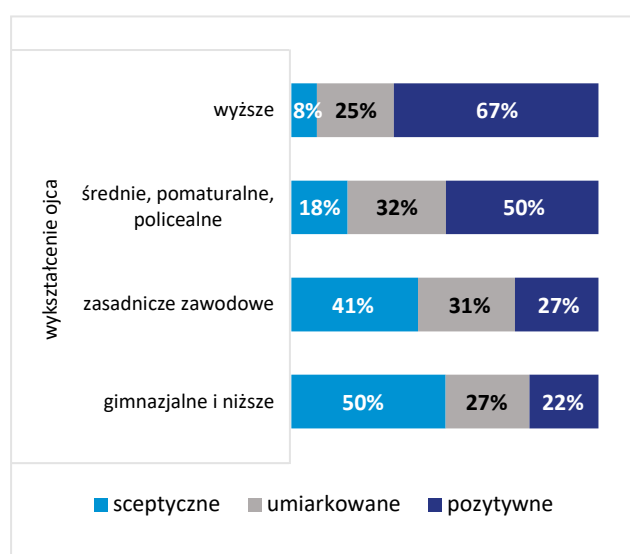
Najbardziej pozytywne nastawienie do uczenia się mają osoby, których rodzice legitymują się wysokim poziomem wykształcenia oraz pracowały, wykonując wysoko wykwalifikowany

zawód (tzw. „białych kołnierzyków”). 61% osób, których matka miała wykształcenie wyższe, ma pozytywne/otwarte nastawienie do uczenia się. Wśród osób, których ojciec miał wykształcenie wyższe, jest ich nieco więcej (67%). Odsetek osób z pozytywnym nastawieniem do nauki zmniejsza się wraz z niższym poziomem wykształcenia rodziców. Wśród osób, których matka zakończyła edukację na szkole zawodowej, takich osób jest 28%, zaś wśród tych, których matka miała wykształcenie gimnazjalne i niższe – 21%. Nie odnotowano dużych różnic w przypadku wykształcenia ojca.

Wykres 39. Wykształcenie matki a nastawienie do uczenia się

Wykres 40. Wykształcenie ojca a nastawienie do uczenia się

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

Wskaźnik pozytywnego nastawienia do uczenia się w dorosłości jest też wyższy wśród tych osób, których oboje rodziców posiadało wyższe wykształcenie.

Wykres 41. Liczba rodziców/opiekunów z wyższym wykształceniem a nastawienie do uczenia się

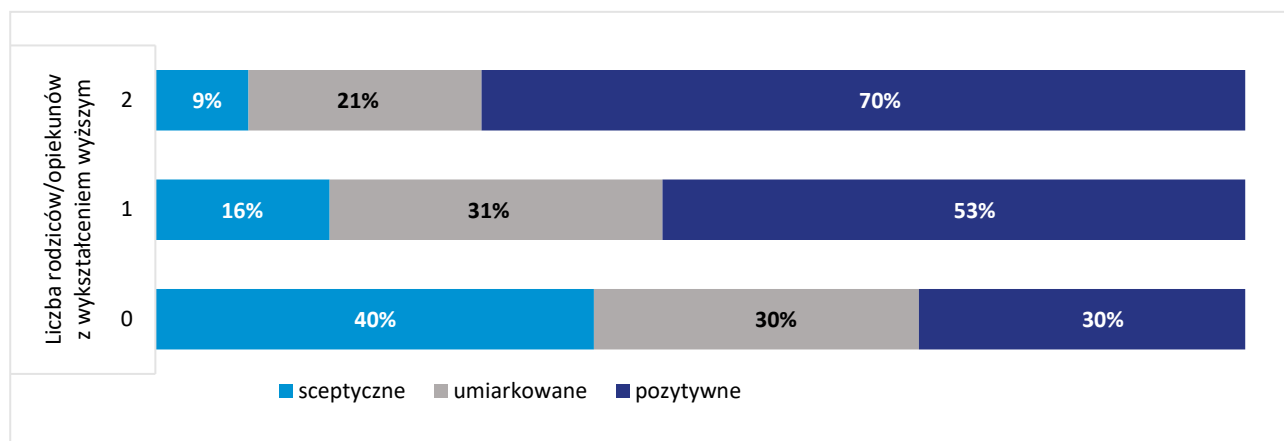

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Zależność nastawienia do uczenia się od cech statusu społeczno-ekonomicznego widoczna jest także, jeśli weźmiemy pod uwagę wykonywany przez rodziców zawód w momencie, kiedy badany zbliżał się do końca szkoły podstawowej. Ponad połowa spośród osób, których matka lub ojciec wykonywali zawód tzw. „białych kołnierzyków”, ma pozytywne nastawienie do nauki. U tych badanych, których matka nie wykonywała zawodu tzw. *white collar* lub nie pracowała, przeważa z kolei sceptyczne nastawienie do nauki (41%). Bardzo podobne wyniki odnotowano w przypadku zawodu ojca.

Wykres 42. Status zawodowy matki a nastawienie do uczenia się w dorosłości

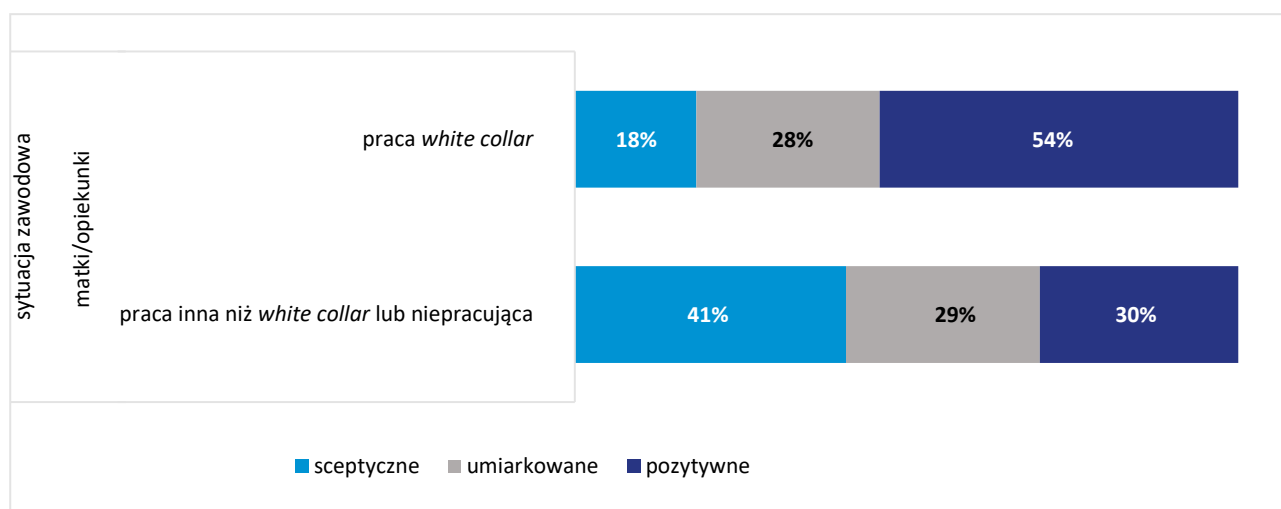

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wykres 43. Status zawodowy ojca a nastawienie do uczenia się w dorosłości

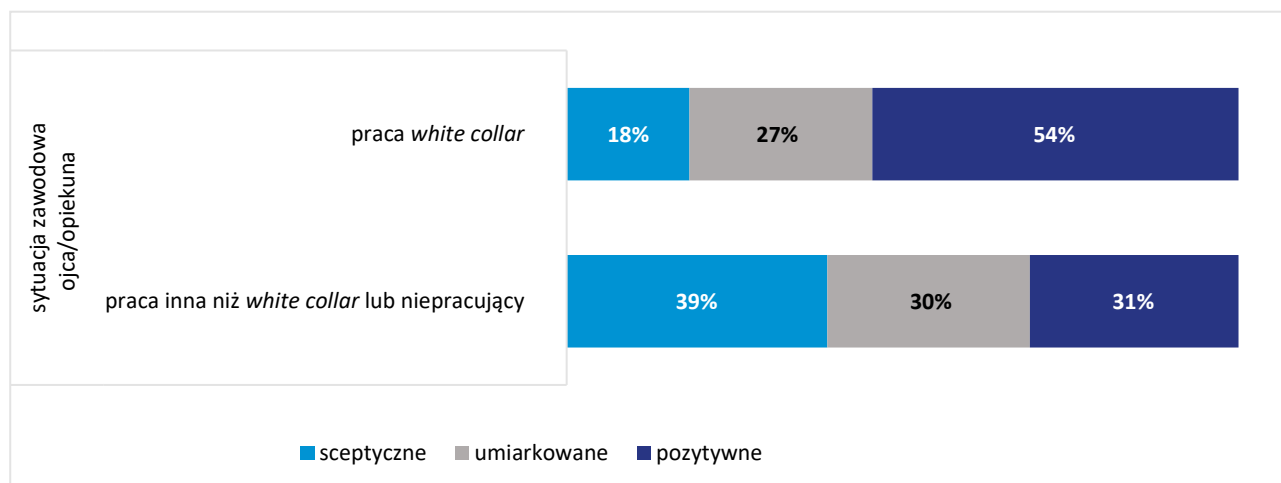

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Nastawienie do uczenia się jest zasobem, który sprzyja podejmowaniu aktywności edukacyjnych w życiu dorosłym i może być kształtowane przez wiele czynników. Na podstawie analiz dwuzmiennowych pokazano, że istnieją zależności zarówno między cechami statusu społeczno-ekonomicznego rodziców, jak i zaangażowaniem rodziców w edukację i rozwój dziecka a nastawieniem do uczenia się. Wydaje się więc, że nastawienie to kształtuje się od najmłodszych lat, zaś szczególnie ważne mogą być tu wzorce obowiązujące w domu rodzinnym, które mogą się zasadniczo różnić w zależności od tzw. kapitału kulturowego rodziców. Posiadanie przez rodziców wysokiego statusu społeczno-ekonomicznego może kształtować aspiracje, do realizacji których człowiek dąży w ciągu całego życia, a także sprzyja kształtowaniu przekonania o wartości edukacji.

5.2. Szkoła – doświadczenia okresu wcześniejszej edukacji a uczenie się w dorosłości

Doświadczenia związane z wczesnym etapem edukacji mogą mieć istotne znaczenie dla podejmowania aktywności edukacyjnych w dorosłym życiu, ponieważ poza cechami rodziny pochodzenia, także one kształtują nawyki i postawy związane z uczeniem się.

Ta część raportu koncentruje się przede wszystkim na uczestnictwie w edukacji dorosłych w zależności od tego, jak respondenci wspominają okres szkoły oraz na ile wspomnienia te różnią się w zależności od uwarunkowań związanych z rodziną pochodzenia: cech statusu społeczno-ekonomicznego rodziców oraz ich zaangażowania w rozwój i edukację w przeszłości. Pokazane zostanie także, jak wygląda uczestnictwo w zależności od aktywności respondentów w okresie szkolnym, mierzonym udziałem w zajęciach pozalekcyjnych i dodatkowych.

5.2.1. Wspomnienia szkolne a uczestnictwo w edukacji dorosłych

Wspomnienia szkolne zostały zoperacjonalizowane jako zmienna z 5 wskaźnikami odnoszącymi się do zapamiętanych przez respondenta różnych aspektów związanych z jego funkcjonowaniem w szkole. Badani odnosili się do zaproponowanych stwierdzeń, odpowiadając, do jakiego stopnia się z nimi zgadzają. Odpowiedzi były udzielane na 5-stopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie nie”, zaś 5 – „zdecydowanie tak”. Dokładne brzmienie pytań zostało przedstawione w tabeli 9 wraz z informacją, w przypadku których pytań skala została odwrócona.

Tabela 9. Pytania składające się na zmienną wspomnień związanych ze szkołą

Pytania związane ze wspomnieniami szkolnymi	Komentarz
Dobrze czułem(-am) się wśród osób ze swojej klasy	–
W szkole miałem(-am) wrażenie, że ciągle robię coś źle	–
Wśród moich nauczycieli z podstawówki byli tacy, którzy potrafili zaciekawić mnie tym, czego uczyli	Odwrócone
Czułem(-am) się gorszy(-a) od kolegów/koleżanek z klasy	Odwrócone
Miałem(-am) duże trudności w nauce	Odwrócone
Często ciekawiło mnie to, czego uczyłem(-am) się w szkole	–
Czułem(-am) się samotny(-a) w szkole	Odwrócone
Czułem(-am) się niesprawiedliwie oceniany(-a) przez nauczycieli	Odwrócone

Z odpowiedzi badanych wyciągnięta została średnia oraz stworzone zostały 3 kategorie wspomnień: $\geq 4,26$ – bardzo pozytywne, $> 3,76-4,25$ – umiarkowanie pozytywne, $\leq 3,75$ – niezbyt pozytywne.

Warto odnotować, że generalnie badani odnosili się do swojej przeszłości edukacyjnej pozytywnie, niewielki był odsetek wskazań, które świadczyły o negatywnych wspomnieniach z tego okresu. Można to przypisać ogólnej tendencji do idealizowania przeszłości, ze względu na skojarzenia z młodością, co zwykle wywołuje raczej miłe emocje i wspomnienia.

Osoby, które uczestniczyły w dowolnej formie uczenia się poza pracą, częściej (41%) niż nieuczestniczący (niepełna $\frac{1}{4}$) mają bardzo pozytywne wspomnienia szkolne. Z kolei w tej drugiej grupie niemal połowę stanowią ci, których wspomnienia szkolne nie są zbyt pozytywne.

Wykres 44. Uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w dorosłości a wspomnienia szkolne

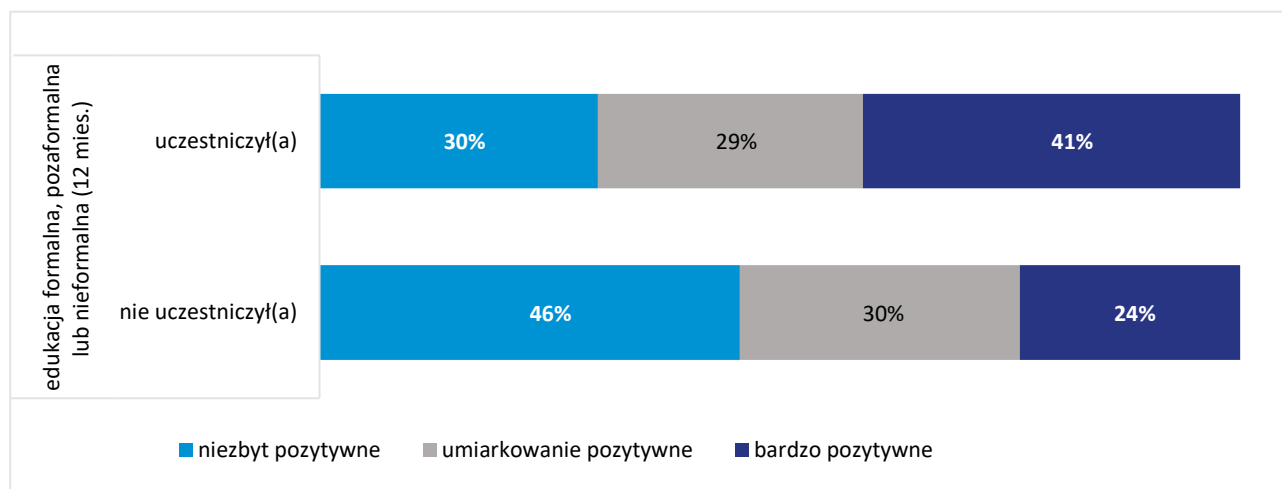

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Widoczne są także różnice w poziomie uczestnictwa w poszczególnych formach aktywności edukacyjnej w dorosłości w zależności od wspomnień szkolnych. Wśród osób z niezbyt pozytywnymi wspomnieniami z okresu szkoły odsetek tych, które uczestniczyły w ciągu 12 miesięcy w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym wynosi 44%, w edukacji pozaformalnej 21%, zaś 39% w uczeniu nieformalnym. Widać jednak, że wyraźnie wyższy odsetek, bo 63%, osób z bardzo pozytywnymi wspomnieniami szkolnymi uczyło się nieformalnie, zaś jedynie 1/3 uczestniczyła w kształceniu pozaformalnym.

W oparciu o wnioski z badań (Kurantowicz, Nizińska, 2012) można przypuszczać, że z sukcesem edukacyjnym, w tym wypadku rozumianym jako uczestnictwo w edukacji w dorosłości, wiążą się bardziej pozytywne wspomnienia z okresu szkolnego. Ponadto wydaje się, że uczestnictwo w edukacji, szczególnie formalnej i pozaformalnej, samo w sobie jest wydłużeniem okresu oddziaływania instytucji edukacyjnych i gromadzenia doświadczeń z tym związanych, co sprzyja utrwalaniu pozytywnych skojarzeń związanych z uczeniem się. Również osoby, które podejmują studia wyższe, mają bardziej pozytywne doświadczenia z okresu szkolnego. Z prowadzonych analiz wynika, że wśród osób z wykształceniem wyższym zdecydowana większość (60%) ma bardzo pozytywne wspomnienia szkolne. Dla porównania wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym oraz zasadniczym zawodowym zdecydowanie niższy jest odsetek osób z bardzo pozytywnymi doświadczeniami szkolnymi (29% i 26%), zaś przeważają osoby, które mają niezbyt pozytywne doświadczenia (43% w obu grupach).

Wykres 45. Wspomnienia szkolne a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym oraz edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się

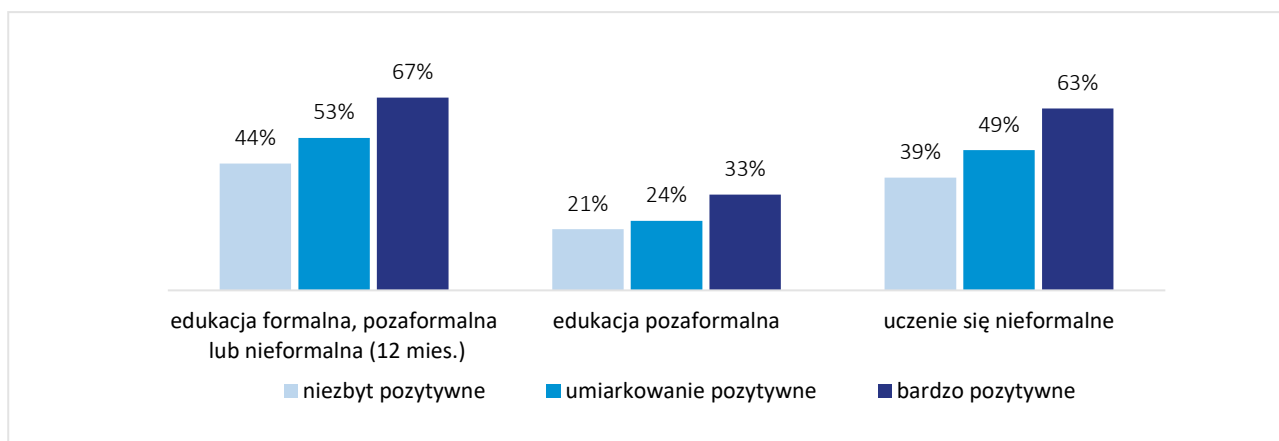

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wykres 46. Poziom wykształcenia respondenta a wspomnienia szkolne

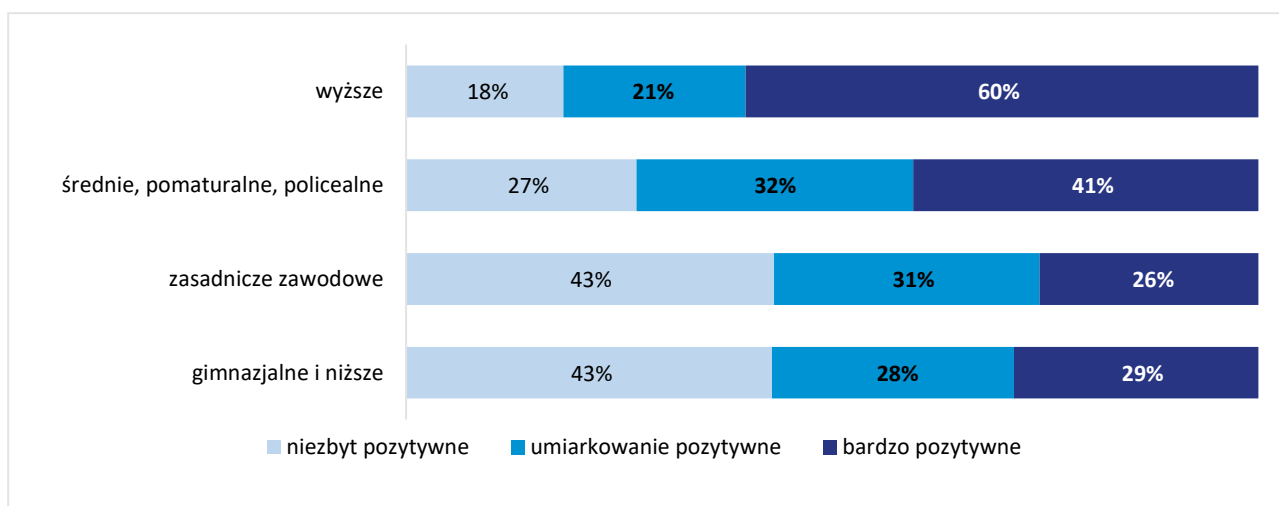
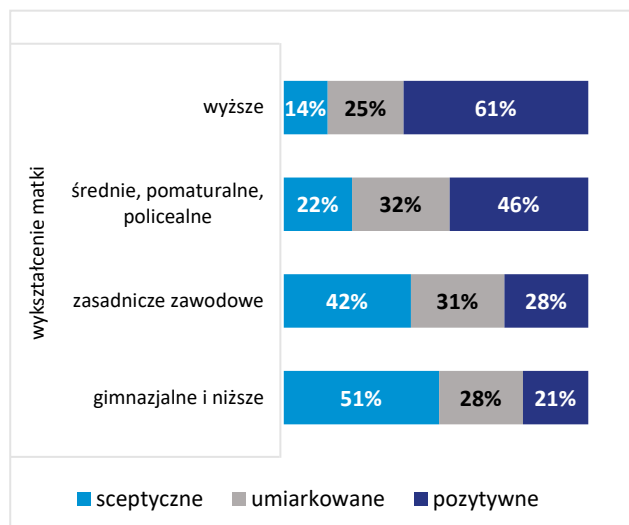

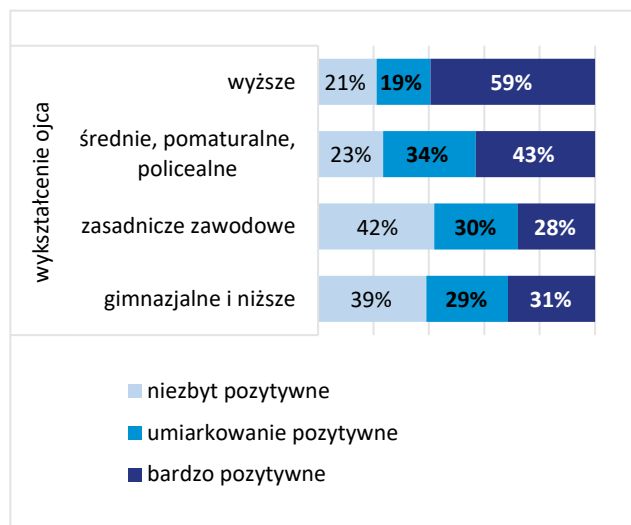
Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Warto także przyjrzeć się temu, jak wyglądają wspomnienia badanych z okresu szkoły w zależności od wykształcenia ich rodziców, jak również ich zaangażowania w rozwój i edukację dziecka. U osób, których rodzice legitymowali się wyższym poziomem wykształcenia, przeważają bardzo pozytywne wspomnienia z tego okresu. W przypadku matki odsetek ten wynosi aż 61%; prawie jednakowo wysoki (59%) jest wśród tych, których ojciec osiągnął wyższy poziom wykształcenia. Jednocześnie im niższy jest poziom wykształcenia, zarówno matki jak i ojca, tym mniejszy jest odsetek osób z bardzo pozytywnymi wspomnieniami szkolnymi.

Wykres 47. Poziom wykształcenia matki a wspomnienia szkolne

Wykres 48. Poziom wykształcenia ojca a wspomnienia szkolne

Tabele z danymi do wykresów znajdują się w [Aneksie 3](#).

Przeprowadzone analizy pokazują, że wspomnienia szkolne różnicują się także w zależności od stopnia zaangażowania rodziców w praktyki związane z ich edukacją i rozwojem. Osoby, których rodzice byli w wysokim stopniu zaangażowani w rozwój i edukację, częściej (62%) niż ci, których rodzice byli w niewielkim stopniu zaangażowani (11%), pozytywnie wspominają szkołę. Wśród tych ostatnich przeważają z kolei ci, dla których te wspomnienia były niezbyt pozytywne.

Wykres 49. Zaangażowanie rodziców w edukację i rozwój dziecka a wspomnienia szkolne

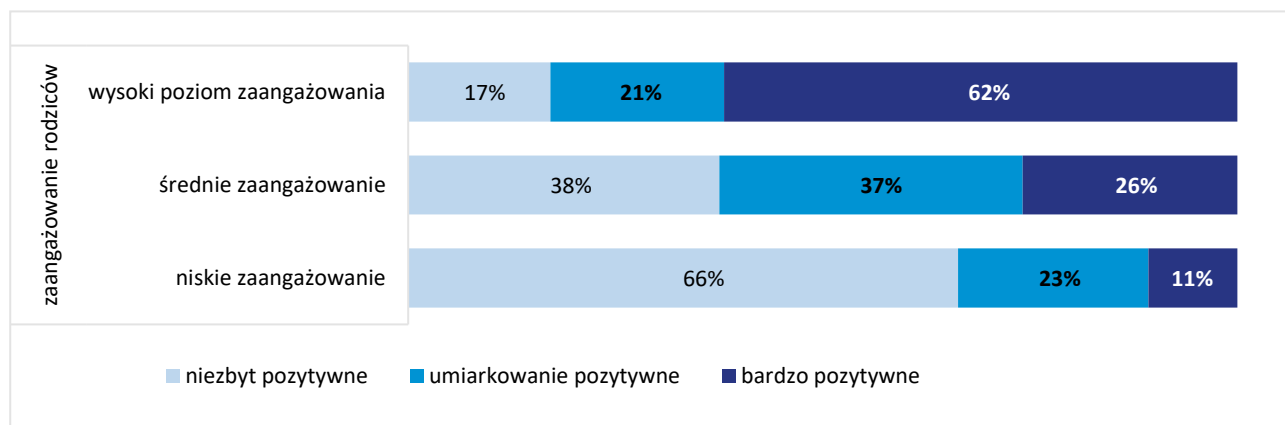

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Na podstawie przedstawionych analiz można sformułować przypuszczenie, którego weryfikacja wymaga jednak dalszej eksploracji. Dzieci, których rodzice bardziej angażują się w ich rozwój edukacyjny, łatwiej odnajdują się w szkole i być może jest to czynnik, który kształtuje też ich bardziej pozytywne niż u pozostałych osób wspomnienia z tego

okresu. Przykładowo czytanie książek od najmłodszych lat pomaga łatwiej opanować umiejętność wypowiedzania się na forum w sposób logiczny, obrazowy i zrozumiały dla odbiorcy. Jest to z pewnością zasób, który daje pewną przewagę w środowisku szkolnym i pozwala lepiej w nim funkcjonować. Z kolei, jak pokazano we wcześniejszej części raportu, poziom wykształcenia rodziców jest tym czynnikiem, który różnicuje stopień zaangażowania rodziców – ci posiadający wyższe wykształcenie zwykle są bardziej zaangażowani w rozwój i edukację swoich dzieci.

5.2.2. Uczestnictwo w zajęciach dodatkowych a uczenie się w dorosłości

Kolejnym czynnikiem związanym z doświadczeniami wcześniejszej edukacji, który może różnicować poziom uczestnictwa w edukacji w dorosłości, jest udział w różnych zajęciach dodatkowych odbywających się zarówno w szkole, jak i poza nią w okresie szkolnym. Zajęcia pozalekcyjne to nieobowiązkowa, mająca miejsce w szkole, działalność uczniów, obejmująca przykładowo zajęcia w organizacjach młodzieżowych, w kołach zainteresowań, świetlicy, sali gimnastycznej (Okoń, 1992). Zajęcia dodatkowe odbywające się poza szkołą to z kolei wszelkie formy zorganizowanej aktywności, wykonywane w czasie wolnym, związane np. z rozwojem zainteresowań, podnoszeniem poziomu wiedzy czy aktywnością społeczną. Udział w tego typu aktywnościach, poza możliwością rozwijania własnych zainteresowań i pogłębiania zakresu wiedzy, jest także okazją do rozwijania osobowości i kompetencji społecznych oraz rozwija uczestnictwo w życiu społecznym. Ważnym aspektem tego typu aktywności jest ich dobrowolność. Nauka obowiązkowa ze względu na swoje formalne ramy nie zawsze daje możliwość realizacji własnych potrzeb i zainteresowań. Dopiero czas wolny pozwala w większym stopniu na podejmowanie takich działań. Należy przypuszczać, że udział w różnych formach aktywności, w tym także tych pozaszkolnych w przeszłości, może sprzyjać rozwinięciu bardziej otwartego podejścia do angażowania się w działania edukacyjne również w dorosłym życiu. Ponadto pozwala także na utrwalanie przekonania, że warto inwestować swój wolny czas w rozwijanie zainteresowań, podnoszenie poziomu wiedzy.

Poniższa tabela przedstawia szczegółowe kategorie zajęć pozalekcyjnych i dodatkowych, o które pytani byli respondenci. Na potrzeby analiz aktywności te zostały uporządkowane w trzy kategorie: zajęcia związane z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwojem zainteresowań, zajęcia rozwijające kompetencje społeczne oraz zajęcia sportowe.

Tabela 10. Rodzaj aktywności podejmowanych przez respondentów w ramach realizacji zajęć dodatkowych w okresie szkolnym

Rodzaj aktywności	Kategoria zajęć
korepetycje pozalekcyjna nauka języka obcego zajęcia i kółka: naukowe, artystyczne (muzyczne, taneczne, plastyczne, teatralne itd.), techniczne (modelarskie, fotograficzne itd.)	zajęcia związane z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwojem zainteresowań
harcerstwo udział w stowarzyszeniach religijnych (oaza, chór kościelny) oraz organizacjach i stowarzyszeniach innych niż religijne (np. OSP)	zajęcia rozwijające kompetencje społeczne
zajęcia, treningi sportowe	zajęcia sportowe

Na wstępie warto zaznaczyć, że zdecydowana większość, około $\frac{3}{4}$ badanych, nie uczestniczyła w żadnych zajęciach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy, ani zajęciach lub aktywnościach rozwijających kompetencje społeczne na minimum jednym etapie edukacji.

Udział w dodatkowych aktywnościach w szkole i poza szkołą w przeszłości jest jednak wyraźnie zróżnicowany pomiędzy osobami podejmującymi aktywności edukacyjne i osobami, które w ogóle takich aktywności nie podejmowały w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Warto zauważyć, że udział w zajęciach dodatkowych na etapie szkolnym sprzyja uczeniu się w dorosłości. Osoby które w okresie szkolnym brały udział w zajęciach dodatkowych, zdecydowanie częściej decydują się uczyć w dorosłości w porównaniu do tych, które nie podejmowały takich działań w okresie szkolnym. Ci pierwsi niemal dwa razy częściej uczestniczyli w dowolnej formie uczenia się poza pracą, ponad dwukrotnie częściej kształcili się pozaformalnie i dwa razy częściej podejmowali aktywności związane z uczeniem się nieformalnym.

Wykres 50. Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej oraz uczeniu się nieformalnym w dorosłości

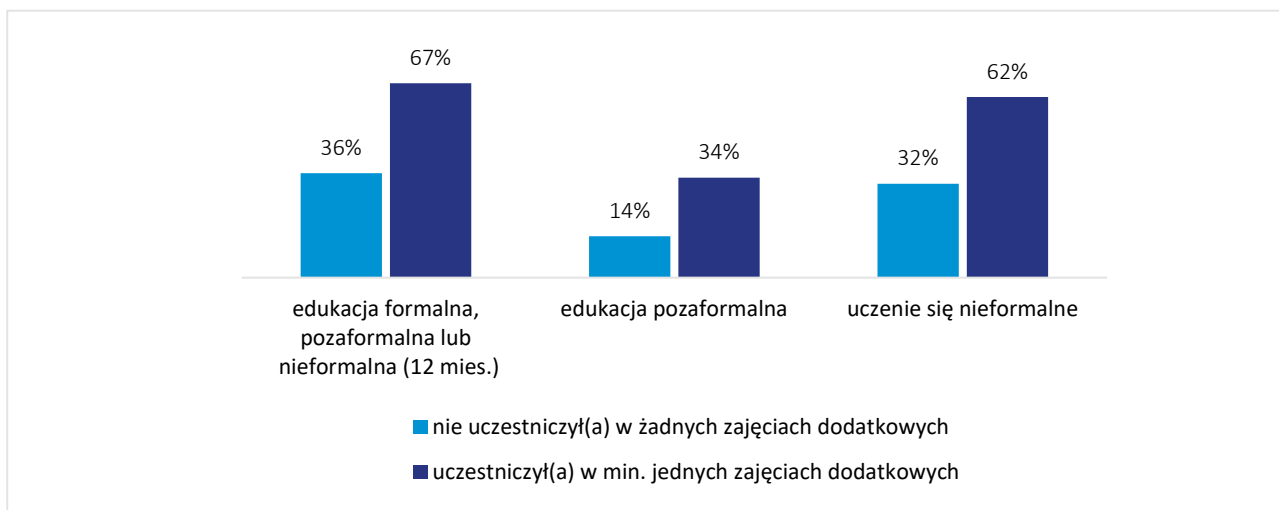

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Zarówno osoby, które uczestniczyły w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, jak i osoby nieuczące się w ciągu ostatnich 12 miesięcy, najczęściej w okresie szkolnym brały udział w zajęciach sportowych (kolejno 43% i 24%). Generalnie osoby uczące się częściej niż pozostałe brały udział zarówno w zajęciach podnoszących poziom wiedzy, rozwijających kompetencje społeczne, jak i zajęciach sportowych. Znaczące różnice widać między obiema grupami przede wszystkim, jeśli spojrzymy na udział w zajęciach podnoszących poziom wiedzy. Wśród osób uczestniczących w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym jest ich nieco ponad 1/3, w grupie nieuczestniczących zaś jedynie 13%.

Wykres 51. Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w dorosłości

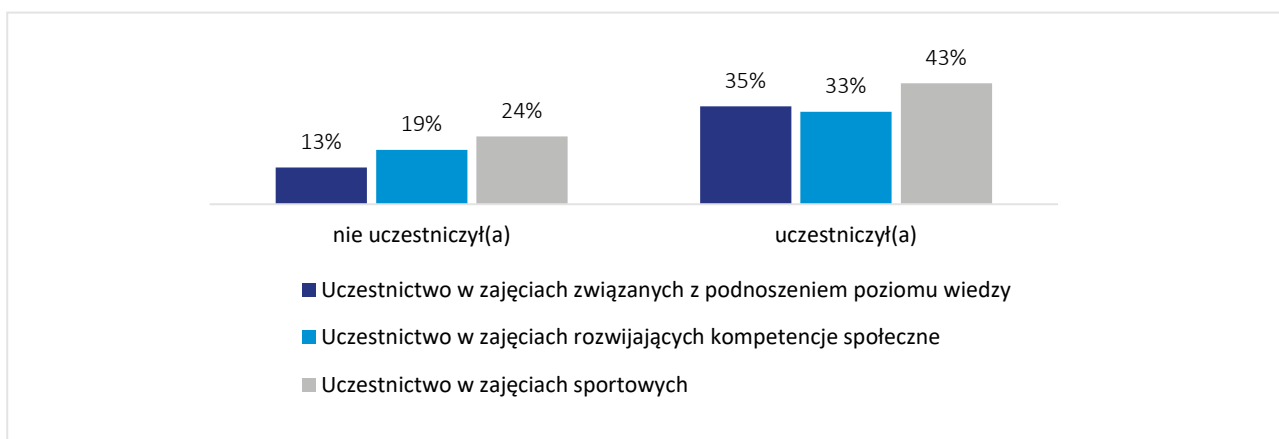

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Warto też bliżej przyjrzeć się uczestnictwu w zajęciach dodatkowych, biorąc pod uwagę poszczególne kategorie tych zajęć, żeby zobaczyć, czy któreś z nich szczególnie sprzyjają uczestnictwu w różnych formach uczenia się w dorosłości.

Wśród osób biorących udział w zajęciach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy na etapie wcześniejszej edukacji ponad $\frac{3}{4}$ uczestniczyło w dorosłości w dowolnej formie aktywności poza pracą, nieco mniej (70%) w uczeniu się nieformalnym, zaś najmniej (47%) w edukacji pozaformalnej.

Wykres 52. Uczestnictwo w aktywnościach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwijaniem zainteresowań w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się w dorosłości

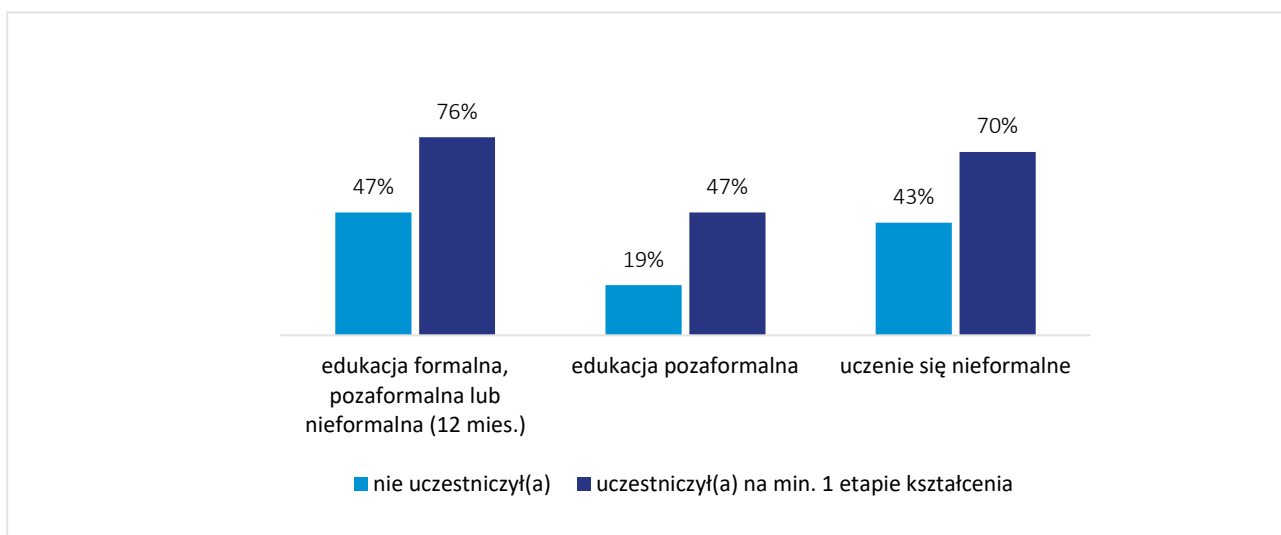

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Nieco niższe wartości odnotowano w przypadku uczestnictwa w zajęciach podnoszących kompetencje społeczne w okresie szkolnym. Spośród osób, które deklarowały udział w takich zajęciach na minimum jednym etapie edukacji, 67% uczestniczyło w dowolnej formie uczenia się poza pracą, 62% w uczeniu nieformalnym, zaś ponownie najmniej (35%) w edukacji pozaformalnej.

Wykres 53. Uczestnictwo w aktywnościach rozwijających kompetencje społeczne w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się w dorosłości

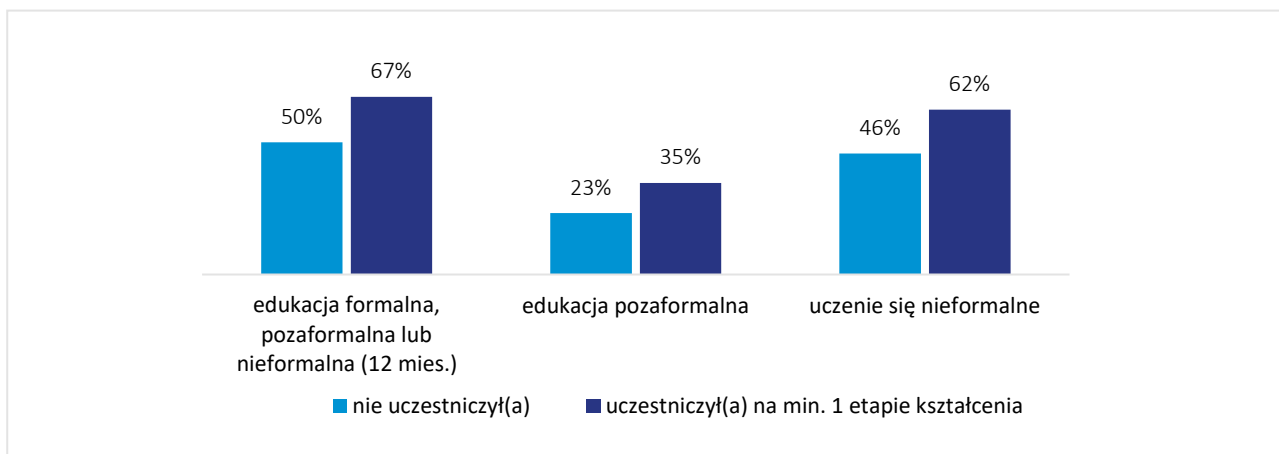

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Zbliżone wartości można wskazać wśród osób, które uczestniczyły w przeszłości w zajęciach sportowych – 68% zadeklarowało uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, 63% w uczeniu nieformalnym, zaś 35% w edukacji pozaformalnej.

Wykres 54. Uczestnictwo w zajęciach sportowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym, edukacji pozaformalnej lub nieformalnych uczeniu się

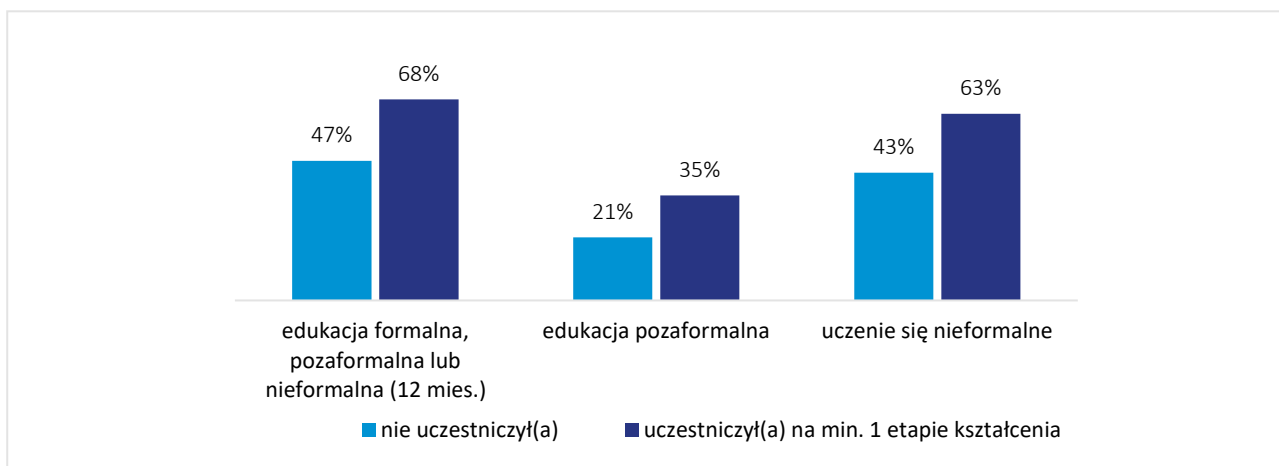

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Nieznacznie częściej uczeniu się w dorosłości sprzyja przeszły udział w tych zajęciach pozalekcyjnych i dodatkowych, które związane były z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwojem zainteresowań (zarówno jeśli weźmiemy pod uwagę uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, jak i edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się). Może to wynikać z tego, że tego typu zajęcia, bezpośrednio

kojarzone z nauką, ale jednak nieobowiązkowe, sprzyjają budowaniu bardziej przychylnego stosunku do zdobywania wiedzy i kształtowania podejścia do edukacji jako wartości. Warto też odnotować, że zarówno przeszłe doświadczenia uczestnictwa związane z podnoszeniem poziomu wiedzy, rozwijaniem kompetencji społecznych, jak również udział w zajęciach sportowych wyraźnie silniej związane są z uczeniem się nieformalnym podejmowanym w życiu dorosłym, niż z edukacją pozaformalną.

Generalnie jednak przeszła, jakakolwiek aktywność pozalekcyjna sprzyja uczeniu się w dorosłości, co przypuszczalnie jest związane z utrwalonymi wzorcami aktywnego i rozwijającego spędzania czasu wolnego.

6. Praca a uczenie się w dorosłości

Uczenie się w dorosłości często rozpatrywane jest w kontekście pracy zawodowej i inwestowania w kapitał ludzki, co z kolei, w dłuższej perspektywie, sprzyjać ma między innymi rozwojowi gospodarczemu. Takie rozumienie aktywności edukacyjnych jest wyrażane w dokumentach strategicznych na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym oraz wdrażane przez władze samorządowe, instytucje rynku pracy, instytucje edukacyjne i szkoleniowe, które kształtują politykę edukacyjną w kraju. Jest też spójne z potrzebami przedsiębiorstw, dążących do maksymalizowania swojej efektywności – również poprzez rozwój kadr. Osoby dorosłe – w różnym stopniu – wspierane są w podejmowaniu decyzji o udziale w aktywnościach edukacyjnych z intencją poprawy sytuacji zawodowej i konieczności dostosowania kompetencji do zmieniających się warunków pracy. Nie sposób analizować zagadnienia uczenia się w dorosłości w oderwaniu od sytuacji zawodowej i miejsca pracy, które stają się istotnymi czynnikami kształtującymi zachowania Polek i Polaków. Celem rozdziału jest pokazanie, w jaki sposób mają one znaczenie dla podejmowania aktywności w zakresie edukacji formalnej, pozaformalnej i uczenia się nieformalnego (poza pracą i w pracy). Przedstawione są tu także odpowiedzi na pytania o to, jak kształtuje się uczestnictwo dorosłych w różnych formach edukacyjnych i uczeniu się nieformalnym w zależności od statusu na rynku pracy i cech społeczno-demograficznych oraz jakie znaczenie ma charakter i środowisko pracy dla uczestnictwa pracowników w edukacji pozaformalnej. W rozdziale tym wyodrębniono dwie główne części: w pierwszej przedstawione jest porównanie osób o różnym statusie na rynku pracy w zakresie podejmowania aktywności edukacyjnych i nieformalnego uczenia się, druga zaś zorientowana jest na analizę uczestnictwa w uczeniu się w zależności od cech wykonywanej pracy (omówione tu wyniki ograniczone są zatem jedynie do podzbiorowości osób pracujących). Analizy przedstawione w pierwszej części uwzględniają trzy miary określające poziom uczestnictwa w edukacji i uczeniu się wśród osób dorosłych: (1) wskaźnik obejmujący aktywności podejmowane w ramach edukacji formalnej i pozaformalnej lub uczenia się nieformalnego (poza miejscem pracy); (2) wskaźnik pokazujący wyłącznie uczestnictwo w edukacji pozaformalnej; (3) wskaźnik dotyczący uczenia się nieformalnego, odbywającego się poza miejscem pracy. W części drugiej, poza miarami wymienionymi wyżej, analizowane jest także uczenie się w miejscu pracy. Każdy ze wskaźników odnosi się do ostatnich 12 miesięcy poprzedzających moment przeprowadzania badania

(szczegółowe informacje dotyczące budowy wskaźników znajdują się w rozdziale 2). Rozdział podsumowują analizy wielozmiennowe zorientowane na przewidywanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się i w poszczególnych aktywnościach należących do uczenia się w miejscu pracy w oparciu o podstawowe zmienne społeczno-demograficzne i najważniejsze wymiary charakteryzujące sytuację jednostki w pracy.

6.1. Podejmowanie aktywności edukacyjnych przez osoby o różnym statusie na rynku pracy

Wśród dorosłych objętych badaniem zdecydowanie przeważają pracujący (78%); osoby bezrobotne stanowią 4% analizowanej populacji, zaś emeryci i renciści – 12%. Aby możliwe było porównywanie grup o różnej sytuacji na rynku pracy, większość rzadko wskazywanych wariantów odpowiedzi połączono, tworząc kategorię „inni nieaktywni zawodowo” (6% osób). Obejmuje ona: osoby zajmujące się domem lub bliskimi w pełnym wymiarze godzin, studentów lub uczniów uczących się w trybie dziennym, osoby długotrwale chore lub z niepełnosprawnościami, ale niepobierające renty, inne osoby.

Wykres 55. Osoby objęte badaniem wg statusu na rynku pracy

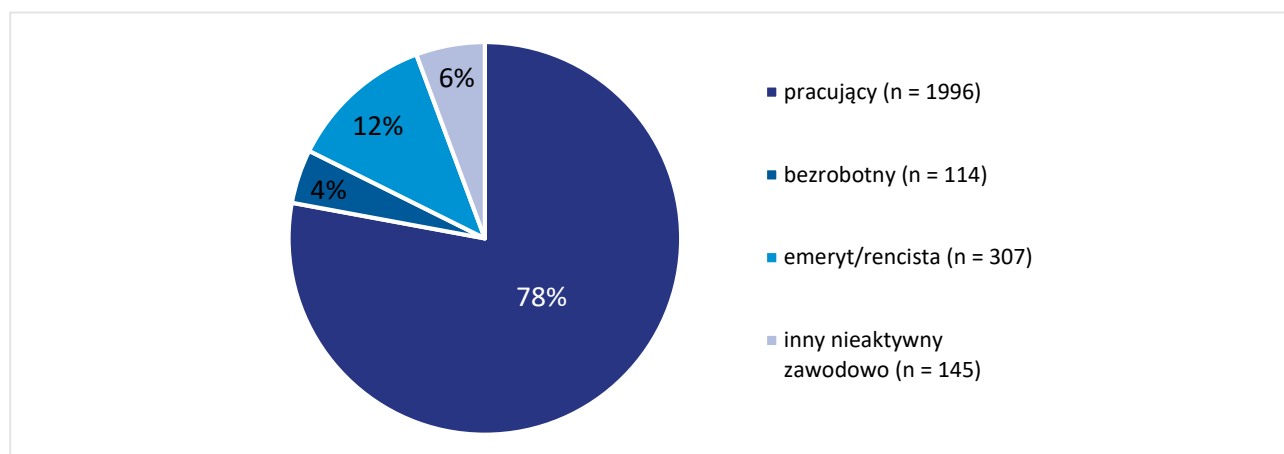

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Osoby aktywne na rynku pracy wyraźnie częściej (58%) niż pozostali badani uczestniczyli w działaniach edukacyjnych (w edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej). Częściej jednak uczyli się nieformalnie (54%) niż brali udział w zorganizowanych zajęciach edukacji pozaformalnej (31%). Wysoki wskaźnik uczestnictwa, szczególnie w uczeniu się nieformalnym (47%) uzyskali także badani z kategorii „inni nieaktywni zawodowo”. Uczenie się nieformalne jest najbardziej dostępną formą zdobywania wiedzy i umiejętności, która wymaga

relatywnie niewielkich zasobów, a przez to ma niski próg wejścia. Mimo tego samodzielne organizowanie procesu uczenia się nie jest powszechne i wyraźnie rzadziej podejmowane przez osoby nieaktywne zawodowo: bezrobotnych (40%) oraz emerytów i rencistów (31%).

Te dwie grupy badanych uzyskały generalnie niższe wskaźniki uczestnictwa w zakresie uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego. Dysproporcje pomiędzy nimi a osobami pracującymi widać szczególnie w przypadku uczestnictwa w edukacji pozaformalnej, która częściej wymaga ponoszenia znaczących kosztów finansowych. Wśród osób bezrobotnych, 14% brało udział w zorganizowanych formach edukacji pozaformalnej, wśród emerytów i rencistów było to zaledwie 7% badanych; grupa „innych nieaktywnych zawodowo” osiągnęła wskaźnik uczestnictwa na poziomie 14%. Niższe wskaźniki uczestnictwa emerytów i rencistów w edukacji (szczególnie pozaformalnej, ale także na poziomie wskaźnika uczestnictwa w edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej) można postrzegać jako przejaw braku potrzeb w zakresie zdobywania nowej wiedzy i umiejętności. Z jednej strony bezpośrednio łączy się to z brakiem aktywności zawodowej, z drugiej – świadczy o jakości i stylu życia.

Wyniki badania potwierdzają, że uczenie się dorosłych jest silnie związane z aktywnością zawodową (aktualną lub planowaną). Obecność (także potencjalna) na rynku pracy sprzyja większej aktywności w obszarze edukacji formalnej, pozaformalnej lub uczenia się nieformalnego. Można zakładać, że nabywana wiedza i umiejętności wykorzystywane są bezpośrednio na stanowisku pracy lub nabywane z myślą o nowym miejscu zatrudnienia albo awansie, co jest spójne z specyfiką uczenia się dorosłych i ich potrzebą implementowania teorii w praktyce.

Wykres 56. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od statusu na rynku pracy

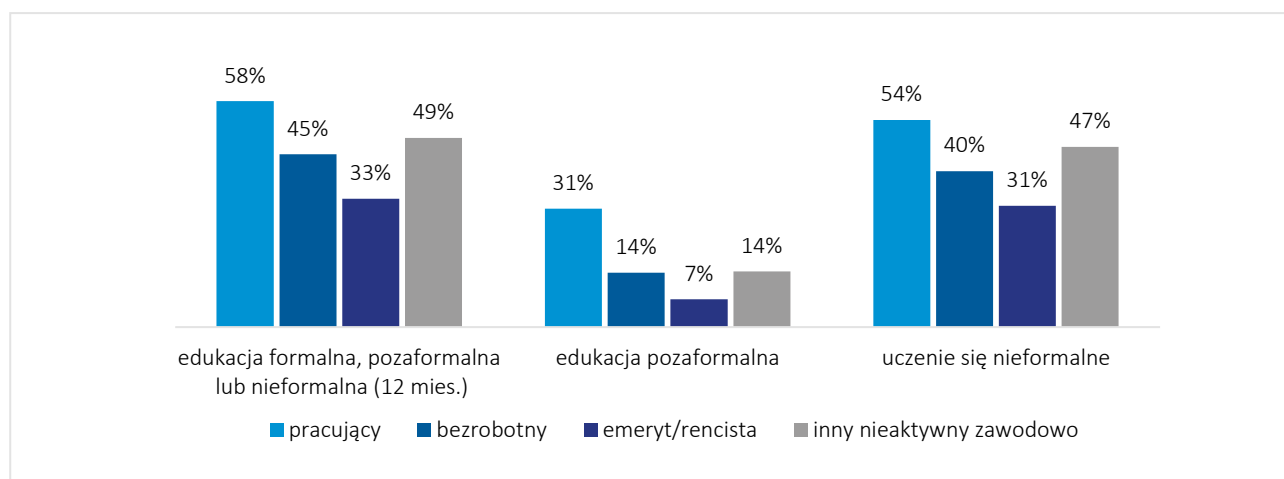

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Według danych Eurostatu kobiety w Polsce częściej posiadają wyższe wykształcenie (35,3%)¹⁴ niż mężczyźni (24,5%). Przeprowadzone analizy pokazują, że poziom wykształcenia, spośród różnych zmiennych społeczno-demograficznych, w dużym stopniu ma znaczenie dla podejmowania aktywności edukacyjnych w dorosłym życiu. Jednak różnice między aktywnością kobiet i mężczyzn, w grupach wyodrębnionych ze względu na status na rynku pracy, są niewielkie. Zarówno na poziomie wskaźnika zbiorczego, łączącego uczenie się formalne, pozaformalne i nieformalne, jak i w zakresie uczenia się pozaformalnego i nieformalnego kobiety pracujące uczyły się nieco częściej od mężczyzn, w ciągu ostatnich 12 miesięcy od momentu przeprowadzenia badania, przy czym największą różnicę między grupami zaobserwowano dla edukacji pozaformalnej (10 p.p.). Wśród nieaktywnych zawodowo (połączone kategorie „emeryt/rencista” oraz „inny nieaktywny zawodowo”) kobiety widocznie częściej niż mężczyźni deklarowały, że uczyły się nieformalnie (11 p.p. różnicy). W przypadku osób bezrobotnych wskaźnik uczestnictwa w edukacji formalnej, pozaformalnej lub uczeniu się nieformalnym niemal nie różnił się ze względu na płeć.

W grupie pracujących kobiety częściej niż mężczyźni uczestniczyły w zajęciach zorganizowanych w ramach edukacji pozaformalnej. W grupie bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo wyniki dla obu płci plasowały się na podobnym poziomie. Na podstawie wskaźnika poziomu uczestnictwa w edukacji pozaformalnej można zakładać, że zróżnicowanie w obrębie charakteru pracy i specyfiki środowiska pracy ma znaczenie dla podejmowania aktywności edukacyjnych w tym obszarze. Być może tutaj trzeba doszukiwać się znaczenia wyższego wykształcenia. Uczestnictwo w edukacji pozaformalnej jest silniej związane z aktywnością zawodową i częściej ma miejsce w przypadku stanowisk, zawodów oraz branż o wyższym współczynniku feminizacji, które też mogą częściej wymagać wyższego wykształcenia¹⁵.

Różnice między płciami są dostrzegalne w zakresie uczenia się nieformalnego. Kobiety (zarówno pracujące, jak i nieaktywne zawodowo) częściej niż mężczyźni uczyły się w sposób niesformalizowany. Wśród nieaktywnych zawodowo różnice są wyraźniejsze, nieformalne uczyły się 38% kobiet oraz 27% mężczyzn.

¹⁴ Eurostat: <https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/bloc-2a.html?lang=pl>

¹⁵ Według danych GUS za II kwartał 2021 r. udział kobiet w ogólnej liczbie pracujących specjalistów oraz techników i innych pracowników średniego personelu był wyższy niż mężczyzn i wynosił kolejno: 62% i 51%.

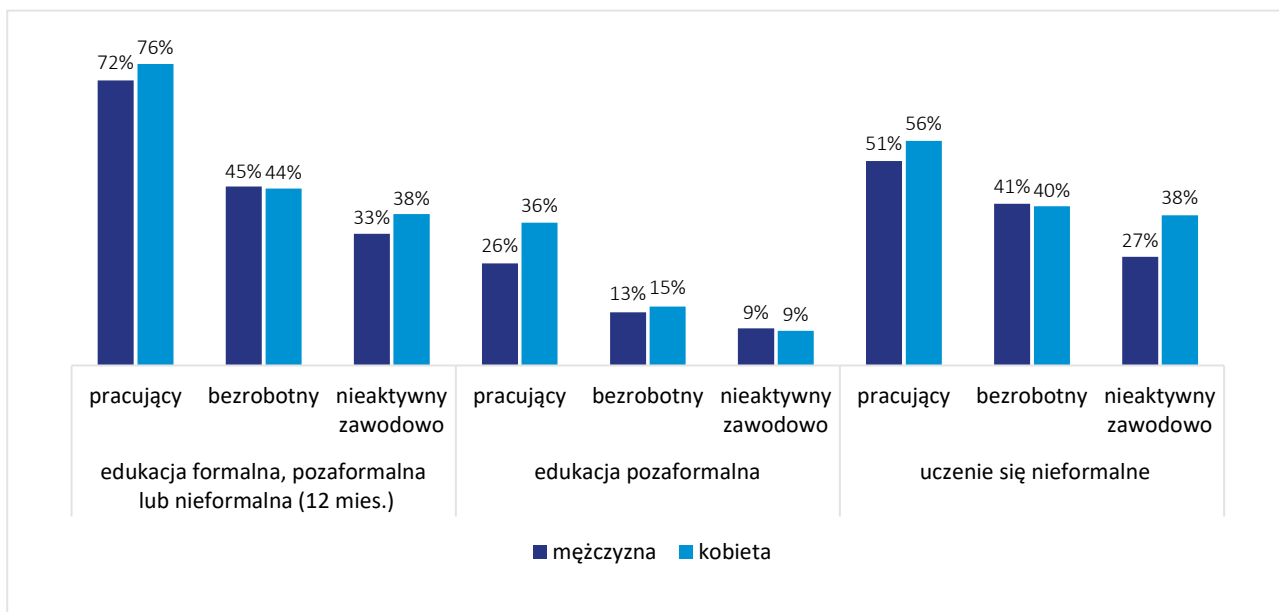
Wykres 57. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od płci i statusu na rynku pracy

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Analiza uczestnictwa w różnych formach uczenia się w podziale na status na rynku pracy potwierdza znaczenie wieku dla podejmowania aktywności ukierunkowanych na rozwój wiedzy i umiejętności w dorosłości. Wskaźnik zbiorczy obejmujący uczenie się formalne, pozaformalne i nieformalne osiągnął najwyższą wartość wśród osób młodych (25–34 lata) – zarówno pracujących, jak i nieaktywnych zawodowo. Różnice między tymi dwiema grupami pojawiały się na poziomie edukacji pozaformalnej. Uczestnictwu w kształceniu zorganizowanym sprzyja wykonywanie pracy zawodowej – nadal częściej w szkoleniach, kursach, warsztatach udział brały osoby młode (35% w grupie 25–34 lata) i w szczycie kariery zawodowej (35% w grupie 35–44 lata), ale nawet starsze kohorty wiekowe osiągały wyższy poziom uczestnictwa w edukacji pozaformalnej (26% w grupie wiekowej 45–54 lata; 22% w grupie wiekowej 55–65 lat) niż bezrobotni i nieaktywni zawodowo. Praca zawodowa sprzyja generalnie utrzymaniu jakiegokolwiek aktywności edukacyjnej, także w późniejszych latach życia. Badani w wieku 45 lat i więcej, którzy są aktywni na rynku pracy, częściej uczestniczyli w zajęciach edukacji pozaformalnej lub uczyli się nieformalnie niż ich rówieśni z grupy bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo.

Na tle wyników uzyskanych w grupie osób bezrobotnych wyróżniał się wskaźnik łączący edukację formalną, pozaformalną i nieformalną dla kohorty wiekowej 45–54 lata, głównie poprzez udział w uczeniu się nieformalnym. Uzyskane dane nie pozwalają jednak na jednoznaczną interpretację.

Wykres 58. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od wieku i statusu na rynku pracy

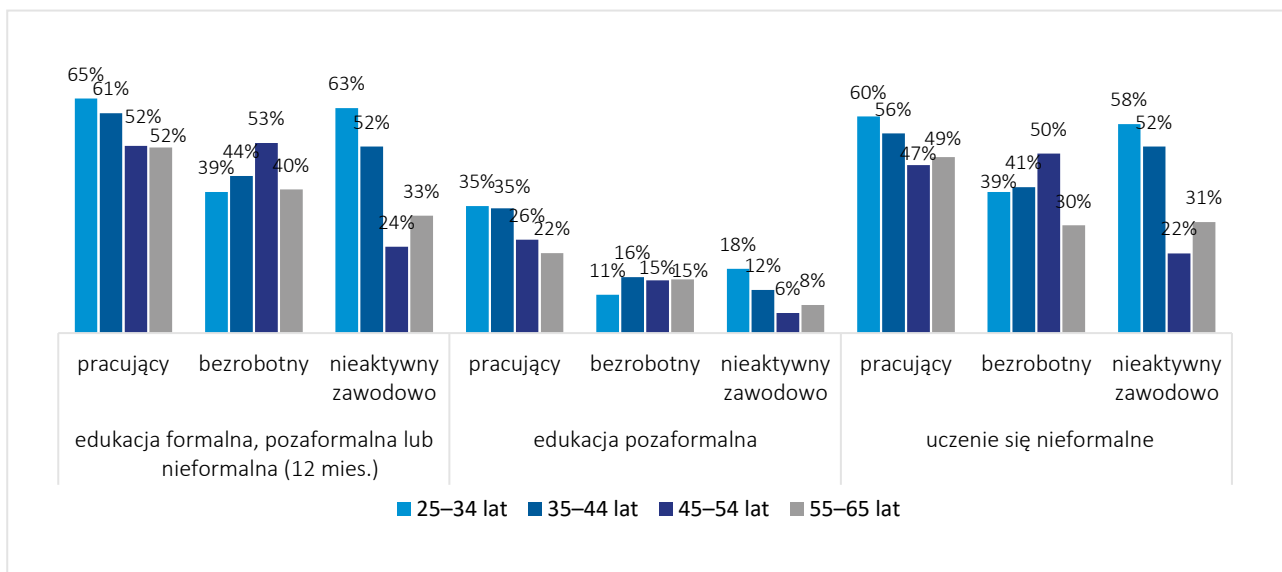

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wyższe wykształcenie (minimum na poziomie licencjatu) częściej prowadzi do podejmowania aktywności edukacyjnych, co szczególnie widać wśród badanych pracujących zawodowo. Wysoki wskaźnik uczestnictwa uzyskały również osoby nieaktywne na rynku pracy. Może to wynikać bezpośrednio ze struktury tej kategorii, w którą włączono m.in. osoby studiujące w trybie dziennym. Możemy także potraktować wykształcenie jako predyktor uczenia się w dorosłości silniejszy od aktualnej sytuacji na rynku pracy. Aktywność zawodowa ma dla osób, które zdobyły wyższe wykształcenie, mniejsze znaczenie przy podejmowaniu działań edukacyjnych pozaformalnych i uczenia się nieformalnego niż dla badanych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz zasadniczym zawodowym.

Ciekawie prezentują się wyniki w grupie bezrobotnych, gdzie najwyższe wskaźniki uczestnictwa w edukacji pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym uzyskały osoby z wykształceniem średnim, maturalnym i policealnym. Należy mieć tu jednak na uwadze fakt, że osób bezrobotnych było w badaniu jedynie 114, a wśród nich wskazany poziom wykształcenia miało 31 respondentów.

Wykres 59. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od poziomu wykształcenia i statusu na rynku pracy

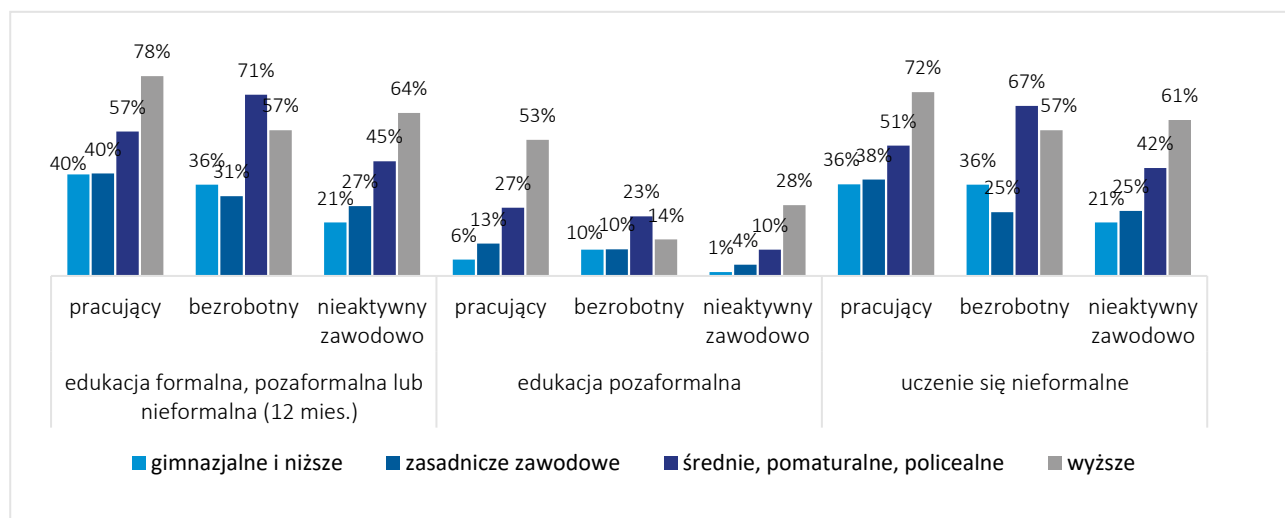

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

6.2. Charakterystyka wykonywanej pracy i cechy środowiska pracy a uczenie się pozaformalne

Zarówno analizy przedstawione w poprzednim podrozdziale, jak i zestawienia omówione wcześniej – np. w podrozdziale 3.5 niniejszego opracowania – potwierdzają szczególne znaczenie sytuacji jednostki na rynku pracy dla podejmowania działań edukacyjnych. Osoby pracujące widocznie częściej niż inni uczyły się zarówno pozaformalnie, jak i, co może mniej oczywiste, nieformalnie. Oznacza to, że nie tylko uczestnictwo w zorganizowanych i zazwyczaj płatnych formach kształcenia, ale też angażowanie się w swobodne, często nieustrukturyzowane i wymagające ponoszenia relatywnie niewielkich nakładów finansowych aktywności, związane było ze statusem na rynku pracy. Pracodawca okazał się ponadto najczęściej wskazywanym podmiotem finansującym uczestnictwo przez objętych badaniem dorosłych w kursach, szkoleniach, konferencjach itd. oraz drugim w kolejności pomysłodawcą (patrz: wykresy 4 i 5 w podrozdziale 3.2.3). Jak zaprezentowano na wykresie 60, także tematyka podejmowanych aktywności z obszaru edukacji pozaformalnej była przeważnie związana z pracą. Jedynie w przypadku dwóch uwzględnionych tu działań, czyli prywatnych lekcji oraz zajęć rozwojowych, więcej niż 1/3 uczestniczących zadeklarowała, że materia, której uczenie się dotyczyło, była choćby częściowo niezwiązana z pracą. Należy jednak podkreślić, że są to działania podejmowane rzadko – uczestnictwo w nich zadeklarowało w badaniu odpowiednio 67 osób i 64 osoby. Udział w kursach i szkoleniach przez dorosłych w ok. 80% przypadków określany był jako tematycznie związany z pracą.

Wykres 60. Związek tematyki podejmowanych aktywności (edukacja pozaformalna) z pracą

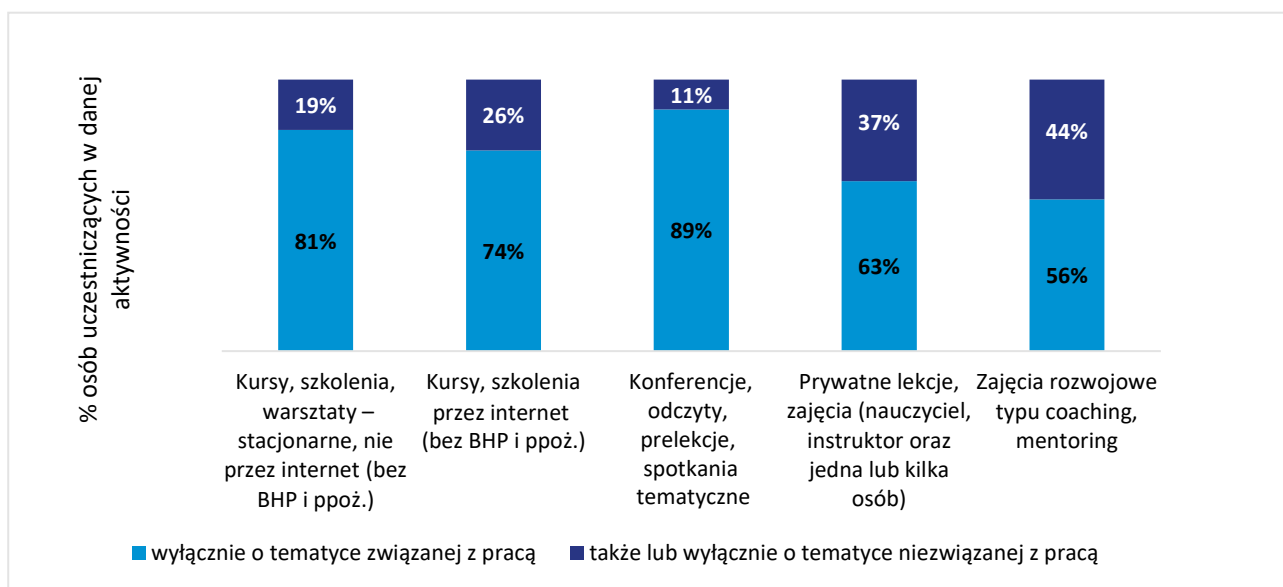

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Ponad 1/3 osób biorących udział w kursach i szkoleniach (zarówno stacjonarnych, jak i realizowanych przez internet) uczestniczyła w nich tylko w godzinach pracy (patrz: wykres 61).

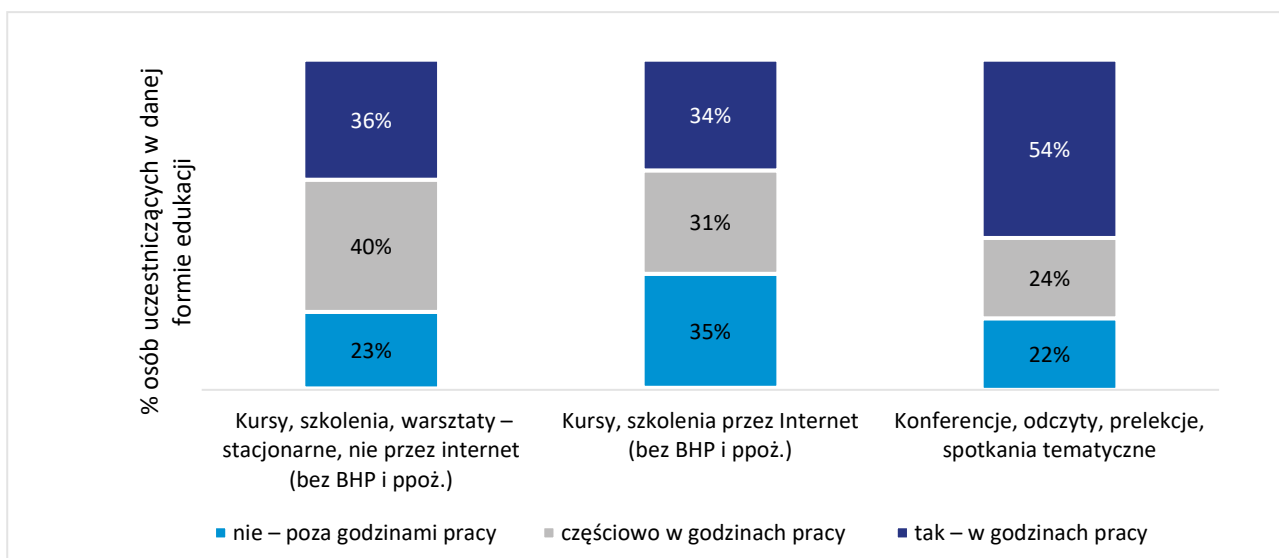
Wykres 61. Uczestnictwo w edukacji pozaformalnej w godzinach pracy¹⁶

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Sformalizowane formy kształcenia są zdecydowanie mniej popularnymi sposobami nabywania wiedzy i umiejętności wśród dorosłych Polaków niż uczenie się nieformalne. Jednocześnie uczestnictwo w edukacji formalnej i pozaformalnej stanowi obszar zainteresowania Unii Europejskiej i podstawę do mierzenia aktywności edukacyjnej dorosłych krajów członkowskich, skłaniając je do zastanowienia się nad możliwościami zwiększenia wskaźników. W Polsce ze zorganizowanych form kształcenia wyraźnie częściej korzystają osoby pracujące, niezależnie od innych cech społeczno-demograficznych. Aktywni zawodowo dwukrotnie częściej (31%) kształcą się formalnie i pozaformalnie niż osoby bezrobotne (14%) i inne nieaktywne zawodowo (14%). Na marginesie kształcenia sformalizowanego pozostają emeryci i renciści, uzyskując wskaźnik na poziomie zaledwie 7%. Relatywnie wysoka aktywność edukacyjna pracujących dorosłych jest ciągle niska w stosunku do ambitnych planów jej zwiększenia do 2030 roku. Podrozdział stanowi próbę przybliżenia charakterystyki wykonywanej pracy i cech środowiska pracy sprzyjających uczeniu się w sposób pozaformalny. Dotyczą one wyłącznie osób pracujących w chwili badania, a więc takich, które wskazały odpowiedź „jestem osobą pracującą (praca najemna, na własny rachunek, w firmie rodzinnej, we własnym gospodarstwie rolnym)” jako główną kategorię opisującą ich sytuację na rynku pracy (N = 1996). Bliższe przyjrzenie się grupom, które są „liderami” w tym zakresie, pozwoli zrozumieć czynniki rynkowe sprzyjające podejmowaniu aktywności edukacyjnych.

¹⁶ Na pierwszym ze słupków % sumują się do 99%, ponieważ w przypadku 1% osób wskazana została odpowiedź „nie dotyczy”.

W dalszej części zostaną omówione przede wszystkim obiektywne charakterystyki wykonywanej pracy i środowiska pracy. Charakterystyki wykonywanej pracy obejmują: wykonywany zawód, posiadanie przełożonego, wykonywanie obowiązków związanych z zarządzaniem zespołem, stabilność zatrudnienia (forma zatrudnienia i wymiar czasu pracy), spójność wykonywanej pracy z wykształceniem. Specyfikę miejsca pracy określają sektor, w którym pracują badani, i wielkość organizacji.

6.2.1. Specyfika wykonywanego zawodu a uczenie się w dorosłości

Analizę cech wykonywanej pracy oraz ich związku z uczeniem się w dorosłości warto rozpocząć od wykonywanego zawodu. W oparciu o klasyfikację zawodów i specjalności ISCO-08 wyodrębniono 10 kategorii zawodowych. Najliczniej reprezentowanymi grupami w badanej zbiorowości byli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy oraz specjaliści – przedstawiciele tych profesji stanowili po ok. 1/5 objętych badaniem osób pracujących (patrz: wykres 62). Kolejnymi co do wielkości podzbiorowościami byli pracownicy usług i sprzedawcy (15% analizowanej tu populacji) oraz technicy i średni personel (13%). Częstość każdej z pozostałych kategorii zawodowych nie przekraczała 10%, przy czym w siłach zbrojnych zatrudnionych było jedynie 12 respondentów (grupa została wyłączona z analizy porównawczej przedstawionej na wykresie 63).

Wykres 62. Zawody wykonywane przez osoby pracujące w momencie badania

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Odsetek osób uczących się w dorosłości, biorąc pod uwagę zwłaszcza wskaźnik obejmujący trzy formy uczenia się, był najwyższy wśród specjalistów i kierowników. Niemal 80% pracujących z każdej z tych dwóch grup brało udział w choć jednej

aktywności edukacyjnej (poza pracą) w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, przy czym specjaliści widocznie częściej niż kierownicy uczyli się pozaformalnie (56 do 43%). Relatywnie wysoką wartość wskaźnika edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej zaobserwowano też u techników innego średniego personelu; w tej grupie najwyższy był ponadto udział osób, które uczyły się w pracy (70%) (patrz: wykres 63).

Wykres 63. Uczestnictwo w edukacji przez osoby wykonujące różne zawody

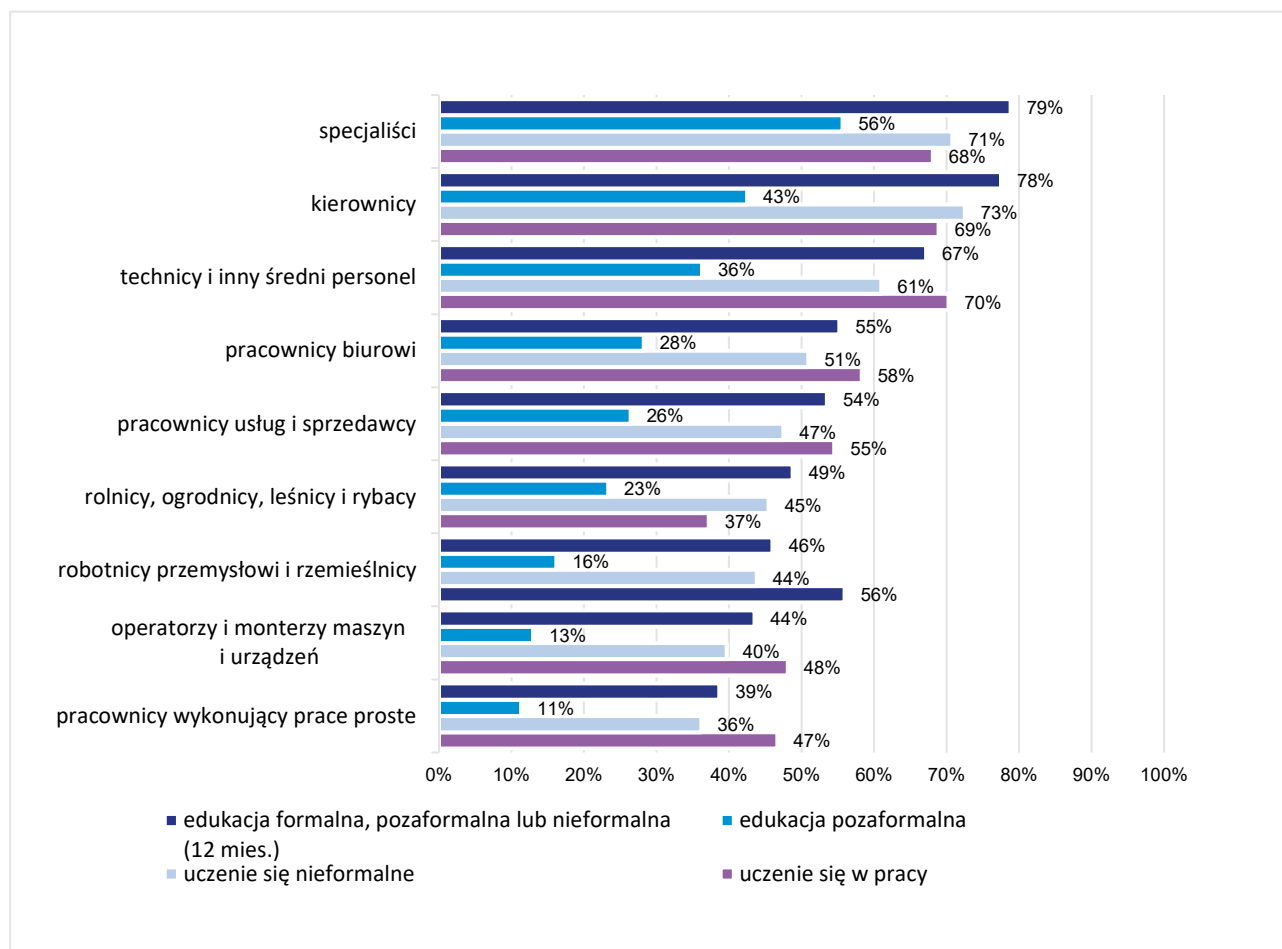

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Co ciekawe, o ile specjaliści są grupą wyraźnie lepiej wykształconą niż pozostałe (prawie 80% z nich posiadało wyższe wykształcenie), wśród kierowników udział osób, które ukończyły studia wyższe, nie przekraczał 50% i był to wynik zbliżony do zaobserwowanego w grupie techników i innego średniego personelu oraz tylko o 10 p.p. wyższy od odsetka pracowników biurowych posiadających wyższe wykształcenie (patrz: [tabela T1 w Aneksie 2](#)). Analiza ta ujawnia zatem dodatkowy, poza poziomem wykształcenia, czynnik szczególnie sprzyjający podejmowaniu

aktywności edukacyjnych, jakim jest charakter wykonywanej pracy. Na wykresie 64 zaprezentowano udział osób uczących się poza pracą w wybranych grupach zawodowych w zależności od posiadania lub nie wyższego wykształcenia¹⁷. Jak widać, „pozytywny efekt” wyższego wykształcenia jest zbliżony u przedstawicieli wszystkich analizowanych tu profesji, choć u specjalistów jest nieco słabszy niż w innych grupach. Najczęściej uczącą się grupą byli kierownicy z wyższym wykształceniem – prawie 90% z nich uczestniczyło w edukacji formalnej, pozaformalnej lub nieformalnej w ciągu roku poprzedzającego badanie; największą frakcję osób uczących się w badanej populacji stanowią natomiast specjaliści, którzy ukończyli studia wyższe (patrz: [wykres W1 w Aneksie 2](#)).

Wykres 64. Uczenie się formalne, pozaformalne i nieformalne (12 mies.) w wybranych grupach zawodowych w zależności od posiadania bądź nie wyższego wykształcenia

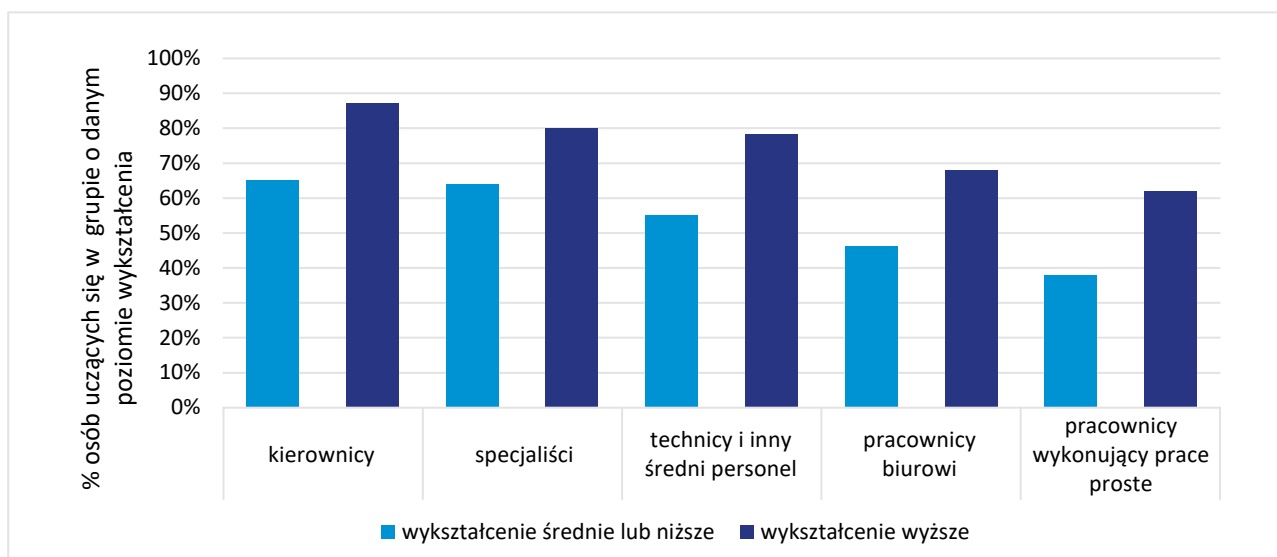

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

W analizach uwzględniających grupy zawodowe i związane z nimi zróżnicowanie warto przyglądać się rozpatrywanym zjawiskom, wyodrębniając osoby wykonujące prace tzw. „białych kołnierzyków” (*white collar jobs*) i zestawiając je z innymi pracującymi. Na wykresie 65 przedstawiono uczestnictwo w różnych aktywnościach edukacyjnych w podziale na pracowników *white collar* (38% pracujących) i przedstawicieli innych grup zawodowych (62%). Różnice widać tu w zakresie każdej z form aktywności edukacyjnych, a szczególnie wyraźna dysproporcja występuje w przypadku edukacji pozaformalnej, w której uczestniczyła prawie połowa „białych

¹⁷ Ograniczono się tu wyłącznie do grup zawodowych, dla których liczba osób z wyższym wykształceniem w próbie przekraczała 50.

kołnierzyków” i tylko ok. 1/5 osób wykonujących inne rodzaje pracy. Co interesujące, grupy widocznie różnią się także podejmowaniem aktywności edukacyjnych zaliczanych do uczenia się nieformalnego – realizowanego poza pracą.

Wykres 65. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od stopnia złożoności kwalifikacji wymaganych w pracy

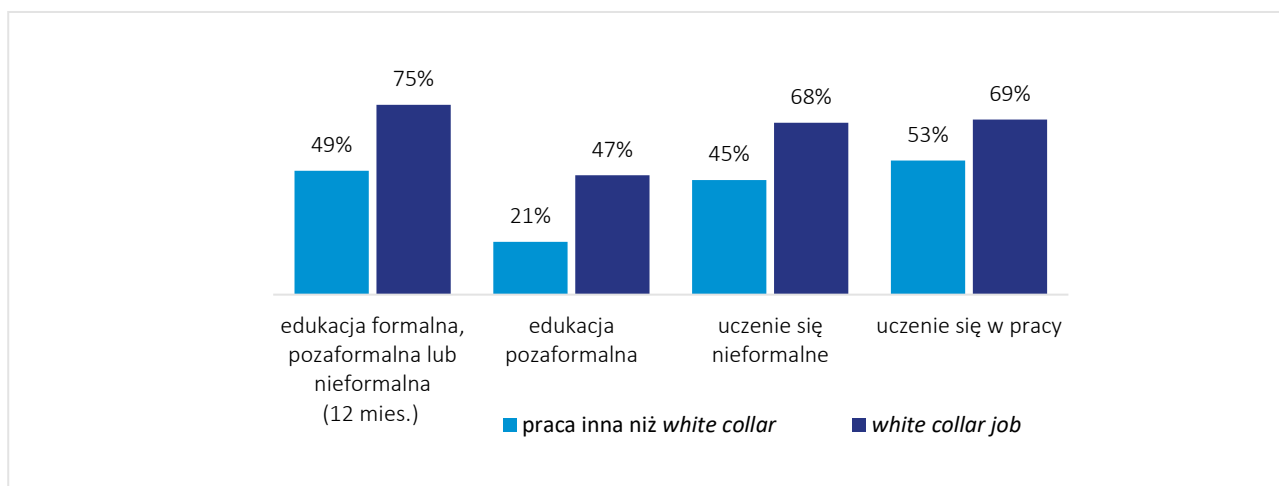

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Pozycję badanych na rynku pracy uzupełnia informacja o tym, czy pełnią oni funkcje kierownicze i posiadają w pracy podwładnych. Wykonywanie zadań związanych z zarządzaniem zespołem i/lub nadzorowaniem pracy innych należało do obowiązków 24% pracujących Polaków. Te osoby – na potrzeby raportu nazwijmy ich „zarządzającymi” – najczęściej zajmowały wyższe pozycje w strukturze organizacji, w której są zatrudnieni, ale także mogły osiągać wyższą pozycję w strukturze społecznej. „Zarządzający” częściej podejmowali działania edukacyjne (formalne, pozaformalne lub nieformalne), a ich zaangażowanie w edukację pozaformalną i nieformalne uczenie się (zarówno w pracy, jak i poza nią) było średnio o kilkanaście punktów procentowych wyższe niż w przypadku tzw. szeregowych pracowników.

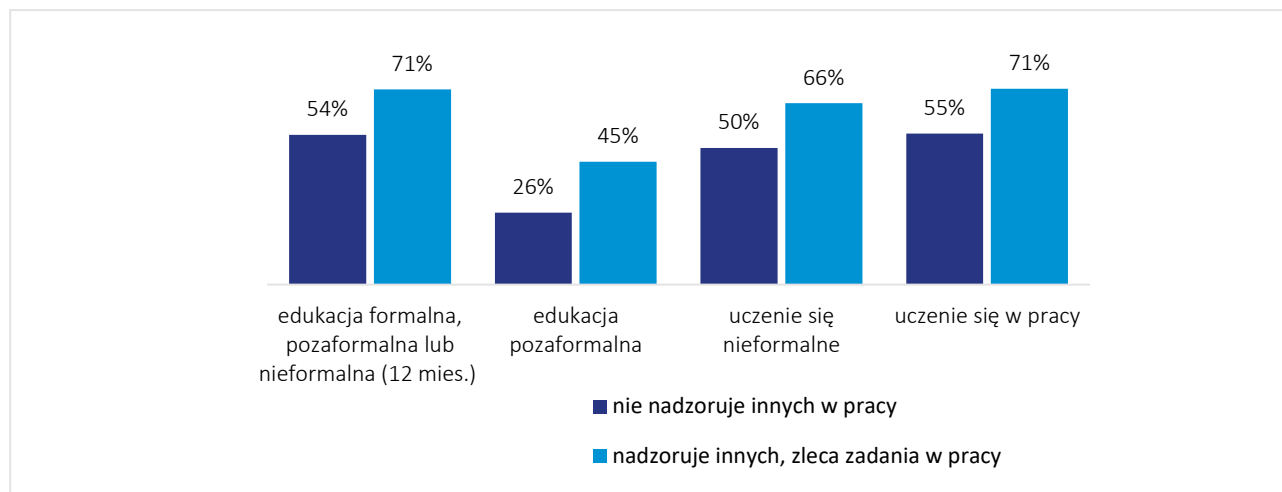
Wykres 66. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od nadzorowania (lub nie) pracy innych osób

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

„Zarządzającymi” częściej są osoby z wyższym wykształceniem (34%) niż z wykształceniem średnim lub niższym (20%), co ma znaczenie dla poziomu wskaźnika aktywności edukacyjnej (uczenie się formalne, pozaformalne lub nieformalne) osiągniętego w tej grupie, szczególnie że wyższe wykształcenie jest silnym predyktorem uczenia się w dorosłości, silniejszym niż wykonywanie zadań kierowniczych. Jednak pozycja zawodowa różnicuje w pewnym stopniu uczestnictwo w edukacji pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym także wśród osób z wyższym wykształceniem. W tej grupie badanych z instytucjonalnych form kształcenia skorzystało 60% aktywnych zawodowo, którzy pełnią funkcje kierownicze i 50%, którzy nie nadzorują pracy innych; w przypadku uczenia się nieformalnego było to kolejno: 81% i 67%. Różnice w zachowaniach edukacyjnych ze względu na pełnione funkcje zarządcze pogłębiają się w grupie aktywnych zawodowo z wykształceniem średnim lub niższym, osoby „zarządzające” prawie dwukrotnie częściej (32%) uczestniczyły w zajęciach edukacji pozaformalnej niż pozostali pracownicy (17%). W przypadku uczenia się nieformalnego, różnica była mniejsza i wynosiła 10 p.p.: nieformalnie uczyło się 74% „zarządzających” i 64% „pracowników szeregowych”. Zajmowanie w strukturze organizacji stanowiska zarządczego, obok wyższego wykształcenia, przyciąga dodatkowe korzyści w postaci uczestnictwa w edukacji pozaformalnej, wzmacniając tym samym pozycję społeczno-zawodową tych, którzy już teraz dysponują licznymi zasobami.

Wykres 67. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od poziomu wykształcenia i nadzorowania (lub nie) pracy innych osób

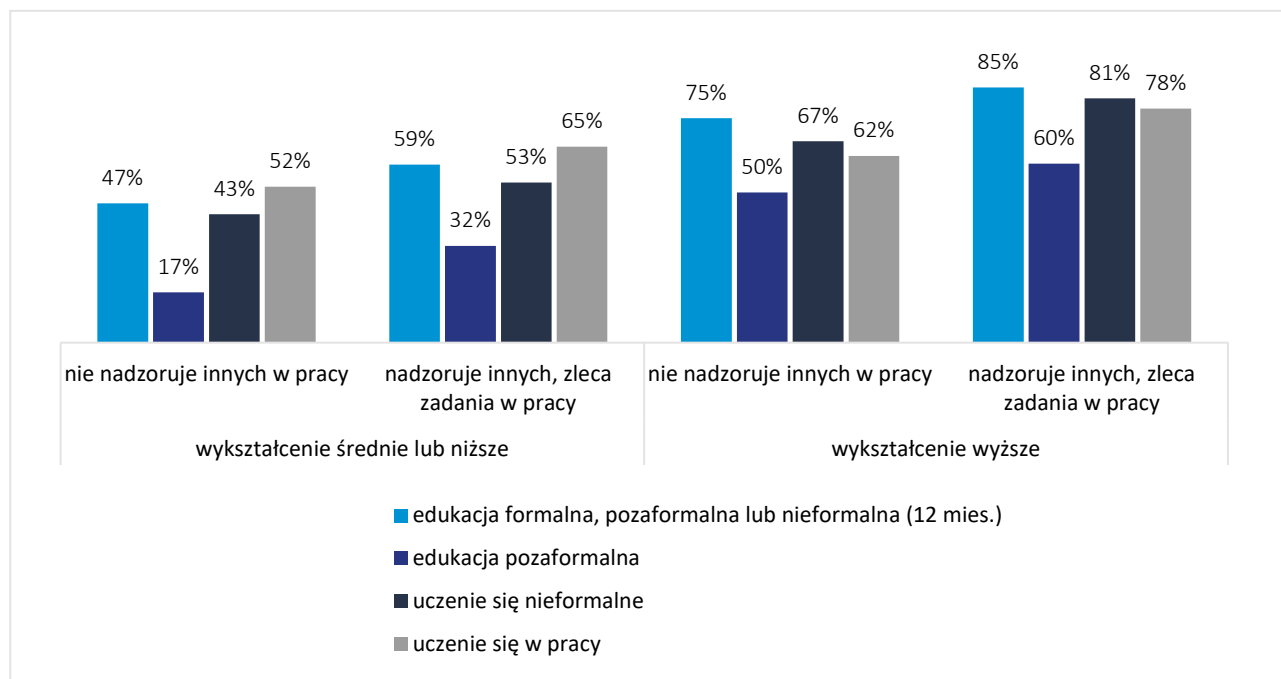

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Jako że rozdział ten poświęcony jest relacji praca–uczenie się, nie może zabraknąć w nim analiz dotyczących poszczególnych aktywności edukacyjnych realizowanych w ramach wykonywanej pracy. W badaniu „Uczenie się dorosłych Polaków” uwzględniono następujące działania z tego obszaru:

- uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych
- czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)
- instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania
- wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach
- spotkania międzypespolowe, których celem była wymiana wiedzy.

Rozkład deklarowanego udziału w wyżej wymienionych aktywnościach edukacyjnych w badanej populacji zaprezentowany został w podrozdziale 3.3.1. Uczenie się w pracy. Poniżej (patrz: tabela 12) przedstawiono natomiast procentowe udziały osób uczestniczących w tych działaniach w grupach wyróżnionych na podstawie pozycji zawodowych.

Tabela 11. Uczestnictwo w aktywnościach należących do uczenia się w pracy w zależności od pozycji zawodowej

	uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych	czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)	instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania	wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach	spotkania międzypolowe, których celem była wymiana wiedzy
siły zbrojne	83%	42%	75%	25%	67%
kierownicy	42%	27%	47%	18%	26%
specjaliści	52%	24%	45%	16%	40%
technicy i inny średni personel	48%	25%	47%	9%	32%
pracownicy biurowi	44%	18%	43%	7%	17%
pracownicy usług i sprzedawcy	41%	23%	36%	9%	13%
rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	20%	12%	32%	13%	9%
robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	37%	20%	44%	6%	11%
operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	29%	15%	43%	5%	8%
pracownicy wykonujący prace proste	37%	21%	26%	3%	2%
praca inna niż <i>white collar</i>	37%	19%	39%	7%	12%
<i>white collar job</i>	49%	25%	46%	14%	35%
nie nadzoruje innych w pracy	40%	20%	38%	7%	16%
nadzoruje innych, zleca zadania w pracy	46%	27%	55%	19%	34%

We wszystkich wyróżnionych w badaniu aktywnościach szczególnie często brały udział osoby nadzorujące innych i zlecające zadania w pracy, co widoczne jest zwłaszcza w zakresie uczenia się poprzez instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania, w którym uczestnictwo zadeklarowała ponad połowa zarządzających (patrz: tabela 11). Porównywane grupy zawodowe najbardziej zbliżone były pod względem częstości uczestnictwa w tzw. rotacji, czyli w czasowym wykonywaniu zadań na innym stanowisku. W tej formie szkolenia wzięło udział w ciągu

12 miesięcy poprzedzających badanie od kilkunastu do dwudziestu kilku procent osób z każdej z analizowanych kategorii zawodowych. Relatywnie popularnymi i nieco silniej różnicującymi zestawione tu grupy sposobami zdobywania wiedzy i umiejętności w pracy było uczenie się od współpracowników i przełożonych oraz udział w instruktażu. W tych działaniach najczęściej uczestniczyli pracownicy wysoko wykwalifikowani: specjaliści (odpowiednio: 52% i 45%), kierownicy (42% i 47%) oraz technicy i inny średni personel (48% i 47%). Dość duży był ponadto odsetek osób biorących udział w pierwszej z ww. aktywności wśród pracowników biurowych (44%) oraz pracowników usług i sprzedawców (41%), natomiast w instruktażu często uczestniczyli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (44%) oraz operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (43%). Aktywnością, która w największym stopniu różnicowała wyodrębnione grupy, był udział w spotkaniach międzypespółowych, których celem była wymiana wiedzy. Najczęściej uczestniczyli w nich specjaliści (40%) i technicy (32%), czy szerzej: osoby wykonujące *white collar job* (35%) oraz zarządzający (34%), zaś zdecydowanie najrzadziej pracownicy wykonujący prace proste (2%).

6.2.2. Spójność pracy z wykształceniem a uczenie się w dorosłości

30% Polaków nie wykonuje pracy zgodnej z wykształceniem, a kolejne 10% badanych uważa, że tylko częściowo to, czym obecnie zajmuje się zawodowo, jest zgodne z ich kierunkiem wykształcenia. Można przypuszczać, że tworzy się w ten sposób przestrzeń do nabywania nowej wiedzy i umiejętności, ale również kwalifikacji, które niwelują luki kompetencyjne pracowników. Jednak wyniki pokazują odwrotną tendencję: częściej działania edukacyjne (formalne, pozaformalne lub nieformalne) podejmuje osoby, których ścieżka kariery jest spójna z wykształceniem formalnym. Prawidłowość tę widać w przypadku wszystkich form kształcenia, ale największe zróżnicowanie między badanymi, których praca jest tylko częściowo zgodna lub niezgodna z wykształcenia a tymi, którzy wykonują pracę odpowiadającą ich wykształceniu, dotyczyło edukacji pozaformalnej (odpowiednio: 22% do 37%). Aktywność edukacyjna dorosłych częściej sprzyja budowaniu stabilnych ścieżek kariery niż jest narzędziem elastycznego dostosowywania się do dynamicznie zmieniającego się rynku pracy. Osoby, które miały możliwość wykorzystać zdobyte kwalifikacje na rynku pracy i, być może, uzyskały w ten sposób wzmocnienie i walidację nabytej wiedzy i umiejętności, chętniej podejmują aktywności edukacyjne w dorosłości. Co więcej, pracę zgodną z profilem wykształcenia częściej wykonują osoby z wykształceniem wyższym

(77,5%) niż osoby z wykształceniem średnim lub niższym niż średnie (52%), zatem ci, o których wiemy, że najbliższe jest im korzystanie z zinstytucjonalizowanej oferty edukacyjnej (patrz: [tabela T2 w Aneksie 2](#)).

Wykres 68. Zgodność wykonywanej aktualnie pracy z kierunkiem/profilem wykształcenia

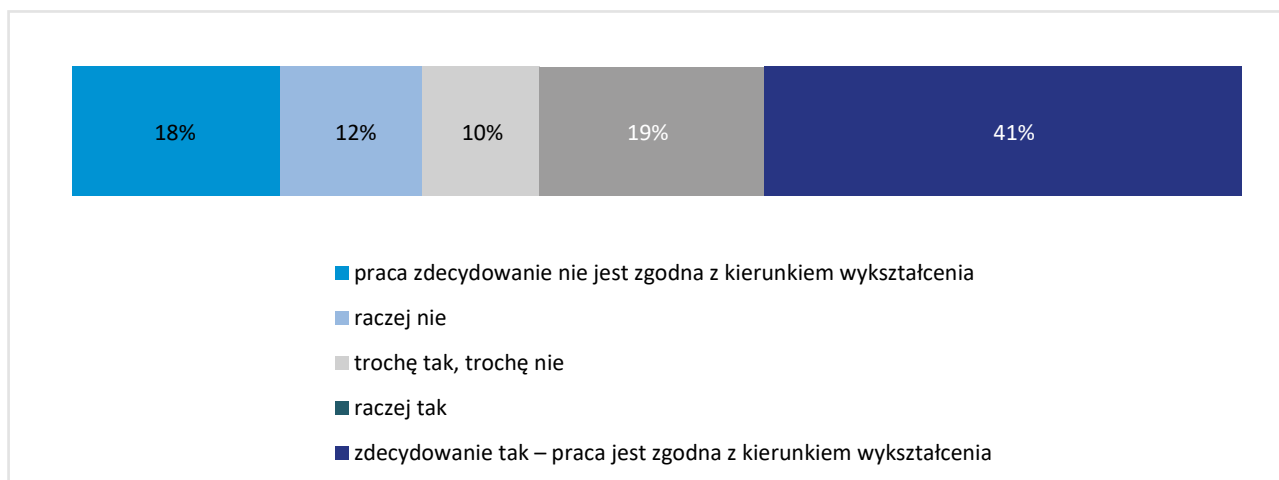

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wykres 69. Zgodność aktualnie wykonywanej pracy z kierunkiem/profilem wykształcenia a uczestnictwo w różnych formach uczenia się

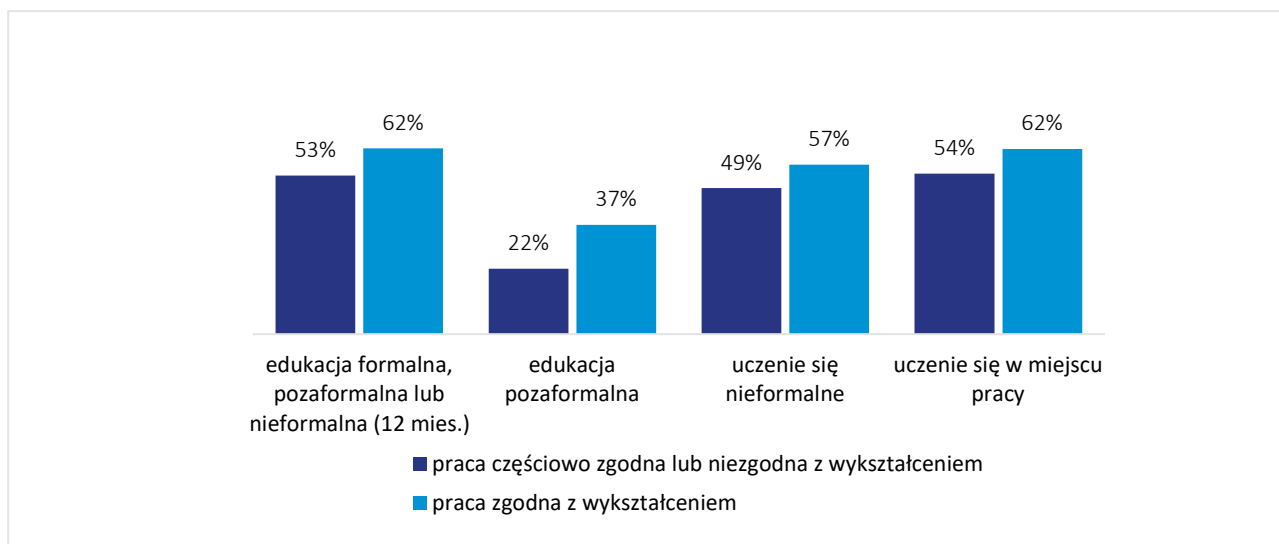

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Tabela 12. Uczestnictwo w poszczególnych aktywnościach z zakresu uczenia się w pracy w zależności od poziomu wykształcenia i zgodności wykonywanej pracy z posiadanym wykształceniem

	uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych	czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)	instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania	wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach	spotkania międzypespółowe, których celem była wymiana wiedzy
praca częściowo zgodna lub niezgodna z wykształceniem	36%	16%	37%	6%	13%
praca zgodna z wykształceniem	45%	25%	45%	13%	26%
wykształcenie średnie lub niższe	37%	21%	39%	7%	12%
wykształcenie wyższe	50%	23%	47%	16%	37%

Badani, którzy wykonują pracę zgodną z wykształceniem, i tacy, którzy posiadają co najmniej stopień licencjata, częściej uczyli się nieformalnie w pracy niż pozostali. Różnice dotyczyły wszystkich aktywności, ale pogłębiały się w przy takich, które wiążą się z wykonywaniem pracy w większych organizacjach (jak spotkania międzypespółowe nacelowane na wymianę wiedzy) lub wymagają podjęcia bardziej złożonych czynności logistycznych (jak wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach). Najbardziej powszechnymi aktywnościami – we wszystkich grupach badanych – było uczenie się od współpracowników i/lub przełożonych oraz instruktaż dotyczący obsługi sprzętu, maszyn, oprogramowania itd. Są to stosunkowo uniwersalne możliwości zdobywania wiedzy i umiejętności, niemal niezależne do charakteru wykonywanej pracy i specyfiki organizacji.

6.2.3. Warunki zatrudnienia a uczenie się w dorosłości

Pozostałe „zasoby” związane ze stabilnością zatrudnienia, jakimi dysponują aktywni zawodowo, mają wyraźnie mniejsze znaczenie dla uczestnictwa w edukacji dorosłych lub nie mają na nie wpływu. Badani, którzy są zatrudnieni w oparciu o umowę o pracę na czas nieokreślony (66% pracujących), nieznacznie rzadziej niż pozostali pracownicy zatrudnieni m.in. na umowę o pracę na czas określony, umowę cywilnoprawną uczestniczyli w działaniach edukacyjnych formalnych lub pozaformalnych oraz w uczeniu się nieformalnym (56% w stosunku do 63%). Umowa

o pracę na czas nieokreślony z reguły daje pracownikowi największe bezpieczeństwo zatrudnienia, ale nie musi zapewniać benefitów ze strony pracodawcy w postaci inwestowania w rozwój kadry. Co więcej, takim stosunkiem pracy częściej związane są osoby starsze (średnia wieku 43 lata, mediana – 42 lata), o których wiemy, że osiągają niższy poziom uczestnictwa w edukacji i uczeniu się nieformalnym niż młodszy pracownicy. Mniej stabilne umowy zawierają osoby młodsze (średnia wieku 39 lat, mediana 36 lat).

Wykres 70. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od formy zatrudnienia

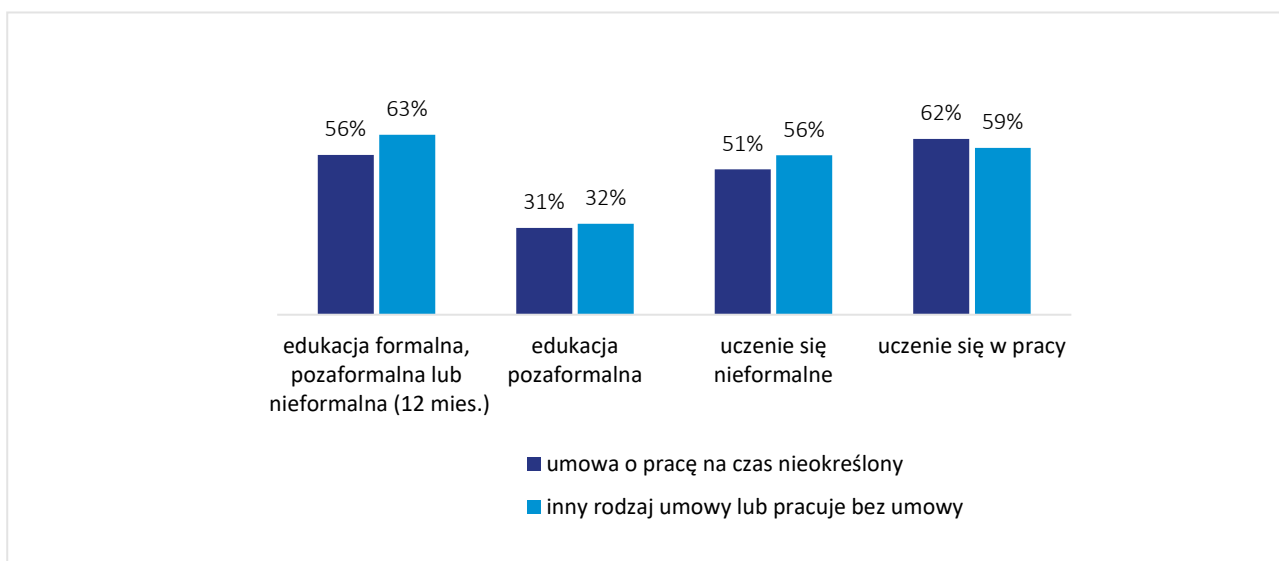

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Podobne zależności występują w związku z wymiarem czasu wykonywanej pracy. Osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze godzin (stanowiące 7% pracujących) nieznacznie częściej podejmowały w dorosłości (w ciągu 12 miesięcy od momentu przeprowadzenia badania) działania edukacyjne w obszarze edukacji formalnej, pozaformalnej lub uczenia się nieformalnego (64%) niż osoby pracujące na cały etat (58%).

Wykres 71. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od wymiaru czasu pracy

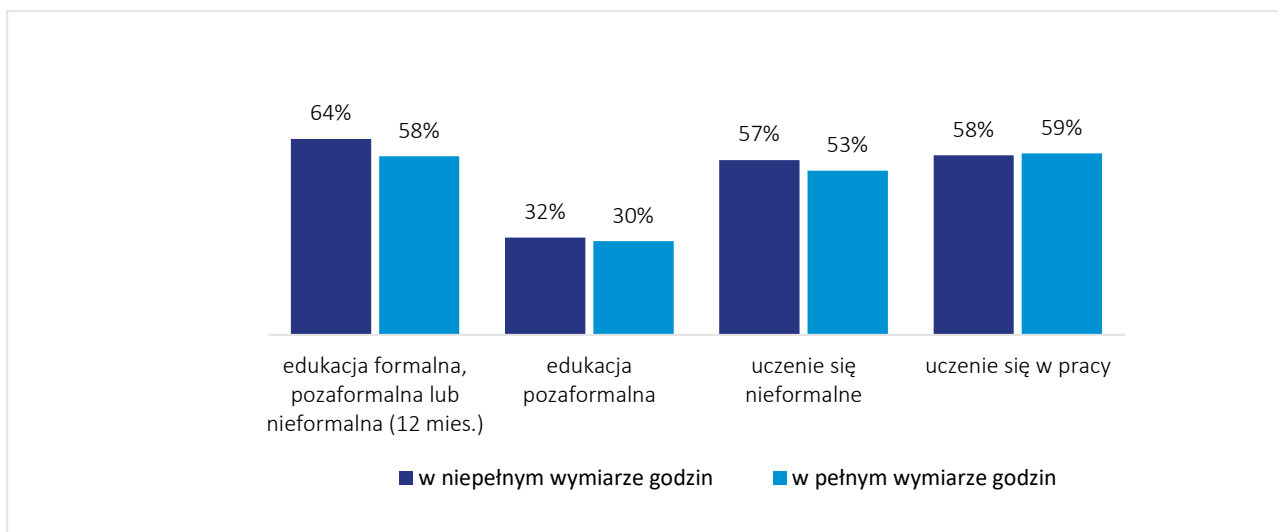

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Tabela 13. Uczestnictwo w poszczególnych aktywnościach z zakresu uczenia się w pracy w zależności od rodzaju umowy i wymiaru czasu pracy

	uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych	czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)	instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania	wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach	spotkania międzypokolenowe, których celem była wymiana wiedzy
umowa o pracę na czas nieokreślony	46%	24%	44%	10%	23%
inny rodzaj umowy lub pracuje bez umowy	45%	20%	39%	5%	14%
w niepełnym wymiarze godzin	37%	20%	39%	6%	20%
w pełnym wymiarze godzin	42%	22%	42%	10%	20%

Niewielkie różnice w zakresie uczestnictwa w aktywnościach edukacyjnych w miejscu pracy wynikają z warunków zatrudnienia. Osoby, które są zatrudnione w oparciu o umowę o pracę, częściej niż pozostali badani korzystali z możliwości uczenia się od innych – poprzez nawiązywanie relacji z pracownikami innych przedsiębiorstw w ramach wizyt studyjnych – oraz częściej odbywały instruktaż dotyczący obsługi

narzędzi i rozwiązań potrzebnych im do wykonywania obowiązków zawodowych. Z kolei dysproporcje w aktywnościach edukacyjnych w miejscu pracy pomiędzy osobami pracującymi w pełnym i w niepełnym wymiarze godzin dotyczyły przede wszystkim możliwości uczenia się od współpracowników i/lub przełożonych.

6.2.4. Charakterystyka pracodawcy a uczenie się w dorosłości

Obok indywidualnych warunków zatrudnienia, znaczenie dla uczenia się w dorosłości mają cechy środowiska pracy: sektor zatrudnienia i wielkość organizacji. W populacji pracujących w wieku 25–65 w Polsce 72% osób zatrudnionych jest w sektorze prywatnym, a 27% pracuje w sektorze publicznym. Pracownicy sektora publicznego częściej uczestniczyli w działaniach formalnych, pozaformalnych lub uczyli się nieformalnie (łącznie 68%) niż pracownicy sektora prywatnego (54%). Osiągali relatywnie wyższy wskaźnik uczestnictwa w edukacji pozaformalnej (42%) niż pracownicy sektora prywatnego (26%) oraz częściej uczyli się nieformalnie (61% w stosunku do 49% dla pracowników sektora prywatnego). Dysproporcje te tłumaczy struktura wykształcenia i zawodów obu sektorów. W sektorze prywatnym 23% pracowników posiada wyższe wykształcenie, a 37% wykonuje zawody, które określone zostały w raporcie jako *white collar job* (patrz: [tabela T3 w Aneksie 2](#)). Pracownicy sektora publicznego ponad dwa razy częściej posiadają wykształcenie wyższe (59%), co z kolei przekłada się na wysoki odsetek zawodów *white collar job* (74%, patrz: [tabela T4 w Aneksie 2](#)).

Wykres 72. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od sektora zatrudnienia

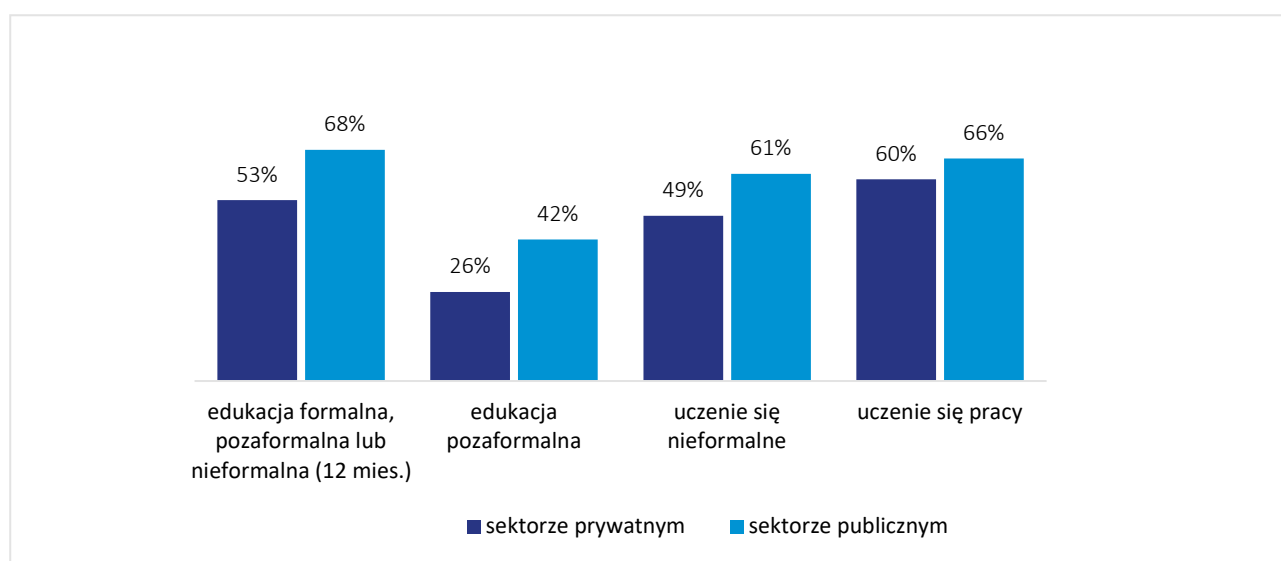

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

W sektorze prywatnym czynnikiem mającym pewne znaczenie dla podejmowania aktywności edukacyjnej jest forma zatrudnienia. 17% aktywnych zawodowo Polaków w wieku 25–65 decyduje się na samodzielne zatrudnienie. Wśród powodów wymieniane są zarówno motywacje zewnętrzne, jak i wewnętrzne, m.in.: specyfika sektora (np. rolnictwo), wymagania stawiane na rynku pracy przez inne podmioty gospodarcze, osobiste preferencje. Grupa pracowników samozatrudnionych jest wewnętrznie zróżnicowana ze względu na poziom wykształcenia i wykonywany zawód (*white collar* i nie *white collar*), co niemal odzwierciedla strukturę badanej populacji. Być może dlatego różnice w zakresie poziomu uczestnictwa między samozatrudnionymi a pracownikami najemnymi były niewielkie – szczególnie na poziomie ogólnego wskaźnika (różnica 4 p.p.) i uczenia się pozaformalnego (różnica 2 p.p.). Z kolei relatywnie niski odsetek samozatrudnionych uczących się nieformalnie w pracy (46%) można tłumaczyć pracą w pojedynkę – w tej grupie w taki sposób pracuje 41,1% badanych. Samozatrudnieni częściej (60%) niż pracownicy najemni (52%) uczyli się nieformalnie poza miejscem pracy, przy czym to, czy pracują z kimś, czy nie, nie miało znaczenia dla aktywności edukacyjnej w tym zakresie.

Wykres 73. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od formy zatrudnienia

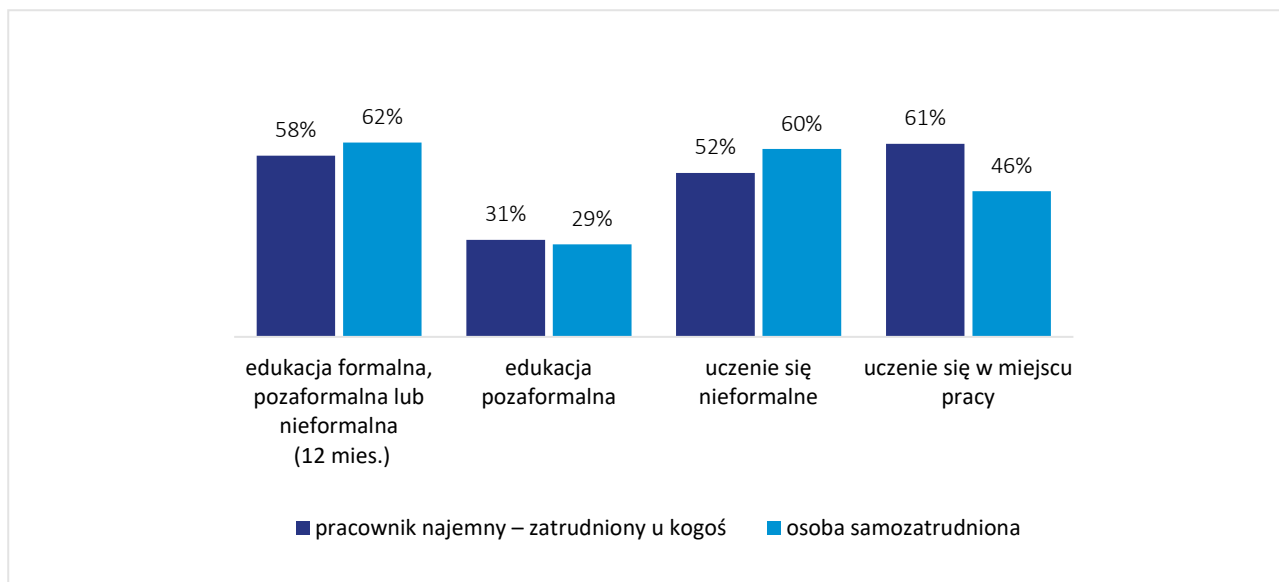

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Istotne znaczenie dla poziomu uczestnictwa w edukacji osób aktywnych zawodowo ma nie tylko sektor, ale również wielkość organizacji. Wśród badanej populacji aktywnych zawodowo, zdecydowana większość (88%) jest zatrudniona w firmach mających status małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), zatrudniających mniej niż 250 pracowników.

Tylko 12% to przedsiębiorstwa duże, w których pracuje co najmniej 250 osób. Pracownicy zatrudnieni w dużych przedsiębiorstwach zdecydowanie częściej uczyli się formalnie, pozaformalnie lub nieformalnie (łącznie 76%) niż pracownicy z sektora MŚP (56%). Pracownicy dużych firm relatywnie często korzystali z pozaformalnych form kształcenia (53%) – o 15 p.p. częściej niż zatrudnieni w małych i średnich przedsiębiorstwach. Wyraźniej chętniej uczyli się nieformalnie: zarówno w miejscu pracy (75%), jak i poza nią (71%), w momencie, gdy wskaźniki dla aktywności nieformalnej pracowników z sektora MŚP były niższe o kolejno: 18 p.p. i 19 p.p.

Wykres 74. Osoby pracujące wg wielkości firmy

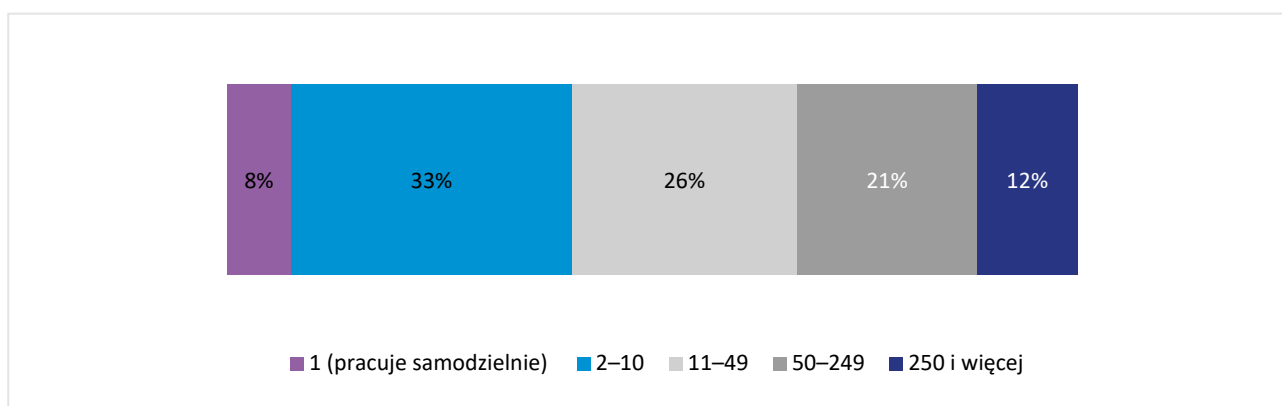

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Wykres 75. Wielkość firmy a uczestnictwo w uczeniu się

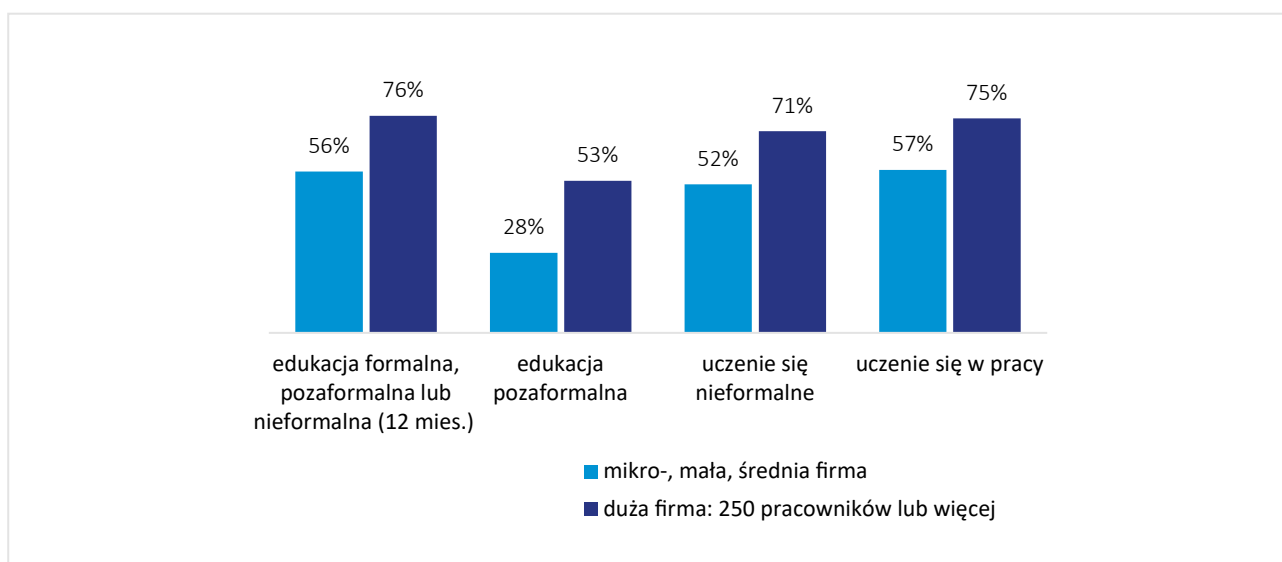

Tabela z danymi do wykresu znajduje się w [Aneksie 3](#).

Dostępne dane pozwalają przypuszczać, że istnieją dwie grupy czynników związanych z tak dużą aktywnością edukacyjną pracowników przedsiębiorstw zatrudniających minimum 250 osób. Do pierwszej należą aspekty związane z kulturą organizacyjną i możliwościami w zakresie rozwoju potencjału kadrowego. Pracownicy zatrudnieni w dużych organizacjach, którzy uczestniczą w kształceniu pozaformalnym, częściej mogli liczyć na sfinansowanie jego kosztów (76%) z budżetu przedsiębiorstwa niż pracownicy zatrudnieni w mniejszych firmach (54%, patrz: [tabela T5 w Aneksie 2](#)). Wzięcie udziału w szkoleniu, kursie, warsztatach w przypadku pracowników dużych firm było także częściej (68%) wynikiem inicjatywy pracodawcy (różnica 14 p.p. w stosunku do pracowników z segmentu MŚP). Nie bez znaczenia są także różnice związane ze strukturą społeczną osób zatrudnionych w tych dwóch kategoriach organizacji. Duże organizacje częściej niż MŚP są m.in. w stanie zaoferować atrakcyjniejsze miejsca pracy, przyciągając osoby z wyższym wykształceniem (48%, patrz: [tabela T6 w Aneksie 2](#)) oraz wykonujące zawody wymagające realizacji bardziej złożonych zadań i wyższych kompetencji (60%, patrz: [tabela T7 w Aneksie 2](#)).

Tabela 14. Uczestnictwo w poszczególnych aktywnościach z zakresu uczenia się w pracy w zależności od sektora i formy zatrudnienia oraz wielkości firmy/institucji

	uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych	czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)	instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania	wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach	spotkania międzypokolenowe, których celem była wymiana wiedzy
sektor prywatny	44%	22%	43%	8%	16%
sektor publiczny	51%	27%	42%	14%	34%
pracownik najemny – zatrudniony u kogoś	46%	23%	43%	10%	21%
osoba samozatrudniona	21%	14%	37%	11%	16%
mała, mikro-, średnia firma	39%	21%	41%	10%	18%
duża firma: 250 pracowników lub więcej	58%	27%	56%	14%	39%

Aktywności z zakresu uczenia się nieformalnego w miejscu pracy wymagają relatywnie najmniej nakładów i mogą być realizowane równoległe z wykonywaniem obowiązków. Częściej podejmowane były przez badanych pracujących w sektorze publicznym, przez pracowników najemnych i pracowników dużych firm. Są to zatem badani, którzy częściej uczestniczyli także w pozostałych formach uczenia się.

Największe różnice pomiędzy pracownikami w zakresie uczenia się nieformalnego w miejscu pracy dotyczyły organizacji spotkań międzyzespołowych, których celem była wymiana wiedzy: aż 34% badanych, którzy wskazali tę odpowiedź, pracuje w strukturach państwowych, 16% – w prywatnych. Przy pozostałych aktywnościach różnice były wyraźnie mniejsze i wahały się pomiędzy 1 p.p. a 7 p.p.

Różnice pogłębiają się przy porównaniu przedsiębiorstw z sektora MŚP z przedsiębiorstwami dużymi (min. 250 pracowników), które częściej wywodzą się z sektora publicznego. Pracownicy dużych przedsiębiorstw nie tylko częściej niż pozostali uczestniczyli w spotkaniach międzyzespołowych (39% do 18%), ale także częściej uczyli się od pracowników i przełożonych (58% do 39%) oraz pobierali instruktaż dotyczący narzędzi, które wykorzystują podczas wykonywania obowiązków zawodowych (56% do 41%).

Aktywność w zakresie uczenia się nieformalnego w pracy pomiędzy pracownikami najemnymi a samozatrudnionymi pozostaje na zbliżonym poziomie. Różnice wynikają ze specyfiki warunków pracy osób zakładających własną działalność gospodarczą – część z ich nie ma możliwości uczenia się od współpracowników lub przełożonych, stąd niższy wynik – 21% w stosunku do 46% w grupie pracowników najemnych.

6.3. Wyniki modeli regresji

Podsumowanie tej części opracowania stanowią analizy regresji logistycznej. Zbudowano łącznie 9 modeli, w których na podstawie omówionych wyżej charakterystyk środowiska pracy oraz wybranych cech społeczno-demograficznych przewidywane jest uczestnictwo osób pracujących w wieku 25–65 lat w: dowolnej formie uczenia się poza pracą, edukacji pozaformalnej, uczeniu się nieformalnym i uczeniu się w pracy (patrz: tabela 15), a także oddzielnie – w każdej z aktywności należących do ostatniej z ww. form, czyli uczenia się w pracy (patrz: tabela 16). Analizy te umożliwiają sprawdzenie łącznego znaczenia wszystkich uwzględnionych w tym rozdziale charakterystyk dla wyjaśniania zróżnicowania uczestnictwa osób pracujących w uczeniu się. Wielozmiennowa postać modeli służy ponadto identyfikowaniu cech (predyktorów) o szczególnym znaczeniu

dla przewidywania danego zjawiska (tu: angażowania się w działania rozwijające wiedzę i umiejętności) i szacowaniu ich efektów przy kontroli pozostałych zmiennych, a więc z uwzględnieniem wieloaspektowego kontekstu.

W ostatnich wierszach tabel 15 i 16 zaprezentowane są statystyki dobroci dopasowania modeli – im wyższa jest ich wartość, tym lepszej jakości są przewidywania dokonywane na podstawie modelu i w tym większym stopniu predyktory uwzględnione w analizie pozwalają wyjaśnić zróżnicowanie w zakresie zmiennej zależnej (charakterystyki wskazanej przy numerze modelu w tabeli).

W zaprezentowanych tu zestawieniach wartości ww. statystyk wskazują na dość niskie dopasowanie do danych większości zbudowanych modeli. Sugeruje to, że choć w dwuzmiennowych analizach widoczne były pewne różnice w częstości uczenia się między porównywanymi grupami, podejmowanie przez jednostkę aktywności edukacyjnych (edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna) w niewielkim stopniu związane jest z cechami środowiska pracy. W zasadzie jedynie w przypadku edukacji pozaformalnej (patrz: tabela 15, model 2) oraz uczestnictwa w spotkaniach międzypokoleniowych, których celem była wymiana wiedzy (patrz: tabela 16, model 5), można mówić o zauważalnej roli uwzględnionych w analizie predyktorów dla przewidywania tego, czy dana jednostka uczy się, czy nie. Te dwa modele zostaną szczegółowo omówione niżej.

Na wstępie warto jednak podkreślić, że wszystkie przeprowadzone analizy regresji potwierdziły znaczenie posiadania wyższego wykształcenia oraz wykonywania pracy wymagającej wysokich kwalifikacji (*white collar job*) dla wyjaśniania różnic w podejmowaniu uczenia się między pracującymi dorosłymi w wieku 25–65 lat; zmienne te we wszystkich modelach były statystycznie istotne. Udziałowi w każdej z wyróżnionych form uczenia się (patrz: tabela 15) sprzyjało ponadto zatrudnienie w dużej firmie oraz piastowanie stanowiska związanego z nadzorowaniem pracy innych osób i zlecaniem im zadań. Szanse na to, że w objętym badaniem okresie osoba podjęła edukację formalną, pozaformalną, uczyła się nieformalnie lub w pracy (ogólnie, bez podziału na poszczególne aktywności) spadały natomiast z wiekiem.

Zmiennymi o szczególnie silnym związku z edukacją pozaformalną okazały się: praca w dużej firmie, posiadanie wyższego wykształcenia, a także wykonywanie zawodu typu *white collar* oraz nadzorowanie pracy innych osób. Dla pracowników organizacji zatrudniających 250 i więcej osób (przy kontroli innych charakterystyk) szansa

uczestnictwa w edukacji pozaformalnej była 2,7 raza wyższa niż dla osób z mniejszych firm. Pracujący z wyższym wykształceniem mieli natomiast 2,3 raza wyższą szansę uczestnictwa w tej formie uczenia się w porównaniu do osób z wykształceniem średnim i niższym. Szansa, że pracownik wysoko wykwalifikowany brał w objętym badaniem okresie udział w edukacji pozaformalnej, była niemal dwukrotnie wyższa niż w przypadku osób wykonujących prace wymagające niższych kwalifikacji; podobnie miała się rzecz dla relacji zarządzający – nienadzorujący pracy innych: dla pierwszych szansa uczestnictwa w omawianej formie uczenia się była prawie dwukrotnie wyższa niż dla drugich.

Tabela 15. Przewidywanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się na podstawie podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych i cech środowiska pracy – modele regresji logistycznej (logit)

	Model 1. Uczenie się formalne, pozaformalne i nieformalne		Model 2. Edukacja pozaformalna		Model 3. Uczenie się nieformalne		Model 4. Uczenie się w pracy	
	odds ratio	p value	odds ratio	p value	odds ratio	p value	odds ratio	p value
wyższe wykształcenie (0/1)	2,012	<,001	2,327	<,001	2,081	<,001	1,062	0,689
płeć: kobieta (0/1)	1,182	0,151	1,415	0,006	1,121	0,315	1,059	0,615
wiek	0,985	0,009	0,981	0,002	0,988	0,029	0,986	0,011
miejsce zamieszkania: duże miasto (500K+) (0/1)	0,997	0,882	0,984	0,465	1,007	0,718	1,013	0,509
white collar job (0/1)	1,848	<,001	1,881	<,001	1,482	0,005	1,638	0,001
zarządzający (nadzorowanie pracy innych) (0/1)	1,764	<,001	1,892	<,001	1,585	0,001	1,665	0,001
praca zgodna z wykształceniem (0/1)	1,172	0,191	1,406	0,015	1,110	0,383	1,349	0,012
umowa o pracę na czas nieokreślony (0/1)	0,562	<,001	0,723	0,050	0,671	0,007	1,036	0,809
pełny etat (0/1)	0,809	0,369	0,762	0,277	0,930	0,748	1,101	0,665
sektor publiczny (0/1)	1,171	0,268	1,086	0,572	1,101	0,483	0,953	0,727
duża firma (250+) (0/1)	2,353	<,001	2,693	<,001	2,240	<,001	1,954	<,001
Stała	2,141	0,026	0,483	0,048	1,326	0,393	1,413	0,290
R-kwadrat Coxa i Snella	0,130		0,167		0,103		0,056	
R-kwadrat Nagelkerkego	0,175		0,234		0,138		0,076	
R-kwadrat McFaddena	0,103		0,147		0,080		0,043	
AUC	0,706		0,748		0,678		0,645	

Jeśli chodzi o przewidywanie uczestnictwa przez osoby pracujące w spotkaniach międzypespółowych, których celem była wymiana wiedzy, ważnym czynnikiem, także przy kontroli pozostałych zmiennych, okazało się posiadanie stanowiska związanego z nadzorowaniem pracy innych osób i zlecaniem im zadań. Zarządzający ponad dwukrotnie częściej niż osoby nienadzorujące pracy innych uczyli się poprzez uczestnictwo w spotkaniach międzypespółowych. Relatywnie silny związek z analizowaną aktywnością miało też posiadanie wyższego wykształcenia oraz wykonywanie pracy wymagającej wysokich kwalifikacji (*white collar job*). Osoby, które ukończyły studia oraz „białe kołnierzyki”, dwa razy częściej brały udział w spotkaniach międzypespółowych, których celem była wymiana wiedzy niż pracujący z wykształceniem średnim lub niższym i osoby o pozycjach zawodowych innych niż *white collar*. Widoczne znaczenie dla przewidywania uczenia się poprzez uczestnictwo w spotkaniach międzypespółowych miała także praca w dużej firmie. W przypadku pracowników organizacji zatrudniających 250 i więcej osób szansa rozwijania wiedzy i umiejętności poprzez tego typu działania była dwukrotnie wyższa niż dla pracowników mniejszych firm.

Tabela 16. Przewidywanie uczestnictwa w poszczególnych aktywnościach z obszaru uczenia się w pracy na podstawie podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych i cech środowiska pracy – modele regresji logistycznej (logit)

	Model 1. Uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych		Model 2. Czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)		Model 3. Instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania		Model 4. Wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach		Model 5. Spotkania międzypespółowe, których celem była wymiana wiedzy	
	odds ratio	p value	odds ratio	p value	odds ratio	p value	odds ratio	p value	odds ratio	p value
wyższe wykształcenie (0/1)	1,111	0,465	0,791	0,155	1,167	0,282	1,957	0,004	2,026	<,001
płeć: kobieta (0/1)	1,222	0,073	0,915	0,485	0,895	0,317	1,038	0,841	1,096	0,523
wiek	0,971	<,001	0,986	0,027	1,003	0,612	1,001	0,890	0,990	0,184
miejsce zamieszkania: duże miasto (500K+) (0/1)	1,033	0,084	1,040	0,068	1,007	0,708	1,006	0,842	0,937	0,011
<i>white collar job</i> (0/1)	1,346	0,031	1,364	0,046	0,957	0,749	0,861	0,504	2,076	<,001

c.d. tabeli 16

	Model 1. Uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych		Model 2. Czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)		Model 3. Instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania		Model 4. Wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach		Model 5. Spotkania międzypolowe, których celem była wymiana wiedzy	
zarządzający (nadzorowanie pracy innych) (0/1)	1,150	0,313	1,119	0,466	1,700	<,001	2,840	<,001	2,386	<,001
praca zgodna z wykształceniem (0/1)	1,262	0,050	1,496	0,004	1,522	<,001	1,639	0,024	1,535	0,009
umowa o pracę na czas nieokreślony (0/1)	0,970	0,837	1,204	0,286	1,065	0,665	1,429	0,216	1,460	0,070
pełny etat (0/1)	1,273	0,289	1,067	0,806	1,289	0,256	2,398	0,094	1,049	0,878
sektor publiczny (0/1)	1,167	0,248	1,230	0,162	0,819	0,130	1,411	0,090	1,572	0,004
duża firma (250+) (0/1)	1,643	0,002	1,221	0,251	1,729	0,000	1,224	0,389	2,158	<,001
Stała	1,341	0,368	0,287	0,001	0,359	0,002	0,012	<,001	0,075	<,001
R-kwadrat Coxa i Snella	0,054		0,021		0,037		0,053		0,162	
R-kwadrat Nagelkerkego	0,073		0,031		0,050		0,111		0,249	
R-kwadrat McFaddena	0,040		0,019		0,028		0,084		0,168	
AUC	0,633		0,590		0,610		0,713		0,782	

Zakończenie

W dzisiejszym, szybko zmieniającym się świecie, uczenie się przez całe życie stało się istotnym zagadnieniem poruszonym zarówno w ramach działań organizacji międzynarodowych (OECD, UNESCO, UE), dokumentów strategicznych państwa i jego agend, jak również w opracowaniach naukowych. Korzyści z partycypacji mogą być rozpatrywane na różnych poziomach, zarówno globalnym, lokalnym, jak i indywidualnym. Koncentrując się na tym ostatnim, z aktywnością edukacyjną w dorosłości może łączyć się wzmocnienie pozycji na rynku pracy, rozwój w wymiarze osobistym i społecznym czy, ujmując szerzej, poprawa dobrostanu jednostek. Zachowania w obszarze uczenia się, nawet rozpatrywane tylko na poziomie uczestnictwa bądź jego braku, są nierozdzielnie związane z innymi aspektami sytuacji życiowej ludzi, a stworzenie pogłębionej diagnozy zjawiska wymaga uwzględnienia wielu wątków. Przedstawienie ich wyczerpującej listy jest zadaniem niewykonalnym, przede wszystkim ze względu na złożoność rzeczywistości społecznej, ale również ograniczenia związane z technikami badawczymi. Jednakże wyniki badania i analizy zawarte w raporcie są próbą pokazania zjawiska w możliwie pogłębiony i wielowymiarowy sposób. Zakończenie, poza przywołaniem podstawowych danych dotyczących uczestnictwa, obejmuje syntetyczne podsumowanie kluczowych wniosków. Koncentrują się one wokół czterech zagadnień związanych z uczeniem się w dorosłości: społeczno-demograficznych uwarunkowań uczestnictwa, znaczenia nastawienia i jego zróżnicowania, zakorzenienia zachowań i przekonań w doświadczeniach z dzieciństwa oraz roli szeroko rozumianej sytuacji zawodowej.

Uczestnictwo w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie w działaniach spełniających warunek intencjonalności, ale bez uwzględniania szkoleń obowiązkowych typu BHP, było udziałem $\frac{2}{3}$ Polaków w wieku 25–65 lat. Jeśli pod uwagę weźmiemy uczenie formalne, pozaformalne lub nieformalne, to co najmniej w jednej z tych form partycypowało 54% dorosłych. Im niższy jest poziom formalizacji zajęć, co wiąże się z różnymi aspektami m.in. dostępnością, koniecznymi inwestycjami czy oczekiwanymi efektami, tym bardziej powszechny jest udział. W edukacji formalnej uczestniczyło jedynie 2,5 % Polaków w wieku 25–65 lat, w pozaformalnej około $\frac{1}{4}$, a w nieformalnej połowa. Wskaźnik uczenia się w pracy osiągnął poziom 46%.

Warto zwrócić uwagę, że uczenie się nieformalne wiąże się z większą autonomią osoby uczącej się oraz większą niż w przypadku innych form niezależnością w zakresie

wyboru czasu, miejsca, jak i sposobu realizacji. Uczenie się nieformalne, poprzez brak instytucjonalizacji, wymyka się oddziaływaniu polityk publicznych, ale wydaje się, że właśnie poprzez możliwość działania „na własnych zasadach” ma ogromny potencjał w obszarze zwiększania poziomu umiejętności i wiedzy jednostek, a tym samym kapitału ludzkiego. Ta forma uczenia się jest szczególnie istotna, jeśli weźmiemy pod uwagę wdrażany w Polsce Zintegrowany System Kwalifikacji mający na celu wspieranie idei uczenia się przez całe życie. Wprowadzanie ZSK jest zmianą społeczną, która nacisk kładzie na to, co człowiek potrafi i wie, a więc na efekty uczenia się; to, w jaki sposób je nabył, jest kwestią drugorzędą.

Analiza wyników badania „Uczenie się dorosłych Polaków” unaocznia, z jak złożonym zjawiskiem mamy do czynienia. Przeprowadzone analizy potwierdzają ustalenia z innych badań empirycznych dotyczące uprzywilejowanej pozycji osób o określonych cechach społeczno-demograficznych. Częściej, niezależnie którą formę uczenia się rozpatrujemy, działania edukacyjne podejmują osoby młodsze, z wyższym wykształceniem, pracujące, wykonujące zawody wymagające specjalistycznych umiejętności. Wyraźnie widoczny jest tzw. efekt św. Mateusza – bardziej korzystają ci, którzy już zgromadzili więcej zasobów, co prowadzi do dalszej kumulacji kapitałów. Grupy, którym uczestnictwo w uczeniu się w dorosłości byłoby szczególnie potrzebne, aby wspierać ich konkurencyjność na rynku pracy czy – patrząc szerzej – dobrostan, są w mniejszym stopniu reprezentowane wśród podejmujących aktywności edukacyjne w dorosłości.

Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości jest jednym z kluczowych czynników determinujących przystąpienie do działania, bywa motorem napędowym, sprzyja dostrzeganiu możliwości, ale może również hamować podjęcie pierwszego kroku. Przedstawione w raporcie wyniki pokazują, że stosunek Polaków do uczenia się jest zróżnicowany. Około połowa mieszkańców Polski w wieku 25–65 lat deklaruowała, że uczenie się sprawia im przyjemność i daje satysfakcję, a ponad 60%, że ważne jest dla nich, aby wzbogacać swoją wiedzę i umiejętności. Jednocześnie prawie 42% dorosłych mieszkańców Polski zgadzało się ze stwierdzeniem, że nie chce im się już uczyć. Zależności pomiędzy nastawieniem a zmiennymi społeczno-demograficznymi są analogiczne jak w przypadku uczestnictwa. Pozytywny stosunek do uczenia się w dorosłości częściej występuje wśród kobiet, osób w młodszych kategoriach wiekowych, charakteryzujących się wyższym poziomem wykształcenia, pracujących, w tym szczególnie wykonujących zawód typu *white collar*. Warto podkreślić, że pozytywny stosunek do uczenia się sprzyja podejmowaniu aktywności edukacyjnych – nastawienie jest jednym z kluczowych determinantów uczestnictwa w uczeniu się.

Projektując badanie, założono, że czynniki sprzyjające podejmowaniu aktywności edukacyjnych w dorosłym życiu mają także swoje źródło w przeszłości – są związane zarówno z cechami rodziny pochodzenia, jak i doświadczeniami wyniesionymi z edukacji obowiązkowej. Wyniki analiz pokazują wyraźnie, że wyższy status społeczno-ekonomiczny rodziców (mierzony poziomem wykształcenia i pozycją zawodową) sprzyja podejmowaniu aktywności edukacyjnych w dorosłości. Ponadto osoby, których rodzice byli bardziej zaangażowani w ich rozwój i edukację w przeszłości, np. inwestując swój czas poprzez czytanie książek, interesując się tym, jak dziecko radzi sobie w szkole czy wspierając jego zainteresowania, są bardziej skłonne do podejmowania aktywności edukacyjnych w dorosłości.

Kwestią wartą podkreślenia jest to, że pozytywne nastawienie do uczenia się, które, jak opisano wyżej, jest silnie związane z podejmowaniem aktywności edukacyjnych w dorosłości, może być kształtowane już w dzieciństwie. Szczególnie ważne są wzorce obowiązujące w domu rodzinnym, które mogą zasadniczo różnić się w zależności od tzw. kapitału kulturowego rodziców. Wnioski z analiz wskazują, że wyższe wykształcenie oraz pozycja zawodowa rodziców (w okresie dzieciństwa badanych) są czynnikami sprzyjającymi pozytywnemu nastawieniu do uczenia się w dorosłości. Natomiast kwestią wartą dalszej eksploracji są bardziej złożone zależności między określonymi wzorcami i zachowaniami rodziców wobec dziecka a jego funkcjonowaniem w szkole oraz utrwalanie się tych wzorców w postaci dyspozycji do uczenia się w dorosłości, w tym pozytywnego nastawienia do nauki.

Edukacja dorosłych może być postrzegana również przez pryzmat doświadczeń z okresu edukacji szkolnej. Przeprowadzone analizy potwierdzają wnioski z innych badań, wskazujące, że z sukcesem edukacyjnym, w tym wypadku rozumianym jako podejmowanie aktywności edukacyjnych w życiu dorosłym, wiążą się bardziej pozytywne wspomnienia z okresu szkolnego (osoby uczestniczące w uczeniu się w dorosłości niemal dwukrotnie częściej, w porównaniu do nieuczących się, mają bardzo pozytywne wspomnienia z okresu szkoły). Warto tu także dodać, że pozytywnym wspomnieniom ponownie sprzyja wyższy status społeczno-ekonomiczny rodziców, ale również wyższy poziom wykształcenia samego respondenta. Wniosek ten można wpisać w szerszy obraz: długa trajektoria edukacyjna, obejmująca także okres studiów, stanowi wydłużenie okresu oddziaływania instytucji edukacyjnych i gromadzenia doświadczeń z tym związanych, co sprzyja utrwalaniu pozytywnych skojarzeń związanych z uczeniem się.

Wzorce związane z podejmowaniem zorganizowanych aktywności umożliwiających rozwój w różnych obszarach także mogą być kształtowane w dzieciństwie. W okresie szkolnym tego typu działania zwykle realizowane są poprzez udział w zajęciach pozalekcyjnych i dodatkowych związanych ze sportem, sztuką, nauką, czy też nastawionych na cele o charakterze wspólnotowym. Przedstawione w raporcie wyniki pokazują, że udział w dowolnej, zorganizowanej aktywności pozalekcyjnej w okresie szkolnym wyraźnie sprzyja podejmowaniu działań edukacyjnych także w dorosłości. Niemniej zajęciami, które wydają się szczególnie istotne, są te związane z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwojem zainteresowań. Interesujące jest to, że udział w zajęciach dodatkowych, niezależnie od ich rodzaju, wyraźnie silniej jest związany z uczeniem się nieformalnym. Może to wskazywać na istotną rolę uczestnictwa w zajęciach dodatkowych w dzieciństwie w kształtowaniu postawy wobec idei uczenia się przez całe życie.

Uczestnictwu w działaniach edukacyjnych sprzyja aktywny status na rynku pracy. Osoby pracujące częściej brały udział w każdej z form uczenia się, ale największe różnice między tą grupą a pozostałymi badanymi dotyczyły kształcenia pozaformalnego. W odniesieniu do relatywnie niewielkiej popularności edukacji pozaformalnej (tylko nieco ponad 1/4 Polaków w wieku 25–65 lat uczyła się w ten sposób w objętym badaniem okresie) można powiedzieć, że to, iż prawie 1/3 pracowników w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie brała udział w szkoleniu, kursie, warsztatach, jest wynikiem dość wysokim. Biorąc dodatkowo pod uwagę fakt, że tematyka aktywności realizowanych w ramach tej formy uczenia się jest, według deklaracji badanych, najczęściej wyłącznie związana z pracą, znaczenie specyfiki zawodu i środowiska pracy w podejmowaniu uczenia się w dorosłości wydaje się kluczowe. Większa aktywność pracujących w edukacji pozaformalnej w znacznym stopniu była związana ze wsparciem pracodawców, którzy zarówno motywowali do udziału (58%), jak i finansowali koszty uczestnictwa (57%).

Populacja aktywnych zawodowo nie jest homogeniczna, a ten ogólny obraz różnicuje charakter wykonywanej pracy i cechy środowiska zatrudnienia. Częściej w działaniach edukacyjnych – edukacji formalnej, pozaformalnej lub uczeniu się nieformalnym – brali udział badani wykonujący zawód typu *white collar*, pełniący funkcje kierownicze oraz osoby, dla których praca zawodowa jest spójna z wcześniejszą ścieżką kształcenia. Znaczenie dla uczenia się pracowników ma również wielkość przedsiębiorstwa i sektor. Zatrudnienie w dużych organizacjach (z co najmniej 250

pracownikami), działających w sektorze publicznym, szczególnie sprzyja uczeniu się – zwłaszcza kształceniu pozaformalnemu.

Wyniki diagnozy zjawiska uczenia się w dorosłości pozwalają wskazać główne problemy, a zarazem nakreślić kierunki możliwego oddziaływania. Przeprowadzone analizy pokazują wyraźne zróżnicowanie w zakresie uczestnictwa ze względu na cechy społeczno-demograficzne. Nieuczestniczenie w uczeniu się w dorosłości współwystępuje z innymi cechami strukturalnie defaworyzującymi, jak np. niższy poziom wykształcenia, nieaktywność zawodowa czy wykonywanie pracy niewymagającej specjalistycznych umiejętności. Zastanawiając się nad próbą przezwyciężenia dysproporcji w uczestnictwie związanych ze statusem społecznym czy charakterystykami indywidualnymi, należy szczegółowo przyjrzeć się barierom, które w największym stopniu ograniczają możliwości podjęcia działań edukacyjnych w poszczególnych grupach. Częściowo przyczyn takiej sytuacji można upatrywać po stronie podażowej, można wskazać np. niedopasowanie oferty, niewystarczające rozwiązania wspierające podejmowanie działań edukacyjnych czy brak kultury organizacyjnej w środowisku zawodowym sprzyjającej łączeniu pracy i aktywności edukacyjnej. Warto w tym miejscu podkreślić, że dla zdecydowanej większości uczących się działania w tym obszarze wiążą się z pracą zawodową, czy to tematycznie, czy organizacyjnie. Wydaje się, że rola pracodawców w upowszechnianiu uczenia się jest nie do przecenienia; inwestowanie w rozwój i wspieranie pracowników nie powinno ograniczać się do osób zajmujących wyższe pozycje zawodowe, a trafiać również do osób wykonujących zawody mniej specjalistyczne czy zatrudnionych w mniejszych organizacjach.

Rozpatrując bariery w dostępie do uczenia się w dorosłości, należy wziąć pod uwagę również kwestie indywidualne, są one często powiązane z trajektorią edukacyjno-zawodową. Należą do nich między innymi: ograniczona dostępność poznawcza idei podejmowania działań edukacyjnych, niewielka otwartość na możliwości, jakie daje uczenie się czy też trudności z pogodzeniem uczenia się z innymi obowiązkami. Jak pokazują wyniki analiz, znaczenie nastawienia wobec uczenia się w dorosłości dla podejmowania działań w tym zakresie jest bardzo duże. Oddziaływanie na przekonania jest trudne, jednak szeroko rozumiane budowanie klimatu wobec uczenia się w dorosłości, podkreślanie, nie tylko na poziomie deklaracyjnym, że uczenie się jest dla wszystkich – niezależnie od wieku czy statusu społeczno-ekonomicznego – wydaje się jednym z najważniejszych kierunków. Nie pomijając dorosłych jako grupy, której pozytywne przekonania dotyczące uczenia w dorosłości należy aktywnie

wspierać, szczególnie wśród osób defaworyzowanych, należy podkreślić, że większa szansa na zbudowanie społeczeństwa ludzi chcących się uczyć przez całe życie i podejmujących takie działania, wiąże się z interwencją na jak najwcześniejszym etapie. Kluczowe jest budowanie pozytywnego nastawienia do nauki i niwelowanie nierówności wynikających z pochodzenia już w okresie dzieciństwa. Istotna jest tu rola szkoły i nauczycieli, podejmowanie działań związanych z wyrównywaniem szans i wspieraniem aspiracji wszystkich uczniów, wzmocnieniem samodzielności w działaniu i myśleniu, większe przyzwolenie na uczenie się dzieci od siebie czy taki sposób prowadzenia indywidualizacji kształcenia, który by uwzględniał tempo pracy i stylu uczenia się. Budowanie pozytywnego nastawienia do nauki może odbywać się również poprzez promowanie i włączanie uczniów w różnego rodzaju zajęcia pozalekcyjne, niekoniecznie tylko te, które kompensują deficyty związane z nauką, ale również różne działania wspólnotowe czy rozwijające zainteresowania. Potwierdzenie powiązań pomiędzy doświadczeniami z okresu dzieciństwa: rodziny, szkoły podstawowej czy zajęć dodatkowych a uczestnictwem w uczeniu się w dorosłości stanowi ważki argument w dyskusji dotyczącej budowania klimatu dla rozwoju idei *lifelong learning* oraz otwartości na możliwości, jakie dają aktywności edukacyjne.

Diagnozowanie jest warunkiem podstawowym prowadzenia polityki publicznej opartej na dowodach, pierwszym krokiem do projektowania, a następnie realizacji działań wspierających uczenie się przez całe życie. Wnioski z badania mogą pełnić funkcję informacyjną, szczególnie istotne jest jednak, aby znalazły odzwierciedlenie w wymiarze aplikacyjnym. Uwidocznione problemy, wskazane prawidłowości skłaniają również do refleksji, które zagadnienia wymagają pogłębienia w ramach dalszych eksploracji badawczych. Warto zwrócić uwagę na kwestię jakości oferowanych działań edukacyjnych, przedstawić bardziej szczegółowy obraz uczenia się w grupach wyróżnionych ze względu na różne cechy oraz odpowiedzieć na pytanie, na ile działania edukacyjne podejmowane w dorosłości przekładają się na realne korzyści dla uczestników. Interesujące wydaje się również dalsze zgłębienie mechanizmów tworzenia się dyspozycji do uczenia się w ciągu całego życia zakorzenionych w okresie dzieciństwa i wczesnej edukacji. Eksploracji wymagają także zagadnienia uczenia się nieformalnego oraz uczenia się w miejscu pracy, które są szczególnie trudne do mierzenia oraz pogłębienie profilu osób nieuczących się i czynników wzbudzających aktywność edukacyjną w dorosłości. Z punktu widzenia diagnozowania zjawiska nie do przecenienia byłaby możliwość monitorowania poruszonych zagadnień w perspektywie cyklicznej.

Bibliografia

- Adamczyk, P., Markowska, M., Petelewicz, M., Piotrowska, K., Stankowska, J., (2021). Wykorzystanie wywiadów kognitywnych w projektowaniu kwestionariusza wywiadu na przykładzie badania uczenia się osób dorosłych, *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 17(1).
- Bennett, A., (2016). Attitudes Toward Adult Education Among Adult Learners Without a High School Diploma or GED. Pobrano z <https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7665&context=etd>
- Boeren, E. (2017). Understanding adult lifelong learning participation as a layered problem. *Studies in Continuing Education*, 39(2). Pobrano z <https://doi.org/10.1080/0158037X.2017.1310096>
- Boeren, E., Nicaise, I., Baert, H. (2010). Theoretical models of participation in adult education: the need for an integrated model. *International Journal of Lifelong Education*, 29(1). Pobrano z <https://doi.org/10.1080/02601370903471270>
- Borg C., Mayo P. (2005). The EU Memorandum on Lifelong Learning: Old wine in new bottles? *Globalisation, Societies and Education*, 3(2). Pobrano z <https://doi.org/10.1080/14767720500167082>
- Cincinnati, S., De Wever, B., Van Keer, H., Valcke, M. (2016). The Influence of Social Background on Participation in Adult Education: Applying the Cultural Capital Framework. *Adult Education Quarterly*, 66(2): 143–168. Pobrano z <https://doi.org/10.1177/0741713615626714>
- Cross, K. P. (1981). *Adults as learners*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Danae (2020). Uczenie się dorosłych Polaków. Raport techniczny z przeprowadzonego badania ilościowego [materiał niepublikowany].
- Darkenwald, G. G., Merriam, S. B. (1982). *Adult education: Foundations of a practice*. New York: Harper & Row.
- Deloros, J. (1998). *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*. Warszawa: Wydawnictwo UNESCO.
- Desjardins, R. (2015): *Participation in adult education opportunities: Evidence from PIAAC and policy trends in selected countries Background paper for the education for all global*

monitoring report 2015. Paris: UNESCO. Pobrano z <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232396>

Dudzikowa, M., Wawrzyniak-Beszterda, R. (red.). (2010). *Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji. Studium teoretyczno-empiryczne*. Tom 1. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

European Commission (2001). *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*. Pobrano z <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

Eurostat (2006). Classification of Learning Activities. (CLA) Manual [Classification of learning activities - Manual - Products Manuals and Guidelines - Eurostat \(europa.eu\)](#)

Goglio, V., Meroni, E. (2014). *Adult Participation in Lifelong Learning: Technical Briefing*. European Commission, Joint Research Centre, Econometrics and Applied Statistics Deputy Director-General Office. Luxembourg: Publications Office.

Granfell, M. (2009). Bourdieu, Language, and Literacy. *Reading Research Quarterly*, 44(4): 438–448. Pobrano z https://www.researchgate.net/publication/260748550_Bourdieu_Language_and_Literacy

GUS (2018). *Życie kobiet i mężczyzn w Europie. Portret statystyczny*. Edycja 2018. Pobrano z <https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/index.html?lang=pl>

Illeris, K. (2006). *Trzy wymiary uczenia się*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP.

Kurantowicz, E., Nizińska, A. (2012). *Trajektorie uczenia się w instytucjach kształcenia ustawicznego*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.

Mikiewicz, P. (2005). *Społeczne światy szkół średnich – od trajektorii marginesu do trajektorii eli*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP.

Mikiewicz, P. (2016). *Socjologia edukacji*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.

Okoń, W. (1992). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (1996). *Lifelong learning for all: meeting of the Education Committee at ministerial level*, 16–17 stycznia 1996. Paryż: OECD.

Rubenson, K. (2007). *Determinants of Formal and Informal Canadian Adult Learning. Insights from the Adult Education and Training Surveys*. Ottawa – Ontario: Human Resources and Social Development Canada. Pobrano z <https://publications.gc.ca/site/eng/9.689953/publication.html?wbdisable=true>

Rubenson, K. (2019). Assessing the status of lifelong learning: Issues with composite indexes and surveys on participation. *International Review of Education / Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 65(1).

Stec, K., Strzebońska, A., Worek, B., Antosz, P. (2018). *Bilans Kapitału Ludzkiego 2017. Rozwój kompetencji – uczenie się osób dorosłych i podmioty oferujące usługi rozwojowe*. Badanie przeprowadzone na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. Pobrano z https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Rozwoj-kompetencji---uczenie-sie-osob-doroslych_200129.pdf

Stęchły, W. (2021). *Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Vera-Toscano, E., Urzì Brancati, C. (2020). *Towards an improved adult learning monitoring framework. Revisiting the available data and indicators*, EUR 30069 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Volles, N. (2014). Lifelong learning in the EU: changing conceptualisations, actors, and policies. *Studies in Higher Education*, 1–21.

Worek, B. (2019). *Uczące się społeczeństwo. O aktywności edukacyjnej dorosłych Polaków*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Spis tabel

Tabela 1. Struktura zrealizowanej próby ze względu na płeć	28
Tabela 2. Struktura zrealizowanej próby ze względu na wiek	28
Tabela 3. Struktura zrealizowanej próby ze względu na wielkość miejscowości zamieszkania	28
Tabela 4. Struktura zrealizowanej próby ze względu na poziom wykształcenia	29
Tabela 5. Poziom uczestnictwa w poszczególnych formach uczenia się	42
Tabela 6. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się według statusu na rynku pracy	53
Tabela 7. Odsetek zgadzających i niezgadzających się z poszczególnymi stwierdzeniami dotyczącymi uczenia się w dorosłości	69
Tabela 8. Przewidywanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się na podstawie podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych i nastawienia wobec uczenia się w dorosłości – modele regresji logistycznej (logit)	76
Tabela 9. Pytania składające się na zmienną wspomnień związanych ze szkołą	91
Tabela 10. Rodzaj aktywności podejmowanych przez respondentów w ramach realizacji zajęć dodatkowych w okresie szkolnym	96
Tabela 11. Uczestnictwo w aktywnościach należących do uczenia się w pracy w zależności od pozycji zawodowej	116
Tabela 12. Uczestnictwo w poszczególnych aktywnościach z zakresu uczenia się w pracy w zależności od poziomu wykształcenia i zgodności wykonywanej pracy z posiadanym wykształceniem	119
Tabela 13. Uczestnictwo w poszczególnych aktywnościach z zakresu uczenia się w pracy w zależności od rodzaju umowy i wymiaru czasu pracy	121
Tabela 14. Uczestnictwo w poszczególnych aktywnościach z zakresu uczenia się w pracy w zależności od sektora i formy zatrudnienia oraz wielkości firmy/instytucji	125
Tabela 15. Przewidywanie uczestnictwa w różnych formach uczenia się na podstawie podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych i cech środowiska pracy – modele regresji logistycznej (logit)	128
Tabela 16. Przewidywanie uczestnictwa w poszczególnych aktywnościach z obszaru uczenia się w pracy na podstawie podstawowych charakterystyk społeczno-demograficznych i cech środowiska pracy – modele regresji logistycznej (logit)	129

Spis wykresów

Wykres 1. Poziom uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym ze względu na ramy czasowe podejmowania aktywności	43
Wykres 2. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się pozaformalnego	44
Wykres 3. Liczba aktywności podejmowanych w ramach uczenia się pozaformalnego	45
Wykres 4. Pomysłodawcy podjęcia edukacji pozaformalnej	46
Wykres 5. Źródła finansowania uczestnictwa w edukacji pozaformalnej	46
Wykres 6. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się nieformalnego	47
Wykres 7. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się w pracy	48
Wykresy 8a i 8b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (8a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (8b) w zależności od płci	50
Wykresy 9a i 9b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (9a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (9b) w zależności od wieku	51
Wykresy 10a i 10b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (10a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (10b) według wykształcenia	52
Wykres 11a i 11b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (11a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (11b) w zależności od wielkości miejscowości zamieszkania	54
Wykres 12. Deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej	58
Wykres 13. Płeć a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej	59
Wykres 14. Wiek a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej	60
Wykres 15. Poziom wykształcenia a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej	61
Wykres 16. Wielkość miejscowości zamieszkania a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej	62
Wykres 17. Poszukiwanie informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju czy zdobywania kwalifikacji dla siebie samej/samego (12 miesięcy przed badaniem)	63
Wykres 18. Uczestnictwo w wybranych formach uczenia się w podziale na osoby, które poszukiwały i nie poszukiwały informacji na temat możliwości uczenia się, rozwaju czy zdobywania kwalifikacji	64
Wykres 19. Odsetek poszukujących informacji o możliwościach uczenia się w wybrany sposób	65

Wykres 20. Źródła wskazywane jako potencjalne miejsca poszukiwania informacji o możliwościach uczenia się przez osoby, które w ciągu 12 miesięcy przed badaniem nie szukały informacji w tym zakresie.....	66
Wykres 21. Zmiany w realizowaniu zorganizowanych aktywności edukacyjnych wynikające z obostrzeń spowodowanych pandemią COVID-19.....	67
Wykres 22. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości.....	70
Wykres 23. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według płci.....	71
Wykres 24. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według wieku.....	71
Wykres 25. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według wykształcenia.....	72
Wykres 26. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według statusu na rynku pracy....	73
Wykres 27. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według pozycji zawodowej....	73
Wykres 28. Uczestnictwo w aktywności edukacyjnej w ciągu 12 mies. poprzedzających badanie a nastawienie.....	75
Wykres 29. Poziom wykształcenia matki a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy.....	81
Wykres 30. Zawód matki a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy.....	81
Wykres 31. Poziom wykształcenia ojca a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy.....	82
Wykres 32. Zawód ojca a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy.....	82
Wykres 33. Deklarowany stopień zaangażowania rodziców w rozwój i edukację dziecka wśród osób uczestniczących i nieuczestniczących w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym.....	82
Wykres 34. Stopień zaangażowania rodziców a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym....	85
Wykres 35. Wykształcenie matki a stopień zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dziecka.....	86
Wykres 36. Wykształcenie ojca a stopień zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dziecka.....	86
Wykres 37. Status zawodowy matki a stopień zaangażowania w edukację i rozwój dziecka.....	87
Wykres 38. Status zawodowy ojca a stopień zaangażowania w edukację i rozwój dziecka.....	87
Wykres 39. Wykształcenie matki a nastawienie do uczenia się.....	88

Wykres 40. Wykształcenie ojca a nastawienie do uczenia się	88
Wykres 41. Liczba rodziców/opiekunów z wyższym wykształceniem a nastawienie do uczenia się	88
Wykres 42. Status zawodowy matki a nastawienie do uczenia się w dorosłości	89
Wykres 43. Status zawodowy ojca a nastawienie do uczenia się w dorosłości	89
Wykres 44. Uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w dorosłości a wspomnienia szkolne	92
Wykres 45. Wspomnienia szkolne a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym oraz edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się ...	93
Wykres 46. Poziom wykształcenia respondenta a wspomnienia szkolne	93
Wykres 47. Poziom wykształcenia matki a wspomnienia szkolne	94
Wykres 48. Poziom wykształcenia ojca a wspomnienia szkolne	94
Wykres 49. Zaangażowanie rodziców w edukację i rozwój dziecka a wspomnienia szkolne	94
Wykres 50. Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej oraz uczeniu się nieformalnym w dorosłości	97
Wykres 51. Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w dorosłości	97
Wykres 52. Uczestnictwo w aktywnościach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwijaniem zainteresowań w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się w dorosłości	98
Wykres 53. Uczestnictwo w aktywnościach rozwijających kompetencje społeczne w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się w dorosłości	99
Wykres 54. Uczestnictwo w zajęciach sportowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym, edukacji pozaformalnej lub nieformalnych uczeniu się	99
Wykres 55. Osoby objęte badaniem wg statusu na rynku pracy	102
Wykres 56. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od statusu na rynku pracy	103
Wykres 57. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od płci i statusu na rynku pracy	105

Wykres 58. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od wieku i statusu na rynku pracy	106
Wykres 59. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od poziomu wykształcenia i statusu na rynku pracy	107
Wykres 60. Związek tematyki podejmowanych aktywności (edukacja pozaformalna) z pracą	108
Wykres 61. Uczestnictwo w edukacji pozaformalnej w godzinach pracy	109
Wykres 62. Zawody wykonywane przez osoby pracujące w momencie badania	110
Wykres 63. Uczestnictwo w edukacji przez osoby wykonujące różne zawody	111
Wykres 64. Uczenie się formalne, pozaformalne i nieformalne (12 mies.) w wybranych grupach zawodowych w zależności od posiadania bądź nie wyższego wykształcenia	112
Wykres 65. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od stopnia złożoności kwalifikacji wymaganych w pracy	113
Wykres 66. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od nadzorowania (lub nie) pracy innych osób	114
Wykres 67. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od poziomu wykształcenia i nadzorowania (lub nie) pracy innych osób	115
Wykres 68. Zgodność wykonywanej aktualnie pracy z kierunkiem/profilem wykształcenia	118
Wykres 69. Zgodność aktualnie wykonywanej pracy z kierunkiem/profilem wykształcenia a uczestnictwo w różnych formach uczenia się	118
Wykres 70. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od formy zatrudnienia	121
Wykres 71. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od wymiaru czasu pracy	121
Wykres 72. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od sektora zatrudnienia	122
Wykres 73. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od formy zatrudnienia	123
Wykres 74. Osoby pracujące wg wielkości firmy	124
Wykres 75. Wielkość firmy a uczestnictwo w uczeniu się	124

Spis rysunków:

Rysunek 1. Zagregowane wskaźniki uczestnictwa w dorosłości.....	41
Rysunek 2. Współwystępowanie uczestnictwa w uczeniu się pozaformalnym, nieformalnym i w pracy.....	49
Rysunek 3. Procentowy udział wybranych grup w populacji osób „zaangażowanych edukacyjnie”.....	55
Rysunek 4. Procentowy udział wybranych grup w populacji osób nieuczestniczących w uczeniu się.....	57

Aneks 1

Kwestionariusz wykorzystany w badaniu „Uczenie się dorosłych Polaków”

Oznaczenia stosowane w kwestionariuszu:

Tekst niebieski italicami – wskazówki dla ankietera, nieodczytywane respondentowi

Tekst pomarańczowy italicami – wskazówki do konstrukcji elektronicznego skryptu; zawierają np. informacje na temat kryteriów zadawania pytań warunkowych / odczytywania warunkowo wersji pytania (czyli pytań zadawanych tylko osobom, które udzieliły wskazanych odpowiedzi na wcześniejsze pytanie lub pytania); tą czcionką podawano też informację o otwartym charakterze pytania (sytuacji, w której ankieter musiał wpisać w wyznaczone miejsce odpowiedź respondenta, a nie zaznaczyć wskazaną(-e) przez respondenta opcję(-e) z listy).

TEKST ZIELONY WIELKIMI LITERAMI – nazwy dodatkowych pomocy badawczych: kart ze skalami, list kategorii do wyboru itp.

Numery pytań zapisane czerwoną czcionką w tekście – miejsca wstawienia odpowiedzi zaznaczonej przez respondenta we wcześniejszym (zaznaczonym czerwonym kolorem) pytaniu.

Tekst fioletowy – pytania, na które odpowiedzi uzupełniane były z opisu próby – niezadawane respondentom (pytanie o wielkość miejscowości i województwo zamieszkania).

Tekst na **żółtym tle** – nazwy sekcji, nieodczytywane przez ankietera.

Filtrowane – oznaczenie pytań zadawanych warunkowo, zatem tylko respondentom spełniającym określone kryteria – takim, którzy w konkretny sposób odpowiedzieli na wcześniejsze pytania kwestionariusza; przykładowo wskazali, że są osobami pracującymi lub że brali udział w jakiejś formie uczenia się.

Wersjonowane – pytanie, którego pełne brzmienie zależy od odpowiedzi udzielonych przez respondenta na inne pytanie(-a). Najczęściej zawiera wstawienia kategorii wskazanych wcześniej przez respondenta, np. typ szkoły, do jakiej respondent

uczęszczał lub aktywności należących do danej formy uczenia się, w której uczestnictwo zadeklarował.

Kontrolowane – pytanie, w przypadku którego sprawdzano spójność odpowiedzi z innym, wcześniejszym pytaniem; przykładowo podany przez respondenta rok ukończenia danej szkoły zestawiany był z rokiem urodzenia; niezgodność w takich przypadkach oznaczała konieczność zadania dodatkowego pytania.

Badanie przeprowadzane było jedną z dwóch technik: CAPI (*computer assisted personal interview* – wywiad osobisty wspomagany komputerowo) lub CATI (*computer assisted telephone interview* – wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo) w zależności od preferencji respondenta, wyrażonej przy umawianiu wywiadu.

Technika:

(ANKIETER: *Wybierz technikę wybraną przez respondenta.*)

1. CAPI

2. CATI

Dzień dobry, nazywam się... i reprezentuję firmę Danae Sp. z o.o., która realizuje to badanie na zlecenie Instytutu Badań Edukacyjnych. Instytut jest jednostką prowadzącą badania naukowe i zajmuje się badaniem szeroko rozumianej edukacji, w tym również uczenia się przez całe życie.

Będę odczytywać Panu(-i) pytania, a następnie przedstawiać propozycje odpowiedzi do wyboru. Proszę również pamiętać, że na zadawane przeze mnie pytania nie ma dobrych i złych odpowiedzi. Wszelkie informacje i wyrażone przez Pana(-ią) opinie mają charakter poufny i będą wykorzystywane jedynie do celów badawczych oraz przedstawiane w formie zbiorczych zestawień statystycznych.

W imieniu Instytutu bardzo dziękuję za chęć udziału w badaniu. Na podstawie jego wyników zostaną opracowane zalecenia dotyczące projektowania działań na rzecz polityki uczenia się przez całe życie. Ma ono charakter ogólnopolski i przeprowadzane jest na reprezentatywnej próbie osób dorosłych.

Na początku chciał(a)bym poprosić o podanie kilku podstawowych informacji, które potrzebne są do celów statystycznych.

M.1 Płeć respondenta.

(ANKIETER: Zaznacz, nie czytaj.)

1. mężczyzna
2. kobieta

M.2 Ile lat skończył(a) Pan(i) w ostatnie urodziny?

(ANKIETER: wpisz liczbę lat)

M3. Jakie ma Pan(i) wykształcenie?

(ANKIETER: W razie wątpliwości respondenta dopytaj o ostatnią ukończoną szkołę i zakoduj.)

1. niepełne podstawowe
2. podstawowe lub gimnazjalne
3. zasadnicze zawodowe
4. średnie (liceum lub technikum)
5. pomaturalne, policealne
6. wyższe, I stopień (licencjat, inżynier)
7. wyższe, II stopień (magister, magister inżynier, lekarz)
8. wyższe, III stopień (doktorskie)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

M.4 Wielkość miejscowości

1. wieś
2. miasto poniżej 20 tys. mieszkańców
3. miasto 20–100 tys. mieszkańców
4. miasto 100–200 tys. mieszkańców
5. miasto 200–500 tys. mieszkańców
6. miasto powyżej 500 tys. mieszkańców

M.5 Województwo

Przekonania – uczenie się w dorosłości (PU)

Przejdźmy teraz do pytań związanych z uczeniem się.

ANKIETER: Pokaż: SKALA A

PU.1_A Odczytam teraz różne stwierdzenia dotyczące zdobywania i poszerzania wiedzy, rozwijania umiejętności w wieku dorosłym. Posługując się skalą „od zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie się zgadzam”, proszę odnieść się do każdego z nich.

		1. zdecydowanie się nie zgadzam	2. raczej się nie zgadzam	3. trochę się zgadzam, trochę się nie zgadzam	4. raczej się zgadzam	5. zdecydowanie się zgadzam	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PU.1.1	Ludzie, którzy odnieśli sukces zawodowy, nie muszą się już uczyć.						
PU.1.2	Jeśli mam czas wolny, to lubię przeznaczać go na uczenie się.						
PU.1.3	Na uczenie się mogą sobie pozwolić tylko osoby, które mają dużo wolnego czasu.						
PU.1.4	Cenię ludzi, którzy ciągle uczą się nowych rzeczy.						
PU.1.5	Nie chce mi się już uczyć.						
PU.1.6	W moim wieku uczenie się nie przynosi korzyści.						
PU.1.7	Uczenie się sprawia mi przyjemność, daje satysfakcję.						
PU.1.8	Ważne jest dla mnie, aby wzbogacać swoją wiedzę i/lub umiejętności.						
PU.1.9	Dość często zauważam, że brakuje mi jakichś umiejętności lub jakiejś wiedzy.						
PU.1.10	Potrafię nauczyć się wielu nowych rzeczy, jeśli tylko wystarczająco się postaram.						

Pytanie otwarte

PU.2 Z jakich powodów Pana(-i) zdaniem ludzie dorośli się uczą?

(ANKIETER: *wpisz maksymalnie 3, jeśli respondent powie więcej, niech wskaże trzy najważniejsze*).

1. ....
2. ....
3. ....

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Doświadczenia szkolne (DS)

Teraz porozmawiajmy o czasach dzieciństwa.

Najpierw chcielibyśmy chwilę porozmawiać o Pana(-i) rodzicach, opiekunach.

OR.0

ANKIETER: tylko jeśli respondent spontanicznie powie o swojej sytuacji rodzinnej, zaznacz odpowiedź. Zaznaczenie nie jest wymagane:

1. wychowałem(-am) się bez matki/opiekunki
2. wychowałem(-am) się bez ojca/opiekuna
3. wychowałam się w domu dziecka lub innym ośrodku opiekuńczo-wychowawczym

9997. nie dotyczy

Filtrowane

OR.0b

Proszę, by przypomni(a) Pan(i) sobie teraz czas, gdy zbliżał(a) się Pan(i) do końca szkoły podstawowej.

(ANKIETER: *Okolo, w przybliżeniu.*)

Filtrowane

Wersjonowane

OR.1 Jakie wykształcenie posiada(ła) wtedy Pana(-i) matka/opiekunka?

1. niepełne podstawowe
2. podstawowe lub gimnazjalne
3. zasadnicze zawodowe
4. średnie (liceum lub technikum)
5. pomaturalne, policealne
6. wyższe

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

OR.2 Czy Pana(i) matka/opiekunka pracowała wtedy zarobkowo?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Pytanie otwarte – kategorie kodowane wg KLASYFIKACJI ISCO

OR.2.1 Jak nazywało się stanowisko lub zajęcie (wykonywany zawód) Pana(i) matki/opiekunki w jej głównym miejscu pracy?

(ANKIETER: Wpisz odpowiedź.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

OR.3 Jakie wykształcenie posiadał Pana(i) ojciec/opiekun, gdy zbliżał(-a) się Pan(i) do końca szkoły podstawowej?

1. niepełne podstawowe
2. podstawowe lub gimnazjalne
3. zasadnicze zawodowe
4. średnie (liceum lub technikum)
5. pomaturalne, policealne
6. wyższe

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

OR.4 Czy Pana(i) ojciec/opiekun pracował wtedy zarobkowo?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Pytanie otwarte – kategorie kodowane wg KLASYFIKACJI ISCO

OR.4.1 Jak nazywało się stanowisko lub zajęcie (wykonywany zawód) Pana(i) ojca/ opiekuna w jego głównym miejscu pracy?

ANKIETER: wpisz odpowiedź

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

ANKIETER: Pokaż: SKALA B

OR.5 Proszę powiedzieć, w jakim stopniu przedstawione niżej stwierdzenia opisują Pana(i) wspomnienia dotyczące rodziców/opiekunów. Odpowiadając, proszę posłużyć się skalą od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”.

	1. zdecydowanie nie	2. raczej nie	3. trochę tak, trochę nie	4. raczej tak	5. zdecydowanie tak	<i>9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)</i> <i>9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</i>
OR.5.1 Rodzice (opiekunowie)/matka (opiekunka)/ ojciec (opiekun) czytali/czytała/czytał mi książki, kiedy byłem(-am) dzieckiem.						
OR.5.2 Rodzice (opiekunowie)/matka (opiekunka)/ ojciec (opiekun) interesowali/interesowała/ interesował się tym, jak radzę sobie w szkole.						
OR.5.3 Rodzice (opiekunowie)/matka (opiekunka)/ ojciec (opiekun) denerwowali/denerwowała/ denerwował się na mnie, gdy nie otrzymywałem(-am) dobrych lub bardzo dobrych stopni.						
OR.5.4 Rodzice (opiekunowie)/matka (opiekunka)/ ojciec (opiekun) brali/brała/brał udział w zebraniach klasowych.						
OR.5.5 Rodzice (opiekunowie)/matka (opiekunka)/ ojciec (opiekun) wspierali/wspierała/wspierał moje zainteresowania.						

ANKIETER: Pokaż: SKALA B

DS.1 Przeczytam teraz różne stwierdzenia dotyczące wspomnień związanych ze szkołą podstawową. Posługując się skalą od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”, proszę określić, w jakim stopniu każde ze zdań zgadza się z Pana(-i) własnymi wspomnieniami.

	1. zdecydowanie nie	2. raczej nie	3. trochę tak, trochę nie	4. raczej tak	5. zdecydowanie tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: nie odczytuj)
DS.1.1 Dobrze czułem(-am) się wśród osób ze swojej klasy.						
DS.1.2 W szkole miałem(-am) wrażenie, że ciągle robię coś źle.						
DS.1.3 Wśród moich nauczycieli z podstawówki byli tacy, którzy potrafili zaciekać mnie tym, czego uczyli.						
DS.1.4 Czułem(-am) się gorszy od kolegów/ koleżanek z klasy.						
DS.1.5 Miałem(-am) duże trudności w nauce.						
DS.1.6 Często ciekawiło mnie to, czego uczyłem(-am) się w szkole.						
DS.1.7 Czułem(-am) się samotny(-a) w szkole.						
DS.1.8 Czułem(-am) się niesprawiedliwie oceniany(-a) przez nauczycieli.						

Wykształcenie (W)

Chciał(a)bym teraz porozmawiać z Panem(-ią) o Pana(-i) doświadczeniach związanych z edukacją.

W.0 Na początek proszę powiedzieć, czy, ogólnie rzecz biorąc, osiągnął(-ęła) Pan(i) taki poziom wykształcenia, jaki chciał(a) Pan(-i) osiągnąć?

0. nie
1. nie, ale jeszcze się uczę / wkrótce rozpoczynam dalszą naukę w szkole / na studiach
2. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Teraz porozmawiamy o czasach szkolnych.

W.1 Czy przed rozpoczęciem szkoły podstawowej chodził(a) Pan(i) do przedszkola lub do zerówki?

0. nie
1. tak, dłużej niż rok
2. tak, tylko jeden rok

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

ANKIETER: Pokaż: KARTA 1

W.2 Teraz przedstawię Panu(-i) listę szkół. Proszę wskazać wszystkie, do których Pan(i) uczęszczał(a), również te, do których uczęszcza Pan(i) obecnie.

(ANKIETER: Daj kartę i poproś respondenta, żeby wskazał szkoły, do których uczęszczał(a) lub uczęszcza.)

(ANKIETER: Jeśli respondent miał edukację domową, należy zaznaczyć jakiemu poziomowi – jakim szkołom odpowiadała.)

<p>W.2.1 Uczęszczałem(-am): 0 – nie 1 – tak <i>9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)</i> <i>9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</i></p>	<p>W.2.2 Czy ukończył(a) Pan(i), przerwał(a), czy nadal się w niej uczy? 1 – ukończyłem(-am) 2 – przerwałem(-am) naukę w tej szkole <i>(ANKIETER: Przerwał oznacza, że nie ukończył tej szkoły, a nie że miał przerwę w nauce np. na kilka miesięcy.)</i> 3 – nadal uczę się w tej szkole</p>
<p>1. Szkoła podstawowa</p>	
<p>2. Gimnazjum</p>	
<p>3. Szkoła zasadnicza zawodowa/szkoła branżowa</p>	
<p>4. Technikum/technikum uzupełniające/liceum profilowane</p>	
<p>5. Liceum ogólnokształcące</p>	
<p>6. inna sytuacja <i>(ANKIETER: Wpisz, gdyby zdarzyła się sytuacja, że respondent powie, że nie chodził do żadnej szkoły.)</i></p>	

Wersjonowane

W.2.3 Jaki był główny powód przerwania przez Pana(-ią) nauki w szkole?

(ANKIETER: Respondent wskazuje jedną, najważniejszą według niego odpowiedź.)

1. ze względu na problemy w nauce
2. ze względu na stan zdrowia
3. ze względu na sytuację życiową
4. chciałem(-am)/musiałem(-am) podjąć pracę (**Filtrowane**)
5. nie chciałem(-am) się dalej uczyć
6. inne

Pytanie otwarte

W.2.3_6 Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Kontrolowane

W.2.5 W którym roku ukończył(a) Pan(i) [tę szkołę]¹⁸?

(ANKIETER: Wpisz rok.)

W.2.5.5 To oznacza, że miał(a) Pani wtedy [...]e¹⁹ lat(a), czy to się zgadza?

(ANKIETER: Jeśli tak, to poproś respondenta o wyjaśnienie.)

Filtrowane

W.2.5.1 Czy 12 miesięcy temu uczył(a) się Pan(i) jeszcze w tej szkole?

0. nie
1. tak

Filtrowane

W.2.6 Czy uzyskała(a) Pan(i) maturę?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

¹⁸ Wstawiana była tu nazwa ostatniej ukończonej przez respondenta szkoły.

¹⁹ Tu wstawiana była automatycznie liczba lat będąca różnicą między podanym przez respondenta rokiem ukończenia szkoły a rokiem urodzenia.

Filtrowane

W.2.7 Czy któraś ze szkół, które Pan(i) wymienił(a), była szkołą prywatną, niepubliczną?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

W.2.7.1 Powiedział(a) Pan(i), że w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczył(a) się Pan(i) w szkole. Proszę powiedzieć, czy nauka w tej szkole jest/była płatna?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

W.4 Gdyby mógł/mogła Pan(i) jeszcze raz dokonać wyboru szkoły, w której uczył(a) się Pan(i) po szkole zawodowej, czy dokonał(-a)by Pan(i) takiego samego wyboru?

(ANKIETER: jeśli respondent zmieniał szkołę, poprosz o odniesienie się do tej, którą ukończył)

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. raczej tak
4. zdecydowanie tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

W.4.1. Proszę jeszcze powiedzieć, do której ze szkół odniósł(-ośła) się Pan(i) w poprzednim pytaniu?

1. technikum / technikum uzupełniające / liceum profilowane
2. liceum ogólnokształcące

Filtrowane

W.5 Czy na którymś etapie edukacji dojazdu do szkoły były dla Pani(-a) szczególnie uciążliwe?

0. nie

(ANKIETER: Zaznacz również, gdy respondent nie pamięta, by droga do szkoły była dla niego kiedykolwiek szczególnie uciążliwa.)

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

W.5.1 Której z wymienionych szkół to dotyczyło?

(ANKIETER: Zaznacz na liście, której(-ych) szkół/szkoły to dotyczyło.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Wersjonowane

ANKIETER: Pokaż: KARTA 2

ZD.1 Na karcie znajduje się lista zajęć dodatkowych – pozalekcyjnych. Proszę wskazać wszystkie te, w których brała Pan(i) udział w szkole lub poza szkołą co najmniej przez jedno półrocze (jeden semestr) i powiedzieć, na którym etapie nauki się to odbywało.

	ZD.1_1-3 Na którym etapie?
--	-----------------------------------

	<p>1. Szkoła podstawowa 0. nie uczestniczył(a); 1. tak – uczestniczył(a) 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p> <p>2. Gimnazjum 0. nie uczestniczył(a); 1. tak – uczestniczył(a) 9997. nie dotyczy 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p> <p>3. Szkoła zawodowa / technikum / liceum ogólnokształcące 0. nie uczestniczył(a); 1. tak – uczestniczył(a) 9997. nie dotyczy 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p> <p>9998. Uczestniczyłem (-am), ale nie pamiętam kiedy (ANKIETER: Nie odczytuj.) (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p>
1. korepetycje	
2. pozalekcyjna nauka języka obcego	
3. zajęcia, treningi sportowe	
4. zajęcia i kółka: naukowe, artystyczne (muzyczne, taneczne, plastyczne, teatralne itd.), techniczne (modelarskie, fotograficzne itd.)	
5. harcerstwo	
6. udział w stowarzyszeniach religijnych (oaza, chór kościelny) oraz organizacjach i stowarzyszeniach innych niż religijne (np. OSP)	

Filtrowane

ZD.2 Czy zajęcia, w których Pan(i) uczestniczył(a), były płatne?

(ANKIETER: *Chodzi o koszty dla rodziny respondenta.*)

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

ZD.2 Czy wśród zajęć dodatkowych, w których Pan(i) uczestniczył(a), były zajęcia płatne?

(ANKIETER: *Chodzi o koszty dla rodziny respondenta.*)

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Wykształcenie policealne (WP)

Filtrowane

Wersjonowane

WP.1 Czy podjął(-ęła) Pan(i) naukę w szkole policealnej i/lub pomaturalnej? Nie chodzi o studia wyższe.

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

WP.2 Kiedy rozpoczął(-ęła) Pan(i) naukę w szkole policealnej i/lub pomaturalnej?

1. zaraz po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej/po maturze
2. miałem(-am) rok przerwy między szkołą średnią a szkołą policealną/pomaturalną
3. miałem(-am) od 2 do 5 lat przerwy między szkołą średnią a szkołą policealną / pomaturalną
4. miałem(-am) ponad 5 lat przerwy między szkołą średnią a szkołą policealną/ pomaturalną

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Pytanie otwarte

WP.3 Na jakim kierunku lub kierunkach się Pan(i) kształcił(a)? Proszę wymienić wszystkie kierunki nauki w szkołach policealnych/pomaturalnych, które Pan(i) realizował(a) w kolejności ich rozpoczynania.

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WP.4.x²⁰ Czy ukończyła Pan/i naukę, przerwała, czy nadal się uczy?

1. ukończyłem(-am)
2. przerwałem(-am) naukę w tej szkole *(ANKIETER: Przerwał oznacza, że porzucił naukę w tej szkole, a nie, że miał przerwę w nauce, np. na kilka miesięcy.)*
3. nadal uczę się w tej szkole

Filtrowane

Wersjonowane

Kontrolowane

WP.4.x.1 W którym roku ukończył(a) Pan(i)?

W roku |__|__|__|__|

WP.4.x.1.a Wynika z tego, że miał(a) Pan(i) wtedy [...] ²¹ lat(a), czy to się zgadza?

(ANKIETER: Jeśli tak, to poproś respondenta o wyjaśnienie i zapisz je.)

Filtrowane

WP.4.x.1.b *(ANKIETER: Dopytaj.)* Czy 12 miesięcy temu uczył(a) się Pan(i) jeszcze w tej szkole policealnej?

0. nie
1. tak

Filtrowane

WP.5.x_1-7 Jakie były powody przerwania nauki?

(ANKIETER: Możliwe wiele odpowiedzi.)

1. nie zdałem(-am) wymaganych egzaminów

²⁰ W pytaniu WP.3. respondent wymieniał wszystkie kierunki kształcenia się w szkołach. policealnych/pomaturalnych, jakie realizował; „x” w numerze pytania odpowiada numerowi kierunku nauki w szkole policealnej, o którym w danym momencie jest mowa.

²¹ Tu wstawiana była automatycznie liczba lat będąca różnicą między podanym przez respondenta rokiem ukończenia szkoły policealnej/pomaturalnej a rokiem urodzenia.

2. nie miałem(-am) możliwości łączenia nauki z obowiązkami rodzinnymi
3. nie miałem(-am) możliwości łączenia nauki z obowiązkami zawodowymi
4. z przyczyn finansowych
5. z przyczyn zdrowotnych
6. szkoła nie spełniła moich oczekiwań
7. inny powód

Pytanie otwarte

WP.5.x_7.1. Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

WP.6.x W jakim trybie odbywała się nauka?

1. dziennym
2. wieczorowym
3. zaocznym
4. eksternistycznym

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

WP.7.x Czy nauka na tym kierunku była płatna? / Czy nauka na którymś kierunku była płatna? Jeśli tak, proszę wskazać kierunki, na których nauka była płatna.

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

WP.8.1.x_1–8 Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały Pana(-i) naukę na tym kierunku nauki w szkole policealnej / Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały Pana(-i) naukę w tych szkołach policealnych.

(ANKIETER: Odczytuj powoli i zaznaczaj kolejno, w razie potrzeby powtórz; wielokrotny wybór.)

1. pracodawca
2. Pan(i), z pieniędzy gospodarstwa domowego
3. inny członek rodziny (*ANKIETER: Spoza gospodarstwa domowego.*)
4. znajomi
5. urząd pracy
6. inna instytucja publiczna
7. stowarzyszenie, fundacja, inna organizacja pozarządowa
8. inne

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Studia wyższe (WS)

Filtrowane

Kontrolowane

WS.1 Czy podjął(-ęła) Pan(i) naukę na studiach wyższych?

(ANKIETER: Studia wyższe to studia: licencjackie, inżynierskie, magisterskie, doktoranckie.)

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.2 Kiedy rozpoczął(-ęła) Pan(i) studia?

1. zaraz po maturze
2. miałem(-am) rok przerwy między szkołą średnią a studiami
3. miałem(-am) kilka (2–5) lat przerwy między szkołą średnią a studiami
4. miałem(-am) ponad 5 lat przerwy między szkołą średnią a studiami

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.3.1 Poproszę teraz, by opowiedział(a) Pan(i) o studiach, na jakich Pan(i) studiował(a) bądź studiuje, bez względu na to, czy ukończył(a) je Pan(i), czy nie. Proszę wymienić wszystkie studia wyższe, które Pan(i) rozpoczął(-ęła) w kolejności ich rozpoczynania, podając kierunek studiów i ich poziom.

(ANKIETER: Jeśli respondent studiował kilka kierunków, poproś, żeby wymienił wszystkie, w kolejności rozpoczynania.)

(ANKIETER: Jeśli respondent studiował na studiach licencjackich i magisterskich ten sam kierunek – wpisz nazwę kierunku tylko raz, ale zaznacz dwa poziomy kształcenia, tj. licencjackie, magisterskie.)

Filtrowane

5. **WS.3.3.k.p**²² Czy były to studia w uczelni państwowej, czy prywatnej?

1. państwowej, publicznej
2. prywatnej

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.3.4.k.p W jakim trybie studiował(a) Pan(i) na tych studiach?

1. dziennym
2. wieczorowym
3. zaocznym
4. eksternistycznym

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.3.5.k.p Czy ukończył(a) Pan(i) te studia, przerwał(a), czy nadal na nich studiuje?

(ANKIETER: Absolutorium – sytuacja, w której ktoś skończył studia, ale nie uzyskał dyplomu.)

1. ukończyłem(-am)
2. przerwałem(-am) te studia (ANKIETER: przerwał oznacza, że respondent porzucił dane studia, a nie że miał przerwę w nauce, np. na kilka miesięcy)
3. nadal studiuje na tych studiach
4. uzyskałem(-am) absolutorium w r. |__|__|__|__|

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

²² k – numer kierunku studiów, p – kod poziomu studiów wymienionych przez respondenta w pytaniu WS.3.1

Filtrowane

Kontrolowane

WS.3.5.k.p.1 W którym roku ukończył(a) Pan(i) te studia?

W roku |__|__|__|__|

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.3.5.k.p.1_a Wynika z tego, że miał(a) Pan(i) wtedy [...] ²³ lat, czy to się zgadza?

(ANKIETER: Jeśli tak, to poproś respondenta o wyjaśnienie i zapisz je.)

Filtrowane

WS.3.5.k.p.1_b (ANKIETER: Dopytaj.) Czy 12 miesięcy temu studiował(a) Pan(i) jeszcze na tych studiach?

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

WS.3.6.k.p Czy studia, na których Pan(i) studiował(a), były płatne? / Czy któreś ze studiów, na których Pan(i) studiował(a), były płatne? Jeśli tak, proszę wskazać wszystkie studia, na których nauka była płatna.

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

WS3.7.k.p_1-8 Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały Pana(-i) studia. / Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały każde z tych studiów.

(ANKIETER: Odczytuj powoli i zaznaczaj kolejno, w razie potrzeby powtórz; wielokrotny wybór.)

²³ Tu wstawiana była automatycznie liczba lat będąca różnicą między podanym przez respondenta rokiem ukończenia studiów a rokiem urodzenia.

1. pracodawca
2. Pan(i), z pieniędzy gospodarstwa domowego
3. inny członek rodziny (*ANKIETER: Spoza gospodarstwa domowego.*)
4. znajomi
5. urząd pracy
6. inna instytucja publiczna
7. stowarzyszenie, fundacja, inna organizacja pozarządowa
8. inne

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

ANKIETER: Pokaż: KARTA 3

WS.4.k.p Jaki był główny powód nieukończenia przez Pana(-ią) studiów? Proszę wskazać jeden, najważniejszy.

1. nie zdałem(-am) wymaganych egzaminów
2. nie miałem(-am) możliwości łączenia nauki z obowiązkami rodzinnymi
3. nie miałem(-am) możliwości łączenia nauki z obowiązkami zawodowymi
4. z przyczyn finansowych
5. z przyczyn zdrowotnych
6. studia nie spełniły moich oczekiwań

inna przyczyna (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Pytanie otwarte

WS.4_8 Jaka?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.5.k.p Czy gdyby mógł/mogła Pan(i) jeszcze raz dokonać wyboru studiów, czy dokonał(a)by Pan(i) takiego samego wyboru?

(ANKIETER: Jeśli respondent zmieniał studia, studiował na kilku kierunkach, poproś o odniesienie się do tego, który ukończył jako ostatni. Jeśli respondent także obecnie studiuje, powinien mówić o ukończonych studiach, nie o obecnych.)

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. raczej tak

4. zdecydowanie tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.6.k.p Dlaczego nie wybrał(a) by Pan(i) ponownie tego samego kierunku studiów?
Proszę wskazać wszystkie pasujące odpowiedzi.

(ANKIETER: Tu trzeba podkreślić, że chodzi tylko o kierunek, nie o uczelnię.)

1. kierunek nie był interesujący
2. nie mogłem(-am) po tych studiach znaleźć dobrej pracy
3. doszłam/doszedłem do wniosku, że wolał(a)bym robić w życiu coś innego
4. studia na tym kierunku były zbyt trudne/wymagające
5. studiowanie zabierało mi zbyt dużo czasu
6. treści na studiach były zbyt teoretyczne/zbyt mało przydatne w pracy
7. inny powód niż wymienione

Inny powód (jaki?) (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Pytanie otwarte

WS.6_8 Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Wybór wielokrotny

ANKIETER: Pokaż: KARTA 4

WPP.1 Czy podczas studiów/nauki w szkole policealnej/pomaturalnej przez minimum jeden semestr uczestniczył(a) Pan(i) w aktywnościach nieobowiązkowych – na uczelni lub poza nią?

(ANKIETER: Pokaż listę; nie chodzi o działalność podejmowaną w celach zarobkowych.)

1. koła studenckie, naukowe
2. pobieranie korepetycji, uczestniczenie w kursach doszkalających z przedmiotów realizowanych na studiach (ANKIETER: Nie chodzi o dawanie korepetycji.)
3. kursy tematycznie niezwiązane ze studiami
4. zajęcia sportowe inne niż obowiązkowe
5. nauka języków obcych (chodzi o uczenie się, nie o udzielanie lekcji innym)
6. zajęcia artystyczne, hobbystyczne

7. wolontariat

8. organizacje: studenckie (np. samorząd, AISEC, AEGEE), polityczne, religijne

inne (ANKIETER: Tylko przy spontanicznej odpowiedzi.)

Pytanie otwarte

WPP.1_9 Jakie?

nie (ANKIETER: Tylko przy spontanicznej odpowiedzi.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WPP.2 Czy wśród zajęć dodatkowych, w których Pan(i) uczestniczył(a), były zajęcia płatne?

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Studia podyplomowe

Filtrowane

WS.7 Czy studiował(a) Pan(i) lub studiuje na studiach podyplomowych lub MBA?

(ANKIETER: MBA to rodzaj studiów podyplomowych dla osób z określonym doświadczeniem zawodowym.)

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

WS.8 Proszę wymienić wszystkie kierunki studiów podyplomowych i MBA, które Pan(i) rozpoczął(-ęła), bez względu na to, czy Pan(i) je ukończył(a), przerwał(a), czy nadal studiuje. Jeśli podejmował(a) Pan(i) różne studia, proszę wymienić je w kolejności ich rozpoczynania.

(ANKIETER: Jeśli respondent studiował kilka kierunków, wprowadź do tabeli wszystkie kierunki, zaczynając od tych, które rozpoczął jako pierwsze.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

	<p>WS.8.1.s²⁴ Czy były to studia podyplomowe, czy MBA? 1. podyplomowe 2. MBA</p> <p>9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p>	<p>WS.8.3.s Czy ukończył(a) Pan(i) te studia? 1. tak 0. nie 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p> <p>Filtrowane Kontrolowane WS.8.3.1.s W którym roku? W roku __ __ __ __ 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p> <p>Filtrowane WS.8.3.2.s ANKIETER: dopytaj: Czy 12 miesięcy temu studiował(a) Pan(i) jeszcze na tych studiach? 0. nie 1. tak 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p> <p>Filtrowane Wersjonowane Kontrolowane WS.8.3.3.s Przerwał(a) Pan(i) te studia, czy nadal Pan(i) studiuje? 1. przerwałem(-am) te studia 2. nadal studiuję 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</p>
STUDIA 1		
STUDIA 2		

Filtrowane

Wersjonowane

WS.9.s Czy studia podyplomowe, które Pan(i) podjął/podjęła, były płatne? / Czy któreś ze studiów podyplomowych, które Pan(i) podjął/podjęła, były płatne? Jeśli tak, proszę wskazać wszystkie studia podyplomowe, na których nauka była płatna.

(Wskazówka dla ANKIETERA: Studia płatne to takie, gdzie konieczne jest opłacanie czesnego. Studia dzienne w uczelni państwowej to najczęściej studia bezpłatne, czyli odpowiedź 0. nie.)

²⁴ s – numer studiów podyplomowych / MBA wymienionych przez respondenta w pytaniu WS.8

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Wybór wielokrotny

WS.9.1.s_1–8 Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały Pana(i) studia podyplomowe. / Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały każde z tych studiów podyplomowych.

(ANKIETER: Odczytuj powoli i zaznaczaj kolejno, w razie potrzeby powtórz; wielokrotny wybór.)

1. pracodawca
2. Pan(i), z pieniędzy gospodarstwa domowego
3. inny członek rodziny *(ANKIETER: Spoza gospodarstwa domowego.)*
4. znajomi
5. urząd pracy
6. inna instytucja publiczna
7. stowarzyszenie, fundacja, inna organizacja pozarządowa
8. inne

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Uczenie się w dorosłości (U)

Uczenie formalne (UF)

Filtrowane

Wersjonowane

UF.1 Powiedział(a) Pan(i), że w ciągu ostatnich 12 miesięcy *uczył(a) się Pan(i) w szkole / uczył(a) się Pan(i) w szkole policealnej / studiował(a) Pan(i) na studiach podyplomowych/ MBA / studiował(a) Pan(i) na studiach wyższych.*

Filtrowane

Wersjonowane

Wybór wielokrotny

ANKIETER: Pokaż: KARTA 5

Proszę powiedzieć, czym pomysłem było rozpoczęcie przez Pana(-ią) tej szkoły / tej szkoły policealnej / tych studiów podyplomowych/MBA / tych studiów wyższych? Proszę wybrać wszystkie pasujące odpowiedzi.

(ANKIETER: Jeśli respondent uczy się/studiuje lub niedawno zakończył naukę jednocześnie w kilku szkołach/uczelniach, niech wskaże wszystkie osoby, które miały wpływ na podjęcie przez niego nauki we wszystkich tych szkołach/uczelniach.)

1. moim
2. pracodawcy
3. kogoś z rodziny
4. kogoś ze znajomych
5. pracownika urzędu pracy
6. innej osoby lub instytucji

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UF.2 Proszę określić w skali od 0 do 10, na ile, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(-a) z podjęcia nauk.

0 oznacza „bardzo niezadowolony(-a)” 10 „bardzo zadowolony(-a)”.

ANKIETER: Zaznacz podaną przez respondenta liczbę.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UF.3 Czy zamierza Pan(i) podjąć naukę w szkole lub na uczelni w ciągu najbliższych 12 miesięcy?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Informacje dotyczące uczenia się w dorosłości (ZP)

ZP.1 Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy poszukiwał(a) Pan(i) informacji dotyczących możliwości uczenia się, rozwoju czy zdobywania kwalifikacji dla siebie samego/samej?

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wybór wielokrotny

ANKIETER: Pokaż: KARTA 6

ZP.2 W jaki sposób szukał(a) Pan(i) tych informacji?

1. poprzez rozmowę z rodziną, znajomymi
2. w instytucji edukacyjnej (szkoła, firma/organizacja zajmująca się nauczaniem)
3. w urzędzie pracy
4. u pracodawcy (np. u przełożonego, w dziale HR)
5. w czasopiśmie/gazetach poświęconych edukacji
6. w internecie

W inny sposób (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Pytanie otwarte

ZP.2_1 Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Wybór wielokrotny

ZP.3 Gdyby musiał(a) Pan(i) poszukać takich informacji, gdzie by Pan(i) szukał(a)?

(ANKIETER: Poczekaj na spontaniczną odpowiedź respondenta i zaznacz odpowiednią odpowiedź.)

1. poprzez rozmowę z rodziną, znajomymi
2. w instytucji edukacyjnej (szkoła, firma/organizacja zajmująca się nauczaniem)
3. w urzędzie pracy
4. u pracodawcy (np. u przełożonego, w dziale HR)
5. w czasopiśmie/gazetach poświęconych edukacji
6. w internecie
7. w inny sposób

Pytanie otwarte

ZP.3_1 Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Uczenie pozaformalne (UP)

Porozmawiajmy teraz o różnych sposobach uczenia się związanych zarówno z pracą, jak i zainteresowaniami pozazawodowymi.

(ANKIETER: „Sposoby uczenia się związane z pracą” dotyczą zarówno działań w miejscu pracy, jak i poza miejscem pracy, również dla osób, które nie pracowały, aktualnie nie pracują; przez „zainteresowania pozazawodowe” rozumiemy hobby, zainteresowania związane ze stylem życia, zdrowiem i innymi sferami.)

UC . 1 Na początek proszę powiedzieć, czy sytuacja związana z pandemią koronawirusa spowodowała, że... ? Proszę powiedzieć „tak” lub „nie”:

	0. nie	1. tak	9998. trudno powiedzieć (ANKIETER: Nie odczytuj.)
Przerwał(a) lub zawiesił(a) Pan(i) uczestnictwo w jakichś kursach, szkoleniach, aktywnościach edukacyjnych.			
Wziął/wzięła Pan(i) udział w nowych kursach, szkoleniach, aktywnościach edukacyjnych.			
Zmieniła się forma kursów, szkoleń, aktywności edukacyjnych, w których zaczął(-ęła) Pan(i) uczestniczyć przed pandemią (np. zaczęły się odbywać przez internet).			
Nie podjął(-ęła) Pan(i) kursu, szkolenia, aktywności edukacyjnych, które planował(a) Pan(i) rozpocząć.			

ANKIETER: Pokaż: **KARTA 7****UP.1** Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczył(a) Pan(i) w ...?

		0. nie	1. tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
UP.1.1	kursach, szkoleniach, warsztatach – stacjonarnych, nie przez internet, proszę nie brać pod uwagę BHP i ppoż. (ANKIETER: W razie potrzeby podaj przykłady: np. artystyczne, komputerowe, techniczne, językowe, majsterkowanie, fotografia, gotowanie; w razie potrzeby przypomnij: mogą być związane z pracą lub zainteresowaniami.)			
UP.1.2	kursach, szkoleniach przez internet, proszę nie brać pod uwagę BHP i ppoż. (ANKIETER: W razie potrzeby podaj przykłady: np. artystyczne, komputerowe, techniczne, językowe, majsterkowanie, fotografia, gotowanie; w razie potrzeby przypomnij: mogą być związane z pracą lub zainteresowaniami.)			
UP.1.3	konferencjach, odczytach, prelekcjach, spotkaniach tematycznych			
UP.1.4	prywatnych lekcjach, zajęciach (nauczyciel, instruktor oraz jedna lub kilka osób) (ANKIETER: W razie potrzeby podaj przykłady, np. gry na instrumencie, nauki języka obcego, sportowe, gdzie ktoś uczy się zasad, techniki, nie zajęcia podejmowane rekreacyjnie, żeby poprawić sylwetkę, zdrowie.)			
UP.1.5	zajęciach rozwojowych typu coaching, mentoring			
UP.1.6	zajęciach uniwersytetu 2 i 3 wieku			
UP.1.7	płatnych praktykach lub stażu w firmie lub instytucji			
UP.1.8	bezpłatnych praktykach lub stażu w firmie lub instytucji			

Filtrowane

UP.2.1 W ilu kursach, szkoleniach, warsztatach – stacjonarnych uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

(ANKIETER: Nie chodzi o liczbę lekcji, zajęć, ale poszczególnych działań np. 3 kursy.)

Wpisz liczbę:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.2.2 W ilu kursach, szkoleniach przez internet uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

(ANKIETER: Nie chodzi o liczbę lekcji, zajęć, ale poszczególnych działań, np. 3 kursy.)

Wpisz liczbę:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.2.3 W ilu konferencjach, odczytach, prelekcjach, spotkaniach tematycznych uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

(ANKIETER: Nie chodzi o liczbę lekcji, zajęć, ale poszczególnych działań np. 3 konferencje.)

Wpisz liczbę:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.2.4 W ilu prywatnych lekcjach uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

(ANKIETER: Nie chodzi o liczbę lekcji, zajęć, ale poszczególnych działań np. 3 kursy.)

Wpisz liczbę:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.2.5 W ilu zajęciach typu coaching, mentoring uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

(ANKIETER: Nie chodzi o liczbę spotkań, zajęć, ale poszczególnych działań.)

Wpisz liczbę:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.2.6 W ilu kursach uniwersytetu 2 i 3 wieku uczestniczył(a) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

(ANKIETER: Nie chodzi o liczbę lekcji, zajęć, ale poszczególnych działań np. 3 kursy.)

Wpisz liczbę:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

UP.3.1_1-6(1) Czy temat [aktywności wskazanej w pytaniu UP.1]²⁵ był związany z pracą zawodową lub rozwojem zawodowym?

0. nie
1. częściowo
2. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Alternatywnie (Jeśli respondent zadeklarował uczestnictwo w więcej niż 1 aktywności wymienionych w punktach UP.1.1-6.)

UP.3.2_1-6(2) Czy tematy [aktywności wskazanych w pytaniu UP.1]²⁶ były związane z pracą zawodową lub rozwojem zawodowym?

1. tak, wszystkich
2. tak, w części
3. nie, nie były

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

²⁵ Automatycznie wstawiana była tu odpowiedź zaznaczona wcześniej przez respondenta: rodzaj aktywności pozaformalnej, w której uczestniczył.

²⁶ Tu automatycznie wstawiane były wszystkie rodzaje aktywności pozaformalnej, w których respondent zadeklarował uczestnictwo.

Filtrowane

UP.4_1-6 Czy uczestniczył(a) Pan(i) w [aktywnościach wskazanych w pytaniu UP.1] w godzinach pracy?

1. tak
2. częściowo
3. nie

9997. nie dotyczy (ANKIETER: nie odczytuj; zaznacz, jeśli respondent nie pracuje)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Pytanie otwarte

UP.5.1_1-6 Czego dotyczył(y) te [aktywności wskazane w pytaniu UP.1]?

(ANKIETER, pomocniczo: Czego się Pan(i) uczył(a), jaki był temat? Jeśli respondent podaje kilka tematów, wpisz wszystkie. Jeśli respondent zaznaczył monitoring, ANKIETER: Nie chodzi o liczbę sesji, spotkań, ale poszczególnych działań.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Pytanie otwarte

UP.5.2_1-6 Czego poza pracą, rozwojem zawodowym dotyczył(y) te [aktywności wskazane w pytaniu UP.1]?

(ANKIETER: pomocniczo: Czego się Pan(i) uczył(a), jaki był temat? [Pytanie otwarte] Jeśli respondent zaznaczył monitoring, ANKIETER: nie chodzi o liczbę sesji, spotkań, ale poszczególnych działań.)

Filtrowane

UP.8_1-6 Proszę określić w skali od 0 do 10, na ile, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(-a) z udziału w [aktywności wskazane w pytaniu UP.1].

0 oznacza „bardzo niezadowolony(a)”, 10 „bardzo zadowolony(a)”.

(ANKIETER: Jeśli respondent uczestniczył w kilku aktywnościach, poproś o uogólnienie. Zaznacz podaną przez respondenta liczbę.)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wybór wielokrotny

UP.6 Czyim pomysłem był udział w [aktywności wskazane w pytaniu UP.1]? Proszę wybrać wszystkie pasujące odpowiedzi.

(ANKIETER: Jeśli respondent brał udział w wielu działaniach, niech wskaże wszystkie osoby, odnośnie do wszystkich działań.) (Ankieter: odczytuj powoli, zaznaczaj kolejno.)

1. moim
2. pracodawcy
3. kogoś z rodziny
4. kogoś ze znajomych
5. pracownika urzędu pracy
6. innej osoby lub instytucji

Pytanie otwarte

ZP.6_1 Jakiej?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.6.1 Wskazał(a) Pan(i) pracodawcę. Czy był/jest Pan(i) zadowolony(a), że polecił Panu(i) udział?

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. ani tak, ani nie
4. raczej tak
5. zdecydowanie tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.6.2 Wskazał(a) Pan(i) pracownika urzędu pracy. Czy był(a)/jest Pan(i) zadowolony(a), że zaproponował Panu(i) udział?

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. ani tak, ani nie
4. raczej tak
5. zdecydowanie tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wybór wielokrotny

UP.7 Proszę wskazać wszystkie osoby lub instytucje, które finansowały lub współfinansowały Pana(-i) udział we wspomnianych wcześniej [aktywności wskazane w pytaniu UP.1].

(ANKIETER: Odczytuj powoli i zaznaczaj kolejno, w razie potrzeby powtórz.)

1. pracodawca
2. Pan(i), z pieniędzy gospodarstwa domowego
3. inny członek rodziny (ANKIETER: Spoza gospodarstwa domowego.)
4. znajomi
5. urząd pracy
6. inna instytucja publiczna,
7. stowarzyszenie, fundacja, inna organizacja pozarządowa
8. udział jest bezpłatny

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

UP.10 A czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy rozważał(a) Pan(i) udział w którejś z tych aktywności?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wybór wielokrotny

ANKIETER: Pokaż: KARTA 8

UP.11 Dorośli nie uczestniczą w tego typu sposobach uczenia się z różnych powodów. Przedstawię teraz listę, proszę wybrać te, które w największym stopniu odnoszą się do Pana(-i) sytuacji. Można wybrać maksymalnie 3. (ANKIETER: Pokaż listę, zaznacz wszystkie odpowiedzi.)

1. nie przydałoby mi się to w pracy
2. ze względu na wysoką cenę

3. po prostu nie rozważałem(-am) udziału w takich działaniach
4. moja wiedza i umiejętności są wystarczające w mojej obecnej sytuacji
5. nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki zawodowe
6. nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki rodzinne, osobiste
7. nie pozwalał mi na to stan zdrowia
8. nie znalazłem(-am) interesujących propozycji
9. szkoda mi czasu na takie działania
10. nie wiedziałem(-am) nic o tego typu możliwościach
11. z innych powodów

Pytanie otwarte

UP.11_1 Jakich?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

ANKIETER: Pokaż: KARTA 7

UP.12 Czy uczestniczył(a) Pan(i) w którejś aktywności z listy wcześniej niż w ciągu ostatnich 12 miesięcy? Proszę wziąć pod uwagę cały okres dorosłości, mniej więcej od ukończenia 20 lat.

(ANKIETER: Nie chodzi o dokładną datę, ale o okres, kiedy respondent skończył szkołę ponadpodstawową/ponadgimnazjalną.)

<p>UP.1.1 kursach, szkoleniach, warsztatach – stacjonarnych, nie przez internet, proszę nie brać pod uwagę BHP i ppoż. <i>(ANKIETER: W razie potrzeby podaj przykłady: np. artystyczne, komputerowe, techniczne, językowe, majsterkowanie, fotografia, gotowanie; w razie potrzeby przypomnij: mogą być związane z pracą lub zainteresowaniami.)</i></p> <p>UP.1.2 kursach, szkoleniach przez internet, proszę nie brać pod uwagę BHP i ppoż. <i>(ANKIETER: W razie potrzeby podaj przykłady: np. artystyczne, komputerowe, techniczne, językowe, majsterkowanie, fotografia, gotowanie; w razie potrzeby przypomnij: mogą być związane z pracą lub zainteresowaniami.)</i></p>	<p>0. nie 1. tak</p>	<p><i>9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)</i> <i>9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)</i></p>
---	-------------------------	---

UP.1.3	konferencjach, odczytach, prelekcjach, spotkaniach tematycznych			
UP.1.4	prywatnych lekcjach, zajęciach (nauczyciel, instruktor oraz jedna lub kilka osób) <i>(ANKIETER: W razie potrzeby podaj przykłady np. gry na instrumencie, nauki języka obcego, sportowe, gdzie ktoś uczy się zasad, techniki, nie zajęcia podejmowane rekreacyjnie, żeby poprawić sylwetkę, zdrowie.)</i>			
UP.1.5	zajęciach rozwojowych typu coaching, mentoring			
UP.1.6	zajęciach uniwersytetu 2 i 3 wieku			
UP.1.7	płatnych praktykach lub stażu w firmie lub instytucji			
UP.1.8	bezpłatnych praktykach lub stażu w firmie lub instytucji			

Uczenie się nieformalne (UN)

Porozmawiajmy teraz o sposobach zdobywania wiedzy i umiejętności innych niż szkoła, kursy, szkolenia itp.

UN.1 Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy, aby nauczyć się czegoś, zdobyć wiedzę lub umiejętności:

	0. nie	tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
UN.1.1. uczył(a) się Pan(i) samodzielnie z książek, czasopism lub innych materiałów drukowanych?			
UN.1.2 uczyła(a) się Pan(i) samodzielnie z internetu, z materiałów dostępnych w internecie?			
UN.1.3 uczył(a) się Pan(i) samodzielnie z wykorzystaniem programów komputerowych?			
UN.1.4 uczył(a) się Pan(i) samodzielnie z programów telewizyjnych, radiowych?			

Filtrowane

Wersjonowane

Pytanie otwarte

UN.1.5 Czego uczył(a) się Pan(i) z książek, czasopism, innych materiałów / z internetu / przy pomocy programów komputerowych / z programów telewizyjnych, radiowych?

(ANKIETER: *Zadaj jako otwarte.*)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: *Nie odczytuj.*)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: *Nie odczytuj.*)

UN.2 A czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy, chcąc nauczyć się czegoś, zdobyć wiedzę lub umiejętności:

(ANKIETER: *Odczytaj.*)

	0. nie	tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: <i>Nie odczytuj.</i>) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: <i>Nie odczytuj.</i>)
UN.2.1. uczył(a) się Pan(i) od członków rodziny?			
UN.2.2 uczył(a) się Pan(i) od przyjaciół, znajomych?			
UN.2.3 uczył(a) się Pan(i) od członków klubów, stowarzyszeń, grup osób o podobnych zainteresowaniach, pasjach?			
UN.2.4 odwiedził(a) Pan(i) muzeum, galerię, centrum naukowe, aby nauczyć się czegoś nowego?			
UN.2.5 uczył(a) się Pan(i) w inny sposób – jaki?			

Filtrowane

Wersjonowane

Pytanie otwarte

UN.2.6 Czego uczył(a) się Pan(i) od rodziny / od przyjaciół, znajomych / podczas spotkań kółek, klubów / stowarzyszeń / podczas wizyt w muzeach, galeriach, centrach naukowych / we wskazany przez Pana(-ią) wcześniej inny sposób?

(ANKIETER: *Zadaj jako otwarte.*)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: *Nie odczytuj.*)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: *Nie odczytuj.*)

Filtrowane

Wersjonowane

Pytanie otwarte

UN.3 Proszę pomyśleć teraz ogólnie o sposobach uczenia się, które wskazał(a) Pan(i) przed chwilą i określić w skali od 0 do 10, na ile, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(-a) z podjętego przez Panią(-a) [aktywności wskazane w pytaniach UN.1 i UN.2]²⁷.

0 oznacza bardzo niezadowolony(-a), 10 – bardzo zadowolony(-a).

ANKIETER: Zaznacz podaną przez respondenta liczbę.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

ANKIETER: Pokaż: SKALA B

UN.4 Przedstawię teraz kilka stwierdzeń dotyczących rodziny, znajomych. Posługując się skalą od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”, proszę odnieść się do każdego z nich.

	1. zdecydowanie nie	2. raczej nie	3. trochę tak, trochę nie	4. raczej tak	5. zdecydowanie tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
UN.4.1 Zdarza się, że rozmawiamy ze znajomymi o tym, jakie mamy możliwości i plany dotyczące uczenia się, zdobywania nowych umiejętności.						
UN.4.2 Moja rodzina i/lub moi znajomi zachęcają mnie do uczenia się nowych rzeczy.						
UN.4.3 Ludzie w moim najbliższym otoczeniu uczestniczą w kursach, szkoleniach itd.						

A teraz pytanie na inny temat.

²⁷ Tu automatycznie wstawiane były wszystkie rodzaje aktywności należące do uczenia się nieformalnego (wymienione w tabelach UN.1 i UN.2), w których respondent zadeklarował uczestnictwo.

Status na rynku pracy (PS)

ANKIETER: Pokaż: KARTA 9

PS.1 Proszę popatrzeć na tę listę i powiedzieć, która z kategorii najlepiej opisuje Pana(-i) obecną sytuację zawodową?

(ANKIETER: Pokaż listę respondentowi; respondent wskazuje jedną odpowiedź.)

1. jestem osobą pracującą (praca najemna, na własny rachunek, w firmie rodzinnej, we własnym gospodarstwie rolnym) także w przypadku tymczasowej przerwy w pracy
2. bezrobotny(-a)
3. na rencie
4. niezdolny(-a) do pracy z powodu długotrwałej choroby lub niepełnosprawności, ale niepobierający renty
5. osoba zatrudniona, przebywająca na urlopie macierzyńskim, wychowawczym lub innym urlopie
6. na emeryturze
7. osoba zajmująca się domem/bliskimi w pełnym wymiarze godzin *(ANKIETER: Nie chodzi o osoby na urlopie macierzyńskim, wychowawczym.)*
8. nauka w trybie dziennym (w szkole, na uniwersytecie) /student(ka), uczeń/uczennica
9. inne

Pytanie otwarte

PS.1.9.1 Jakież?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Wybór wielokrotny

ANKIETER: Pokaż: KARTA 9

PS.2 Czy poza wskazaną przez Pana(-ią) odpowiedzią, jeszcze któraś z kategorii pasuje do Pana(i) obecnej sytuacji zawodowej? Proszę wskazać wszystkie pasujące kategorie.

(ANKIETER: Pokaż listę.)

0. *nie (ANKIETER: Spontaniczna odpowiedź respondenta, nie czytaj.)*
1. jestem osobą pracującą (praca najemna, na własny rachunek, w firmie rodzinnej, we własnym gospodarstwie rolnym) – także w przypadku tymczasowej przerwy w pracy
2. bezrobotny(-a)
3. na rencie

4. niezdolny(-a) do pracy z powodu długotrwałej choroby lub niepełnosprawności, ale niepobierający renty
5. osoba zatrudniona, przebywająca na urlopie macierzyńskim, wychowawczym lub innym urlopie
6. na emeryturze
7. osoba zajmująca się domem, bliskimi w pełnym wymiarze godzin *(ANKIETER: Nie chodzi o osoby na urlopie macierzyńskim, wychowawczym.)*
8. nauka w trybie dziennym (w szkole, na uniwersytecie) /student(ka), uczeń(uczennica)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Pytania, które zadam w tej części badania, będą dotyczyły tylko Pana(i) sytuacji jako [kategoria wskazana w pytaniu PS.1] ²⁸

Filtrowane

PS.3 Czy pracuje Pan(i) w pełnym czy niepełnym wymiarze godzin?

(ANKIETER: Pełny wymiar godzin to praca na cały etat; niepełny wymiar godzin to praca na część etatu.)

1. w niepełnym wymiarze godzin
2. w pełnym wymiarze godzin

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Pytanie otwarte – kategorie kodowane wg KLASYFIKACJI ISCO

PS.4 Jak nazywa się Pana(i) główny zawód, który wykonuje / ostatnio wykonywał(a) Pan(i) zarobkowo? Poprzez główny zawód wykonywany zarobkowo rozumiemy pracę, w której spędza Pan(i) najwięcej godzin.

(ANKIETER: Zapytaj i zapisz wszystkie szczegóły, które umożliwią odniesienie do standardowej klasyfikacji zawodów ISCO.)

(ANKIETER: Jeśli respondent wykonuje dwie prace w takim samym wymiarze godzin, poproś o wskazanie tej, która jest dla niego ważniejsza.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

²⁸ Tutaj wstawiana była automatycznie odpowiedź wskazana przez respondenta w pytaniu PS.1, czyli kategoria opisująca aktualną sytuację zawodową.

PS.5 Jakiego rodzaju czynności ostatnio wykonuje/wykonywał(-a) Pan(i) przez większą część czasu w swoim głównym miejscu pracy?

(ANKIETER: Zapytaj i zapisz dokładnie wszystkie szczegóły, które umożliwią odniesienie do standardowej klasyfikacji zawodów ISCO, np. jeśli respondent powie „nauczyciel”, to dopytaj, w jakiej szkole uczy i zanotuj.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.6 Czy ta praca jest zgodna z kierunkiem, profilem Pana(i) wykształcenia?

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. trochę tak, trochę nie
4. raczej tak
5. zdecydowanie tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.8 Czy jest Pan(i) zatrudniony(a) jako pracownik najemny – zatrudniony u kogoś, czy samozatrudniony(a)?

(ANKIETER: Wyjaśnienie – „Pracownik najemny” to osoba, która otrzymuje wynagrodzenie od pracodawcy lub agencji pracy tymczasowej. „Osoba samozatrudniona” to osoba prowadząca własną działalność gospodarczą lub będąca współnikiem w spółce oraz osoba wykonująca wolne zawody. Osoba samozatrudniona może, lecz nie musi zatrudniać własnych pracowników najemnych. Respondentów zatrudnionych jako pracowników we własnej firmie należy zakodować jako osoby samozatrudnione. Członków spółdzielni producentów również należy zakodować jako osoby samozatrudnione. Pracownicy będący członkami rodziny powinni sami określić, która odpowiedź lepiej odpowiada ich sytuacji.)

pracownik najemny – zatrudniony u kogoś

osoba samozatrudniona

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.9 Jaki rodzaj umowy o pracę posiada Pan(i) w swojej głównej pracy?

1. umowę o pracę na czas nieokreślony

2. umowę o pracę na czas określony
3. umowa zlecenie i/lub umowa o dzieło (ANKIETER: Umowa cywilnoprawna.)
4. praktyki zawodowe/staż lub inny program szkoleniowy
5. nie mam umowy/pracuję bez umowy
6. *inna* (ANKIETER: Nie odczytuj.)
  - 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
  - 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.10 Z czego w Pana(i) przypadku wynikało samozatrudnienie?

1. nie miałem(-am) możliwości wykonywania pracy na innych warunkach (np. umowa o pracę)
2. miałem(-am) możliwość wykonywania pracy na innych warunkach (np. umowa o pracę), ale wolałem(-am) podjąć samozatrudnienie
3. miałem(-am) pomysł na biznes i chciałem(-am) go zrealizować
4. współprowadzę firmę z innymi członkami rodziny lub przejąłem/przejęłam rodziną firmę
5. inny powód

Pytanie otwarte

PS.10_1 Jaki?

- 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
- 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

Kontrolowane

PS.11 Jak długo pracuje Pan(i) u obecnego pracodawcy?

(ANKIETER: Zapisując lata, zaokrąglaj – jeśli respondent pracuje krócej niż 1,5 roku, wpisz 1 rok, jeśli pracuje 1,5 roku lub dłużej, wpisz 2 lata; jeśli respondent pracuje krócej niż rok, w polu „lat” wpisz 0 – wtedy pojawi się pole z możliwością wpisania miesięcy; liczba miesięcy nie może być większa niż 11 – w takim przypadku wpisujesz 1 rok pracy.)

- 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
- 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Kontrolowane

PS.12 Od ilu lat prowadzi Pan(i) tę działalność?

(ANKIETER: Zapisując lata, zaokrąglaj – jeśli respondent pracuje krócej niż 1,5 roku, wpisz 1 rok, jeśli pracuje 1,5 roku lub dłużej, wpisz 2 lata; jeśli respondent pracuje krócej niż rok, w polu „lat” wpisz 0 – wtedy pojawi się pole z możliwością wpisania miesięcy; liczba miesięcy nie może być większa niż 11 – w takim przypadku wpisujesz 1 rok pracy.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wersjonowane

PS.18²⁹ Czy od momentu wybuchu pandemii koronawirusa, czyli od połowy marca tego roku, w wykonywanej przez Pana(-ią) pracy zawodowej zaszły następujące zmiany? Proszę powiedzieć, czy dane stwierdzenie dotyczy, czy nie dotyczy Pana(-i).

	0. Nie dotyczy	1. Dotyczy	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PS.18.1 Zmniejszyło się moje wynagrodzenie.			
PS.18.2 Zacząłem(-ęłam) pracować w mniejszym wymiarze czasu pracy (mniejsza liczba godzin pracy).			
PS.18.3 Zacząłem(-ęłam) pracować w większym wymiarze czasu pracy (większa liczba godzin pracy).			
PS.18.4 Zacząłem(-ęłam) pracować zdalnie.			
PS.18.5 Korzystałem(-am) z zasiłku opiekuńczego przez co najmniej miesiąc.			
PS.18.6_A Przez co najmniej miesiąc nie wykonywałem(-am) pracy, ale pozostawałem(-am) zatrudniony(a). PS.18.6_B Przez co najmniej miesiąc nie wykonywałem(-am) pracy.			

²⁹ Pytanie PS.18 dodane zostało na końcu projektowania tej części kwestionariusza – już po rozpoczęciu przekładania pytań PS.1 – PS.17 na skrypt elektroniczny. Wprowadzanie dodatkowego pytania między już istniejące pozycje narzędzia oznaczałoby zmianę numeracji pytań, a w konsekwencji konieczność modyfikacji w wielu miejscach tej sekcji wskazówek dla skrypta (dotyczących warunkowego wyświetlania kolejnych pytań lub ich wersji na podstawie odpowiedzi udzielonych przez respondenta) i modyfikację samego skryptu. Zdecydowano się więc na zachowanie numeracji pierwotnej.

Filtrowane

PS.13 Kiedy ostatnio wykonywał Pan(i) jakąkolwiek pracę zarobkową trwającą dłużej niż 1 miesiąc? Proszę podać pełne miesiące.

(ANKIETER: Wpisz liczbę pełnych miesięcy pozostawania przez respondenta bez pracy. Jeśli respondent odpowie np., że 3 tygodnie, wpisz 0.)

9997. nie dotyczy (ANKIETER: Nie odczytuj; zaznacz, jeśli respondent nie pracuje.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.14 Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy pracował(a) Pan(i) jako krewny(-a) pomagający(-a) w rodzinnym

gospodarstwie rolnym lub biznesie? *(ANKIETER: Pytanie dotyczy pracy niezarobkowej.)*

6. nie

7. tak

9997. nie dotyczy (ANKIETER: nie odczytuj; zaznacz, jeśli respondent nie pracuje)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.15 Czy kiedykolwiek był(a) Pan(i) bezrobotny(-a) przez okres dłuższy niż 3 miesiące?

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.16 Czy kiedykolwiek był(a) Pan(i) bezrobotny(-a) przez okres dłuższy niż 12 miesięcy?

0. nie

1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PS.17 Czy któryś z okresów bezrobocia trwających dłużej niż 3 miesiące miał miejsce w ciągu ostatnich 5 lat?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Miejsce pracy (MP)

Filtrowane

Pytanie otwarte – kategorie kodowane wg kodów sekcji PKD

MP.1 Na czym polega główna działalność firmy lub instytucji, w której Pan(i) pracuje?
(ANKIETER: Zapytaj i dokładnie zanotuj wszystkie szczegóły – dopytaj możliwie o jak najwięcej informacji, aby otrzymać dokładny czterocyfrowy kod PKD określający branżę, w której działa dana firma.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

MP.2 Czy pracuje Pan(i) w...?

(ANKIETER: W razie wątpliwości respondenta wyjaśnij lub dopytaj, gdzie pracuje i odpowiednio zakoduj.)

1. sektorze prywatnym
2. sektorze publicznym
3. sektorze non-profit, organizacji pozarządowej
4. inne

Pytanie otwarte

MP.2_1 Proszę podać:

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

ANKIETER: Pokaż: KARTA 10

MP.3 Ile osób łącznie pracuje w Pana(i) organizacji/instytucji?

(ANKIETER: Respondent powinien wliczyć również siebie – należy wliczyć wszystkie osoby pracujące w organizacji/instytucji, biorąc pod uwagę wszystkie filie, oddziały firmy; należy

wziąć pod uwagę całe przedsiębiorstwo/instytucję, wszystkie oddziały – tak w Polsce, jak i za granicą.)

1. 1 (pracuje samodzielnie)
2. 2–10
3. 11–49
4. 50–249
5. 250 i więcej

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Rekrutacja (PR)

Filtrowane

ANKIETER: Pokaż: SKALA D

PR.1 Jak Pan(i) sądzi, jaki wpływ na to, że obecny pracodawca zatrudnił właśnie Pana(-ią), miały poszczególne czynniki? Proszę ocenić na skali od „nie miało to żadnego wpływu” do „miało to decydujący wpływ”.

(ANKIETER: Czytaj itemy; jeśli umowa cywilnoprawna, należy wziąć pod uwagę ostatnie zlecenie.)

		1. posiadałem(-am), ale nie miało to żadnego wpływu	2. posiadałem(-am), ale miało to mały wpływ	3. posiadałem(-am), ale miało to średni wpływ	4. posiadałem(-am) i miało to duży wpływ	5. posiadałem(-am) i miało to decydujący wpływ	9977. nie dotyczy (nie posiadam) 9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PR.1.1	kilkuletni staż pracy (doświadczenie zawodowe)						
PR.1.2	uprawnienia zawodowe, dodatkowe kwalifikacje potwierdzone certyfikatem, dyplomem						

PR.1.3	zaświadczenia udziału w dodatkowych kursach, szkoleniach, itp.						
PR.1.4	opinia, rekomendacja o Pana(-i) pracy od wcześniejszych pracodawców						
PR.1.5	poparcie kogoś, komu ufał nowy pracodawca						
PR.1.6	odpowiednie wykształcenie						

Specyfika pracy – organizacja i zadania (PO)

Filtrowane

PO.1 Czy ogólnie jest Pan(i) zadowolony(a) z pracy, którą Pan(i) wykonuje?

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. ani tak, ani nie
4. raczej tak
5. zdecydowanie tak

Filtrowane

Wersjonowane

ANKIETER: Pokaż: SKALA C

PO.2 Proszę powiedzieć, jak bardzo jest Pan(i) zadowolony(-a) bądź niezadowolony(-a) z następujących elementów swojej aktualnej pracy, posługując się skalą od „bardzo niezadowolony” do „bardzo zadowolony”.

		1. bardzo niezadowolony	2. raczej niezadowolony	3. trochę zadowolony, trochę niezadowolony	4. raczej zadowolony	5. bardzo zadowolony	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PO.2.1	Zarobki						
PO.2.2	Możliwości awansu						
PO.2.3	Relacje z przełożonymi						

PO.2.4	Relacje ze współpracownikami						
PO.2.5	Pewność zatrudnienia						
PO.2.6	Możliwość rozwoju osobistego i podnoszenia umiejętności						
PO.2.7	Możliwość łączenia pracy z życiem osobistym i innymi obowiązkami						
PO.2.8	Możliwość wykazania się inicjatywą i samodzielnością						
PO.2.9	Warunki wykonywania pracy						

Filtrowane

PO.3 Ile godzin tygodniowo zwykle pracuje Pan(i) w swojej głównej pracy zarobkowej? Proszę wliczyć w czas pracy, również nadgodziny i przerwy obiadowe.

(ANKIETER: J respondent odpowie 30 minut lub więcej, zaokrąglaj w górę do pełnej godziny; praca w pełnym wymiarze czasu obejmuje 40 h tygodniowo.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PO.4 Ile czasu zazwyczaj zajmuje Panu(i) łącznie dojazd z domu do pracy i powrót z pracy do domu?

(ANKIETER: Chodzi o pojedyncze wyjście do pracy i powrót do domu.)

(ANKIETER: Wpisz 0, jeśli respondent pracuje w domu.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

*ANKIETER: Pokaż: **SKALA B***

PO.5 Teraz odczytam Panu(i) stwierdzenia, które w różnym stopniu mogą odnosić się do zadań, jakie wykonuje Pan(i) w swojej pracy. Posługując się skalą od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”, proszę odnieść się do każdego z nich.

		1. zdecydowanie nie	2. raczej nie	3. trochę tak, trochę nie	4. raczej tak	5. zdecydowanie tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PO.5.1	Każdego dnia w mojej pracy wykonuję podobne zadania.						
PO.5.2	Mam możliwość realizacji swoich własnych pomysłów.						
PO.5.3	Moja praca wymaga ciągłego dokształcania się.						
PO.5.4	Często muszę wykonywać zadania, które są zbyt proste w stosunku do moich umiejętności.						
PO.5.5	Czasem zauważam, że brakuje mi wiedzy lub umiejętności, by dobrze wykonać zadania, które mam zrealizować w pracy.						
PO.5.6	Mogę sam(a) decydować o organizacji mojego dnia pracy.						

Filtrowane

ANKIETER: Pokaż: SKALA B

PO.6 Przedstawię kilka stwierdzeń dotyczących Pana(i) pracy. Posługując się skalą od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”, proszę odnieść się do każdego z nich.

		1. zdecydowanie nie	2. raczej nie	3. trochę tak, trochę nie	4. raczej tak	5. zdecydowanie tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PO.6.1	Czuję, że praca którą wykonuję, ma sens.						
PO.6.2	Z chęcią zmienił(a)bym swoją pracę.						
PO.6.3	Obawiam się, że mogę wkrótce stracić pracę.						
PO.6.4	Jeśli stracił(a)bym swoją obecną pracę, byłoby mi łatwo znaleźć inną pracę na podobnych warunkach.						

Filtrowane

PO.9 Czy do obowiązków związanych z Pana(i) pracą należy nadzorowanie innych pracowników lub zlecenie innym pracownikom firmy prac do wykonania?

- 0. nie
- 1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PO.7 Czy ma Pan(i) w pracy bezpośredniego przełożonego lub przełożonych?

- 0. nie
- 1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

ANKIETER: Pokaż: SKALA B

PO.8 Przedstawię kilka stwierdzeń dotyczących Pana(i) bezpośredniego przełożonego. Posługując się skalą od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”, proszę odnieść

się do każdego z nich. *(ANKIETER: Jeśli respondent deklaruje, że ma więcej niż jednego przełożonego, niech wybierze tego, z którym pracuje najczęściej.)*

		1. zdecydowanie nie	2. raczej nie	3. trochę tak, trochę nie	4. raczej tak	5. zdecydowanie tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
PO.8.1	Mój przełożony odnosi się do mnie z szacunkiem.						
PO.8.2	Mój przełożony docenia moją pracę.						
PO.8.3	Mój przełożony zachęca mnie do rozwoju i wspiera mnie w tym.						

Filtrowane

PO.11 Czy zamierza Pan(i) pracować w obecnym miejscu pracy przez minimum najbliższe dwa lata?

1. zdecydowanie nie
2. raczej nie
3. raczej tak
4. zdecydowanie tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Uczenie się w miejscu pracy (UM)

Filtrowane

Porozmawiajmy teraz o uczeniu się, zdobywaniu wiedzy, umiejętności w miejscu pracy.

ANKIETER: Pokaż: KARTA 11

UM.1 Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczył(a) się Pan(i) poprzez...?

(ANKIETER: Pokaż respondentowi; jeśli respondent zmieniał pracę, to wybiera odpowiedzi właściwe dla wszystkich miejsc pracy, w których był zatrudniony na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy.)

	0. nie	1. tak	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
UM.1.1 uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych			
UM.1.2 czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)			
UM.1.3 instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania			
UM.1.4 wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach			
UM.1.5 spotkania międzyzespołowe, których celem była wymiana wiedzy			
UM.1.6 obowiązkowe szkolenia przeciwpożarowe, BHP, szkolenia pierwszej pomocy			

Filtrowane

Wersjonowane

UM.2. Proszę pomyśleć teraz ogólnie o wskazanych przez Pana(-ią) sposobach uczenia się w miejscu pracy i określić w skali od 0 do 10, na ile, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(-a) z [aktywności wskazanych w pytaniu UM.1]³⁰ w którym/w których Pan(i) uczestniczył(a).

0 oznacza bardzo niezadowolony(a), 10 – bardzo zadowolony(a)

ANKIETER: Zaznacz podaną przez respondenta liczbę.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

³⁰ Tu automatycznie wstawiane były wszystkie rodzaje aktywności należące do uczenia się w miejscu pracy (wymienione w tabeli UM.1), w których uczestnictwo respondent zadeklarował.

Gotowość do zmiany pracy (PG)

Filtrowane

PG.1 Czy obecnie poszukuje Pan(i) pracy zamiast tej, którą Pan(i) aktualnie wykonuje?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PG.2 Jaki jest główny powód poszukiwania przez Pana(-ią) pracy?

(ANKIETER: Odczytuj powoli, zaznacz jeden, najważniejszy powód.)

1. zakończenie dotychczasowej umowy
2. chęć rozwoju kariery zawodowej
3. chęć zarobienia większych pieniędzy
4. chęć robienia czegoś innego lub czegoś nowego
5. zła atmosfera w dotychczasowej pracy
6. zmęczenie i zniechęcenie dotychczasową pracą
7. przeprowadzka
8. *inny powód (ANKIETER: Nie odczytuj.)*

Pytanie otwarte

PG.2_8 Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

PG.3 Czy obecnie poszukuje Pan(i) pracy?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Przeszłe doświadczenia zawodowe (PD)

Filtrowane

PD.1 Ile razy w ciągu ostatnich 5 lat zmieniał(a) Pan(i) pracę?

(ANKIETER: Dotyczy zarówno zmiany pracy jako pracownik najemny jak również zmiany własnej działalności, np. zamknięcie firmy i otwarcie nowej.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Wybór wielokrotny – dopuszczalne maksymalnie 2 odpowiedzi

PD.2 Jakie były najważniejsze powody zmiany przez Pana(-ią) pracy? Można wskazać maksymalnie 2 odpowiedzi. *(ANKIETER: Czytaj powoli, zaznacz max. dwa powody.)*

1. zakończenie dotychczasowej umowy – rezygnacja z pracy lub zwolnienie przez pracodawcę
2. chęć rozwoju kariery zawodowej
3. chęć zarobienia większych pieniędzy
4. chęć robienia czegoś innego/czegoś nowego
5. zła atmosfera w dotychczasowej pracy
6. zmęczenie i zniechęcenie dotychczasową pracą
7. przeprowadzka
8. inny powód

Pytanie otwarte

PG.2_8 Jaki?

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Obowiązki domowe (O)

ANKIETER: Pokaż: SKALA A

O.1 W jakim stopniu zgadza się Pan(i) lub nie zgadza z poniższymi stwierdzeniami?

Proszę odnieść się do nich, wykorzystując skalę od „zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie się zgadzam”.

		1. zdecydowanie się nie zgadzam	2. raczej się nie zgadzam	3. trochę się zgadzam, trochę nie zgadzam	4. raczej się zgadzam	5. zdecydowanie się zgadzam	9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.) 9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)
O.1.1	Nie mam tyle czasu dla siebie lub dla bliskich, ile bym chciał(a).						
O.1.2	Często czuję się zbyt zmęczony(a) po pracy, aby wykonać niezbędne czynności w domu.						
O.1.3	Trudno mi skupić się na pracy ze względu na obowiązki domowe lub rodzinne.						
O.1.4	Obowiązki domowe lub rodzinne nie pozwalają mi poświęcać pracy tyle czasu, ile bym chciał(a).						

Filtrowane

O.2 Jak często w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzało się Panu(i), że pracował(a) Pan(i) w swoim wolnym czasie, aby realizować zadania związane z pracą? Czy przeciętnie było to:

1. kilka razy w tygodniu
2. kilka razy w miesiącu
3. rzadziej niż kilka razy w miesiącu
4. nigdy

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Subiektywny dobrostan, zdrowie, czytelnictwo, korzystanie z internetu (DZ)

Porozmawiajmy teraz na nieco bardziej ogólne tematy.

D.1 Proszę spróbować ocenić ogólnie swoje życie, posługując się skalą do 0 do 10, gdzie 0 oznacza „najgorsze życie, jakie może sobie Pan(i) wyobrazić”, a 10 „najlepsze życie, jakie może sobie Pan(i) wyobrazić”.

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

D.2 Proszę określić, w jakim stopniu zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: „Optymistycznie patrzę w swoją przyszłość”.

1. zdecydowanie się nie zgadzam
2. raczej się nie zgadzam
3. ani się zgadzam, ani się nie zgadzam
4. raczej się zgadzam
5. zdecydowanie się zgadzam

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

D.3 Jak ogólnie ocenia Pan(i) swoje zdrowie? Nie należy brać pod uwagę tymczasowych problemów zdrowotnych, np. przeziębienia, grypy.

(ANKIETER: Jeśli respondent o to zapyta, należy poinformować, że chodzi zarówno o zdrowie fizyczne oraz psychiczne.)

1. bardzo źle
2. raczej źle
3. tak sobie, ani dobrze, ani źle
4. raczej dobrze
5. bardzo dobrze

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

D.4 Czy w wykonywaniu codziennych czynności napotyka Pan(i) utrudnienia, wynikające z problemów zdrowotnych – dolegliwości fizycznych lub psychicznych – trwające 6 miesięcy lub dłużej?

1. nie
2. tak, do pewnego stopnia
3. tak, w dużym stopniu

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

D.5 Czy posiada Pan(i) orzeczenie o niepełnosprawności?

1. nie, nie posiadam aktualnego orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub równoważnego
2. tak, posiadam orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne
3. tak, posiadam orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne

4. tak, posiadam orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne
9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

D.6 Czy korzysta Pan(i) z internetu?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

D.7 Jak często przeciętnie korzystał(a) Pan(i) z internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy?

1. codziennie lub prawie codziennie
2. przynajmniej raz w tygodniu, ale nie każdego dnia
3. rzadziej niż raz w tygodniu

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

D.8 Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy przeczytał Pan(i) co najmniej jedną książkę – w wersji papierowej, e-book, audiobook?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

D.9 Ile książek (wersja papierowa, audiobook, e-book) przeczytał(a) Pan(i) w trakcie ostatnich 12 miesięcy?

1. 1–2
2. 3–6
3. 7–10
4. powyżej 10

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)
9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Rodzina, gospodarstwo domowe (GD)

Na zakończenie chciał(a)bym uzyskać kilka podstawowych informacji na temat Pana(i) sytuacji rodzinnej oraz sytuacji Pana(i) gospodarstwa domowego.

GD.1 Czy obecnie jest Pan(i) w związku formalnym (małżeństwo) lub nieformalnym, nawet jeśli nie mieszkacie Państwo razem?

0. nie
1. tak

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

GD.2 Jakie wykształcenie posiada Pana(-i) partner/partnerka?

1. niepełne podstawowe
2. podstawowe lub gimnazjalne
3. zasadnicze zawodowe
4. średnie (liceum lub technikum)
5. pomaturalne, policealne
6. wyższe, I stopień (licencjat, inżynier)
7. wyższe, II stopień (magister, magister inżynier, lekarz)
8. wyższe, III stopień (doktorskie)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

GD.3 Czy ma Pan(i) dzieci?

(ANKIETER: Chodzi o dzieci żyjące. Proszę wziąć pod uwagę również dzieci adoptowane, pasierbów, z poprzednich małżeństw – jeśli dotyczy.)

0. nie
1. tak

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

GD.3.1 Teraz zadam kilka pytań dotyczących Pana(i) dzieci (niezależnie od tego, ile mają lat).

Ile ma Pan(i) dzieci?

(ANKIETER: Chodzi o dzieci żyjące. Proszę wziąć pod uwagę również dzieci adoptowane, pasierbów, z poprzednich małżeństw – jeśli dotyczy.)

Filtrowane

Wersjonowane

Kontrolowane

GD.4 Ile lat ma Pana(i) dziecko / mają Pana(i) dzieci?

(ANKIETER: Jeśli respondent ma więcej niż jedno dziecko, zapisz wiek wszystkich dzieci R.

Poproś o podawanie wieku dzieci w kolejności od najstarszego do najmłodszego dziecka. Jeśli dziecko nie ukończyło jeszcze roku, należy wpisać 0.)

1. dziecko 1__ (liczba lat)
2. dziecko 2__ (liczba lat)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Kontrolowane

GD.5 Ile dzieci mieszka razem z Panem(-ią)?

(ANKIETER: Jako mieszkanie z dzieckiem uznajemy zamieszkiwanie w tym samym mieszkaniu/domu, także jeśli dziecko stanowi odrębne gosp. domowe. Jeśli żadne z dzieci nie mieszka z respondentem, należy wpisać 0.)

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

Kontrolowane

GD.6 Ile dzieci nie mieszka razem z Panem(-ią)?

GD.7 Czy opiekuje się Pan(i) dziećmi do 15 lat wymagającymi opieki ze względu na stan zdrowia?

(ANKIETER: Opieka może dotyczyć zarówno osób mieszkających w tym samym gosp. domowym, jak i poza nim.)

1. nie
2. tak, opiekuję się okazjonalnie
3. tak, opiekuję się regularnie

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

GD.8 Czy opiekuje się Pan(i) innymi członkami rodziny, wymagającymi opieki ze względu na stan zdrowia lub w przypadku osób starszych ze względu na podeszły wiek?

(ANKIETER: Dotyczy również dzieci w wieku powyżej 15 lat. Opieka może dotyczyć zarówno osób mieszkających w tym samym gospodarstwie domowym, jak i poza nim.)

1. nie
2. tak, opiekuje się okazjonalnie
3. tak, opiekuje się regularnie

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Kontrolowane

GD.9 Teraz chciał(a)bym zadać kilka pytań dotyczących Pana(-i) gospodarstwa domowego.

(ANKIETER: Dopytaj, jeśli respondent wskaże więcej niż 15 osób w gosp. domowym.)

(ANKIETER: W razie wątpliwości wyjaśnij respondentowi pojęcie gospodarstwo domowe – osoby gospodarujące, utrzymujące się razem.)

Uzupełnienie definicji: Gospodarstwo domowe jest to zespół osób spokrewnionych ze sobą lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się (gospodarstwo domowe wieloosobowe) lub osoba utrzymująca się samodzielnie (gospodarstwo domowe jednoosobowe), bez względu na to, czy mieszka sama, czy też z innymi osobami. Członkowie rodziny mieszkający wspólnie, ale utrzymujący się oddzielnie, tworzą odrębne gospodarstwa domowe.

Ile osób, łącznie z Panem(-ią), mieszka zwykle w tym gospodarstwie domowym? ___

(liczba osób)

Sytuacja materialna (S)

S.1 Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(-i) gospodarstwie domowym?

1. możemy/mogę pozwolić sobie na pewien luksus
2. starcza nam/mi na wiele bez specjalnego oszczędzania
3. starcza nam/mi na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy
4. musimy/muszę na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować
5. nie starcza nam/mi nawet na podstawowe potrzeby

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

ANKIETER: Pokaż: KARTA 12

S.2 Przedstawię teraz przedziały, proszę wskazać, w którym z nich mieści się średni miesięczny dochód netto, łącznie dla wszystkich osób w Pana(-i) gospodarstwie domowym. Proszę uwzględnić zarówno zarobki, jak i wszelkie inne dochody, takie jak renty, stypendia, alimenty, zasiłki, dochody z najmu itp.

(ANKIETER: Wszystkie osoby łącznie z respondentem; jeśli respondent nie wie, jaki dochód mają inni członkowie gosp. domowego, to poprosić go o bardzo ogólne oszacowanie.)

1. 0–499 zł
2. 500–999 zł
3. 1000–1499 zł
4. 1500–1999 zł
5. 2000–2499 zł
6. 2500–2999 zł
7. 3000–3499 zł
8. 3500–3999 zł
9. 4000–4999 zł
10. 5000–5999 zł
11. 6000–6999 zł
12. 7000–7999 zł
13. 8000–8999 zł
14. 9000–9999 zł
15. 10000–10999 zł
16. 11000–11999 zł
17. 12000–12999 zł
18. 13000–13999 zł
19. 14000–14999 zł
20. 15000–19999 zł
21. 20000 lub więcej

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Filtrowane

ANKIETER: Pokaż: KARTA 12

S.3 Przedstawię teraz przedziały, proszę wskazać, w którym z nich mieszczą się Pana(i) miesięczne zarobki netto, czyli tyle, ile Pan(-i) otrzymuje „na rękę” ze wszystkich rodzajów

pracy, jakie Pan(i) wykonuje. Proszę oszacować średnią, biorąc pod uwagę ostatnich 12 miesięcy.

1. 0–499 zł
2. 500–999 zł
3. 1000–1499 zł
4. 1500–1999 zł
5. 2000–2499 zł
6. 2500–2999 zł
7. 3000–3499 zł
8. 3500–3999 zł
9. 4000–4999 zł
10. 5000–5999 zł
11. 6000–6999 zł
12. 7000–7999 zł
13. 8000– 8999 zł
14. 9000–9999 zł
15. 10000–10999 zł
16. 11000–11999 zł
17. 12000–12999 zł
18. 13000–13999 zł
19. 14000–14999 zł
20. 15000–19999 zł
21. 20000 lub więcej

9998. trudno powiedzieć / nie wiem / nie pamiętam (ANKIETER: Nie odczytuj.)

9999. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: Nie odczytuj.)

Raportowanie anomalii w przebiegu badania (Z)

Z1. Czy w trakcie badania wystąpiły lub występowały któreś z wymienionych niżej problemów, okoliczności? Proszę wskazać wszystkie okoliczności nietypowe, jakie towarzyszyły badaniu i, jeśli to możliwe, określić czas ich trwania.

	0. nie	1. tak	Czas trwania (ANKIETER: czas trwania w minutach)
Nie wystąpiły żadne okoliczności utrudniające realizację badania			
1. Problemy techniczne			
a. Zawieszenie się skryptu			
b. Problem ze sprzętem (komputer, tablet się zawieszał, problem z naładowaniem baterii itd.)			
2. Interakcja z osobami trzecimi wpływająca na czas trwania badania, w tym przerywanie wywiadu ze względu np. na zajmowanie się przez respondenta dzieckiem, odbieranie telefonu, rozmowy z domownikami itd.			
3. Problemy wynikające ze stanu zdrowia/kondycji respondenta			
a. Problemy ze wzrokiem lub słuchem wymagające np. parokrotnego odczytywania pytań i/lub powtarzania odczytywania stwierdzeń z karty			
b. Respondent prosił o wyjaśnienie lub powtórzenie wielu pytań			
c. Zła kondycja psychiczna respondenta			
4. Respondent prosił o przerwę/przerwy			
5. Inne warunki utrudniające przeprowadzania badania (duży hałas – np. domownicy oglądający telewizję, brak miejsca do siedzenia itp.)			
6. Inne problemy, jakie...? (ANKIETER: <i>Opisz problemy i wpisz czas</i>)			

Aneks 2

Wykres W1

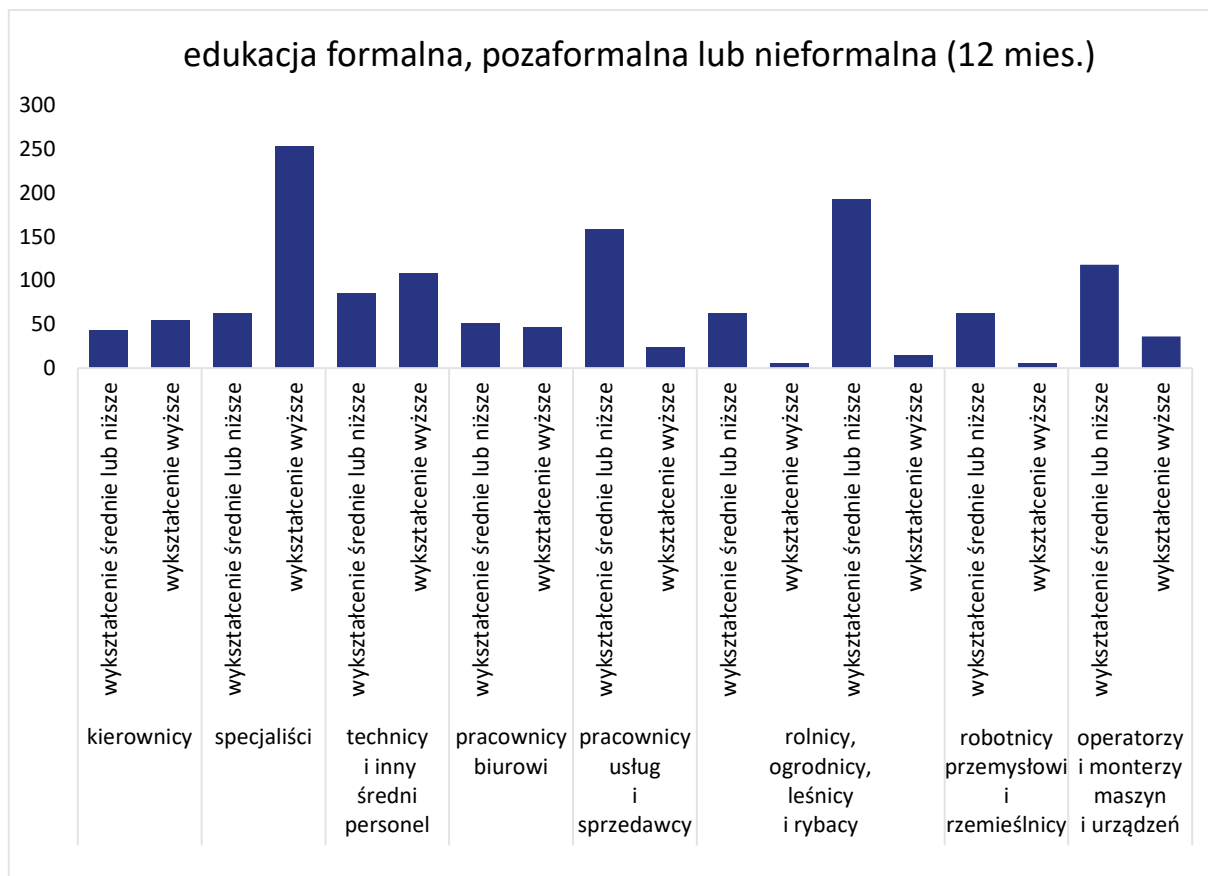

Tabela T1

Grupa zawodowa	Wiek (średnia)	N	N (ważone)	Wyższe wykształcenie (%)	Kobieta (%)	Liczba godzin pracowywanych w tygodniu (średnia)	Dochody pc 2750+ (%)
siły zbrojne	40,33	9	12	72,36%	7,70%	41,54	47,30%
kierownicy	44,67	119	119,61	48,60%	40,53%	45,57	57,53%
specjaliści	41,22	360	372,73	79,23%	62,66%	39,3	53,93%
technicy i inny średni personel	42,67	246	259,26	51,12%	56,86%	41	47,46%
pracownicy biurowi	39,42	148	163,19	38,11%	67,77%	40,03	31,65%
pracownicy usług i sprzedawcy	42,45	298	299,22	10,47%	74,62%	41,22	18,41%
rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	46,86	146	120,82	4,70%	37,56%	54,89	7,52%
robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	43,87	411	413,35	5,82%	12,52%	42,14	29,79%
operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	44,01	137	131,06	4,80%	5,34%	43,42	28,68%
pracownicy wykonujący prace proste	42,12	101	105,16	16,40%	46,66%	41,58	24,85%

Tabela T2

Tabela krzyżowa: zgodność pracy z kierunkiem wykształcenia								
			Zgodność pracy z kierunkiem wykształcenia					
			zdecydowanie nie	raczej nie	trochę tak, trochę nie	raczej tak	zdecydowanie tak	ogółem
Poziom wykształcenia (2 kategorie)	średnie lub niższe	Liczba osób	286	199	153	255	430	1323
		%	21,6%	15,0%	11,6%	19,3%	32,5%	100,0%
	wyższe	Liczba osób	65	36	43	123	374	641
		%	10,1%	5,6%	6,7%	19,2%	58,3%	100%
Ogółem		Liczba osób	351	235	196	378	804	1964
		%	17,9%	12,0%	10,0%	19,2%	40,9%	100,0%

Tabela T3

Tabela krzyżowa: sektor zatrudnienia a wykonywanie pracy typu <i>white collar</i>					
			<i>White collar</i>		
			nie	tak	ogółem
Sektor	Sektor prywatny	Liczba osób	742	440	1182
		%	62,8%	37,2%	100,0%
	Sektor publiczny	Liczba osób	119	330	449
		%	26,5%	73,5%	100,0%
Ogółem		Liczba osób	861	770	1631
		%	52,8	47,2%	100,00%

Tabela T4

Tabela krzyżowa: sektor zatrudnienia a poziom wykształcenia					
			Poziom wykształcenia (2 kategorie)		
			średnie lub niższe	wyższe	ogółem
Sektor	Sektor prywatny	Liczba osób	911	270	1181
		%	77,1%	22,9%	100,0%
	Sektor publiczny	Liczba osób	186	263	449
		%	41,4%	58,6%	100,0%
Ogółem		Liczba osób	1097	533	1630
		%	67,3%	32,7%	100,00%

Tabela T5

Tabela krzyżowa: wielkość miejsca zatrudnienia a wpływ pracodawcy na decyzję o podjęciu uczenia się pozaformalnego					
			Finansowanie lub współfinansowanie udziału w uczeniu się pozaformalnym przez pracodawcę		
			nie	tak	ogółem
Liczba pracowników	MŚP	Liczba osób	212	245	457
		%	46,4%	53,6%	100,0%
	Duże przedsiębiorstwa	Liczba osób	28	90	118
		%	23,7%	76,3%	100%
Ogółem		Liczba osób	240	335	575
		%	41,7%	58,3	100,0%

Tabela T6

Tabela krzyżowa					
			Pracodawca był pomysłodawcą (jednym z lub jedynym) uczestnictwa w uczeniu się pozaformalnym		
			nie	tak	ogółem
Liczba pracowników	MŚP	Liczba osób	212	246	458
		%	46,3%	53,7%	100,0%
	Duże przedsiębiorstwa	Liczba osób	38	80	118
		%	32,2%	67,8%	100%
Ogółem		Liczba osób	250	326	576
		%	43,4%	56,6	100,0%

Tabela T7

Tabela krzyżowa: wielkość miejsca zatrudnienia a wykonywanie pracy typu <i>white collar</i>					
			<i>White collar</i>		ogółem
			nie	tak	
Liczba pracowników	MŚP	Liczba osób	935	743	1678
		%	55,7%	44,3%	100,0%
	Duże przedsiębiorstwa	Liczba osób	90	134	224
		%	40,2%	59,8%	100%
Ogółem		Liczba osób	1025	877	1902
		%	53,9%	46,1%	100,0%

Aneks 3

Tabele do wykresów zamieszczonych w publikacji

Wykres 1. Poziom uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym ze względu na ramy czasowe podejmowania aktywności

zarówno w ciągu ostatnich 12 miesięcy, jak i wcześniej	23%
tylko wcześniej niż w ciągu ostatnich 12 miesięcy	31%
tylko w ciągu ostatnich 12 miesięcy	3%

Wykres 2. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się pozaformalnego

	w tym: uczestnictwo w dwóch lub większej liczbie aktywności	uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności
Zajęcia uniwersytetu 2 i 3 wieku	0,1%	0,2%
Płatne praktyki lub staż w firmie lub instytucji		0,9%
Bezpłatne praktyki lub staż w firmie lub instytucji		1,2%
Zajęcia rozwojowe typu coaching, mentoring	1%	2%
Prywatne lekcje, zajęcia (nauczyciel, instruktor oraz jedna lub kilka osób)	1%	2%
Konferencje, odczyty, prelekcje, spotkania tematyczne	6%	9%
Kursy, szkolenia przez Internet (bez BHP i ppoż.)	5%	11%
Kursy, szkolenia, warsztaty – stacjonarne, nie przez internet (bez BHP i ppoż.)	7%	16%

Wykres 3. Liczba aktywności podejmowanych w ramach uczenia się pozaformalnego

1 typ aktywności	13%
2 typy aktywności	8%
3 typy aktywności	4%
4 typy aktywności	1%
5 typów aktywności	0,1%

Wykres 4. Pomysłodawcy podjęcia edukacji pozaformalnej

Czym pomysłem było uczestnictwo w edukacji pozaformalnej?

własnym	64%
pracodawcy	51%
kogoś ze znajomych	3,4%
kogoś z rodziny	2,9%
innej osoby lub instytucji	1,4%
pracownika urzędu pracy	1,1%
trudno powiedzieć	0,1%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać dowolną liczbę odpowiedzi.

Wykres 5. Źródła finansowania uczestnictwa w edukacji pozaformalnej

pracodawca	53%
z pieniędzy gospodarstwa domowego	35%
udział jest bezpłatny	11%
inna instytucja publiczna	4%
stowarzyszenie, fundacja, inna organizacja pozarządowa	2%
urząd pracy	2%
nie wiem/nie pamiętam	1%
znajomi	0,6%
ktoś z rodziny, spoza gospodarstwa	0,4%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać dowolną liczbę odpowiedzi.

Wykres 6. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się nieformalnego

Uczenie się z internetu, z materiałów dostępnych w internecie	36%
Uczenie się z książek, czasopism lub innych materiałów drukowanych	30%
Uczenie się od przyjaciół, znajomych	21%
Uczenie się z wykorzystaniem programów komputerowych	14%
Uczenie się od członków rodziny	12%
Uczenie się od członków klubów, stowarzyszeń, grup o podobnych zainteresowaniach, pasjach	9%
Odwiedzanie muzeum, galerii, centrum naukowego, aby nauczyć się czegoś nowego	8%
Uczenie się z programów telewizyjnych, radiowych	6%
Żadna z powyższych	50%
Uczestnictwo w jednej aktywności	13%
Uczestnictwo w co najmniej dwóch aktywnościach	37%

Uwaga: % osób w wieku 25–65 lat.

Wykres 7. Aktywności podejmowane w ramach uczenia się w pracy

Rodzaje aktywności	ogółem	pracujący
instruktaż dotyczący np. obsługi nowego sprzętu, maszyn, oprogramowania	32%	41%
uczenie się od współpracowników, uczenie się od przełożonych	31%	41%
czasowe wykonywanie zadań na innym stanowisku pracy w celach szkoleniowych (tzw. rotacja)	17%	21%
spotkania międzypespółowe, których celem była wymiana wiedzy	16%	20%
wizyty studyjne, obserwacyjne w innych firmach, instytucjach	8%	10%

Wykresy 8a i 8b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (8a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (8b) w zależności od płci

8a

kobiety	66%
mężczyźni	66%

8b

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 miesięcy)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
mężczyźni	53%	23%	48%	49%
kobiety	56%	29%	51%	42%

Wykresy 9a i 9b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (9a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (9b) w zależności wieku

9a

25– 34 lat	75%
35– 44 lat	73%
45– 54 lat	63%
55– 65 lat	52%

9b

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
25– 34 lat	64%	32%	59%	54%
35– 44 lat	60%	32%	55%	54%
45– 54 lat	50%	23%	45%	46%
55– 65 lat	43%	16%	41%	28%

Wykres 10a i 10b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (10a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (10b) według wykształcenia

10a

Wykształcenie	Przynajmniej jedna aktywność
wyższe	84%
średnie, pomaturalne, policealne	69%
zasadnicze zawodowe	51%
gimnazjalne i niższe	43%

10b

Wykształcenie	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
gimnazjalne i niższe	32%	5%	30%	26%
zasadnicze zawodowe	37%	11%	34%	34%
średnie, pomaturalne, policealne	55%	24%	50%	48%
wyższe	77%	50%	71%	60%

Wykres 11a i 11b. Uczestnictwo w przynajmniej jednej aktywności (11a) i uczestnictwo w różnych formach uczenia się (11b) w zależności od wielkości miejscowości zamieszkania

11a

Wielkość miejscowości zamieszkania	przynajmniej jedna aktywność
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	75%
miasto 100–500 tys. mieszkańców	61%
miasto 20– 100 tys. mieszkańców	68%
miasto poniżej 20 tys. mieszkańców	72%
wieś	63%

11b

Wielkość miejscowości zamieszkania	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 miesięcy)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
wieś	51%	22%	48%	44%
miasto poniżej 20 tys. mieszkańców	57%	27%	52%	50%
miasto 20–100 tys. mieszkańców	56%	27%	51%	48%
miasto 100–500 tys. mieszkańców	51%	26%	44%	37%
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	64%	36%	59%	56%

Wykres 12. Deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

po prostu nie rozważyłem(-am) udziału w takich działaniach	31%
nie przydałoby mi się to w pracy	23%
nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki rodzinne, osobiste	21%
nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki zawodowe	19%
moja wiedza i umiejętności są wystarczające w mojej obecnej sytuacji	18%
nie znalazłem(-am) interesujących propozycji	13%
szkoda mi czasu na takie działania	7%
ze względu na wysoką cenę	7%
nie pozwalał mi na to stan zdrowia	6%
z innych powodów	4%
nie wiedziałem(-am) nic o tego typu możliwościach	3%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać max. 3 odpowiedzi.

Wykres 13. Płeć a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

Płeć	po prostu nie rozważałem udziału w takich działaniach	nie przydałoby mi się to w pracy	nie miałam czasu ze względu na obowiązki rodzinne, osobiste	nie miałam czasu ze względu na obowiązki zawodowe	moja wiedza i umiejętności są wystarczające w mojej obecnej sytuacji	nie znalazłam interesujących propozycji	szkoda mi czasu na takie działania	ze względu na wysoką cenę	nie pozwalał mi na to stan zdrowia	nie wiedziałam nic o tego typu możliwościach
Mężczyzna	33%	26%	13%	22%	20%	12%	8%	5%	4%	4%
Kobieta	28%	21%	28%	15%	15%	14%	6%	8%	7%	3%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać max. 3 odpowiedzi.

Wykres 14. Wiek a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej³¹

Wiek	po prostu nie rozważałem(-am) udziału w takich działaniach	nie przydałoby mi się to w pracy	nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki rodzinne, osobiste	nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki zawodowe	moja wiedza i umiejętności są wystarczające w mojej obecnej sytuacji	nie znalazłem(-am) interesujących propozycji	szkoda mi czasu na takie działania	ze względu na wysoką cenę	nie pozwalał mi na to stan zdrowia	nie wiedziałem(-am) nic o tego typu możliwościach
55–65 lat	36%	22%	16%	10%	20%	10%	7%	6%	10%	3%
45–54 lat	34%	27%	17%	20%	22%	12%	8%	6%	5%	5%
35–44 lat	26%	24%	24%	20%	16%	16%	6%	8%	4%	3%
25–34 lat	26%	21%	25%	26%	11%	15%	8%	7%	2%	2%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać max. 3 odpowiedzi.

³¹ Niektóre słupki na wykresie opatrzone są jednakowymi etykietami wartości (np. 20% lub 26%), ale nieco różnią się długością. Wynika to z zaokrągleń (np. 26% w przypadku pierwszej kategorii to 26,32% dla osób w wieku 35–44 lata i 25,87% w grupie najmłodszych badanych).

Wykres 15. Poziom wykształcenia a deklarowane powody nie uczestniczenia w edukacji pozaformalnej

Wykształcenie	po prostu nie rozważałem(-am) udziału w takich działaniach	nie przydałoby mi się to w pracy	nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki rodzinne, osobiste	nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki zawodowe	moja wiedza i umiejętności są wystarczające w mojej obecnej sytuacji	nie znalazłem(-am) interesujących propozycji	szkoda mi czasu na takie działania	ze względu na wysoką cenę	nie pozwalał mi na to stan zdrowia	nie wiedziałem(-am) nic o tego typu możliwościach
wyższe	27%	15%	28%	23%	16%	14%	2%	6%	2%	1%
średnie, pomaturalne, policealne	28%	24%	23%	22%	19%	16%	8%	8%	4%	4%
zasadnicze zawodowe	34%	28%	16%	14%	19%	11%	8%	6%	7%	4%
gimnazjalne i niższe	37%	20%	15%	15%	12%	7%	10%	6%	12%	4%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać max. 3 odpowiedzi.

Wykres 16. Wielkość miejscowości zamieszkania a deklarowane powody nieuczestniczenia w edukacji pozaformalnej

Wielkość miejscowości zamieszkania	po prostu nie rozważałem(-am) udziału w takich działaniach	nie przydałoby mi się to w pracy	nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki rodzinne, osobiste	nie miałem(-am) czasu ze względu na obowiązki zawodowe	moja wiedza i umiejętności są wystarczające w mojej obecnej sytuacji	nie znalazłem(-am) interesujących propozycji	szkoda mi czasu na takie działania	ze względu na wysoką cenę	nie pozwalał mi na to stan zdrowia	nie wiedziałem(-am) nic o tego typu możliwościach
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	32%	14%	27%	32%	12%	10%	13%	9%	5%	5%
miasto 200–500 tys. mieszkańców	40%	30%	11%	7%	13%	9%	3%	7%	1%	1%
miasto 100–200 tys. mieszkańców	32%	23%	20%	17%	12%	20%	10%	4%	4%	5%
miasto 20–100 tys. mieszkańców	30%	23%	23%	15%	20%	12%	7%	6%	6%	4%
miasto poniżej 20 tys. mieszkańców	28%	25%	21%	20%	14%	17%	5%	6%	6%	2%
wieś	30%	24%	19%	19%	21%	12%	7%	7%	6%	3%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać max. 3 odpowiedzi.

Wykres 17. Poszukiwanie informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju czy zdobywania kwalifikacji dla siebie samej/samego (12 mies. przed badaniem)

nie poszukiwał(a) informacji	80%
tak – poszukiwał(a) informacji na temat możliwości uczenia się	19%
trudno powiedzieć	1%

Wykres 18. Uczestnictwo w wybranych formach uczenia się w podziale na osoby, które poszukiwały i nie poszukiwały informacji na temat możliwości uczenia się, rozwoju czy zdobywania kwalifikacji

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
nieszukający informacji	45%	16%	41%
szukający informacji	93%	68%	89%

Wykres 19. Odsetek poszukujących informacji o możliwościach uczenia się w wybrany sposób

Gdybym musiał(a) szukać informacji o możliwościach uczenia się, szukał(a)bym...	
w internecie	82%
poprzez rozmowę z rodziną, znajomymi	23%
w instytucji edukacyjnej (szkoła, firma/organizacja zajmująca się nauczaniem)	17%
u pracodawcy (np. u przełożonego, w dziale HR)	13%
w czasopiśmie/gazetach poświęconych edukacji	7%
w urzędzie pracy	6%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać wszystkie pasujące odpowiedzi.

Wykres 20. Źródła wskazywane jako potencjalne miejsca poszukiwania informacji o możliwościach uczenia się, przez osoby, które w ciągu 12 mies. przed badaniem nie szukały informacji w tym zakresie

w internecie	65%
poprzez rozmowę z rodziną, znajomymi	27%
w instytucji edukacyjnej (szkoła, firma/organizacja zajmująca się nauczaniem)	16%
w urzędzie pracy	12%
u pracodawcy (np. u przełożonego, w dziale HR)	7%
w czasopiśmie/gazetach poświęcone edukacji	4%
trudno powiedzieć/nie wiem, nie zastanawiałem(-am) się nigdy nad tym	9%

Uwaga: % nie sumują się do 100, respondent mógł wskazać wszystkie pasujące odpowiedzi.

Wykres 21. Zmiany w realizowaniu zorganizowanych aktywności edukacyjnych wynikające z obostrzeń spowodowanych pandemią CODID-19

wzięcie udziału w nowych kursach, szkoleniach, aktywnościach edukacyjnych	7%
zmiana formy kursów, szkoleń, aktywności edukacyjnych, w których zaczął(-ęła) Pan(i) uczestniczyć przed pandemią	4%
niepodjęcie kursu, szkolenia, aktywności edukacyjnych, które planował(a) Pan(i) rozpocząć	4%
przerwanie lub zawieszenie uczestnictwa w jakichś kursach, szkoleniach, aktywnościach edukacyjnych	4%

Wykres 22. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości

sceptyczne	37%
umiarkowane	29%
pozytywne	33%

Wykres 23. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według płci

płeć	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
kobieta	32%	31%	37%
mężczyzna	42%	28%	29%

Wykres 24. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według wieku

wiek	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
55–65 lat	48%	30%	22%
45–54 lat	39%	30%	31%
35–44 lat	34%	28%	38%
25–34 lat	29%	30%	41%

Wykres 25. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według wykształcenia

wykształcenie	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
wyższe	13%	26%	61%
średnie, pomaturalne, policealne	33%	36%	32%
zasadnicze zawodowe	60%	28%	12%
gimnazjalne i niższe	69%	20%	10%

Wykres 26. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według statusu na rynku pracy

Status na rynku pracy	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
pracujący	34%	30%	36%
bezrobotny	49%	25%	26%
nieaktywny zawodowo	50%	27%	23%

Wykres 27. Nastawienie wobec uczenia się w dorosłości według pozycji zawodowej

pozycja zawodowa	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
praca <i>white collar</i>	19%	26%	55%
praca inna niż <i>white collar</i>	43%	33%	24%

Wykres 28. Uczestnictwo w aktywności edukacyjnej w ciągu 12 mies. poprzedzających badanie a nastawienie

Nastawienie	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
sceptyczne	35%	14%	31%
umiarkowane	51%	23%	46%
pozytywne	84%	46%	79%

Wykres 29. Poziom wykształcenia matki a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Poziom wykształcenia matki	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)
gimnazjalne i niższe	41%
zasadnicze zawodowe	52%
średnie, pomaturalne, policealne	65%
wyższe	73%

Wykres 30. Zawód matki a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Zawód matki	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)
praca inna niż <i>white collar</i> lub niepracująca	51%
praca <i>white collar</i>	74%

Wykres 31. Poziom wykształcenia ojca a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Poziom wykształcenia ojca	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)
gimnazjalne i niższe	40%
zasadnicze zawodowe	53%
średnie, pomaturalne, policealne	66%
wyższe	81%

Wykres 32. Zawód ojca a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Zawód ojca	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)
praca inna niż <i>white collar</i> lub niepracujący	52%
praca <i>white collar</i>	72%

Wykres 33. Deklarowany stopień zaangażowania rodziców w rozwój i edukację dziecka wśród osób uczestniczących w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym i nieuczestniczących

	niskie zaangażowanie	średnie zaangażowanie	wysoki poziom zaangażowania
uczestniczył(a)	12%	51%	37%
nie uczestniczył(a)	24%	59%	18%

Wykres 34. Stopień zaangażowania rodziców a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym

Zaangażowanie rodziców	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna
niskie	37%	14%
średnie	51%	24%
wysokie	71%	38%

Wykres 35. Wykształcenie matki a stopień zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dziecka

Poziom wykształcenia matki	niskie zaangażowanie	średnie zaangażowanie	wysoki poziom zaangażowania
wyższe	1%	22%	76%
średnie, pomaturalne, policealne	6%	53%	41%
zasadnicze zawodowe	15%	62%	23%
gimnazjalne i niższe	35%	56%	10%

Wykres 36. Wykształcenie ojca a stopień zaangażowania rodziców w edukację i rozwój dziecka

Poziom wykształcenia ojca	niskie zaangażowanie	średnie zaangażowanie	wysoki poziom zaangażowania
wyższe	2%	17%	82%
średnie, pomaturalne, policealne	4%	53%	44%
zasadnicze zawodowe	16%	62%	22%
gimnazjalne i niższe	36%	52%	12%

Wykres 37. Status zawodowy matki a stopień zaangażowania w edukację i rozwój dziecka

Status zawodowy matki	niskie zaangażowanie	średnie zaangażowanie	wysoki poziom zaangażowania
praca <i>white collar</i>	3%	39%	57%
praca inna niż <i>white collar</i> lub niepracująca	20%	57%	23%

Wykres 38. Status zawodowy ojca a stopień zaangażowania w edukację i rozwój dziecka

Status zawodowy ojca	niskie zaangażowanie	średnie zaangażowanie	wysoki poziom zaangażowania
praca <i>white collar</i>	4%	36%	60%
praca inna niż <i>white collar</i> lub niepracujący	19%	57%	24%

Wykres 39. Wykształcenie matki a nastawienie do uczenia się

Poziom wykształcenia matki	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
wyższe	14%	25%	61%
średnie, pomaturalne, policealne	22%	32%	46%
zasadnicze zawodowe	42%	31%	28%
gimnazjalne i niższe	51%	28%	21%

Wykres 40. Wykształcenie ojca a nastawienie do uczenia się

Poziom wykształcenia ojca	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
wyższe	8%	25%	67%
średnie, pomaturalne, policealne	18%	32%	50%
zasadnicze zawodowe	41%	31%	27%
gimnazjalne i niższe	50%	27%	22%

Wykres 41. Liczba rodziców/opiekunów z wyższym wykształceniem a nastawienie do uczenia się

Liczba rodziców / opiekunów z wyższym wykształceniem	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
2	9%	21%	70%
1	16%	31%	53%
0	40%	30%	30%

Wykres 42. Status zawodowy matki a nastawienie do uczenia się w dorosłości

Status zawodowy matki	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
praca <i>white collar</i>	18%	28%	54%
praca inna niż <i>white collar</i> lub niepracująca	41%	29%	30%

Wykres 43. Status zawodowy ojca a nastawienie do uczenia się w dorosłości

Status zawodowy ojca	sceptyczne	umiarkowane	pozytywne
praca <i>white collar</i>	18%	27%	54%
praca inna niż <i>white collar</i> lub niepracujący	39%	30%	31%

Wykres 44. Uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym a wspomnienia szkolne

	niezbyt pozytywne	umiarkowanie pozytywne	bardzo pozytywne
uczestniczył(a)	30%	29%	41%
nie uczestniczył(a)	46%	30%	24%

Wykres 45. Wspomnienia szkolne a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym oraz edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
niezbyt pozytywne	44%	21%	39%
umiarkowanie pozytywne	53%	24%	49%
bardzo pozytywne	67%	33%	63%

Wykres 46. Poziom wykształcenia respondenta a wspomnienia szkolne

Poziom wykształcenia respondenta	niezbyt pozytywne	umiarkowanie pozytywne	bardzo pozytywne
wyższe	24%	27%	50%
średnie, pomaturalne, policealne	30%	33%	37%
zasadnicze zawodowe	53%	31%	16%
gimnazjalne i niższe	67%	18%	14%

Wykres 47. Poziom wykształcenia matki a wspomnienia szkolne

Poziom wykształcenia matki	niezbyt pozytywne	umiarkowanie pozytywne	bardzo pozytywne
wyższe	18%	21%	60%
średnie, pomaturalne, policealne	27%	32%	41%
zasadnicze zawodowe	43%	31%	26%
gimnazjalne i niższe	43%	28%	29%

Wykres 48. Poziom wykształcenia ojca a wspomnienia szkolne

Poziom wykształcenia ojca	niezbyt pozytywne	umiarkowanie pozytywne	bardzo pozytywne
wyższe	21%	19%	59%
średnie, pomaturalne, policealne	23%	34%	43%
zasadnicze zawodowe	42%	30%	28%
gimnazjalne i niższe	39%	29%	31%

Wykres 49. Zaangażowanie rodziców w edukację i rozwój dziecka a wspomnienia szkolne

Zaangażowanie rodziców w edukację i rozwój dziecka	niezbyt pozytywne	umiarkowanie pozytywne	bardzo pozytywne
wysoki poziom zaangażowania	17%	21%	62%
średnie zaangażowanie	38%	37%	26%
niskie zaangażowanie	66%	23%	11%

Wykres 50. Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej oraz uczeniu się nieformalnym w dorosłości

Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
nie uczestniczył(a) w żadnych zajęciach dodatkowych	36%	14%	32%
uczestniczył(a) w min. jednym w zajęciach dodatkowych	67%	34%	62%

Wykres 51. Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym a późniejsze uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym w dorosłości

Udział w zajęciach dodatkowych w okresie szkolnym	Uczestnictwo w zajęciach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy	Uczestnictwo w zajęciach rozwijających kompetencje społeczne	Uczestnictwo w zajęciach sportowych
nie uczestniczył(a)	13%	19%	24%
uczestniczył(a)	35%	33%	43%

Wykres 52. Uczestnictwo w aktywnościach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwijaniem zainteresowań w okresie szkolnym a późniejsze uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się w dorosłości

Uczestnictwo w aktywnościach związanych z podnoszeniem poziomu wiedzy i rozwijaniem zainteresowań w okresie szkolnym	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
nie uczestniczył(a)	47%	19%	43%
uczestniczył(a) na min. 1 etapie kształcenia	76%	47%	70%

Wykres 53. Uczestnictwo w aktywnościach rozwijających kompetencje społeczne w okresie szkolnym a późniejsze uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym lub nieformalnym, edukacji pozaformalnej i nieformalnym uczeniu się w dorosłości

Uczestnictwo w aktywnościach rozwijających kompetencje społeczne w okresie szkolnym	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
nie uczestniczył(a)	50%	23%	46%
uczestniczył(a) na min. 1 etapie kształcenia	67%	35%	62%

Wykres 54. Uczestnictwo w zajęciach sportowych w okresie szkolnym a uczestnictwo w uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym, edukacji pozaformalnej lub nieformalnym uczeniu się

Uczestnictwo w zajęciach sportowych w okresie szkolnym	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
nie uczestniczył(a)	47%	21%	43%
uczestniczył(a) na min. 1 etapie kształcenia	68%	35%	63%

Wykres 55. Osoby objęte badaniem wg statusu na rynku pracy

pracujący	78%
bezrobotny	4%
emeryt/rencista	12%
inny nieaktywny zawodowo	6%

Wykres 56. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od statusu na rynku pracy

Status na rynku pracy	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
pracujący	58%	31%	54%
bezrobotny	45%	14%	40%
emeryt/rencista	33%	7%	31%
inny nieaktywny zawodowo	49%	14%	47%

Wykres 57. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od płci i statusu na rynku pracy

Formy edukacji	Status na rynku pracy	mężczyzna	kobieta
edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	pracujący	72%	76%
	bezrobotny	45%	44%
	nieaktywny zawodowo	33%	38%
edukacja pozaformalna	pracujący	26%	36%
	bezrobotny	13%	15%
	nieaktywny zawodowo	9%	9%
uczenie się nieformalne	pracujący	51%	56%
	bezrobotny	41%	40%
	nieaktywny zawodowo	27%	38%

Wykres 58. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od wieku i statusu na rynku pracy

Formy edukacji	Status na rynku pracy	25–34 lat	35–44 lat	45–54 lat	55–65 lat
edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	pracujący	65%	61%	52%	52%
	bezrobotny	39%	44%	53%	40%
	nieaktywny zawodowo	63%	52%	24%	33%
edukacja pozaformalna	pracujący	35%	35%	26%	22%
	bezrobotny	11%	16%	15%	15%
	nieaktywny zawodowo	18%	12%	6%	8%
uczenie się nieformalne	pracujący	60%	56%	47%	49%
	bezrobotny	39%	41%	50%	30%
	nieaktywny zawodowo	58%	52%	22%	31%

Wykres 59. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od poziomu wykształcenia i statusu na rynku pracy

Formy edukacji	Status na rynku pracy	gimnazjalne i niższe	zasadnicze zawodowe	średnie, pomaturalne, policealne	wyższe
edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	pracujący	40%	40%	57%	78%
	bezrobotny	36%	31%	71%	57%
	nieaktywny zawodowo	21%	27%	45%	64%
edukacja pozaformalna	pracujący	6%	13%	27%	53%
	bezrobotny	10%	10%	23%	14%
	nieaktywny zawodowo	1%	4%	10%	28%
uczenie się nieformalne	pracujący	36%	38%	51%	72%
	bezrobotny	36%	25%	67%	57%
	nieaktywny zawodowo	21%	25%	42%	61%

Wykres 60. Związek tematyki podejmowanych aktywności (edukacja pozaformalna) z pracą

Tematyka podejmowanych aktywności	Kursy, szkolenia, warsztaty – stacjonarne, nie przez internet (bez BHP i ppoż.)	Kursy, szkolenia przez Internet (bez BHP i ppoż.)	Konferencje, odczyty, prelekcje, spotkania tematyczne	Prywatne lekcje, zajęcia (nauczyciel, instruktor oraz jedna lub kilka osób)	Zajęcia rozwojowe typu coaching, mentoring
wyłącznie o tematyce związanej z pracą	81%	74%	89%	63%	56%
także lub wyłącznie o tematyce niezwiązanej z pracą	19%	26%	11%	37%	44%

Wykres 61. Uczestnictwo w edukacji pozaformalnej w godzinach pracy³²

	Kursy, szkolenia, warsztaty – stacjonarne, nie przez internet (bez BHP i ppoż.)	Kursy, szkolenia przez Internet (bez BHP i ppoż.)	Konferencje, odczyty, prelekcje, spotkania tematyczne
tak – w godzinach pracy	36%	34%	54%
częściowo w godzinach pracy	40%	31%	24%
nie (poza godzinami pracy)	23%	35%	22%

Wykres 62. Zawody wykonywane przez osoby pracujące w momencie badania

robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	21%
specjaliści	19%
pracownicy usług i sprzedawcy	15%
technicy i inny średni personel	13%
pracownicy biurowi	8%
operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	7%
rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	6%
kierownicy	6%
pracownicy wykonujący prace proste	5%
siły zbrojne	1%

Wykres 63. Uczestnictwo w edukacji przez osoby wykonujące różne zawody

Zawody	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
specjaliści	79%	56%	71%	68%
kierownicy	78%	43%	73%	69%
technicy i inny średni personel	67%	36%	61%	70%

³² % sumują się do 99%, ponieważ w przypadku 1% osób wskazana została odpowiedź „nie dotyczy”.

Zawody	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
pracownicy biurowi	55%	28%	51%	58%
pracownicy usług i sprzedawcy	54%	26%	47%	55%
rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	49%	23%	45%	37%
robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	46%	16%	44%	56%
operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	44%	13%	40%	48%
pracownicy wykonujący prace proste	39%	11%	36%	47%

Wykres 64. Uczenie się formalne, pozaformalne i nieformalne (12 mies.) w wybranych grupach zawodowych w zależności od posiadania bądź nie wyższego wykształcenia

kierownicy	średnie lub niższe	65%
	wyższe	87%
specjaliści	średnie lub niższe	64%
	wyższe	80%
technicy i inny średni personel	średnie lub niższe	55%
	wyższe	78%
pracownicy biurowi	średnie lub niższe	46%
	wyższe	68%
pracownicy wykonujący prace proste	średnie lub niższe	38%
	wyższe	62%

Wykres 65. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od stopnia złożoności kwalifikacji wymaganych w pracy

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
praca inna niż <i>white collar</i>	49%	21%	45%	53%
<i>white collar job</i>	75%	47%	68%	69%

Wykres 66. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od nadzorowania (lub nie) pracy innych osób

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
nie nadzoruje innych w pracy	54%	26%	50%	55%
nadzoruje innych, zleca zadania w pracy	71%	45%	66%	71%

Wykres 67. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od posiadanego poziomu wykształcenia i nadzorowania (lub nie) pracy innych osób

Poziom wykształcenia		wykształcenie średnie lub niższe	wykształcenie wyższe
edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	nie nadzoruje innych w pracy	47%	75%
	nadzoruje innych, zleca zadania w pracy	59%	85%
edukacja pozaformalna	nie nadzoruje innych w pracy	17%	50%
	nadzoruje innych, zleca zadania w pracy	32%	60%
uczenie się nieformalne	nie nadzoruje innych w pracy	43%	67%
	nadzoruje innych, zleca zadania w pracy	53%	81%
uczenie się w pracy	nie nadzoruje innych w pracy	52%	62%
	nadzoruje innych, zleca zadania w pracy	65%	78%

Wykres 68. Zgodność wykonywanej aktualnie pracy z kierunkiem/profitem wykształcenia

praca zdecydowanie nie jest zgodna z kierunkiem wykształcenia	18%
raczej nie	12%
trochę tak, trochę nie	10%
raczej tak	19%
zdecydowanie tak – praca jest zgodna z kierunkiem wykształcenia	41%

Wykres 69. Zgodność aktualnie wykonywanej pracy z kierunkiem/profitem wykształcenia a uczestnictwo w różnych formach uczenia się

	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się pracy
praca częściowo zgodna lub niezgodna z wykształceniem	53%	22%	49%	54%
praca zgodna z wykształceniem	62%	37%	57%	62%

Wykres 70. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od formy zatrudnienia

Forma zatrudnienia	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
umowa o pracę na czas nieokreślony	56%	31%	51%	62%
inny rodzaj umowy lub pracuje bez umowy	63%	32%	56%	59%

Wykres 71. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od wymiaru czasu pracy

Wymiar pracy	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne
w niepełnym wymiarze godzin	64%	32%	57%
w pełnym wymiarze godzin	58%	30%	53%

Wykres 72. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od sektora zatrudnienia

Sektor zatrudnienia	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
sektor prywatny	53%	26%	49%	60%
sektor publiczny	68%	42%	61%	66%

Wykres 73. Uczestnictwo w różnych formach uczenia się w zależności od formy zatrudnienia

Forma zatrudnienia	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
pracownik najemny – zatrudniony u kogoś	58%	31%	52%	61%
osoba samozatrudniona	62%	29%	60%	46%

Wykres 74. Osoby pracujące wg wielkości firmy

1 (pracuje samodzielnie)	8%
2–10	33%
11–49	26%
50–249	21%
250 i więcej	12%

Wykres 75. Wielkość firmy a uczestnictwo w uczeniu się

Wielkość firmy	edukacja formalna, pozaformalna lub nieformalna (12 mies.)	edukacja pozaformalna	uczenie się nieformalne	uczenie się w pracy
mikro, mała, średnia firma	56%	28%	52%	57%
duża firma: 250 pracowników lub więcej	76%	53%	71%	75%